

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Çeviren ve Hazırlayan
AZAD AĞAOĞLU

Çeviren ve Hazırlayan

AZAD AĞAOĞLU

Çeviren ve Hazırlayan
AZAD AĞAOĞLU

KÜS DİŞİLERİ ARŞIVİNİN GİZLİ BELGELERİNDE
OSMANLI'NIN CİHAN HARBİNE GİRİŞİ

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN BİTİŞİNİN 100. YILI

KLING

Иллюстрированный художественно-литературный и юмористический журнал с карикатурами

Выходить ежедневно при газете «Русские Словы»

Ҳаши дипломаты.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

RUS DIŞIŞLERİ ARŞİVİ'NİN GİZLİ BELGELERİNDE

OSMANLI'NIN CİHAN HARBİ'NE GİRİŞİ

Çeviren ve Yayırna Hazırlayan:
Azad Ağaoğlu

YAYIN NU: 1358
KÜLTÜR SERİSİ: 787

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-757-1

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset

Baskı: Mega Basım Yayın San. Ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere İstanbul
Tel: 0212 412 17 00
Sertifika Numarası: 12026

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz
veya yayımlanamaz.

AZAD AĞAOĞLU. 2 Eylül 1974'te Bakü'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. İleri derecede Rusça ve Osmanlıca biliyor. Araştırmacılık ve çevirmenlik yapmaktadır.

Ötüken Neşriyat'tan çıkan çevirileri şunlardır:

Elçin, *Gümüş Beyazı Karavan*, 2006.

Elçin, *Ölüm Hükmü*, 2007.

Elçin, *Kırk Ambar*, 2010.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Ulusal Kalkınma ve Güvenlik Politikası*, 2013.

Elçin, *Gölge*, 2015.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Güney-Kafkasya, Hazar-Karadeniz Havzaları ve Azerbaycan'ın Jeopolitiği*, 2016.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Hazar-Karadeniz Havzalarıyla Güney Kafkasya'nın Jeoekonomik Karakteristiği ve Azerbaycan'ın Yeni Petrol Politikası*, 2016.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Güney Kafkasya'nın Askerî-Jeostratejik Durumu ve Azerbaycan'ın Güvenlik Politikası*, 2016.

Diğer yayınevlerinden çıkan çevirilerinden bazıları:

Mir Celal Paşayev, *Dirilen Adam*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

İnkılap Nadirli, *Sınav, Torunlara Armağan*, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2009.

Hüseynbala Mirelemov, *Gelinlik*, Truva Yayınları, İstanbul, 2010.

Hüseynbala Mirelemov, *Ceza*, Truva Yayınları, İstanbul, 2010.

Hüseynbala Mirelemov, *Utanc, Kurşunlanan Heykellerin Çılgılığı*, Truva Yayınları, İstanbul, 2011.

Ali Hasanov, *Jeopolitik*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2012.

Asif Kengerli, *Bela*, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2014.

Ali Yıldırımoglu, *Taş Yağan Gün*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014.

Olcas Süleymenov, *Kelimenin Şifresi*, TEAS Press, İstanbul, 2016.

Olcas Süleymenov, *Tarih Öncesi Türkler*, TEAS Press, İstanbul, 2016.

Olcas Fenomeni, (Yay. Haz. Safa Abdullo), TEAS Press, İstanbul, 2017.

La Edri, *Ali ve Nino*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2017.

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü 13

BELGELER

1 Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 19 • **2** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 19 • **3** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 20 • **4** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Mektubu / 21 • **5** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 24 • **6** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 24 • **7** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 25 • **8** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 26 • **9** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 27 • **10** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 28 • **11** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 29 • **12** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 29 • **13** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 31 • **14** Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 31 • **15** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 32 • **16** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvol'ski'ye Gizli Telgrafı/ 32 • **17** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı / 34 • **18** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 34 • **19** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 35 • **20** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 36 • **21** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 37 • **22** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı / 38 • **23** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 39 • **24** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 39 • **25** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 40 • **26** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı / 42 • **27** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı / 42 • **28** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı / 43 • **29** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 44 • **30** Rusya'nın Roma Elçisi Krupenski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 45 • **31** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 45 • **32** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı / 46 • **33** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 47 • **34** Rusya'nın Paris Elçisi İzvol'ski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 48 • **35** Rusya'nın Paris Elçisi İzvol'ski' in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 49 • **36** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 49 • **37** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 50 • **38** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski' in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 50 • **39** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 51 • **40** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı/ 52 • **41** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a

[illegible]

Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 94 • **88** Rusya'nın İstanbul Elçisi irs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 95 • **87** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'a Gizli Telgrafi / 95 • **89** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 96 • **88** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 97 • **88** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 97 • **91** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafi / 98 • **82** Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 99 • **83** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 100 • **84** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 100 • **85** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 101 • **86** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 102 • **87** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 103 • **88** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 103 • **88** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 103 • **100** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 104 • **101** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 105 • **102** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 106 • **103** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 107 • **104** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 108 • **105** Rusya'nın Paris Elçisi İzvol'ski' in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 108 • **106** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'a ve Niş Maslahatgüzarı Ştrandtman'a Gizli Telgrafi/ 109 • **107** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 110 • **108** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 111 • **109** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Mektubu/ 112 • **110** Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 115 • **111** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 117 • **112** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 117 • **113** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu/ 118 • **114** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu/ 119 • **116** Rusya'nın İstanbul Elçi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 120 • **116** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu/ 121 • **117** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu/ 122 • **118** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 123 • **119** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 124 • **120** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafi / 124 • **121** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 125 • **122** Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 126 • **123** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya Genelkurmay Başkanlığı Diploması Kalemi Müdürü Kudaşev'e Gizli Telgrafi/ 128 • **124** Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi/ 129 • **125** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bordeaux Elçisi İzvol'ski ve Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafi / 129 • **126** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 130 • **127** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 131 • **128** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 133 • **129** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski' in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 135 • **130** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafi / 136 • **131** Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'un Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a

Gizli Telgrafi / 137 • **132** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafi / 138 • **133** İngiltere'nin Petrograd Büyükelçisi Buchanan'ın Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Bilgi Notu / 138 • **134** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 139 • **135** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 141 • **136** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bordeaux Elçisi İzvolski ve Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafi / 143 • **137** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 143 • **138** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 145 • **139** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 146 • **140** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 147 • **141** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 148 • **142** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 150 • **143** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bordeaux Elçisi İzvolski ve Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafi / 151 • **144** Rusya'nın Belçika Elçisi Kudaşev'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 152 • **145** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 153 • **146** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafi / 154 • **147** Rusya'nın Roma Elçisi Krupenski' in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 155 • **148** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 156 • **149** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 157 • **150** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafi / 157 • **151** Avusturya'nın Sofya Ortaelçisi Tarnowski'nin Avusturya-Macaristan Dışışleri Bakanı Berchtold'e Gizli Telgrafi / 158 • **152** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'ye Gizli Telgrafi / 160 • **153** Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'un Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 161 • **154** Rusya'nın Belçika Elçisi Kudaşev'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 162 • **155** Bulgaristan'ın Viyana Ortaelçisi Rizov'un Bulgaristan Dışışleri Bakanı Radoslavov'a Gizli Telgrafi / 163 • **156** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 164 • **157** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafi / 165 • **158** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 166 • **159** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 167 • **160** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Fransa'nın Petrograd Elçisi Paléologue ve İngiltere'nin Petrograd Elçisi Buchanan'e Hatırlatma Notu / 168 • **161** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafi / 168 • **162** Rusya'nın Paris Elçisi İzvolski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 169 • **163** Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'un Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 170 • **164** Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 172 • **165** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafi / 172 • **166** Bulgaristan'ın Petrograd Elçisi Macarov'un Bulgaristan Kralı I. Ferdinand'a Gizli Telgrafi / 173 • **167** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafi / 175 • **168** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 176 • **169** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rus Ordusu Başkomutanlığı Karargâh Başkanı Yanuşkeviç'e Gizli Telgrafi / 176 • **170** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafi / 179 • **171** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski' in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi / 179 • **172** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un İngiltere'nin Petrograd Elçisi Buchanan'e Bilgi Notu / 182 • **173** Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafi / 183 •

174 Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 183 • **175** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 184 • **176** Bulgaristan'ın Londra Ortaelçisi Hadjimişev'in Bulgaristan Dışişleri Bakanı Radostavov'a Gizli Telgrafı / 185 • **177** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı / 186 • **178** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 187 • **179** Rusya'nın Roma Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 188 • **180** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Roma Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı / 188 • **181** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 189 • **182** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı / 192 • **183** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 192 • **184** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 194 • **185** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 194 • **186** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı / 196 • **187** Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf, Paris Elçisi İzvolski ve Roma Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı / 197 • **188** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 198 • **189** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 200 • **190** Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski' in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 201 • **191** • Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski' in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 202 • **192** • Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı / 203 • **193** • Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 203 • **194** • Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 205 • **195** • Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 206 • **196** • Rusya Deniz Kuvvetleri Merkez Karargâhı Komutanı Rusin'in Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı / 207 • **197** • Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski' in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 208 • **198** • Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 208 • **199** • Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 209 • **200** • Rusya'nın Paris Elçisi İzvolski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 210 • **201** • Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 211 • **202** • Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı / 212

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Rusya Dışışleri Bakanlığı 2014 yılından önce, I. Dünya Savaşı'nın 100. yılı dolayısıyla arşivlerini açacağını ve bu savaşa ilişkin belgelerden bazılarını yayınlayacağını duyurmuştu. Nitekim *Rusya Dışışleri Bakanlığı Birinci Dünya Savaşı Yıllarında*¹ adlı kitap 2014 yılında Dışışleri Bakanı Lavrov'un önsözüyle yayınlandı. 960 sayfa hacmindeki bu kitapta 250'yi aşkın belge dört bölümde toplanmıştır. Kitabın "I. Bölüm"ünü Rusya İmparatorluğu Dışışleri Bakanlığı Günlüğü'nün 16 Temmuz 1914 ila 10 Ekim 1916 tarihleri arasındaki notları oluşturmaktadır. "II. Bölüm" Rusya'nın müttefik ve tarafsız ülkelerle politik, ekonomik ve mali ilişkilerine ve Almanya karşıtı koalisyonun genişletilmesine yönelik çabalara dair belgelerden; "III. Bölüm" müttefik, tarafsız ve düşman ülkelerin durumlarına ilişkin raporlardan, bu ülkelerde Rusya lehinde kamuoyu oluşturulması çabalarına ve askerî sansüre dair belgelerden oluşmaktadır. Son bölümde ise Dışışleri Bakanlığı mensuplarına ait belgeler, Dışışleri Bakanlığı mensuplarından bazılarının günlük ve hatıratlarından parçalar yer almaktadır.

Ministerstvo Inostrannih Del Rossii v Godı Pervoy Mirovoy Voynı. Sbornik Dokumentov. Akvarius, Tula, 2014.

Söz konusu kitabın en önemli yayınlanma amacı, Bakan Lavrov'un önsözünde de vurgulanmış olduğu üzere, savaş yıllarında görevlerini “*vatanseverlik ve profesyonellik*” yerine getiren, fakat “*birtakım politik ve ideolojik nedenlerden dolayı hak etmedikleri bir şekilde unutulmuşluğa mahkûm bırakılan*” Rus diplomatların hatırasına saygıyı ifade etmektir. Kitaba alınan belgelerin seçiminde de bu amacın öncelikle göz önünde tutulduğu açıkça görülmektedir. 250’yi aşkın belge arasında I. Dünya Savaşı döneminde kapalı kapılar arkasında yapılan pazarlıkları ortaya koyacak, bugünün okurunu şaşırtacak bir belge bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Oysa Bolşevikler iktidara gelir gelmez bir reddimiras yapmış, İmparatorluk Rusyası’nı dönemin diğer emperyalist ülkeleriyle aynı kefeye koyarak, devletin çeşitli kurumlarının arşivlerindeki belgeleri ortalığa döküp saçmışlardı. 1926 yılında yayınlanan *Cihan Harbi’nde Çarlık Rusyası*² adlı kitap bu yaklaşımın iyi bir kanıtıdır. 325 sayfalık bu kitap Rusya Dışişleri Bakanlığı Arşivi’nde çeşitli dosyalar içinde tutulan toplamda 488 belgeyi kapsar. Kitabın Rusya-Türkiye ilişkilerine dair belgelerden oluşan ilk bölümünde 99 belge, Rusya-Bulgaristan bölümünde 143, Rusya-Romanya bölümünde 140, Rusya-İtalya bölümünde ise 106 belge bulunmaktadır.

Bu kitabın öncelikli yayınlanma amacı ise “*emperyalist Rusya’yı ifşa etmek*”, bu arada Dışişleri Bakanlığı mensuplarının “*giriştikleri entrikalar ve yaptıkları gizli pazarlıklarla emperyalizme ne şekilde hizmet ettiğini*” gözler önüne sermekten ibaret bulunuyordu. Yayıncıların güttüğü amaç, burada da belge seçimine açıkça yansımıştır. Kitaptaki belgelerin hemen hemen tamamı kapalı kapılar ardındaki çetin pazarlıkları ortaya döken belgelerdir.

Biz; 1926 yılında yayınlanan kitaba giren 488 belgeden, Türkiye'yle doğrudan ilişkili bulunan 202 belgeyi Türkçeye aktarmayı uygun bulduk. Belgeleri kronolojik olarak yeni baştan sıraladık ve numaraladık. Bu arada, her belgenin arşivdeki orijinal numarasını da elbette ki muhafaza ettik.

Kitabın sonuna bir özel adlar dizini ekledik. Dizine giren kişilere dair çok kısa bilgiler, bu kişilerin I. Dünya Savaşı sırasındaki görevlerine öncelik tanınmak suretiyle, yine dizin içine yerleştirilmiştir. Özel adlardan, ağırlıklı olarak yer adlarından bazılarını ise metne eklediğimiz dipnotlarla açıklamaya çalıştık. Dizindeki rakamlar sayfa değil, belge numarasını gösterir. Bu arada “Osmanlı”, “Türkiye”, “Rusya” ve “İstanbul” sözcükleri hemen hemen her belgede geçtiğinden dizine alınmamıştır.

Cihan Harbi öncesinde Rusya'nın başkenti olan Sankt Petersburg'un adı, dönemin Almanya karşıtı havasına uyularak, 1914 Ağustos'unda İmparator II. Nikolay tarafından Petrograd şeklinde değiştirilmiştir. 1918 Mart'ında Lenin Petrograd'ı başkent statüsünden mahrum etti, Lenin'in ölümünün hemen ardından, Ocak 1924'ten itibaren kentin adı da değiştirilerek Leningrad yapıldı ve 1991 yılında Sankt Petersburg adı kente iade edilinceye kadar bu ad kullanıldı. Bu kısa tarih bilgisini, bilmeyenler için metindeki Petrograd adını açıklamak amacıyla zikrediyoruz.

Açıklanması gereken bir husus da eski-yeni takvim meselesidir. Rusya daha önce kullandığı Jülyen takviminden Miladi takvime 1918 başlarında geçmiştir. Jülyen takviminin son günü olan 31 Ocak 1918 tarihinden sonra Miladi takvimin ilk günü olan 14 Şubat 1918 tarihi gelmiştir. Dolayısıyla iki takvim arasında 13 günlük bir fark vardır. Bu fark Mart 1900 tarihinden önce 12 gündü, Mart 2100 tarihinden itibaren de 14 güne çıkacaktır. Yeni takvim derken elbette ki Miladi takvim kastedilmiştir. Kitapta iki takvim karışık olarak kullanılmış, çoğu belgenin üzerindeki eski tarihin yanında yeni takvimle

hangi güne denk geldiği de yazılmıştır. Biz tüm tarihleri yeni takvime göre düzenlerken, belge metnine fazla müdahale etmemek adına bazı istisnai durumlarda eski tarihleri aynen bıraktık ve yeni takvimle karşılığını dipnotta verdik.

1926 yılında Rusça basılan kitabın sonuna bir özel adlar lügati eklenmişse de, bu oldukça yetersiz bir lügatti. Belgelerde zikredilen çoğu ismin o dönemde hangi görevde bulunduğunu ya da bunun tam tersi olarak, zikredilen görevleri kimlerin işgal ettiğini mümkün mertebede tespit çalıştık. Tespit edemediğimiz birkaç ismin zamanla açıklık kazanacağını umuyoruz.

I. Dünya Savaşı'nın bitişinin 100. yılında, kitabın geniş okur kitlesinin ilgisini çekeceği temennisiyle, okuru belgelerle baş başa bırakıyoruz.

Azad AĞAOĞLU

Bakü, 2018.

BELGELER

ıd Halim Paşa

1

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

25 Temmuz 1914, nu. 558

Sadrizam'la¹ özel konuşmalarımızdan, Avusturya-Sırbistan çatışmasında Babiâli'nin, Türkiye'nin çıkarlarına hizmet edebilecek her imkândan yararlanmak hususunda kesin kararlı olarak, bekleme politikası takip edeceği izlenimini edindim.

2

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

26 Temmuz 1914, nu. 561

1496 numaralı telgrafınızı aldım.

Türkiye; eski bir hasım olarak Sırbistan'ın aşağılanmasıyla şüphesiz ki memnuniyet duymakta, fakat şimdilik, kendi çıkarları açısından fayda sağlayabilecek ilk elverişli durumdan –hangi yönde

Said Halim Paşa.

olursa olsun– yararlanmaya kesin kararlı bir biçimde bekleme politikası izlemektedir. Avusturya-Macaristanlı mevkidaşımın² Türkiye’yi derhal Üçlü İttifak’ın³ etki alanına çekmek için her zamankinden daha fazla çaba harcadığı pek muhtemelse de, Babıâli’nin bir an önce harekete geçmek istediğine ilişkin bir işareti şimdiye kadar ne ben, ne de Fransız Elçi⁴ gördük.

Konuyu dikkatle takip etmeyi sürdüreceğim.

3

Rusya’nın İstanbul Elçisi Girs’in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov’a Gizli Telgrafı

27 Temmuz 1914, nu. 566

561 numaralı telgrafıma atfen.

Bugün Sadrazam⁵ ve Talat, Türkiye’nin kendini kesinlikle Avusturya-Sırbistan çatışmasının dışında tutmak ve gelişmeleri beklemek konusunda kararlı olduğunu ifade ettiler. Sadrazam özel ola-

Johann von Pallavicini.

Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında henüz 1880’lerin başlarında oluşan koalisyon bu adla anılıyordu. İtalya; I. Dünya Savaşı başlayınca önce tarafsızlığını ilan etmiş, daha sonra ise Üçlü İttifak’tan ayrılarak düşman ülkelerin, yani İtilaf Devletleri’nin safında savaşa girmiştir. I. Dünya Savaşı içinde Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan da İttifak Devletleri’ne katılmıştır.

Louis Maurice Bompard.

Said Halim Paşa.

rak şunu da ekledi ki aldığı bilgilere nazaran Bulgaristan'ın şimdi harekete geçmeyeceği kanaati kendinde ağır basmaktadır, fakat Berlin'deki Türk Maslahatgüzar,⁶ askerî fırkanın hâlihazırda üstün durumda bulunduğu Almanya'ya tam bir savaş havasının hâkim olduğu istihbaratını veriyor.

Alman Elçi Wangenheim

4

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Mektubu

27 Temmuz 1914

Çok gizli.

Devleti Efendim Sergey Dmitriyeviç.

Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a ultimatom vermek suretiyle atılmış olduğu pek ciddi adım, beni, bu adımın Balkan Yarımadası'nın genelinde ve özellikle çalışma alanım olan Türkiye'de hangi anlama geleceği konusuna değinmeye sevk etmiştir.

Öncelikle, son iki senede Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu nezdinde itibarının giderek azaldığını vurgulamak zorundayım. Avusturya politikasının Balkan Yarımadası'ndaki son büyük başarısı olan Bosna-Hersek'in ilhakı ve akabinde Sırbistan ve Karadağ'ın bunu kabullenmek zorunda kalması, aradan geçen iki

sene zarfında Türkiye'nin hassas siyasi ve toplumsal çevrelerinin hafızasından bütünüyle silinip gitmiştir. Balkan Harbi'nin gelişmeleri, Türkiye'nin Slav devletlerinde yenilgiye uğratılması ve bu devletlerin Türkiye sayesinde güçlenmeleri Avusturya-Macaristan'ın çıkarları aleyhinde Slavcılık düşüncesinin yükselişine, dolayısıyla Üçlü İttifak'ın zararına Üçlü İtilaf'ın⁷ itibarının artmasına ve bu suretle –İttifak'ın buradaki temsilcilerinin üzüntüyle idrak etmiş oldukları üzere– daha önceki politik dengenin bozulmasına sebebiyet vermiştir.

Son zamanlarda ortaya çıkan ve kendisi açısından bunca elverişsiz olan durumu kabullenmesi düşünülemeyecek Avusturya ile arkasındaki –ve belki öncelikle– Almanya'nın, doğal olarak bu durumdan kurtulmanın yolunu aramaları ve şüphesiz ki Yakındoğu'daki eski konumlarını ve itibarlarını geri kazanmak, Üçlü İttifak yararına dengeyi sağlamak amacıyla karşılıklı çıkacak ilk elverişli gelişmeden faydalanmaları gerekiyordu. İşte bu elverişli gelişme Arşidük Franz Ferdinand'ın öldürülmesi olmuştur.

Meslektaşlarımla ve özellikle açık sözlülüğe yatkın Alman mevkidaşımla⁸ konuşmalarımızdan, kendilerinin de Avusturya'nın şüphesiz ki Almanya'nın bilgisi ve rızası dâhilinde attığı cesaretli adımı Balkan Yarımadası'ndaki eski konumun geri kazanılması ve Üçlü İttifak'ın Türkiye nezdinde sahip olduğu eski itibarın iadesi için bir araç olarak gördükleri kanaatine ulaştım. Kendileri bu itibarın Panslavizm'in –ki bundan gayet açık bir şekilde bahsedebiliyorlar– Pancermenizm ülküsü –ki henüz bu hususta susmayı yeğliyorlar– karşısındaki yükselişi sonucunda zedelendiği görüşündeler.

Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a verdiği ulti-matom uluslararası ilişkiler tarihinde öylesine sıra dışı bir örnektir ve büyük devletlerin daha küçüklerini esarete almalarını mazur gösteren öylesine tehlikeli bir ilkenin yerleşmesine yol açacaktı ki kabul edilmesi ha-

Britanya İmparatorluğu, Fransa ve Rusya'nın henüz I. Dünya Savaşı öncesinde oluşturdukları koalisyon "Antanta" adıyla bilinmektedir. Savaşın başlangıcında bu koalisyon daha çok "Üçlü İtilaf" ya da "İtilaf Devletleri" adıyla anılmıştır. 1915 yılında İtalya'nın İtilaf Devletleri safında savaşa girmesiyle siyasi literatürde yer yer "Dörtlü İtilaf" terimine de rastlanır olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın çeşitli aşamalarında Sırbistan, Karadağ, Japonya, Belçika, Yunanistan, ABD ve daha pek çok devlet İtilaf'ın safında savaşa katılmıştır.

linde Sırbistan'ı Avusturya-Macaristan'a bağlı bir vasal konumuna düşürürdü. Sırbistan'ın yanıtı memnuniyet verici bulunmadı. Avusturya Elçisi⁹ Belgrad'ı terk etti, iki devlet arasındaki diplomatik bağlar koptu ve galiba askerî harekâtın her dakika başlamasını beklememiz gerekiyor.

Yalnız başına bırakıldığı takdirde Sırbistan'ın, kudretli komşusu tarafından önünde sonunda mahvedileceğinden kimsenin kuşkusu olamaz.

Avusturya-Macaristan'ın bellediği hedefe böylesine parlak bir şekilde ulaşması, kazanacağı zafer ve dolayısıyla kendisini destekleyen Üçlü İttifak'ın da zafer kazanması, kaçınılmaz olarak Balkan Yarımadası'nda politik dengenin İttifak lehinde büsbütün bozulması ve Türklerin, daha önce değindiğim hassasiyetleri nedeniyle kesin bir şekilde Üçlü İttifak'a katılarak hasmımıza dönüşmesi sonucunu doğuracaktır.

Avusturya-Macaristan'ın yaptığı hamlenin başarıya ulaşmasının bizim itibarımızın ve bunca kurban, bunca çaba sayesinde Yakındoğu'da kazandığımız konumun da yerle bir olmasına sebebiyet vereceğine, tüm ekonomik çıkarlarımıza en yıkıcı şekilde yansıtacağına ve son yıllarda elde ettiğimiz kazanımların tamamını hiçe indireceğine Zatiâlılarınızın dikkatini çekmeği görev addederim.

Bunu öngörerek, her türlü olasılığa hazır bulunmamız gerektiği konusunda kesin bir inanca sahibim. Bu yüzden, harekete geçmemiz gereken ve kolayca gelip çatabilecek o dakikada gafil ve hazırlıksız yakalanmamak adına, daha önce müteaddit defalar gündeme getirdiğim meseleye, yani Karadeniz donanmamızın mümkün olduğunca hızla ve önemli ölçüde güçlendirilmesinin, kara kuvvetlerimizin ise tam savaş hazırlığı durumuna getirilmesinin kesin ve kayıtsız şartsız zorunluluğu konusuna bir kez daha dönme cesaretini göstereceğim.

5

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

2 Ağustos 1914, nu. 611

Kopyası Bükreş ve Sofya'ya.

Türkiye'de tam seferberlik ilanı söylentisi üzerine bugün Sadrazam'ı¹⁰ kendi konağında ziyaret ederek bunun amacını sordum. Sadrazam bana özel olarak, seferberliğin gerçekten ilan edildiğini, hangi yaşları kapsadığını iyice bilmediğini, yarın Babiâli'yi ziyaretim sırasında bunu bana söyleyebileceğini ve Hükümet'in, Bulgaristan'ın harekete geçme tehlikesi karşısında Trakya'da ve İstanbul Boğazı'nda 200 bin kişilik ordu bulundurma kararı aldığını anlattı. Kafkasya sınırına ordu yığmak gibi bir düşüncenin kesinlikle söz konusu olmadığını da ekledi.

6

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

2 Ağustos 1914, nu. 612

611 numaralı telgrafıma atfen.

Sadrazam'la¹¹ akabindeki konuşmalardan, Babiâli'nin belli zamana kadar tarafsızlığını muhafaza etmekle beraber, yine de Bükreş Antlaşması'nda¹² Bulgaristan lehinde değişiklik yapılması ihtimalinden ya da Türkiye'nin herhangi bir kazanç sağlayabileceği her türlü başka gelişmeden faydalanmakta kesin kararlı olarak her türlü olasılığa hazırlıklı bulunmak istediği sonucunu çıkarıyorum. Bizden çekindiğinden ve bedhahlarımızın bühtanlarının sonucunda hemen şimdi İstanbul Boğazı'nı işgal etme niyetimizden şüphe duyduğundan, aslında düşmanlarımızın zaferi i istediği kesindir. Bu duygu,

¹⁰ Said Halim Paşa.

Said Halim Paşa.

İkinci Balkan Savaşı'nı PDF Kitap Arşivi - <https://frantey.org>

Alman heyetinin Türkiye’de kaldıkları anlaşılan subayları tarafından kuvvetle körüklenmektedir. Bu kesinlikle muzır bir unsurdur, zira Türkleri aleyhimize kışkırttığına hiç şüphe yok, fakat zannediyorum ki Babiâli, Almanya’yla giriştiğimiz mücadelenin sonuçları açığa çıkmadan bunları bertaraf etme cesaretini gösteremeyecektir.

Askerî Ataşe’mizin¹³ verdiği bilgiye nazaran hâlihazırda Türk ordusu bizim açımızdan henüz tehlike arz etmeyecek bir durumdadır. Bu şartlarda, kendi sınırlarımız içinde her türlü ihtiyatı tedbiri almakla beraber, mevcut gelişmeler bağlamında Türkiye’nin askerî eylemleri yüzünden, bu eylemler bize karşı saldırgan bir tutuma dönüşmediği sürece, kendisiyle herhangi bir çekişme içine girmememiz gerektiğine inanıyorum. Fakat yine de İngiltere ve Fransa’nın Osman Dretnotu’nun¹⁴ buraya varmasını engellemelerinin çok iyi olacağı görüşündeyim.

7

Rusya’nın İstanbul Elçisi Girs’in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov’a Gizli Telgrafı

3 Ağustos 1914, nu. 618

612 numaralı telgrafıma atfen.

Sadrazam’ın¹⁵ bana ve Enver’in Fransız Elçi’ye¹⁶ yaptıkları açıklamalara nazaran, sözde Enver, Alman heyetinin subaylarını, eğer gitmeyi kendileri de istiyorlarsa, serbest bırakabileceğini söylemiş,

Maksim Nikolayeviç Leontyev.

İngiltere tarafından 1911 yılında Brezilya için “Rio de Janeiro” adıyla yapımına başlanan zırhlı gemi, Brezilya’nın taksitleri ödeyememesi yüzünden 1913 yılında Osmanlı Devleti’ne satılmış ve “Sultan I. Osman” adını almıştır. I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla, Osmanlı’nın karşı safta savaşa girme ihtimalini bahane eden İngiltere, 1914 Ağustos’unda Osmanlı Devleti geminin son taksitini öder ödemez gemiye el koyduğunu ilan etmiştir. Gemi İngiliz donanmasında “Agincourt” adıyla 1921 yılına kadar kullanılmış, daha sonra hizmetten çekilmiştir. Yine İngiltere tarafından Osmanlı Devleti için 1911 yılında yapımına başlanan “Reşadiye” gemisine aynı tarihte ve aynı şekilde el konulmuştur. Bu gemi de İngiliz donanmasında “Erin” adıyla kullanılmış, 1922 yılında hizmetten çekilmiştir.

Said Halim Paşa.

Louis Maurin.

fakat Liman,¹⁷ Türkiye’de kalmaları gerektiğine dair Berlin’den emir aldıkları yanıtını vermiş.

Berlin’den verilen emrin, Türkiye’nin [...] ¹⁸ herhangi bir şekilde yararlanmak ve Türkiye’yle bizim aramızda anlaşmazlık çıkmasını sağlamak amacı güttüğüne şüphe yok. Yine de ben, heyetin bertaraf edilmesini yalnızca Almanya üzerinde askerî zafer kazanmakla sağlayabileceğimize eminim. Üstelik Enver, her ne kadar yeminler etse de, bize duyduğu güvensizlik yüzünden Alman subayların burada bulunmasına önem veriyor. Kendisi, Liman’ın Türk ordusunun Kargâh Başkanı görevine atandığına ilişkin burada dolaşan söylentilerin bir aslı olduğunu da kesinlikle reddediyor.

Enver Paşa

8

Rusya’nın İstanbul Elçisi Girs’in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov’a Gizli Telgrafı

4 Ağustos 1914, nu. 621

Sadrazam;¹⁹ dün Bakanlar Kurulu’nun kesinlikle tarafsız kalınacağı yönünde karar aldığı ve bu arada, aynı amaçla İstanbul ve Çan-

Liman von Sanders.

Atlanmış.

Said Halim Özyürek

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

nakkale Boğazları'nda ticarî gemilerin kılavuz eşliğinde geçişi için yol bırakılmakla mayın engeli tatbikine ilişkin emir verildiği ve bugün sabah 9'dan itibaren bu engelin tatbik edilmiş olması gerektiği konusunda beni bilgilendirdi.

Almanya'nın Türkiye'yi her vesileyle bizim İstanbul Boğazı'nı hemen işgal etmek niyetinde olduğumuza inandırarak ve Karadeniz filomuzun İstanbul Boğazı yakınlarında bulunduğu dair şaya ya-yarak Rusya aleyhinde kışkırtmaya çalıştığını göz önünde tutarsak, Türkiye tarafından bu şayiaların doğrulanması şeklinde algılanabilecek herhangi bir saikaya mahal vermememiz iyi olur. Aksi halde Türkler ani bir panikle Boğazları tamamen kapatır ve bize karşı akılsızca eylemlere girişebilirler.

Kopyası Ebergard'a.

9

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

5 Ağustos 1914, nu. 628

General Leontyev bugün benim direktifim üzerine Enver Paşa'yı ziyaret etti. Enver Paşa kendisine; seferberliğin asla Rusya'ya karşı olmadığını, Rusya'nın çıkarlarına uyacak ve Kafkasya sınırı açısından rahatlamasını sağlayacaksa Türkiye'nin oradaki 9. ve 11. Kolor-dulardan bazı birlikleri çekmeye hazır bulunduğunu beyan etmiş. Akabinde, Türkiye'nin hâlihazırda kimseye bağlı bulunmadığını ve kendi çıkarlarına uygun hareket edeceğini de belirtmiş.

Rusya Türk ordusunu değerlendirmegi ve kendi amaçları doğrultusunda kullanmayı isterse, Enver Paşa böyle bir kombinasyonu da imkânsız görmüyormuş. Rusya Türk ordusunu, kendisine karşı çıkmaya niyetlenecek herhangi bir Balkan devletinin ordusunu nötralize etmek ya da Avusturya karşısında Balkan devletleri ordularına yardımda bulunmak amacıyla –Rusya'nın Balkan devletlerini kendi aralarında ve Türkiye'yle karşılıklı tavizlerle barıştırmabilmesi durumunda– kullanabilirmiş.

General Leontyev'in, bu tavizlerin nelerden ibaret olabileceği sorusuna karşılık Enver, Türkiye için Ege Adaları'nda ve Batı Trakya'da tavizlerin söz konusu olabileceğini, bu arada Yunanistan'ın Epir'de,²⁰ Bulgaristan'ın Makedonya'da, Sırbistan'ın Bosna-Hersek'te ödün alabileceğini söylemiş. General Leontyev'in ifade ettiği birtakım tereddütler karşısında Enver, böyle bir kombinasyonun Türkiye açısından mümkünlüğüne emin olduğunu yinelemiş. Somut sonuçlar vereceğini bilirlerse, hem Hükümet, hem de Türk halkı buna memnuniyetle katılmış.

General Leontyev işbu telgrafın bir kopyasının Harbiye Bakanlığı'na iletilmesini rica eder.

10

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

5 Ağustos 1914, nu. 629

General Leontyev direktifim üzerine Enver'le konuşurken Alman subayların halen orduda kalmalarına şaşırıldığını kendisine iletti. Enver, Almanları zorla tutmadığını, fakat politik durum netlik kazanmadan, çekip gitmelerini istemek için somut bir nedeni de bulunmadığını söylemiş. Seferberlik dönemi gibi zor bir dönemde subayların zorla atılması da ordunun işine gelmezmiş. Enver, subaylarını Türkiye'de tutmakla Alman Hükümeti'nin Türkiye'yi kendi eksenine çekmeyi hedeflediğinden kuşku duymuyormuş, fakat Türkiye yalnızca kendi çıkarlarını gözeterek hareket edeceğinden Almanlar belledikleri hedefe ulaşamayacaklarmış. Yalnızca 628 numaralı telgrafta bahsi geçen kombinasyon gerçekleşirse, Enver, aynı gün Almanlara "Şimdi siz bizim düşmanınızsınız, lütfen burayı terk edin" dermiş.

İşbu telgrafın bir kopyasının Harbiye Bakanlığı'na iletilmesini arz ederim.

²⁰ Epir: Avrupa'nın güneydoğusunda tarihi bölge. XV. yüzyıl ortalarından XIX. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı egemenliğinde bulunan Epir günümüzde Yunanistan ve Arnavutluk sınırlarında yer almaktadır.

II

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

5 Ağustos 1914, nu. 630

General Leontyev, kendisine tam güven telkin eden bir kaynaktan, Türkiye'nin Bulgaristan'la askerî anlaşma yapmak için nabız yokladığı bilgisini almış. Bu arada sözde Almanlar Türkiye'deki seferberliğin Bulgaristan'ı korkutması ve şimdiki kritik durumda Avusturya'yla askerî ittifaka itmesi gerektiğini düşünüyorlarmış. Bulgar çevrelerine yakın biri olduğundan General Leontyev'e, mümkün mertebede, bizim açımızdan tehlikeli olacak böyle bir kombinasyonun aleyhinde çalışması talimatını verdim.

12

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

5 Ağustos 1914, nu. 631

628, 629, 630 numaralılara atfen.

Bugün Bulgar Ortaelçi²¹ ziyaret etti ve yalnızca kişisel kanaatini aktardığını vurgulayarak, Bulgaristan'ın Rusya'nın etki alanına dönmesinin ve Balkan devletleriyle manevi birliğinin zamanı gelmiş olduğunu ısrarla savunmaya çalıştı.

Bulgaristan'ın bu yönde yapacağı herhangi bir girişimi samimiyetle onaylayacağımı ve şimdi böyle bir inisiyatif üstlenmesinin tam zamanı olduğunu söylememe karşılık, Toşev, Sırbistan [...] ²² elini uzatarak itiraz etti ve ne yazık ki Bulgarların Sırlara duyduğu husumetin çok büyük olduğunu, bu nedenle Bulgar ve Sırp ordularının yakın zamanda ittifaka girmeleri olasılığından şüphe duyduğunu söyledi. Buna rağmen sözde kendisi, Bulgar ordusunun Sırlara karşı harekete geçmeyeceğinden ve halihazırdaki krizin sonuna ka-

Andrey Toşev.

Atlanmış. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dar Bulgaristan'ın tam bir samimiyetle tarafsızlığını kesinlikle muhafaza edeceğinden eminmiş.

Bulgaristan bu şartlarda Türkiye tarafından saldırıya maruz kalmayacağına dair güvence istemiş ve böyle bir güvenceyi Yunanistan, Türkiye, Bulgaristan ve Romanya'nın mevcut savaşa katılmayacaklarına dair karşılıklı olarak verecekleri teminatta görürmüş. Böylesi bir teminatta Avusturya'ya karşı Balkan ittifakının çekirdeği bulunabilirmiş. Tarafsızlıklarını muhafaza etmelerine karşılık Balkan devletleri toprak tavizleri alabilirmiş.

Bu arada tavizler konusunda Toşev, kararlı bir şekilde, aynı gün Enver Paşa'nın bizim Askerî Ataşemize²³ söylediği seçenekleri dile getirdi. Bu son gelişmeler mevcut kriz ortamında Avusturya ve Almanya'yı örnek almakla ortak hareket hususunda Türkiye'yle Bulgaristan arasında görüşme yapıldığını şüpheye mahal bırakmayacak şekilde kanıtlamaktadır.

Bulgaristan Yunanistan ve Romanya'nın müdahalesinden çekinerek saldırgan tutum takınmaktan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Almanya'yla mücadelede İngiltere'nin bize katılması Türkiye'nin de aklını az çok başına getirmiştir. Almanya'nın başarısız olması korkusuyla beraber, yine de mevcut savaştan herhangi bir somut fayda sağlamak için duydukları şiddetli istek Türkiye'yi de, belki Bulgaristan'ı da şimdi bizimle flörte sevk ediyor, diye düşünüyorum.

Samimiyetlerine zerre kadar güvenmemekle beraber, bunları dışlamamızın da doğru olmadığı görüşündeyim, çünkü böyle yapmakla kendilerini düşmanlarımızın kollarına itmiş oluruz. Türkiye'nin de dâhil edilmesiyle bir Balkan blokunun oluşturulması düşüncesine gelince, böyle bir blok bizim açımızdan, Boğazlara ayağımızı sağlam bir şekilde basabileceğimiz şartların oluşacağı güne kadar faydalı olabilir. Bu yüzden, aramızdaki muhtemel anlaşma konusundaki müzakerelere Babiâli'nin de dâhil edilmesinin iyi olabileceğini söyleme cüretini gösteriyorum.

13

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

5 Ağustos 1914, nu. 632

631 numaralı telgrafıma atfen.

Bir önceki telgrafımda aktardığım görüşme sırasında Toşev, gayet açık bir şekilde, sahip olduğu bilgilere nazaran Türkiye ve Almanya arasında bize karşı ortak hareket etmek hususunda anlaşma sağlandığına, fakat Türkiye'nin yalnızca şerait müsait olduğunda harekete geçmek hakkını saklı tuttuğuna işaret etmiştir. Böyle bir anlaşma olasılığı istisna edilemez, fakat Türk ordusunun hazırlıksızlığına nazaran, kısa sürede gerçekleştirilmesi de mümkün değildir.

Anlaşma, Bulgaristan'ın da katılması ihtimalinde daha büyük tehlike arz eder, zira bu suretle Balkan Yarımadası'nda bir müdahaleye neden olur ve kuşkusuz, Avusturya'nın durumunu kolaylaştırır.

14

Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

5 Ağustos 1914, nu. 202

Kopyası İstanbul, Sofya, Niş²⁴ ve Atina'ya.

Dışişleri Bakanı'nın²⁵ sözlerinden şu sonucu çıkardım ki Bulgar Hükümeti Romanya'ya, mevcut kriz süresince Bulgaristan'a tam bir hareket özgürlüğü verilmesine karşılık, Dobruca'nın²⁶ sonsuza kadar bu ülkeye geçişini kabullenmeyi önermiş.

²⁴ Niş: Sırbistan'ın güneyinde kent. İlk defa 1386 yılında Osmanlı egemenliğine girmiş, daha sonra birkaç kez el değiştirmiştir. 1878 Ayastefanos Antlaşması'yla Sırbistan'a bırakılmıştır. I. Dünya Savaşı'nın eşliğinde Sırp Hükümeti, Avusturya sınırına yakın Belgrad'dan Niş'e taşınmıştır.
Emanoil Porumbaru.

²⁶ Dobruca: Balkan Yarımadası'nda tarihî bölge. Günümüzde Romanya ve Bulgaristan'ın sınırları içindedir.

Paris Elçisi Izvolski

15

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

6 Ağustos 1914, nu. 633

Acil.

Ebergard'a.

621 numaralı telgrafıma ilaveten, Türkleri ürkütecek önlemler almakla Almanların işine gelecek şekilde hareket etmemizin yanlış olduğuna dair görüşümü yinelemek zorundayım. Türklerin kalbi elbette ki bizden yana değildir, niyetleri ise kendileri için bile kâfi derecede netlik kazanmamıştır. Türklerin niyeti savaş sahnesinde olayların ne şekilde gelişeceğine bağlı bulunuyor.

16

Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafı

6 Ağustos 1914, nu. 1703

İstanbul'a bildirilmiştir.

Bahriye Bakanlığımız, fazlaca ikili oynayan Türkiye'nin desteğinde Avusturya'nın kendi donanmasını, Alman ve belki hatta Türk gemilerinin de katılımıyla güçlenerek donanmamıza nispetle

Londra Elçisi Benkendorf

açıkça faikiyete sahip olacağı Karadeniz'e yönlendirmeyi denemesini mümkün görüyor. Böyle bir manevra Avusturya donanmasına, kendi güvenliğini temin etmenin ötesinde, bize etkili bir darbe indirme imkânını da sağlayacaktır.

Bu yüzden, Avusturya donanmasının mezkûr operasyonu gerçekleştirmesine izin verilmemesi hususunda Fransa ve İngiltere'nin hangi yardımlarına güvenebileceğimizin mümkün mertebede ivedilikle açıklığa kavuşturulması son derecede önemlidir.

Tüm bunlara, bizim durumumuzu zorlaştıran şu etkeni de ilave etmek gerekir ki İstanbul Boğazı yakınlarında alacağımız herhangi bir önlem Türkiye'ye karşı husumet olarak yorumlanabilir ve Türkleri düşmanlarımıza katılmaya sevk etmek dışında bir işe yaramayacağından, bundan kaçınmak son derecede önemlidir.

Avusturya'nın Karadeniz'de bize karşı başarı sağlaması henüz kararını vermemiş olan Romanya'nın tutumunu da olumsuz yönde değiştirir. Diğer yandan Türkiye Karadeniz'in hâkimi konumuna ulaşır. Aynı zamanda Bulgaristan'da Avusturya yanlısı cereyan üstünlük sağlayabilir.

Fransa ve İngiltere'nin bu meselede yardımı, güney limanlarımızdan her iki devlete tahıl naklinin güvenceye alınmasına yol açar. Nezdinde görevlendirildiğiniz ülkelerin hükümetlerinin bu meseleyle ilişkin yanıtını aciliyetle bildirmenizi rica ediyorum.

17

Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

6 Ağustos 1914, nu. 1705

General Leontyev'in bari malum zaman kazanma adına Enver Bey'le, herhangi bir bağlayıcı beyanda bulunmadan, olumlu anlamda konuşmayı sürdürmesini uygun buluyorum.

18

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

7 Ağustos 1914

Acil. 632 numaralı telgrafıma atfen. İvedilikle gereğinin yapılmasını arz ederim.

General Leontyev'in gizli bilgilerine nazaran Türk ordusu 8'ini 9'una bağlayan gece Trakya'nın kuzeyinde ve batısında toplanmaya başlayacaktır. Toplanma Avusturya ve Almanya'nın baskısı altında [...] ²⁷, Bulgaristan'ı Avusturya'yla anlaşmaya ve Avusturya'nın arkasını sağlama almaya teşvik etmek amacıyla yapılıyor. Bazı işaretler Bulgaristan'ın bu teşvike kapılacağını gösteriyor. Bizim tarafımızdan fedakârlık yapmak pahasına olsa bile –ki zafere ulaşılması halinde karşılığı şüphesiz alınır– Romanya'yı bu plana karşı çıkmak için teşvik etmek şimdi her zamankinden çok daha önemlidir, diye düşünüyorum.

General Leontyev bu bilginin Harbiye Bakanlığı'na iletilmesini rica eder.

19

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

7 Ağustos 1914, nu. 637

Acil. 628 numaralı telgrafıma atfen.

Bugün Sadrazam'ı²⁸ gördüm ve çok özel sohbetimizde kendisine, Enver Paşa'nın General Leontyev'le konuşurken, Türkiye'deki seferberliğin Rusya'yı hedef almadığı ve Türkiye'nin bizim sınırimızdan 9. ve 11. Kolorduların bazı birliklerini çekmeye hazır olduğu konusunda Sadrazam'ın bana verdiği vaatleri yinelediğini anlattım. Sadrazam'ın bu konuşmadan haberi olup olmadığını sordum. Enver'in, bu konuda kendisini bilgilendirmediğini, fakat hilesiz ve içten biri olduğunu anlattı ve kendisinin, seferberlik konusunda bizi memnun edecek her şeyi onayladığını ve bu yönde yapılacak her türlü girişimi desteklemeye hazır bulunduğunu söyledi. Meslektaşlarını da aynı kanaate getirmeyi umuyormuş.

Enver'in General Leontyev'le konuşmasını Sadrazam'a iletmemesi gerçeği muhtemelen kişisel olarak içtenliğinin bir göstergesidir. Üstelik General Leontyev gayet ısrarlı bir şekilde Enver'e, kendisinin temas ettiği konularda Sadrazam'ın bana yaptığı açıklamaların fazlasıyla memnuniyet verici olduğunu yinelemiştir. Enver, Bakanlar Kurulu'nda, Türkiye'nin etkin hareket etmesi gerektiği görüşünün en ateşli savunucusudur.

Sadrazam'la konuşmamız 1705 numaralı telgrafınızı almadan önce gerçekleşti. Düşüncenize tamamen katılarak, General Leontyev'i yine Enver'e göndereceğim. 1703 numaralı telgrafınızı henüz almış değilim.

Breslau (Midilli)

20

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

8 Ağustos 1914, nu. 648

Acil. Karadeniz Donanması Komutanı'na.²⁹

Sadrazam³⁰ bugün bana kesin bir dille şu beyanlarda bulundu:

1) Goeben³¹ ve Breslau'nun³² Çanakkale'den geçişine hiçbir suretle müsaade etmeyecektir;

2) Konsoloslarımız yine telgraf için [...] ³³ yararlanabilirler;

3) Tarafsızlığını ciddi bir şekilde korumaya devam edecektir.

Kendisi, bu hususları Zatiâlinize telgrafla bildirmemi rica etti. Buna rağmen, Türklerin aşırı duygusallıkları, Almanların tahrik ettiği askerî fırkanın etkisinin büyüklüğü ve Sadrazam'ın kâfi derecede otoriter olamaması göz önünde tutulursa, durumun fazlaca ciddiyet kazandığı görüşündeyim. Sizi ve Amiral Ebergard'ı mümkün mertebede sık bilgilendireceğim.

Andrey Avgustoviç Ebergard.

Said Halim Paşa.

Alman yapımı kruvazör. Osmanlı hizmetindeki adı: "Yavuz Sultan Selim."

Alman yapımı kruvazör. Osmanlı hizmetindeki adı: "Midilli."

Atlanmış. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Goeben (Yavuz)

21

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

9 Ağustos 1914, nu. 650

Acil. İvedilikle gereğinin yapılmasını arz ederim.

1705 numaralı telgrafla verilen emir doğrultusunda General Leontyev bugün yine Enver'i ziyaret etti. Harbiye Bakanı, önceki görüşünün değişmediğini, yani Rusya'yla ittifaktan yana olduğunu beyan etmiş. İktidardaki çevrelerin şiddetli muhalefetiyle karşılaşabileceğini, fakat ordu da elinde bulunduğu göre, bununla başa çıkabileceğini umduğunu saklamıyormuş. Mevcut kanaatin aksine, Türkiye henüz Üçlü İttifak'la bağlı değilmiş. Alman³⁴ ve Avusturya³⁵ Büyükelçileri'nin Hükümet'e fazlaca baskı yaptıklarını biliyormuş. Son günlerde Bulgarlar da kendi önerilerini dile getirir olmuşlar, fakat Enver, sorunun somut bir şekilde gündeme gelmesi durumunda Osmanlı'nın ulusal çıkarlarının her şeyin üstünde tutulacağına eminmiş.

Harbiye Bakanı açık ve net olarak şunu öneriyor: Türkler iyi niyetleri hususunda Rusya'ya tam güvence vermek ve ordularının büyük bir bölümünü Batı sınırına göndermek amacıyla Kafkasya sınırındaki bütün kuvvetlerini çekiyor. Bunun da ötesinde, en yakın zamanda Trakya'da güçlü bir ordu toplayarak Bulgaristan da dâhil olmakla Balkan devletlerinden herhangi birine karşı ya da bunlarla birlik olarak Avusturya'ya karşı harekete geçmeye hazır durumda bizim emrimize veriyor. Kendisi, anlaşmanın yapıldığı gün Alman subayları Türkiye'deki görevlerinden almayı vaat ediyor.

Hans von Wangenheim.

Johann von Ullrich.

Sonda Enver Paşa kendi talebini ifade etmiş: Batı Trakya'nın ve Ege Adaları'nın Türkiye'ye iadesi ve Balkan Yarımadası'ndaki komşularının intikamından kendini güvenceye almak amacıyla Rusya'yla 5 ila 10 yıllık bir savunma ittifakının yapılması.

Enver Paşa görüşme boyunca sakin ve huzurlu bir tonda, büyük içtenlikle konuşmuş ve General Leontyev'e genel politik manzarayı Türkiye'nin çıkarları açısından bütünüyle doğru bir şekilde çizmiş. Leontyev'in sorusuna karşılık, Türkiye ve Bulgaristan'ın Almanya'nın nefretini göze almaları gerektiğini çok iyi anladığını, fakat bundan korkmadığını, çünkü Almanların zafer kazanmaları halinde bile Türkiye'ye ciddi ölçekte zarar vermesinin zor olacağını, Almanlarla ortak sınırları bulunmadığını, deniz harekâtına karşı direnişin nasıl organize edileceğini ise Libya savaşı örneğinden bildiğini söylemiş.

Leontyev hemen karar alınması durumunda bu işin olabileceği sonucunu çıkarmış. Şimdi bütün güç Enver'de, üstelik kendisi daha yeni Başkomutan seçildi.

General Leontyev şifrelemeye ayıracak zamanı olmadığından, işbu telgrafın bir kopyasının Harbiye Bakanlığı'na iletilmesini rica eder.

22

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

9 Ağustos 1914, nu. 1769

Başkomutan,³⁶ 9. ve 11. Kolorduların bazı birliklerini sınırimızdan çekmesi için Türk Hükümeti'ne başvurulmasını uygun görmemektedir.

Askerî açıdan Türkiye hâlihazırda Kafkasya sınırimızda özel bir tehlike arz etmiyor, buradan birliklerini çekmesi başka yerlerde fazlaca yığılma olmasına yol açacaktır. Politik açıdan, böyle bir müracaatta bulunmamız zayıflık anlamında yorumlanabilir.

³⁶ I. Dünya Savaşı sırasında Rusya Orduları Başkomutanı Grandük Nikolay Nikolaeviç (Temmuz 1914 – Ağustos 1915) ve İmparator II. Nikolay'dır (Ağustos 1915 – Mart 1917).
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

23

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

9 Ağustos 1914, nu. 651

Öğleden sonra 5:50.

Sadrazam'ı³⁷ gördüm. Kendisi artık Enver'le General Leontyev arasındaki konuşmalardan bütünüyle haberdar ve galiba bu konuşmaları onaylıyor. Gerçi resmiyette Türkiye'nin tam tarafsızlığı ilkesinden hareket ediyor ve Alman subayların burada bulunmalarının söz konusu tarafsızlığın ihlali anlamına geldiğini kabul etmiyor. Görüşümüz General Leontyev'in Enver'i son ziyaretinden önce gerçekleştiğinden Sadrazam'a, bu vesileyle kendisinin görüşlerini dinleyebilmek için, ziyaretin sonucunu bekleyeceğimi söyleme imkânım oldu.

24

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

9 Ağustos 1914, nu. 652

Acil. İvedilikle gereğinin yapılmasını arz ederim.

650 numaralı telgrafıma atfen.

Önceden kimseyle müzakereye girişmeden Enver'in teklifini derhal kabul etmemiz gerektiğini söylemeyi görev addediyorum, zira zaman beklemiyor. Zafer bizim olursa Bulgaristan ve Yunanistan'ı dilediğimiz zaman ödüllendirebiliriz. Bu arada, reddetmemiz Türkiye'yi kesinlikle ve geri dönüşü olmadan düşmanlarımızın kollarına itecektir. Kabul etmemiz, Enver'in pek içten olmaması ihtimalinde, mevcut gerilim aşamasında krize ve patlamaya yol açmaması mümkün olmayan durumun netliğe kavuşmasını sağlar.

25

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

9 Ağustos 1914, nu. 180

Avusturya diplomasinin burada hummalı bir çalışma içine girdiği istihbaratını alınca, dün Radoslavov'la uzun ve canlı bir konuşmamız oldu ki bu konuşma sırasında Avusturya'nın haince ve bencilce tavsiyelerine uymaktan Bulgaristan'ın ne kadar zarar görebileceğini ispat ettim ve bilakis, savaş sonunda halen dost Rusya'ya karşı tarafsızlığını kendi inisiyatifiyle bozmamış olur ve Rusya da Bulgaristan'ı suçlayacak hiçbir neden bulamazsa, Bulgaristan'ın en cömert şekilde ödüllendirilmeyi bekleyebileceğini anlattım. Radoslavov konuşmamızdan etkilendi ve bunu Bakanlar Kurulu'na iletip iletemeyeceğini sordu.

Şu en son zamanlarda Avusturya-Almanya diplomasinin çalışmalarında birtakım aksaklıklar olduğuna dair işaretler ortaya çıktı: Görünüşe bakılırsa Bulgaristan, Romanya'yı Avusturya'nın kucığına dönmek zorunda bırakmak amacıyla kendisine saldırmayı reddetmiş ve bundan büyük öfke duyan Viyana, Türkiye'nin saldırısına uğrama tehdidi karşısında Bulgaristan'ı Sırbistan aleyhinde harekete geçirmeye zorlamayı umarak Almanya'yla beraber tüm gayretini Türkiye üzerinde yoğunlaştırmaya başladı.

Radoslavov'un dünkü sözlerinden Bulgar tarafının bizden daha somut vaatler beklediği anlaşılmaktadır. Harbiye Bakanı'yla³⁸ bugünkü konuşmamızda bu husus tüm açıklığıyla ortaya çıktı. Bakan, kesinlikle gizli kalması kaydıyla, Bulgaristan'ın elinde Avusturya ve Almanya'ca verilen ve savaşın kendileri açısından başarılı sonuçlanması halinde Pirot³⁹ ve Niş'le beraber şimdiki Sırbistan toprakları-

³⁸ Kliment Boyaciyev.

Pirot: Sırbistan'ın güneydoğusunda kent. Osmanlı yönetimindeki adı Şehirköy'dür. 1878 yılında Sırp ordularınca işgal edildi. 1885 yılında, I. ve II. Dünya Savaşları sırasında kısa sürelerle Bulgar ordusunun kontrolüne girmekle beraber, Yugoslavya'nın sınırları içinde, Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından Sırbistan'da kaldı.

nı, Vardar ve Selanik'le beraber şimdiki Makedonya'yı Bulgaristan'a vaat eden yazılı belge bulunduğunu söyledi.

Her ne kadar gerçekleştirilemez vaatlerse de, Bulgarlar bunlara değer veriyor ve Bulgaristan'ı kendi safımıza çekmek için sanıyorum ki bizim de, elbette detaya varmadan, ama Bulgaristan'ın gelecek genişlemesini ana hatlarıyla anlatan böylesi bir yazılı öneride derhal, dakika bile kaybetmeden bulunmamız gerekiyor.

Şimdi, Bulgaristan'ı Avusturya tarafından baştan çıkarılmaktan korumak için gerçek bir umut doğmuşken ve yalnızca Yunanistan'la Sırbistan değil, Romanya da Bükreş Antlaşması'nın değişmeden kalmasının mümkünsüzlüğüne emin olmuşken, Balkan Bloku'nun ihyası düşüncesi realiteye dönüşebilir. Elbette şimdilik detaylara inmekten kaçınmak icap eder.

Romanyalı meslektaşım⁴⁰ dünkü konuşmada, Brătianu'nun Poklevski'yle konuşmasından daha ileri giderek, Romanya'nın Transilvanya için Bulgar Dobruca'sından memnuniyetle vazgeçebileceğine işaret etti.

Bunun gayet adilane olduğunu sanıyorum, zira Romanya'nın arzu ettiği şeyi, yani Bulgaristan'ın tarafsızlığını Brătianu ve Porumbaru'nun söyledikleri gibi yalnızca Yunanların ve Sırların ödünleri sayesinde sağlamak için bir nedenimiz yok. Fakat diğer yandan, savaş ilan etmemizin nedeni olan ve kendisini ileride iyi bir genişlemenin beklediği Sırbistan'ın da Ştrandman'ın 311 numaralı telgrafında anlatılanlar kabilinden birtakım şartlar öne sürmesine ya da yine Ştrandman'ın 331 numaralı telgrafında özetlenenler kabilinden söylemlerin dile getirilmesine izin verilemez. Sırbistan'ın bize tamamen güvenmesi gerekmez mi? Zatiâliniz Bulgaristan'a yukarıda sözü edilen vaatlerin verilmesini uygun bulursanız, bir dakika bile kaybetmemek gerekir, zira düşman tarafın da diplomasisi bugün değilse yarın Bulgaristan Hükümeti nezdinde son şiddetli atağını gerçekleştirecektir.

⁴⁰ Georgehe Dăresiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

26

**Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı**

9 Ağustos 1914, nu. 1768

Acil. Kopyası Niş ve Bükreş'e.

Bulgar Ortaelçi'yi⁴¹ çağırarak, ülkesinin niyetine ilişkin sorumuza verilen yazılı yanıtı samimi bulmadığımı söyledim. Sırp bölgelerinde muhtemel ayaklanmalar için sorumluluğun başkalarına yıkılmasıyla bizi yanıltmaları mümkün değildir. Bu nedenle, Bulgar Hükümeti'ni, müttefiklik ilişkisi içinde bulunduğumuz Sırbistan aleyhinde yapacakları herhangi bir girişimin sonuçları hususunda ciddi bir şekilde uyarmanızı rica ediyorum. Bu sonuçlar Bulgaristan açısından yıkıcı olacaktır. Bilakis, Türkiye'nin taarruzuna direnme yükümlülüğünü kabul etmekle iyi niyetli tarafsızlığını koruması durumunda İştîp⁴² ve Radoviş'in⁴³ Bulgaristan'a verilmesini temin edebiliriz. Savaşın Sırbistan'a sınırlarını önemli ölçüde genişletme fırsatı verecek bir zaferle sona ermesi durumunda elbette ki Bulgaristan'ın da daha fazla memnun edilmesi olanağını değerlendiririz. Bulgaristan Hükümeti'yle bu minvalde müzakereyi sürdürünüz.

27

**Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı**

9 Ağustos 1914, nu. 1771

1768 numaralı telgrafıma atfen.

Kopyası Paris, Londra, İstanbul, Niş, Bükreş ve Atina'ya.

Mihail Macarov.

İştîp: Makedonya'da kent. XIV. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı idaresine girdi. I. Balkan Savaşı sırasında Bulgar, II. Balkan Savaşı sonrasında Sırp ordularınca kontrol edildi. Daha sonra Yugoslavya'nın egemenliğinde bulunan İştîp 1991 yılından itibaren bağımsız Makedonya'nın bir kentidir.

Radoviş: Makedonya'da kent. XIV. yüzyıl sonlarından XX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı egemenliğinde bulunmuş, daha sonra Yugoslavya'ya geçmiş, bu ülkenin parçalanmasıyla bağımsız Makedonya'ya bırakılmış ve bugünkü konumuna kalmıştır.

Lütfen Bulgar Hükümeti'ne, Türkiye'nin etkinliğine engel olmak yükümlülüğünü kabullenmek kaydıyla tarafsızlığını korumasına ilişkin teklifimize gayet net ve ivedi yanıt beklediğimizi iletiniz. Çok net bir yanıt alamamamız ya da yanıtın gecikmesi durumunda Rusya'nın, Sırbistan'la müttefiklik ilişkisinden doğan yaptırımlarda tamamen özgür olduğunu ve bunun sonuçları için sorumluluğun Bulgaristan'ın bugünkü politikasını belirleyenlere ait bulunacağını Bulgar Hükümeti'ne hatırlatınız. Bulgaristan'ın, mezkûr görevi yalnız başına başarmasının güçlüğü söz konusu edilirse, olumlu yanıt aldığımız takdirde Karadeniz filomuzun yardımına güvenebileceklerini söyleyebilirsiniz. Yukarıda ifade edilenler, tarafımdan Bulgar Ortaelçi'ye⁴⁴ de bildirilmiştir.

28

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

10 Ağustos 1914, nu. 1779

Paris ve Londra'ya bildirilmiştir.

Henüz Sofya'dan yanıt alınamadı, Enver'le görüşmelerinizde zaman kazanmanın önemli olduğunu göz önünde bulundurunuz. Türkiye'nin doğrudan bize karşı eyleme geçmesinden kaygı duymadığımızı göz önünde bulundurunuz.

Bununla beraber, Türklerle müzakerelerinizin dostane havasını bozmadan, kendilerine, bizim onayladığımız herhangi bir eyleme kalkışmaları durumunda Anadolu'nun tamamını riske atacakları, zira bize zarar verebilecek durumda olmadıkları, fakat Fransa ve İngiltere'yle ittifak halinde bizim Türkiye'nin mevcudiyetini tehdit altında bırakabileceğimiz düşüncesini telkin etmeye çalışınız.

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

10 Ağustos 1914, nu. 653

İvedilikle gereğinin yapılmasını arz ederim.

1769 numaralı telgrafa atfen.

Anlaşmazlık çıkmasını engellemek ve aynı anlaşmazlık yüzünden Balkan Yarımadası'nda belki istisnâ bir nüfuz kazanmamız anlamında politik açıdan bunca mühim bir ahdin yapılmasında gecikmeye mahal vermemek amacıyla bizzat Enver tarafından, Türkiye'nin samimiyetinin güvencesi olarak ortaya atılan 9. ve 11. Kolorduların çekilmesi konusunun esasında tali mesele olduğunu bildirmeği görev addediyorum. Bu sorunun da mesela Türk ordusunun organizasyonuna ve hareketine ilişkin diğer sorunlar gibi Başkomutan'ın⁴⁵ yüce emirleri doğrultusunda çözülebileceği kanaatimi ifade etme cüretini gösteriyorum.

Mutlaka gerçekleştirmeye çalışmamız gereken hedef, Almanya'nın Türkiye üzerindeki egemenliğinin –ki her daim bizim aleyhimize çevrilmiştir– tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Şimdi bu hedefe ulaşabilmemiz açısından oldukça elverişli bir fırsat çıkmıştır. Bu fırsatı kaçırsak, Türkiye'yi dönüşü olmayacak şekilde –zayıf düşmüş ve yenilgiye uğratılmış olsa dahi, yine de Yakındoğu'da bize karşı gayet düşmanca tutum sergileyecektir– Almanya'nın kollarına iteriz.

Bugünkü diplomatik kabul sırasında Sadrazam,⁴⁶ özel olarak bana, Enver'in bizimle yakınlaşma çabasını onayladığını ve anlaşmanın bir an önce imzalanması için her türlü yardıma hazır bulunduğunu söyledi. Rusya'nın Türkiye'yle anlaşmasını şahsen tamamen onayladığımı, fakat böyle bir anlaşmanın sağlanabilmesi için gerekli şartların değerlendirilmesinin yalnızca Hükümetimizin yetkisinde olduğunu kendisine ilettim. Türkiye'yi kesin bir şekilde kendimize bağımlı hale getirebileceğimiz ve Balkan Yarımadası'nda aleyhimizde harekete geçmeye hazırlanan düşman güçleri Türkiye üzerinden felç edebileceğimiz tarihi anın geldiğine kuvvetle inanıyorum.

⁴⁵ Grandük Nikolay Nikolayeviç.

Roma Elçisi Krupenski

30

Rusya'nın Roma Elçisi Krupenski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

10 Ağustos 1914, nu. 76

San Giuliano az önce bana şunu söyledi: Bükreş'teki İtalyan Ortaelçi,⁴⁷ kendisine telgraf çekerek, Kral'ın⁴⁸ mutlak isteğinin bu yönde olduğu cihetle Romanya'nın bize karşı Avusturya'ya katılacağından emin bulunduğunu iletmış. San Giuliano, Türkiye'nin bize, Bulgaristan'ın ise Sırbistan'a saldıracağını düşünüyor.

31

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

11 Ağustos 1914, nu. 660

Sadrazam⁴⁹ bugün Enver'in beyanını Elçi'ye⁵⁰ doğrulamış ki bu durumda mesele hemen ciddiyet kazanıyor ve Almanlarla askerî an-

Carlo Fasciotti.

Romanya Kralı I. Carol.

⁴⁹ Said Halim Paşa.

⁵⁰ Telgraf aslında Maksim P. Nikolskiy'e, Arşiv ve bütüncüden çekilmiştir.

laşmanın havada asılı durumda bulunduğunu, burada yaygın genel kanının aksine henüz imzalanmadığını düşünmemize olanak veriyor. Buna rağmen anlaşmanın her dakika imzalanabileceği de kuşkusuzdur, zira Enver ve Hükümet'in tamamı amaçlarına ulaşma yolunda ne herhangi bir vaat, ne de bir direnişle durdurulabilen Almanların sürekli baskısıyla karşı karşıyadır. Yalnızca bizim bir an önce karar vermemiz durumu kurtarabilir ve Balkanlar'da Almanya'ya telafisi imkânsız bir darbe olabilir. Üstelik bu darbe Almanya'nın en hassas yerine indirilmiş olur, zira bir tek Alman subayların Türk ordusundan kovulması bile Almanya'nın itibarını yerle bir eder ve bu ülkeyle Türkiye arasında sonsuza kadar uçurum açar.

Bu manevi etkiyle beraber, muhtemel rakiplerimizin arka cephesinde bekleyen 200 binlik orduyu emrimize almanın sağlayacağı somut askerî faydayı da düşünmek gerekir. Diğer yandan, sırf bu ordunun ve Almanya'nın itibarına indirilen darbenin tesiri ile diğer muhtemel rakiplerin saf değiştirerek bizim tarafımıza geçmesi de çok mümkündür ki bu durum derhal düşmanlarımızın, özellikle de Avusturya'nın stratejik açıdan fazlasıyla elverişsiz konuma düşmesine yol açar ve düşmana öldürücü darbeyi indirmemize olanak verir.

Elçi, işbu telgrafta rapor edilen kanaatleri tamamen paylaştığını eklememi rica ediyor. Acil telgrafların Askerî Ataşelerden kabul edilmemesi yüzünden işbu telgraf acilen Dışişleri Bakanlığı üzerinden numara 296'yla iletilmiştir.

Leontyev.

32

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

11 Ağustos 1914, nu. 1810

Paris ve Londra'ya bildirilmiştir.

Babıâli Goeben ve Breslau'yu satın aldığını ilan edecek olursa, Türkiye'nin tarafsızlığını bozan bir eylem olarak bunu Fransız⁵¹ İngiliz⁵² Elçilerle beraber şiddetli şekilde protesto ediniz.

Louis Maurice Bompard.

Louis du Palais National PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Onaylanmamakla beraber, son savaşta tüm devletlerce uygulanan ve alelade bir uluslararası deniz hukuku özelliği kazanan 1909 Londra Deniz Bildirgesi'nin⁵³ 56. maddesine nazaran düşmanın ticaret gemisinin askerî operasyonların başlamasından sonra tarafsız bir ülkenin bandırasına geçişi kabul edilmez. Aynı durum savaş gemileri için daha kuvvetle uygulanabilir.

Akdeniz havzasında reel tehlike altında bulunan Alman savaş gemisinin Türkiye tarafından satın alınması, Almanya'ya açıkça destek vermektir ve Türkiye'nin kârla ilgili görüşlerinin hiçbir hukuki dayanağı bulunmamaktadır.

33

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

11 Ağustos 1914, nu. 669

Brandt'ın telgrafı:

Türkiye'den şifreli telgrafları kabul ederken telgrafçı şu aşağıdaki metni Rusya'ya iletmeyi reddetti:

“Mayevski'nin haberine nazaran, Penzalı kıyı şeridi sınırlarında yirmi ila kırk beş yaş arası tüm askerî yükümlüler küçük gruplar halinde, başlarında subaylar olmadan, silahsız, üzerlerinde kendi kıyafetleri olduğu halde, aceleyle, en kestirme yollardan ülkenin içlerine doğru, İspir-Bayburt-Erzincan hattına ilerlemektedirler. Erzak ve konaklama açısından kolaylık olması için dağınık kabilelerle pek çok farklı yoldan gitmektedirler. Aynı zamanda tüm kıyı mıntıkalarından ülke içine durmaksızın atlar, katırlar ve burada kalan silah ve cephanelik stokunun tamamı gönderilmektedir. 8 Ağustos'ta Trabzon'a İstanbul tarafından yaklaşık 200 subay geldi, bir o kadarı da Trabzon ve Samsun'daki yedeklerden göreve çağırıldı.”

Deniz Savaşı Hukuku Bildirgesi (Londra, 1909) deniz savaşı kurallarını belirleyen uluslararası düzenlemedir. Almanya, ABD, Avusturya-Macaristan, İspanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Rusya ve Hollanda tarafından imzalanmış, fakat bu ülkelerin hiçbiri tarafından onaylanmamıştır. Yine de birtakım genel geçer uluslararası kural olarak kabul edilir. <https://www.martens.org>

Tüm bu müdafaa tedbirlerine Türkiye'ye yapılan birtakım baskılar nedeniyle ihtiyaç duyulduğuna eminim.

Doumergue,
Fransa Dışişleri Bakanı
(3-26 Ağustos 1914)

34

Rusya'nın Paris Elçisi İzvolski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

11 Ağustos 1914, nu. 265

Doumergue bana, Bükreş'teki Fransız Elçiliği'nin Romanya Hükümeti'ne sizin işaret ettiğiniz yönde bildiride bulunması için yetkilendirildiğini doğruladı, fakat şunu da ekledi ki Romanya'ya fazlaca şiddetli bir baskı yapılması ya da kaba davranılması tehlikeli olur, çünkü orada iki akım mücadele halindedir.

Bükreş'teki Fransız Ortaelçi'nin⁵⁴ Romanya'nın tarafsızlığını sürdürmesinin, Avusturya'ya karşı savaşa katılmasından daha yararlı olabileceği, çünkü tarafsız kalışının Romanya'ya Türkiye ve Bulgaristan'ı izleme imkânı vereceği, bu iki devletin savaşa katılmasının ise Romanya'nın bizimle ortak hareket etmesini kaçınılmaz kılacağı yönünde görüş bildirdiğinden haberdarım.

35

**Rusya'nın Paris Elçisi İzvolski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

11 Ağustos 1914, nu. 264

Kendisiyle konuşmamız sırasında Doumergue, Bay Ponceau'nun⁵⁵ Elçilik Danışmanı'na⁵⁶ söylediklerini, yani Türkiye'nin şartlardan ve Avusturya-Almanya üzerinde zafer kazanma olanağından faydalanarak İstanbul ve Boğazları işgal etmek isteyeceğimizden korktuğunu ve Türkiye'nin bu hususta müsterih olmasını sağlamak için mesela toprak bütünlüğüne garanti vermemizin iyi olacağını doğruladı. Doumergue'ye göre, böyle bir garantinin verilmesi, savaş sonrası antlaşmalarında Boğazlar sorununun bizim bakış açılarımız doğrultusunda çözüme kavuşturulmasına engel teşkil etmezmiş.

36

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

11 Ağustos 1914, nu. 184

Kopyası Paris, Londra, İstanbul, Niş, Bükreş ve Atina'ya. 1771 numaralı telgrafınızı aldım. 181 numaralı telgrafıma atfen. Emirlerinizi yerine getirdim. Cevabın Kral'la⁵⁷ görüşüldükten ve Bakanlar Kurulu'nda müzakere edildikten sonra yarın sabah verilmesi vaat edilmiştir.

Zatıalinizin talimatında Türkiye ile Bulgaristan arasında askeri operasyon ihtimali öngörülmektedir. İmparatorluğumuz Hükümeti böyle bir operasyonun önlenmesini arzu ederse, izninizle, İngiltere ve Fransa'yla beraber İstanbul'a karşı atılacak ortak adıma ilişkin dün dile getirilen görüşe dönmek isterim. Ordunun terhis edilmesi talebi fazla ultiatomsu bulunursa, belki, geleneksel bağlarla bağlı bulun-

⁵⁵ Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın üst düzey memurlarından olduğu anlaşılan bu kişi hakkında daha fazla bilgi edinmemiz mümkün olmamıştır.

Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

Bulgaristan Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

duğumuz Bulgaristan'a saldırılmaması uyarısıyla yetinebiliriz. Uluorta yapılması halinde böyle bir uyarıdan çifte yarar sağlanır: Hem bura kamuoyuna Rusya'nın zor anında Bulgaristan'ı yalnız bırakmadığını gösterir, hem de şimdiki Hükümet'in tutumunu iflas ettirir.

37

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

12 Ağustos 1914, nu. 674

İvedilikle gereğinin yapılmasını arz ederim. 1779 numaralı telgrafınıza atfen.

Goeben ve Breslau'nun satın alınması burada durumu aleyhimize değiştiriyor. Askerî açıdan bu olayın, Türkiye'nin savaş hazırlığını her halükârda önemli ölçüde arttırdığı kanısındayım. Politik açıdan ise oldukça ciddi sonuçlar doğurabilir, zira Türkler arasında fazlaca coşkuya sebebiyet vermiştir ve kendilerine, en radikal eylemlere girişecek cesareti telkin edebilir. Emirleriniz doğrultusunda zaman kazanmaya çalışacağım, fakat acilen bir karar alınması gerektiğini de söylemeliyim. Türkiye'yle ortak hareket etmemiz mümkün kabul ediliyorsa, yarın bunun için geç olabilir. Türkiye'yle anlaşmamızın Bulgaristan'la da anlaşmamızı kolaylaştıracağına inanıyorum, oysa her halükârda samimiyetlerinden şüphe etmemiz gereken Bulgarlardan yanıt beklerken, hem Türkiye'yi, hem de Bulgaristan'ı kaçırmak ve her ikisini karşımızda bulmak riskini de alıyoruz.

38

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

12 Ağustos 1914, nu. 187

Bulgar Hükümeti'nden şimdi aldığım yazılı yanıtın metni aşağıdadır:

"Kraliyet Dışişleri Bakanı,⁵⁸ Zatiâllileri Sn. Savinski'nin dün, eski

⁵⁸ Vasil Radoslavov. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

takvimle 29 Temmuz⁵⁹ tarihinde takdim ettiği haberin bugün Bakanlar Kurulu'nda görüşüldüğünü Rusya İmparatorluğu heyetinin bilgisine sunmaktan şeref duyar.

Bakanlar Kurulu; daha önceki kararını değiştirebilecek herhangi bir gelişme yaşanmadığını göz önünde tutarak, halkına karşı sorumluluğunun tamamen bilincinde bulunarak, Bulgaristan'ın, tarafsızlığını ciddiyetle muhafazaya devam edeceğinin ve kendi sınırlarını korumaya yönelik önlemler alacağını İmparatorluk heyetine bildirilmesi yönünde karar almıştır.”

39

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

12 Ağustos 1914, nu. 188

Kopyası Paris, Londra, İstanbul, Niş, Bükreş ve Atina'ya.

Nu. 2.

1 numarada Bulgarların yanıt metnini gönderdim. Bu yanıtta, istediğiniz netlik bulunmamakla beraber, her iki talebinizin yerine getirileceği vaat edilmiştir: Tarafsızlığın ciddiyetle muhafazası ve Bulgaristan'ın sınırlarının dokunulmazlığının korunması yükümlülüğü.

Az önce aldığım başka bir notada, tarafsızlığın ciddiyetle muhafazası yükümlülüğüne “Avrupa'nın halihazırda içinden geçmekte olduğu buhran süresince ve buhranın sonuna kadar” kaydı eklenmiştir.

Teklif ettiğimiz yardım konusundaki suskunluğu, ben, tarafsızlığı ihlal etme endişesiyle izah ediyorum, çünkü Hükümet savaştan korkmakta ve önünde sonunda bu savaştan kaçınabilmeyi ummaktadır...

Yanıttaki belirli itidal, Kral'ın⁶⁰ yaralanan izzetinefsinden kaynaklanmaktadır ki kendisi, artık başlamış olan bu mücadelede açıkça bizim tarafımızı tutmak için, zaferin bizden yana olduğunu görmeği bekleyecektir.

⁵⁹ Yeni takvimle 11 Ağustos.

⁶⁰ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

Benim girişimimi destekleme amaçlı notasının ardından, Radoslavov'u ziyaret de eden Fransız Ortaelçi,⁶¹ Başbakan'la uzun konuşmasından, Bulgaristan'ın Türk saldırısını güç kullanarak def etme konusunda kesin kararlı olduğu sonucunu çıkarmıştır.

Emriniz üzerine, yanıtın içeriği konusunda bilgilendirdiğim muhalefet, memnuniyetini ifade etti ve Hükümet'in aldığı kararı takdirle karşıladı.

Burada, beklenmedik gelişmelerin her zaman söz konusu olabileceğini ve verdiği vaatlere rağmen, Bulgaristan'ın, son anda bunları tutmayarak Avusturya-Almanya telkinlerine kanabileceğini göz önünde bulundurarak, Hükümet'i telafisi imkânsız bir adımdan sakındırmak amacıyla bizzat Zatıâllileri İmparator'un⁶² Kral'a vakitlice, telgraf aracılığıyla seslenmesini son çare olarak görüyorum. Hal-ka açık edilmesi gereken böyle bir sesleniş, Kral'ı, belirleyici anda aklını başına toplamak zorunda bırakacaktır. Bu düşünce prensip olarak kabul görürse, zaman kazanmak açısından, telgraf metninin bana önceden bildirilmesi daha uygun olur. Böyle bir metni yalnızca olağanüstü bir durumda ve özel izinle kullanacağımı ayrıca belirtmeme gerek yok.

40

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

13 Ağustos 1914, nu. 684

1810 numaralıyı aldım.

Kopyası Bükreş, Sofya ve Atina'ya.

Çanakkale'den Alman gemilerinin giriş haberi gelince, Türkiye'nin tarafsızlığının ihlalini Fransız ve İngiliz temsilcilerin⁶³ de desteğiyle derhal protesto ettim.

Hector André de Panafieu.

Rusya İmparatoru II. Nikolay.

Burada Fransız ve İngiliz temsilcilerden, bu ülkelerin İstanbul Elçileri olan Louis Maurice Bompard ve Louis du Pan Mallet'in mi yoksa başka birilerinin mi kastedildiği netleştirilemedi. Çünkü telgrafın devamında, İngiliz Elçi değil, İngiliz Maslahatgüzar söz konusu edilmiştir.

Bugünkü ikinci görüşmemizde Sadrazam,⁶⁴ İngilizlerin Türk dretnotlarına el koymasının akabinde gemilerin son anda Almanların teklifi üzerine satın alındığını yineledi. Sadrazam, Alman heyetin tamamen görevden alınması ve yerlerine Türklerin getirilmesi işleminin şu an sürdüğünü onaylıyor. İngiliz Maslahatgüzar,⁶⁵ Amiral Limpus'tan bu değişikliğin gerçek olup olmadığını teyit etmesini istedi. Limpus, gemilerde hiç Alman kalmaması konusunda ısrarlı.

Alman heyetin gemilerde huzursuzluk çıkarmasının önüne geçmenin en güvenli yolunun bunları Türkiye'nin sınırları dışına çıkarmak olduğu görüşüm değişmemiştir. Fakat böyle bir şeyi yapabilmek için heyetin Bulgaristan ve Romanya'dan geçmesine ya da tarafsız bir gemide deniz yoluyla gitmesine izin vermek gerekir.

41

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

13 Ağustos 1914, nu. 690

Fahrettin'in görüşü Babiâli'nin savaş öncesi ruh hali için geçerlidir ve şimdi eskimiştir, kendisi galiba işin farkında değil.

Sadrazam⁶⁶ ve Enver için ordu ve halk arasında coşkuya sebebiyet vermek ve Türkiye'nin bir şeyler kazandığını göstermek açısından toprak kazanmak çok önemlidir. Öncelikle adaları almaya önem verdiklerini sanıyorum ki bunlara sahip olabilmek için donanma konusu Müslümanlar arasında fazlaca ehemmiyet kazanmıştı. Batı Trakya'nın –sanıyorum ki yaklaşık olarak Gümülcine⁶⁷ boylamındaki su bölümü çizgisi boyunca– alınması daha çok Enver'in ve askerlerin stratejik amacıdır.

Said Halim Paşa.

Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

Said Halim Paşa.

Gümülcine: Yunanistan'ın kuzeydoğusunda, Batı Trakya bölgesinde kent. XIV. yüzyılda Osmanlı idaresine girdi. I. Balkan Savaşı'nda Bulgar, II. Balkan Savaşı'nda Yunan ordusunun kontrolüne geçti. Bükreş Barış Antlaşması'yla Bulgaristan'a bırakıldı ve I. Dünya Savaşı sonuna kadar bu ülkenin bir parçası oldu. I. Dünya Savaşı sonunda Batı Trakya'nın diğer bölgeleriyle beraber Yunanistan'da kaldı.

Bulgarların bu tavizi kabulleneceklerini düşünüyorum, zaten buraların halkı ekseriyetle Müslüman'dır. Henüz imzalanmamışsa bile, imzalanması pek yakın olan Türk-Bulgar anlaşmasının Gümülcine'yi Türklere vereceğini tahmin ediyorum. Yunanistan, adaların kaybını şimdi değilse bile, yakın gelecekte kabullenmek zorunda kalacaktır.

Şunu belirtmek isterim ki Bulgaristan'ı yeniden Balkan Bloku'na dâhil etmenin şart olduğunu anlıyor, Yunanistan'ın, özellikle de Sırbistan'ın bunu olanca güçleriyle desteklemeleri gerektiğine inanıyorum. Türkiye'yle anlaşmak, bizim Bulgaristan'ı himayemizle asla zıtlık teşkil etmez, zaten işaret edilen toprak parçasından vazgeçmekle Bulgaristan'ın çıkarları zarar görmez.

Türk-Alman anlaşmasının artık gerçekleşmiş olduğuna ilişkin görüş burada gitgide daha ısrarla yineleniyor. Orduların Anadolu'ya gönderilmesi bu görüşü doğrular gibidir. Yine de ben, bunu başarabilmek için henüz küçük bir şansımız kaldığı sürece, Türkiye'yi Almanya'nın elinden söküp almaya çalışmamızın son derecede önemli olduğuna inanıyorum.

42

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafı

13 Ağustos 1914, nu. 1873

İstanbul'a bildirilmiştir.

Bahriye Bakanlığımız, İngiliz donanma heyetinin İstanbul'u terk edişinin, bunların yerini alacak olan Almanların konumunu pekiştirmesinden kaygı duyuyor. Alman heyetin Goeben ve Breslau'da kalmasına müsaade edilmemesi gerektiği zaten açıktır.

Denizdeki durumun iyileştiği iddiasını kabul edemeyiz. Bilakis, Türk donanmasının, kalibresine Karadeniz donanmamızdaki hiçbir geminin ulaşmadığı Goeben'le güçlenmesi donanmamızı pek müşkül bir duruma düşürmektedir. İngilizlerin Goeben'i Çanakkale'ye sokmama imkânına sahip bulunmuş olmaları ise daha fazla esef vericidir.

Goeben'in bizim aleyhimizde değilse bile Balkanlara yönelik bir operasyonda kullanılması, elbette ki ortak görevlerimizi zorlaştıracaktır.

43

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

14 Ağustos 1914, nu. 1876

674 numaralı alındı.

Gizli. Dün Türk Maslahatgüzar Bakanlığa geldi, sözde kendileriyle müzakereyi yürütmek üzere bizim tarafımızdan yetkilendirilmiş olan birinin çıkageldiği haberini verdi. Bir yanlış anlaşılma olduğunu ve aynı şahsın kendini sözde Fahrettin tarafından yetkilendirilmiş kişi olarak da tanıttığını Fahrettin'e anlattık.

Türk Maslahatgüzar'la konuşmamızın devamında, Türkiye gerçekten bizimle ahit yapmak istiyorsa, uzlaşmaya hazır olduğumuzu söyledik.

Toprak kazanma konusundan önce, Türkiye'nin toprak dokunulmazlığının gerçekten güvenceye alınması meselesini görüşmek daha akılcı olacaktır.

Bu konuda içtenlikle ve kararlı hareket etmeye hazırız.

Ödönlere gelince, sınırları genişletmek derdine düşmeden de birtakım kazanımlar elde edilebilir. Türkiye kendi evinde Almanların yerine kendisi geçerse, şüpheli fetihlerin vaat ettiğinden çok daha fazla kazanç sağlayabilir.

Şahsen akılcı ve uzlaşmacı tutuma sahip olduğu anlaşılan Fahrettin, bunları kendi Hükümetine ileteceğini vaat etti.

44

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

14 Ağustos 1914, nu. 693

1855 numaralıyı aldım. Kopyası Bükreş'e.

Sadrazam'la⁶⁸ bugünkü çok özel konuşmamızda, kendisi anlaşmamız konusuna temas etti. Şahsi düşünceme nazaran, Alman gemilerinin ortaya çıkmasının meseleyi bir ölçüde riske attığını ve hem heyetin, hem de deniz subaylarının bir an önce Almanya'ya gönderilmesini şiddetle tavsiye ettiğimi kendisine yineledim. Sadrazam, Almanları karayoluyla mı, yoksa tarafsız bir gemiyle mi göndermenin iyi olacağını düşündüğünü söyledi.

Daha sonra kendisine, henüz bu konuda resmî müzakere yetkisine sahip olmamakla beraber, anlaşmanın temel ilkesi olarak Türkiye'nin toprak dokunulmazlığına teminat vermeyi kabul edebileceğimize dair bilgilere sahip bulunduğumu söyledim. Sadrazam'ın, böyle bir teminatın ne şekilde formüle edilebileceği sorusuna karşılık, bunun müzakere esnasında tartışılabileceğini, fakat elbette ki Türkiye'nin bize sağlayacağı faydanın önemine büyük ölçüde bağlı olacağını anlattım. Türkiye'den ve Türk ordusundan hangi taleplerimiz olacağını sordu. Bunun da müzakere sürecinde açıklık kazanacağını, fakat şüphesiz ki öncelikle Alman askerî heyetinin gönderilmesini talep ettiğimizi söyledim.

Konuşmamız tamamen şahsi ve mahrem bir ağız arama niteliğinde olduğundan, toprak kazanmak konusuna hiç değinilmedi. Yine de ben, adalar konusunun mutlaka gündeme geleceğine, diğer toprak isteklerinin bizim öne süreceğimiz taleplere bağlı olacağına eminim. Bu arada, gerçekten Türkiye'nin Anadolu'da Almanlara ait imtiyazlara el koymasının bir ölçüde cazip bir yem olabileceğini sanıyorum. Ekonomik çıkarlarımız böylesi bir el koyma yüzünden zarar görmez.

Sadrazam'ın, bu özel konuşmamızı Kabine'ye ileteceği şüphesizdir ve bunun akabinde konuşmamızın yaptığı etki hakkında bir karara varılabilecektir.

45

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

14 Ağustos 1914, nu. 694

Acil. 1822 numaralı telgrafınızı aldım.

⁶⁸ Said Halim Paşa.

Cemal Paşa

Cemal Bey, kendisine karşı dikkatli olunması gereken, az tanınan biri. Malumatına güvenilmez. Gerçekte Enver, etkin hareket edilmesi için çaba harcayan ve Almanların kuvvetli etkisi altında bulunan askerî fırkanın başındadır. Mevcut çatışmadan Türkiye için herhangi bir çıkar devşirmeye çalışan Talat kendisini hafiften desteklemektedir. Kabine’de bunlara karşı çıkan isimler Fransa’dan yana olan –fakat Rusya’dan değil– ve tarafsız kalınmasını isteyen Cemal ile Cavid. Sadrazam’ın⁶⁹ nüfuzu ne yazık ki fazla değil.

Kopyası Bükreş’e.

Cavid Bey

46

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

15 Ağustos 1914, nu. 719

İtalyan Elçi,⁷⁰ Romanya'yla Avusturya arasında, süresi yalnızca iki sene sonra dolacak olan yazılı bir anlaşma bulunduğunu bana çok kesin bir şekilde doğruladı. Lütfen haber kaynağını açık etmeyiniz.

47

**Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafı**

15 Ağustos 1914, nu. 1896

İstanbul ve Paris'e bildirilmiştir.

Türkiye'nin Goeben'i satın almasının doğurduğu sonuçla ilgili alınması zorunlu önlemleri Fransız Hükümeti'nin önerisi doğrultusunda lütfen Grey ve Cambon'la müzakere ediniz.

Biz Türkiye'nin şu önerilerini kabul edilebilir buluyoruz:

1) Tarafsızlık konusundaki samimiyetinin göstergesi olarak Türkiye, ordusunu terhis etmeye başlayacaktır;

2) Bunun karşılığında üç devlet⁷¹ Türkiye'nin toprak dokunulmazlığına teminat verecektir ve bunun için her türlü kombinasyonu tartışmaya hazır olacaktır;

3) Türkiye Almanya'nın Anadolu'daki tüm ekonomik, demiryolu ve diğer imtiyazlarına el koymaya başlayacaktır ve bu el koyma, barış antlaşmasında güvenceye alınacaktır.

İstanbul'daki üç Elçi'ye⁷² acilen talimat verilmesi iyi olur. Bununla beraber tüm diğer kombinasyonları ve şartların gerektirdiği durumda zorlayıcı tedbirleri müzakere etmeye de hazırız.

⁷⁰ Eugenio Camillo Garroni.

İngiltere, Fransa, Rusya.

Louis du Pan Mallet, Louis Maurice Bompard, Mihail Nikolayeviç Girs.

48

Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafı

15 Ağustos 1914, nu. 1912

İngiliz⁷³ ve Fransız⁷⁴ Elçiler Türkiye'nin doğurduğu tehlikeye rağmen ordularımızı Kafkasya sınırimızı korumak üzere çekmeyeceğimizi umduklarını ifade ettiler. Birinci derecede önemli düşmana indirilecek darbeye yoğunlaşmanın şart olduğunu anladığımızdan, Kafkasya'daki ordularımızın bir bölümünü Batı'ya kaydırdığımızı ve şimdi bunları geri göndermeği düşünmediğimizi söyledim. Bununla beraber Goeben'in satın alınmasının akabinde büyük bir coşku yaşayan Türkiye'nin askerî hazırlıklarını büsbütün umursamamamız da mümkün değildir. Bu yüzden, Kafkasya ve Karadeniz'de beklenmedik gelişmelere karşı güvencede olmamız için İngiltere ve Fransa'nın Türkiye üzerinde baskı uygulaması iyi olur.

49

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

15 Ağustos 1914, nu. 705

1876 numaralıyı aldım.

Kopyası Bükreş'e.

Sadrazam,⁷⁵ Fahrettin'in raporunu henüz almamış. Bugünkü görüşmemizde kendisiyle telgrafınız doğrultusunda konuştum. Sadrazam şahsen, Türkiye'nin toprak dokunulmazlığına güvence verilmesinden ve Anadolu'daki Alman imtiyazlarını almaktan gayet memnuniyet duymış. Kabinesini elinden geldiği kadar bu doğrultuda etkileyecekmiş. Kendisi, mezkûr güvencenin şekli konusuna döndü. Güvence süresinin yıllık değil, mümkün mertebede uzun

George William Buchanan.

Georges Maurice Paléologue.

Said Halim Paşa.

olmasını umuyormuş. En yakın danışmanlarından olan Talat ve Halil'in Bükreş'e gidişi muhtemelen 2 ya da 3 günlüğüne tehir edilmiş. [...] ⁷⁶ kendisinin bu yöndeki teklifi.

Bu süre zarfında Alman gemi heyetlerinin gönderilmesinin şart olduğunu söyledim. Güvencenin şeklini bizim önermemiz gerektiğini düşünüyorum.

50

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

15 Ağustos 1914, nu. 706

Sadrazam;⁷⁷ Talat ile Meclis-i Mebusan Başkanı Halil'in Yunanlarla adalar konusunu görüşmek üzere bugün Bükreş'e gidecekleri haberini verdi.

Kopyası Bükreş, Atina, Sofya ve Niş'e.

51

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

15 Ağustos 1914, nu. 713

706 numaralı telgrafıma atfen.

Kopyası Bükreş, Sofya, Atina ve Niş'e.

Talat ve Halil'in Bükreş ziyaretinin resmî nedenini Sadrazam'dan⁷⁸ aldığım bilgiye nazaran rapor ederken, şunu da eklemek zorundayım ki Talat'ın son günlerde ikili hareketlerini göz önünde tutarsak, bu ziyaret her halükârda bir ölçüde endişe duymama sebebiyet vermektedir. Talat'ın orada neler yaptığının takip edilmesini fevkalade önemli buluyorum. Galiba Halil'i Bükreş'te bırakarak kendisi erkenden dönecek.

⁷⁶ Atlanmış.

Said Halim Paşa.

Said Halim Paşa.

52

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Mektubu**

15 Ağustos 1914

Devletli Efendim Sergey Dmitriyeviç.

Olaylar öylesine inanılmaz bir hızla değişiyor ki bazen telgraf haberleri bile bu değişimi takip etmeye yetişemiyor. Bu yüzden mektup göndermekten sakınıyorum, üstelik bunları okuyacak zamanınız da yoktur. Yine de Kral⁷⁹ tarafından huzura kabul edilmem konusunda bilgi vermeyi ve burada son günlerin politik durumunun bazı önemli ve ilginç ayrıntılarını aktarmayı görev addettim.

3 Ağustos tarih ve 1655 numaralı gizli telgrafınızı alınca derhal Kral'ın huzuruna çıkma talebinde bulundum ve Zatiâllilerine talimat metnini okuduktan sonra, bir buçuk saat süren konuşmamız sırasında bu talimatın ana maddelerini, Bulgaristan'ın bugünkü politikasının sonuçlarının ölümcül olacağını birtakım somut verilere ve detaylara dayanmak suretiyle kanıtlamaya çalışarak açıkladım.

Konuşmaya geçen senenin 6 Temmuz tarihinde bugünkü Bakanlar tarafından Kral'a yazılan ve Rusya'yla ilişkileri kopararak Avusturya'ya dönülmesini öneren meşhur mektubu anımsatmakla başladım. Kral'a şunları söyledim:

"Mezkûr mektupta imzası olan kişiler Zatiâliniz tarafından iktidara davet edildiler ve bu iktidarı halen ellerinde tutuyorlar. Böyle bir durumun Rusya'da uyandırabileceği izlenimi siz tahmin ediniz. Hem Radoslavov, hem de Gennadiyev'ce bu mektup konusunda bana müteaddit defalar yapılan açıklamaların, mektubun bir politik program özeti olmadığına ve artık önemini tamamen kaybettiğine dair beyanların sonrasında İmparatorluğumuz Hükümeti sınırsız iyi niyetiyle aynı bakış açısını kabullenmiştir. Özellikle yakın geçmişteki istikraz müzakereleri sırasında Berlin bankalarının Bulgar Hükümeti'ne koştığı her açıdan zorlu şartları gören Rus Hükümeti Bulgaristan'a yardım etmek hususunda cömertçe karar almış ve Fransa'yla beraber gayet hafif ve kârlı şartlarda istikraz teklif etmiştir. Fakat karşılığında büyük bir şaşkınlıkla ne gördük? Hükümet'in Fransız

⁷⁹ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

teklifini müzakereye bile çıkarmamakta ısrarla direndiğini ve Alman parasının kabulüne ilişkin, hiçbir şekilde haklı bulunamayacak olan kararın alındığını gördük. Bu duruma, istikrazın Halk Meclisi'nde müzakeresi sırasında hukukun Hükümet'çe daha önce hiç duyulmadık biçimde ayaklar altına alınması da eklenince, basit bir istikrazın değil, politik bir istikrazın mevzubahis edildiği, Hükümet'in birtakım yükümlülükler üstlendiği ve şimdi bunlardan cayma cesaretini sergileyemediği açıkça meydana çıkıyordu. Bu yükümlülükler, iddia edildiği üzere, Zatıâlinizin Dışişleri Bakanı Gennadiyev'in geçen senenin Ekim ayında Viyana'da imza attığı yükümlülükler mi –üstelik kendisi şimdi Paris Elçimizi,⁸⁰ Bulgaristan'ın politikasını Rusya'nın tutumuyla uyumlu hale getirmeye ilişkin karar alındığına inandırmaya çalışırken– yoksa Avusturya'yla yazılı ya da sözlü başka bir antlaşma mı var, bilmiyorum ve zaten bunun bir önemi de yok. Fakat Bulgar Hükümeti'nin başka türlü açıklanamayacak tutumu böyle bir şeyin gerçekliğini kanıtlamaktadır.”

Bu sözlerim üzerine Kral omuzlarını kaldırarak acı bir tebessümle şöyle dedi:

“Gennadiyev Viyana'yla antlaşma imzalıyormuş!”

Ben devam ettim:

“Rusya henüz savaşta değilken de böyle bir politika izlemek suçtu, fakat yalnızca Bulgaristan aleyhinde işlenen bir suçtu, oysa şimdi bizim de kabullenemeyeceğimiz bir şeydir ve Bulgaristan'ın bu tutumunu açık bir düşmanlık olarak değerlendiririz. Minnettarlık hissini de bir tarafa bırakacak olursak, Bulgaristan'ın kendi çıkarları doğrultusunda nasıl olup da Avusturya'dan herhangi bir şey bekleyebildiğini havsalam kesinlikle almıyor. O Avusturya ki müttefiklerine ve ‘dostlarına’ karşı haince ve bencilce hareket ettiği nedenle en kritik anda hem İtalya, hem de Romanya tarafından onca korkunç bir biçimde terk edildi. Bunlar Avusturya'ya inanmış, fakat bu ülkeyle yakınlaşmalarından kendi çıkarları açısından hiçbir kazanç elde edememişlerdi. Böylesi bir terk ediş Berlin ve Viyana'nın nefretini calip olmaktadır, ne var ki büsbütün hak edilmiştir ve bu çözülme bizim Avrupa barışını bozanlar ve Slav düşmanları üzerinde zaferimizi kolaylaştırıyor. Eğer bu zafer bize nasip olursa,

⁸⁰ Aleksandr Petroviç İzvolski.

Rusya'nın hedeflerinden biri Balkan Yarımadası'nda bulanık suda balık avlamayı seven Avusturya'nın her daim sinsice yaptığı üzere süreksiz değil, gerçek ve kalıcı bir dengenin kurulması olacaktır. Ve işte o zaman Bulgaristan'ın Rusya'ya karşı dürüstlüğünü muhafaza etmiş olması halinde, Rusya da muhtemelen borçlu kalmayacaktır. Zatiâlinizin dün huzura kabul ettiği Belgrad Ortaelçiniz de harp sırasında Sırbistan'a karşı iyi niyetli tutum sergilemeniz karşılığında Bulgaristan'ın ödüllendirilmesinin hakkaniyete uygun olacağını Sırbistan tarafından da idrak edildiğini rapor etmiş olmalı."

Kral, Çapraşikov'un raporunu doğruladı.

"Fakat savaş tanrısı kapris sever ve sahip olduğumuz bunca fırsata rağmen şansın kime güleceği belli değildir, diyebilirsiniz. Pekâlâ. Hatta bana göre imkânsız olan ihtimali, yani Avusturya'nın savaştan zaferle çıkması ihtimalini de değerlendirelim. Bu durumda Avusturya'nın atacağı ilk adım Sırbistan'ı bir daha hiçbir coğrafya haritasında bulamayacağımız şekilde yeryüzünden silmek, ikinci adım ise artık ihtiyaç duymadığı Bulgaristan'ı, kendince kutlu saydığı Selanik ve Ege Denizi özlemini gerçekleştirmesine engel teşkil etmeyecek zavallı ve bağımlı bir bünyeye dönüştürmek olacaktır."

Kral gözlerini döndürüp omuzlarını kaldırarak "Ah, evet! Selanik!" dedi.

Bulgaristan için tüm iyiliklerin dün olduğu gibi yarın da yalnızca Rusya'dan gelebileceğini ve bunun için savaş sonuna kadar tarafsızlığını dürüstçe koruması, Makedonya'da gerilim çıkarmaktan ve Sırbistan aleyhinde kötü niyet beslemekten geri durması dışında Bulgaristan'dan hiçbir şey istemediğimizi vurgulayarak sözümü bitirdim.

Bulgaristan'da çetelerin kurulmasının teşvik edildiği ve bazı çetelerin artık Sırp sınırını geçtiği konusunda adlar, rakamlar ve diğer ayrıntılar da dâhil olmakla kesin bilgilere sahip bulunduğumu söylemem üzerine Kral şöyle dedi:

"Bu benim için tamamen sürpriz oldu, çünkü hiçbir çetecilik hareketi olmadığını sanıyordum ve bundan emindim."

Bunu söylerken Kral apaçık yalan konuşuyordu, çünkü çete reislerinin sarayla doğrudan ilişkili kişilerce ele alındığını ve yine sarayın parasıyla beslendiğini kesinlikle biliyordum.

Kral, talimatınızın önceden hazırlamış olduğum Fransızca çevirisini hatırlatma notu babında kendisine bırakmamı istedi ve Radoslavov'la konuştuktan sonra cevap vereceğini vaat etti.

Aynı gün, yani 5 Ağustos'ta Radoslavov ve Gennadiyev'le de aynı minvalde konuştum. Uzun konuşmalarımızı aktararak sizi yormak istemem. Yalnızca şunu söyleyeyim ki Kral'a yapmış olduğum açıklamalara ilaveten, Rusya'nın savaş ilan ettiği haberini alır almaz Bulgaristan'ın yekvücut olarak ayağa kalkmamasının yakışıklılığını anlattım:

"Rusya Bulgaristan'ın yardımına muhtaç değil, bilakis, Bulgaristan'ın işe karışmamasını istemektedir. Yine de böyle bir anda Bulgar Hükümeti'nin Rusya'yla aynı safta olmayabileceği düşüncesi bile manevi açıdan çirkin, politik açıdan ise suçtur. Zira Rusya'ya düşman kombinasyonlarla işbirliği yapmakla Bulgaristan kendi mevcudiyetini tehlikeye atmaktadır."

Sonda her iki muhatabım kanaatlerimin doğruluğunu kabullenmek zorunda kaldı. Netice itibarıyla Hükümet'ten alınan yanıtın içeriğini 174 numaralı gizli telgrafımda size ilettim, tam metnini ise bugünkü kuryeyle gönderiyorum.

Siz bu yanıtı samimiyetsiz buldunuz ve aradan geçen sürede sizden, Türkiye'nin hareketlerine engel olma yükümlülüğünü üstlenmesi için Bulgaristan Hükümeti nezdinde daha etkin çalışmamı emreden 1768 ve 1771 numaralı telgrafları aldım. Ayrıntıları göndermiş olduğum çok sayıda telgraftan biliyorsunuz ve hâlihazırda kesinlik kazanmayan durum netleştikçe yeni telgraflarla bilgi vereceğim.

Devletli Efendim, hürmetlerimi ve candan bağlılığımı arz ederim, lütfen kabul buyurunuz.

53

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafı

16 Ağustos 1914, nu. 1924

İstanbul ve Paris'e bildirilmiştir.

Sadrazam'ın⁸¹ İstanbul'daki İngiliz Elçi'ye⁸² özel olarak, Babıâli'nin bizim hazırlıklarımızdan endişe duyduğunu ilettiğini ve Rus

İngiliz Elçi Buchanan

ya'nın Türkiye'ye karşı hasmâne niyetleri olmadığı konusunda İngiltere'yle Fransa'nın garantisini temenni ettiğini bugün Buchanan bana bildirdi.

Bunu göz önünde tutarsak, üç devletin en kısa zamanda İstanbul'da, tarafsız kalacağı takdirde Türkiye'nin toprak dokunulmazlığına ortak güvence vermeye hazır bulunduklarına ilişkin beyanda bulunmaları ve Alman imtiyazlarının Türkiye'nin eline geçmesini sağlamayı vaat etmeleri iyi olur.

Şahsen:

Sadrizam'ın akılcı yaklaşımı kâfi etki yapamayabilir, zira Goben'in gelişi İstanbul'da Alman donanma sanatına duyulan hayranlığı arttırmış ve talepleri yükseltmiştir. İstanbul Elçimizin,⁸³ Türklerin toprak kazanımı olmadan memnun edilmelerinin zor olacağına ilişkin müteaddit defalar yaptığı ikazları göz önünde bulundurarak, şöyle bir uzlaşma imkânı gizlice müzakere edilebilir mi? Türkiye Limni'yi⁸⁴ alır ve diğer adalara ilişkin tüm iddialarından vazgeçer. Bu durumda Yunanistan en kötü ihtimalle Sakız Adası⁸⁵ ve Midilli'ye⁸⁶ sahip olma güvenliği konusunda teminat alır.

Mihail Nikolayeviç Girs.

Limni: Ege Denizi'nde Yunanistan'a ait ada. Osmanlı idaresinde bulunan Limni adası Yunanlarca 1912 Ekim'inde işgal edilmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında adada Antanta'ya ait askerî güç bulunuyordu.

Sakız Adası: Ege Denizi'nde Yunanistan'a ait ada. XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı egemenliğine girmiş, I. Balkan Savaşı sırasında Yunanlarca işgal edilmiş ve 1913 Londra Antlaşması'yla Yunanistan'a bırakılmıştır.

Midilli: Ege Denizi'nde Yunanistan'a bağlı ada. XV. yüzyıl ortalarında Osmanlı

Limni'ye karşılık Yunanistan'a Epir de vaat edilebilir.

Limni'ye gelince, bu adanın Türkiye'ye iadesi hem Türkiye'ni hem de Üçlü İtilaf Devletleri'nin hayati çıkarlarına uygun olur, zira Limni'nin önemi Boğazların güvenliğini temin etmekten ibarettir ve bu durumda Türklerin toprak dokunulmazlığına ilişkin reel garanti talepleri karşılanmış olur.

54

Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

16 Ağustos 1914, nu. 1925

Paris ve Londra'ya bildirilmiştir.

1924 numaralı telgrafıma atfen.

Türkiye'nin tarafsızlığını hem de Azerbaycan'a doğru hareketini durdurmak olarak anlıyoruz.

İlgili beyanatın İngiltere ve Fransa tarafından desteklenmesini şiddetle arzu ediyoruz.

Fakat bu devletler söz konusu meselenin müzakeresini uzatacak olurlarsa, ortak beyanati müzakereler yüzünden geciktirmemek için Fransa ve İngiltere tarafından kabul edilen genel kalıba sadık kalmakla diğerlerinden ayrı, uygun bir beyanda bulunabilirsiniz.

55

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

16 Ağustos 1914, nu. 718

705 numaralı telgrafıma atfen.

Kopyası Bükreş'e.

Anlaşmamız konusunda Sadrazam'ın⁸⁷ kişisel görüşünü akta-

egemenliğine geçmiştir. Balkan Savaşları sırasında Yunanlarca işgal edilen ada, I. Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan'a bırakılmıştır.

Said Halim Paşa.

rırken, durumun ciddiyetini ve Türkiye'nin Almanya'yla ittifakının bizim açımızdan arz ettiği tehlikenin büyüklüğünü göz önünde tutarak, şu hususu bir kez daha yinelemek zorunluluğu hissediyorum ki Sadrazam'ın nüfuzu çok zayıftır ve kendisi her dakika görevinden uzaklaştırılabilir ki bu durumda Enver kesinlikle vaziyete tek başına hâkim olur. Bu şartlarda Türkiye'nin aleyhimizde hareket etmeyeceğinin biricik güvencesi, kendisiyle Enver'in tekliflerine az çok uyan zeminde anlaşmak olur. Pek az zamanımız kaldığına ve hemen şimdiki karar vermek zorunda olduğumuza kesinkes eminim.

56

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolksi'ye Gizli Telgrafı

16 Ağustos 1914, nu. 1939

Girs'in 718 numaralı telgrafına atfen.

Mezkûr telgrafın açıklaması niteliğinde, Enver'in birkaç gün önce şu önerilerde bulunduğunu bildirmek isterim:

- 1) Türkler Kafkasya sınırındaki ordularını geri çekiyor;
 - 2) Trakya'da herhangi bir Balkan ülkesine ve bu arada aleyhimizde bulunduğu takdirde Bulgaristan'a da karşı hareket edebilecek güçte bir orduyu bizim emrimize veriyor;
 - 3) Alman eğitimcilerin tamamı Türkiye dışına çıkarılıyor. Bunlara karşılık olarak Türkiye:
 - 1) Gümülcine boylamındaki su bölümü çizgisi boyunca Trakya'yı ve;
 - 2) Ege Adaları'nı alıyor.
- Bunlara ilaveten Rusya'yla Türkiye arasında 10 yıllığına savunma antlaşması imzalanıyor.

57

**Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

16 Ağustos 1914, nu. 217

Çok gizli.

Romanya'nın durumu Sırbistan ve Yunanistan'ın durumundan önemli ölçüde ayrılmaktadır. Sırbistan'la Yunanistan Bulgaristan'la Türkiye'nin muhtemel saldırısı gibi ciddi bir tehlike altındayken, tam tersine Romanya karşısında Balkan ülkelerinin hepsi yaltaklanmakta, Rusya'yla Avusturya ise kendisine dostça güvenceler vermektedir. Bunları göz önünde tutarak, Romanya'nın Bulgaristan lehinde hiçbir toprak tavizinde bulunmayacağına eminim, üstelik sergilediği tarafsız tutum, Avusturya sayesinde uygun tazminatların alınması meselesinin müzakeresine dâhil olmasına da izin vermemektedir. Benzer tavizler konusunun burada bizim tarafımızdan açılmasını hatta tehlikeli buluyorum, çünkü bu durum, Rumen Hükümeti'ni, toprak dokunulmazlığını bize düşman olan herhangi başka kombinasyon aracılığıyla temin etmeye itebilir.

58

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

17 Ağustos 1914, nu. 747

Kısa bir duraklamanın ardından askerî trenlerin Doğu demiryolunda hareketi tekrar arttı ve tam kapasiteyle askerî taşımalara dönülmesi beklenmektedir. Dokuzuncu Tümen'in tamamı Avrupa yakasında toplandı, Beşinci Tümen Dimetoka'ya⁸⁸ gitti. Yedeklerin Birinci, İkinci ve Üçüncü Kolordulara katılımı hızla sürüyor. Dör-

⁸⁸ Dimetoka: Batı Trakya'da, Yunanistan'a ait küçük bir kent. XIV. yüzyıl ortalarından XX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde kalan Dimetoka 1915 yılında Bulgaristan'a ödün verilmiş, I. Dünya Savaşı sonunda Yunanistan'a geçmiştir.

düncü Kolordu'nun Trakya'ya hareketi henüz başlamadı. Beşinci Kolordu'nun da hangi istikamette gönderileceği kesinlik kazanmadı. Trakya'da orduların toplanma yerine ilişkin olarak iki ihtimal var. Birinciye nazaran ana kuvvetler Dimetoka'da, ikinciye (Bulgar kaynaklı) nazaran Rodosto⁸⁹-Midiya⁹⁰-İstanbul üçgeninde toplanıyor. Elçiliklerin ulaştığı gizli bilgiye bakılırsa, Kafkasya sınırı tarafında, özellikle Bayazıt'ta⁹¹ da orduların toplanması için hazırlık yapılıyor. Bu bilgiler Van Konsolosu'nun,⁹² kısmen Bağdat Konsolosu'nun⁹³ ve diğerlerinin raporlarıyla da doğrulanmaktadır.

Tüm gecikmelere, eksikliklere ve hatta bazı vilayetlerdeki kargaşaya rağmen seferberlik yine de büyük bir azim ve enerjiyle yapılıyor. Fazladan çağırılan yaşlılar ve eğitimsizler evlerine gönderiliyor. Rusya'yla savaşın kaçınılmazlığına eminlik Türkler arasında yaygınlaşıyor, buna paralel biçimde Ruslara ve genel olarak yabancılara karşı düşmanca duygular da artıyor. Rus ve İngiliz [...] arasında huzursuzluk çıkarma girişimlerine hazırlık yapıldığı söylentileri yaygınlaştırılıyor.

Bu arada Kafkasya'ya da parti parti bombalar gönderiliyor ve yüklü miktarda silah gönderilmesine ilişkin müzakereler yapılıyor. Donanmanın komutası gerçekte Alman subaylara bırakılıyor. Alman subayların, Goeben ve Breslau'nun mürettebatının sınır dışı edilmesi meselesi halen çözülemeden kalmaktadır.

Çanakkale Boğazı'na iki yeni mayın sırası yerleştirildi ve körfezlere giren gemilerden telsiz telgrafların alınmasına ilişkin emir verildi. Böyle bir emir henüz Rus gemilerine tatbik edilmedi.

Türkiye'nin her yerinde geniş çapta devletleştirme operasyonları yapılmaktadır. Kısası, ülkenin tamamı askerî kampa dönüşmüş durumdadır. Gerilim her geçen gün artmaktadır ve her dakika bir patlama yaşanabilir. Bu patlamanın sinyalinin bize yönelik ümit ve

⁸⁹ Rodosto: Bugünkü Tekirdağ.

⁹⁰ Midiya: Kırklareli ili Vize ilçesine bağlı Kıyıköy kasabası. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus ordularınca, Balkan Savaşları sırasında Yunan ve Bulgar ordularınca işgal edilen Midiya, Lozan Antlaşması'yla yine Türkiye'ye bırakıldı.

Bayazıt: Bugünkü Doğubayazıt kenti.

Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

Atlanmış.

tekliflerinin hüsünkabul görmediğini anlamaması imkânsız olan Enver'in onayıyla Almanlar verecektir.

312.

Leontyev.

59

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

18 Ağustos 1914, nu. 751

Bu sabah Sadrazam'ı⁹⁵ daha sinirli buldum. Kendisi galiba askerî fırkanın ve Enver'in –ki ben Sadrazam'ın makamına girerken o çıkıyordu– etkisine yenik düşüyor. Ödünler konusuna dönerek, ayın 16'sında bana ifade ettiğinin zıddına, büyük toprak kazanmak peşinde olmadığını söylerken zaten Türkiye'nin hakkı olan yerleri kastetmediğini vurguladı. Adalara ve Batı Trakya'nın Müslümanlarca meskûn kısmına işaret ediyordu. Zaten durum gitgide daha fazla ciddiyet kazanıyor, üstelik iktidarın hatta Almanlarca kışkırtılan askerî şovenistlerin fazlasıyla yüklendikleri Enver'in bile elinden kayıp gitmesi söz konusu olabilir.

60

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

18 Ağustos 1914, nu. 753

1896 numaralı telgrafı aldım. Kopyası Bükreş'e.

751 numaralının devamı.

Yalnızca izinden daha bugün dönen İngiliz Elçi⁹⁶ talimat almış bulunuyor. Sadrazam'la⁹⁷ bugünkü konuşmamdan edindiğim izlenimi ve vakit kaybına tahammülümüz olmadığını göz önünde tutarak, Ba-

⁹⁵ Said Halim Paşa.

⁹⁶ Louis du Pan Mallet.

Said Halim Paşa.

biâli'ye, özel bir talimat almadan Fransız Elçi'nin⁹⁸ de katılabileceği ortak beyanatta bulunmaya karar verdik.

Sadrazam'ı Babiâli'de sırayla ziyaret ettik ve tarafsızlığını ciddiyetle koruması durumunda Türkiye'nin toprak dokunulmazlığına güvence verdiğimizizi ve saldırılar karşısında Türkiye'yi müdafaa edeceğimizi bildirdik. Bu arada ben, tarafsızlığını gerçekten korumak niyetinde olduğuna dair Babiâli'nin bize teminat vermesi gerektiğini söyledim. "Terhis" sözcüğü telaffuz edilmedi, zira Sadrazam hâlihazırda bunu yapabilecek durumda değil ve askerlerin terhise izin vermeyecekleri sebebinden, bunu istemek krizi yalnızca hızlandırır.

Beyanatımız Sadrazam tarafından iyi karşılandı ve kendisine bir ölçüde dayanak olabilir. Bu arada, bazı toprak kazanımları konusunda prensipte anlaşmamızın ve kendisine destek vaadinde bulunmamızın krizin bertaraf edilmesini ummamıza olanak vereceğine ilişkin görüşüm halen değişmemiştir.

61

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

18 Ağustos 1914, nu. 199

Radoslavov "henüz" Talat'la hiçbir kesin sonuca ulaşmadıklarını, fakat Talat bugün Bükreş'e dönmeden önce kendisiyle bir kez daha buluşacaklarını ve neticeyi bana bildireceğini söyledi.

Talat'ın ziyaretinin gerçek amacına ilişkin şüphelerimi reddederek, yalnızca kendisinden çekindiği bir komşuyla dostane ilişkiler tesis etmek istediğini dedi. Romanya'nın da anlaşmaya katılma ihtimalini reddetmiyor, fakat anlaşmanın barışçı amaçları konusunda ısrarcıdır.

Radoslavov'un beyanlarının tam samimi olduğuna inanmıyorum. Birtakım müphem söz ve işaretlerinden, Talat'ın burayı ve Bükreş'i ziyaret etmesinin Avusturya ve Almanya'nın gayretlerinin meyvesi olduğunu anladığı, fakat Bulgaristan'ın bu ziyaretlerden yalnızca kendisine faydalı olacak hisseyi almayı umduğu, tarafsızlığını koruyarak

⁹⁸ Louis Maurice Bompard.

ve kendini hem Türkiye, hem de Romanya açısından güvenceye alarak daha ileri gitmek istemediği sonucu çıkarılabilir.

Ben, Bulgaristan'ın her an Rusya'ya düşman bir kombinasyonun içine çekilmesine neden olabilecek bir blokun tehlikesinden bahsedince, Radoslavov bir yandan Bulgaristan'ın Sırbistan aleyhinde harekete geçmesinin imkânsızlığını iddia etti, diğer yandan ise Talat'la konuşmasından Türkiye'nin Rusya'dan korktuğu izlenimi aldığını doğruladı.

Böylesine önemli bir anda kurnaz Avusturya ve asırlık düşmanı Türkiye'ye bağlanmasının Bulgaristan açısından ölümcül sonuçlar doğurabileceğini, tersine, Balkan devletlerinin kaderini belirleyeceğimiz an geldiğinde kendini Rusya karşısında dürüst hissetmesinin ne kadar kârlı olabileceğini Radoslavov'a kesin bir dille anlattım. Savaş sonrasında Bulgaristan'ın çıkarlarının daha iyi temini meselesiyle Zatıâlinizin daha şimdiden meşgul olduğunuzu ve Türkiye'nin saldırısına maruz kalırlarsa İmparatorluğumuz Hükümeti'nin kendilerini desteksiz bırakmayacağını Radoslavov'a söyledim.

Demidov'un 183 numaralı telgrafından da anlaşılacağı üzere, Rusya'nın girişimleri sayesinde aynı meselede Yunanistan'ın desteği de garanti edilmiştir.

Konuşmamızdan edindiğim genel izlenim pek iç açıcı değil. Kral'la⁹⁹ beraber Avusturya ve Almanya'ya sempati duyan Hükümet bizim askerî başarımıza ve kendilerine karşı tutumumuza güvensizlik duymaktadır. Almanların zafere ulaşması ve bu sayede Bulgaristan'ın birtakım faydalar kazanması ihtimalini imkânsız bulmamaktadır.

Ben kendisine, dün olduğu gibi yarın da Bulgaristan'a tüm iyiliklerin yalnızca Rusya'dan gelebileceğini yineledim.

⁹⁹ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

62

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

19 Ağustos 1914, -nu. 762

Elçi'nin¹⁰⁰ rızasıyla [...] ¹⁰¹ raporun özetini iletiyorum.

Enver'in tekliflerinin kabul edilme şansı bulunmadığına ve toprak kazanımları yerine Türkiye'ye, ordunun derhal terhisı kaydıyla, topraklarının dokunulmazlığına güvence önerilmesine ilişkin olarak, tamamen açık şekilde şunları bildirme zorunluluğu duyuyorum. Şu an Türkiye'yi yalnızca Enver'in teklifini prensipte kabul etmekle satın alabileceğimize eminim ve bu arada, toprak kazanımlarının boyutu daha sonraki müzakerelerin konusu olabilir. Bunun ne derecede mantıklı olduğu bir tarafa, şu an Türkiye tüm silahlı kuvvetlerini seferber edebilmek için fevkalade büyük gayret göstermektedir. Enver iktidarda kaldığı sürece Türkiye tarafsızlığını muhafaza edecektir, şartlar uygun olursa bizim safımıza, yalnızca gayretleri in gerçekten semere vermesi durumunda geçecektir.

Türkiye'nin, ordusunu terhis etmeyi kabullenmeyeceğine eminim ve bu şartlarda tarafsızlığı konusunda tekrar tekrar güvence verse dahi, bunun bir kıymeti olmayacaktır. Zira düşmanlarımızın ilk başarısında –ki her şeye rağmen mümkün olabilir– Türkiye tarafsızlığını hiç sıkılmadan ihlal edecektir. Naçizane, bugün Türkiye'ye yönelik çalışmalarımızın öncelikli hedefinin, kendi cenahımızı her türlü ihtimale, bu arada başarısızlığa uğramamız ve üçüncü devletin, yani Türkiye'nin müdahalesinin bizim açımızdan tehlike arz etmesi ihtimaline karşı da sağlama almak olması gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye Bulgaristan'la ve henüz kararsız olan diğer Balkan devletleriyle anlaşarak harekete geçerse, bu tehlike fevkalade büyük boyutlara ulaşacaktır. Halil ve Talat'ın hâlihazırda gerçekleştirdikleri Sofya ve Bükreş ziyareti aynı yönde tehditkâr bir işarettir. Olayların bu şekilde cereyan etmesi halinde tüm bu devletlerin, bizim irademiz dışında, kendi inisiyatifleri ya da düşmanlarımızın girişimle-

¹⁰⁰ Telgraf aslında Askerî Ataşe Maksim Nikolayeviç Leontyev tarafından çekilmiştir.

¹⁰¹ Atlanmış.

riyle, karşılıklı tehditlerden kurtulmak suretiyle güçlerini bize ve müttefikimiz olan Sırbistan'a karşı kullanmak üzere Enver'in önerdiği şartlar çerçevesinde tavizler vererek anlaşmaları özellikle üzücü olacaktır.

Garantiler meselesine dönersek, zannediyorum ki bizim için en iyi garanti ordunun terhisi değil, Alman subayların ordudan tamamen atılması olur ve bizimle anlaşmanın vereceği mutlulukla Enver de bunu kolayca kabul edebilir. Şimdi, ortada anlaşma yokken, kendisi böylesine radikal bir önlem almaya elbette ki yanaşmayacaktır.

Türk ordusunun kendisine gelince, her ne kadar zayıf olsa ve küçük görülse de, şu anki haliyle her halükarda toplamda 400 bin kişiden az olmayan, bazı hesaplara binaen daha kalabalık bir ordu-dan bahsediyoruz.

Birkaç yıl önce, o sırada Devlet Savunma Konseyi¹⁰² Başkanı olan Zatiâilileri Başkomutan'ın¹⁰³ huzurlarına çıktığımda, kendilerine, Üçlü İttifak'la savaş halinde Balkan devletlerini yanımıza almanın askerî açıdan şart olduğuna dair bir rapor sunma onuruna ulaşmıştım. Özellikle Romanya'dan bahsederken, lehte ya da aleyhte bulunma hesapları yapacağımız zaman, 250 bin kişi olarak tahmin ettiğimiz Romanya ordusunun iki katını, yani 500 bin kişiyi göz önünde tutmamız gerektiğini ifade etme cüretini göstermiştim. Grandük o sırada raporumu olumlu değerlendirme lütufkârlığını göstermişlerdi.

Bugünkü kritik durumda Türk ordusunu da özellikle harbin uzaması ihtimalinde iki katı değilse bile, bir buçuk katı büyüklüğünde göze almamız gerektiğini düşünüyorum ve bu hesaplara terazinin bir gözüne yüz binlerle ifade edilen bir kalabalığın konması gerektiği açıktır ki önümüzdeki devasa mücadelede böyle bir kalabalığa ihtiyacımızın olmaması mümkün değildir.

314.

Leontyev.

¹⁰² Devlet Savunma Konseyi: Rusya İmparatorluğu'nda 1905-1909 yılları arasında mevcut bulunan üst düzey askerî kurum. Konsey'in görevi Harbiye ve Bahriye Bakanlıklarının çalışmalarını koordine etmekten ve bu çalışmaları devletin dış politikasıyla uyumlu hale getirmekten ibaret bulunuyordu.

¹⁰³ Grandük Nikolay Nikolayeviç.

63

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

19 Ağustos 1914, nu. 780

Kopyası Paris ve Londra'ya.

Cavid beni evde bulamayınca Elçilik Danışmanı'na uğramış ve kendisiyle tamamen şahsi konuşma sırasında, benim Fransız¹⁰⁴ ve İngiliz¹⁰⁵ Elçilerle beraber ayın 16'sında yaptığım beyanatın büyük önemini inkâr etmemekle beraber, bu beyanatın Kabine'deki ılımlı kişilere, Almanların tesiri altında bulunan harp yanlısı meslektaşlarıyla mücadelede kâfi derecede etkili bir silah sunmadığı düşüncesini iletmış.

Almanlar özellikle son günlerde, karşı konulması pek güç olan fazlasıyla baştan çıkarıcı vaatler savurup duruyorlarmış.

Cavid'in sözüne bakılırsa, İtilaf Devletleri'nin, Hükümet'i yanlış bir karar almaktan alıkoyabilmesi için Almanlar kadar olmasa bile, yine de yeterince değerli şeyler vaat etmesi gerekiyormuş. Kendisi, yaptığımız beyanatın yazılı şekilde tekrar edilmesi ve en az 15-20 yıllığına geçerli olması gerektiğini düşünüyormuş. Yine aynı beyanatta Türkiye'ye ekonomik açıdan tam bağımsızlık verilmeli ve Türkiye kapitülasyonları kaldırmalıymış.

Gulkeviç'in, bu şartlarda Alman heyeti Türkiye'den gönderilir miydi, sorusuna Cavid, heyetin gönderilmesinin Türkiye'ye sunulacak imtiyazlara bağlı olabileceği yanıtını vermiş. Cavid başka hiçbir talepte bulunmamış ve galiba ilgili iki taraf arasında doğrudan temaslarla Bükreş'te çözüleceğini tahmin ettiğinden, adalar konusuna da temas etmemiş.

¹⁰⁴ Louis Maurice Bompard.

¹⁰⁵ Louis du Pan Mallet.

64

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

20 Ağustos 1914, nu. 781

780 numaralı telgrafıma atfen. Kopyası Paris ve Londra'ya.

Cavid'in tekliflerine ilişkin olarak şunu söylemek zorundayım ki burada durum, tüm yetkilerin; her türlü keyfiliği yapmakta beis görmeyen ve Türkiye'yi Almanların baskısı altında bizimle savaşa sokmak için açıktan açığa çalışan askerlerin elinde toplanması nedeniyle son derecede ciddidir. Cavid, Sadrazam¹⁰⁶ ve Cemal buna karşı koyuyorlar, fakat son sözü bunların söyleyeceğine pek ihtimal vermiyorum. Her halükarda, bunları desteklemek için elimizden geleni yapmalıyız. Türkiye'yle savaştan kaçınmak bizim için zorunluluksa, hatta kapitülasyonların kaldırılması şartının da kabul edilebileceğine inanıyorum. Toprakların dokunulmazlığına ilişkin güvencenin yazılı şekilde verilmesine karşı değilim, fakat garanti süresinin 5 ya da 10 yıla sınırlı kalmasına çalışmak gerekir, zira Türkiye'nin bölünmesi sürecinin muhtemelen devam edeceğini göz önünde tutarsak, kendimizi daha uzun bir süre için bağlamanın iyi olmayacağı kanaatindeyim.

65

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

20 Ağustos 1914, nu. 791

Kopyası Paris ve Londra'ya.

Cavid bugün İngiliz¹⁰⁷ ve Fransız¹⁰⁸ Elçileri ziyaret ederek, dün bize yapılan teklifi kendilerine de iletmiş. Dün Cemal de aynı konuda Mallet'le müzakere yapmışlar. Teklifler arasındaki fark, Türklerin

¹⁰⁶ Said Halim Paşa.

¹⁰⁷ Louis du Pan Mallet.

¹⁰⁸ Louis Maurice Bompard.

öncelikle bizden çekindiklerini ve bize güvenmediklerini mevkidaşlarımdan saklamayarak, İtilaf Devletleri'yle ortak bir yazılı anlaşma değil, her devletle ayrı ayrı anlaşma imzalamak istemelerinden ibarettir. Şimdiki durumda üç devlet arasındaki dayanışmanın altını çizmemizi ve yazılı anlaşmayı kabul etmemiz halinde, bunun tek bir ortak anlaşma olması konusunda ısrar etmemizi önemsiyorum.

Cavid, Bompard'a anlaşmanın süresinden bahsetmemiş. Ben, halen 15 yıllık sürenin fazla uzun olduğunu düşünüyorum ve eğer 5 yıl çok kısa gelirse, sürenin önceden hiç belirlenmemiş olmasını yeğlerim.

Kapitülasyonlar konusuna gelince, mevkidaşlarım, bunların kaldırılmasını biraz zor buluyor. Fakat tatbik alanının önemli ölçüde daraltılmasını gayet uygun görüyorlar. Ben, kapitülasyonların yabancıların kişilik ve hane dokunulmazlığının ve mahkemelerde Konsolosluk yardımı almalarının teminiyle sınırlandırılmasını gayet mümkün görüyorum.

Fransız Elçi Bompard

66

**Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafı**

20 Ağustos 1914, nu. 2028

İstanbul ve Londra'ya bildirilmiştir.

Fransız Elçi'nin ilgili konuda talimat almadığını söyleyerek katılmaması yüzünden, İstanbul'da üç Elçi'nin¹⁰⁹ ortak beyanatının bizim önerdiğimiz şekilde yapılamadığını, yani Anadolu'da mümkün olan ekonomik tavizlere değinilmediğini Dışışleri Bakanı'na¹¹⁰ özel olarak ve dostça bir üslupta hatırlatmanızı rica ediyorum.

Biz, İstanbul'daki faaliyetimizin tam bir dayanışma içinde gerçekleşmesine son derecede önem veriyor ve Fransız Hükümeti'nin, gelecek müzakereler için kendi Elçisine ilgili talimatı vermekten kaçınmayacağını umuyoruz.

Rus Elçi Girs

67

**Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi
Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafı**

21 Ağustos 1914, nu. 2051

İstanbul'a bildirilmiştir.

Girs'in 780 numaralı telgrafına atfen.

¹⁰⁹ Louis Maurice Bompard, Louis du Pan Mallet, Mihail Nikolayeviç Girs.

¹¹⁰ Gaston Doumergue.

Telgrafın içeriğini kendilerine aktararak, İngiliz¹¹¹ ve Fransız¹¹² Elçilerden, Hükümetlerine, anlaşma zeminini bütünüyle reddetmemeleri tavsiyesinde bulunmalarını istedim. Türkiye'yle anlaşma ihtimali şüpheliyse de, az çok ılımlı unsurların kenara itilmemesi gerektiğini düşünüyoruz.

Nezinde görevlendirilmiş olduğunuz Hükümetler bizim bakış açımızı paylaşıyorsa, kapitülasyonlar meselesinde Türklere, gerçek mahiyetinden ziyade zahiren egolarını daha fazla tatmin edecek bir formül önerebiliriz.

68

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

21 Ağustos 1914, nu. 205

Türkiye'ye ilişkin kararınızın ne olduğunu bilmediğimden ve Babiâli'yle somut müzakerelerin varlığından ilk kez Girs'in, bana ilettiğiniz 751 ve 753 numaralı telgrafları sayesinde haberdar olarak, şu düşüncemi ifade etmeme lütfen izin veriniz: Bugünkü dünya kavgasının, yeni sarsıntıların olma ihtimalini uzun bir süreliğine ortadan kaldırması gerekiyor. Bu yüzden tüm katılımcı ülkeler savaşın sona erdirilmesi sırasında ulusal hedeflerini mümkün mertebede geniş bir çerçevede gerçekleştirmek ve azamî çıkar elde etmek için çalışacaklardır ve zaten böyle yapmak zorundadırlar. Eğer böyle bir hedef olarak Boğazları tutmayı seçmediyse, elbette ki Türkiye'yi etkin müdahaleden sakındırmak bizim açımızdan daha iyi olur. Gerçi Türkiye'ye egemen olan kargaşayı ve bizim kendisine verebileceğimiz zarara kıyasla Türkiye karşısında fazla zayıf noktamız olmadığını göz önünde bulundurursak, bu ülkenin savaşa katılması ciddi endişe duymamızı gerektirecek bir mesele değildir.

Türkiye'yi savaşın dışında tutmak amacıyla İmparatorluğumuz Hükümeti bu ülkenin tarafsız kalacağına güvenmeyi uygun görüyor ve karşılığında toprak dokunulmazlığına teminat vermenin ötesinde

¹¹¹ George William Buchanan.

¹¹² Georges Maurice Paléologue.

bir de sınırlarını genişletmesine destek vermeyi kabul ediyorsa, Türkiye'nin kazanımlarını adalarla sınırlı tutmak gerektiğini düşünüyor. Zira Batı Trakya'nın bir bölümünden taviz verilmesi meselesinin yalnızca gündeme gelmesi bile Bulgaristan'da geniş çapta ve şiddetli bir kin dalgasının uyanmasına neden olacaktır. Burada istikraz müzakereleri sürerken, Almanların aleyhinde bulunan biricik argüman, tekrar kazanılan Trakya topraklarının, Bükreş Barışı sonrasında Bulgaristan'ın elde ettiği yegane "incinin" doğal zenginliklerinden faydalanma hukukunun teminat babında Almanya'ya verilmesi talebiydi. Böyle bir tavizi yalnızca prensipte kabullenmemiz bile –ki Türkler bundan Bulgarları derhal haberdar edecektir– dostlarımızı da bizden uzaklaştırır. Belki Bulgaristan'a yazılı surette başka tavizler vaat ve garanti edersek iş değişir, fakat sizin Bükreş, Atina ve hatta Niş'le yazışmalarınızdan anladığım kadarıyla o başka tavizler konusunu şu an gündeme getirmek zamansız ve tehlikeli olacaktır.

69

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov, Niş Ortaelçisi Trubetskoy, Bükreş Ortaelçisi Poklevski, Sofya Ortaelçisi Savinski, Paris Elçisi İzvolski, Londra Elçisi Benkendorf ve İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

23 Ağustos 1914, nu. 2094

Grey, Sofya'daki İngiliz Elçisi'ne;¹¹³ İngiltere'nin Bulgaristan'a sempati duymadığını düşünmenin yanlış olacağını Bulgar Hükümeti'ne izah etmesi için direktif verdiğini bize bildirdi.

Balkan Devletleri İttifakı düşüncesine katılan Grey, bunun gerçekleşebilmesi için Yunanistan ve Sırbistan'ın Bulgaristan'a kâfi ölçüde baştan çıkarıcı tekliflerde bulunması gerektiği görüşünü de paylaşıyor, bu arada Avusturya'nın yenilmesi durumunda Yunanistan ve Sırbistan yeterli derecede ödüllendirilecektir. İngiliz Hükümeti, gerçekleşmesi durumunda Balkan Bloku'na mali destek sağlamaya hazır bulunuyor.

¹¹³ Henry Bax Ironside.

Grey, İngiltere Dışı
[1905-1916]

70

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

23 Ağustos 1914, nu. 2090

Paris ve Londra'ya bildirilmiştir.

İngiliz Elçi'nin¹¹⁴ ilettiği notta, Hükümetinin, Türklerin taleplerini aşırı bulmakla beraber, reddedilmeyip müzakere malzemesi olarak değerlendirilmesinin iyi olacağını düşündüğü ifade edilmiştir.

İngiltere, bizimle ve Fransa'yla beraber, Türkiye'nin dokunulmazlığına ve bağımsızlığına saygı göstereceğine ve bu temel ilkelere ters düşecek şartların barış antlaşmasında yer almayacağına dair yazılı güvence vermeye hazır bulunuyor. Yine Almanya'nın demiryolu imtiyazlarının Türkiye'ye iadesi de temin edilebilir.

Daha sonra, çağdaş şartlara uygun mahkeme yapılmasını sağlayacak düzen kurulunca, İngiltere, kapitülasyonlar sayesinde gerçekleşen bölgesel yargı yetkisinden vazgeçmeyi kabul edecektir.

Buna karşılık Türk Hükümeti, savaş süresince, tarafsızlıktan doğan tüm yükümlülükleri yerine getirme ve ticarî gemilerin Boğazlardan duraklatılmadan ve engelsiz geçişini kolaylaştırmak amacıyla tüm önlemleri alma vaadini yazılı olarak verecektir.

Aynı şekilde Türkiye, Breslau ve Goeben'in Alman subay ve mürettebatının tümünü ülkelerine göndermeğe derhal başlayacaktır.

¹¹⁴ George William Buchanan.

İngiltere'nin işbu tekliflerini onaylayarak, sizden, aranızda üçlü uzlaşma sağlamak suretiyle, bu teklifleri Babıâli'yle gelecek müzakereler için kılavuz edinmeniz ricasında bulunuyorum.

Müzakerelerde olumlu yönde bir gelişme sağlanırsa, Türkiye'nin gelecek faaliyeti açısından yegâne muteber garantinin Alman subayların tamamının Türkiye'den sınır dışı edilmesi olacağı görüşündeyiz.

71

Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

25 Ağustos 1914, nu. 225

Brătianu'yla ve Dışişleri Bakanı'yla¹¹⁵ ilk görüşmesinde Talat Bey Romanya, Türkiye ve Bulgaristan arasında, hedefi muhtemelen Almanya ve Avusturya'nın çıkarlarına uymaktan ibaret olacak bir ittifak kurulmasını önermiş. Bu teklif, Romanya'nın hâlihazırda kimse'nin saldırısından korkmadığı ve kimseye saldırmayı da düşünmediği bahanesiyle reddedilmiş. Diğer yandan Romanya Hükümeti, barış politikası gütmek istediğini ve Balkanlarda hiçbir maceraya katılma niyetinde bulunmadığını da Talat'a izah etmiştir. Dışişleri Bakanı, Romanya'nın yanıtının Sofya ve İstanbul'da gerekli tesiri icra ettiğini ummaktadır.

72

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

27 Ağustos 1914, nu. 855

Kopyası Paris ve Londra'ya.

2090 numaralı telgrafınızı aldım.

Fransa cephesindeki savaş durumu, Almanların genel bir zaferi tamamen garantilemiş olduklarını sanan Türkleri fazlaca heyecan-

¹¹⁵ Emanoil Porumbaru.

landırıyor. Bu durumda, Türkiye'nin toprak dokunulmazlığına yazılı garanti verme teklifimizin Babiâli üzerinde uyandırmış olduğu geçici ve nispeten olumlu tesir bütünüyle kaybolmakta ve Babiâli, bize bağlanmak hususunda şiddetli bir tahammülsüzlük sergilemektedir. Yine de Türkleri kendi safımıza çekmek için müzakere ve gayretleri zaman kaybına izin vermeden sürdürmemiz gerektiğine inanıyorum.

Bu arada, Fransız¹¹⁶ mevkidaşım yazılı garantiler konusunda henüz talimat almış değil. Bu garantilerin en olumlu şekilde verilmesi ve tarafsızlığını muhafaza etmesi kaydıyla Türkiye'nin dokunulmazlığına saygı göstereceğimizin ve bu dokunulmazlığı diğer devletlere karşı da savunacağımızın açık bir şekilde anlaşılması gerekmektedir.

Üçlü İtilaf Devletleri'nin, uygun bir zaman bulunca hemen ilan edebilmemiz için, yazılı garanti metnini bir an önce hazırlamaları şarttır. Olaylar hızla geliyor ve belki bu metnin kullanılması mümkün olmayacaktır, yine de Türkiye karşısında son dakikaya kadar ısrarcı olmamız ve tekliflerimizi artık formüle edilmiş bir şekilde sunmaya hazır bulunmamız gerekmektedir.

73

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı¹¹⁷

27 Ağustos 1914, nu. 2198

Fransa ve İngiltere'nin Balkan başkentlerindeki temsilcilerine, demeçlerinde Rus mevkidaşlarıyla tamamen mutabık kalmaları gerektiğinin bildirilmesini şiddetle arzu ettiğimizi Dışişleri Bakanı'na iletiniz.

Bu ricamız şöyle bir nedene dayanıyor: Sofya'daki İngiliz Elçi,¹¹⁸ Bulgaristan için ödünlerden bahsederken, bu ülkenin Romanya'dan da pay alabileceğini ifade etmiş ki bu ifade Romanya'nın şüphelerini uyandırmak dışında bir işe yaramaz.

¹¹⁶ Louis Maurice Bompard.

¹¹⁷ Burada muhtemelen bir baskı hatası söz konusudur. İçeriğine bakılırsa bu telgrafın İstanbul Elçisi Girs'e değil, Londra ve Paris Elçileri Benkendorf ve İzvolksi'ye çekilmiş olduğu söylenebilir.

¹¹⁸ Henry Bax Ironside.

Aynı zamanda, Fransa¹¹⁹ ve İngiltere¹²⁰ temsilcileri Atina'da konuşurken, Bulgaristan'ın saldırması durumunda ülkelerinin Yunanistan'a yardımda bulunmasının mümkün olacağını söylemişler. Oysa hâlihazırda Atina ve Niş'te, Bulgaristan lehinde tavizler vermenin kaçınılmazlığı konusunda ısrarcı olmak gerekir. Bulgaristan'dan gelebilecek tehlikeye karşı kendini garantiye almış olursa, Yunanistan'ın böyle bir taviz vermeyi kabul edeceğini ummak pek güçtür.

74

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafı

28 Ağustos 1914, nu. 2224

İstanbul, Bükreş, Sofya, Atina ve Niş'e bildirilmiştir.

Aldığımız bilgilere nazaran, Sırp ve Yunan Hükümetleri Türk ve Bulgar Hükümetlerinin tutumu konusunda, mevcut şartlarda asla haklı görülemeyecek bir iyimserlik sergilemektedirler. Sonuçta, Bulgaristan lehinde taviz vermeye ne biri, ne de diğeri yatkın görünüyor. Oysa güven telkin eden kaynaklardan aldığımız bilgiler Türkiye'nin en yakın zamanda taarruza geçmesinin mümkün olduğunu doğruluyor. Türkiye, kendisine karşı düşmanca niyet beslemeyen Türk ordusunun sınırlarından geçmesine müsaade etmesi için Bulgaristan'a ultimatom verebilir. Şu anki Bulgar Kabinesi'nin yalnızca protestoyla yetineceğinden endişe duyuyoruz.

Türkiye'nin –hatta belki Bulgaristan'la ittifak halinde– Yunan ve Sırp topraklarına saldırmasına engel olmak için Üçlü İtilaf Devletleri'nin hangi somut adımları atabileceğini kestiremiyoruz. Her halükârda, Yunan ve Sırp Hükümetleri bu üç devletin yardımına bel bağlıyorsa, ısrarlarımızı da dikkate almak zorundadır. Bu yüzden, Bulgaristan lehinde ödün verilmesi temennisinin Atina ve Niş'te dostça bir üslup kullanılarak, ama en kesin dille ifade edilmesi gerekir ki bu durum hatta Paşić ve Venizelos'un gerekli önlemleri ivedilikle almalarını kolaylaştıracaktır. Söz konusu kanaatin, diğer dev-

¹¹⁹ Gabriel Deville.

¹²⁰ Francis Elliot.

letlerin temsilcilerince yalnızca Rus mevkidaşlarını destekledikleri havası oluşturulmadan, tam bir dayanışma halinde dile getirilmesi gerekmektedir.

75

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

28 Ağustos 1914, nu. 220

Kral'ın¹²¹ ve Hükümet'in, Bulgaristan'ı geçen senenin 29 Haziran'ına¹²² ve Bükreş Barışı'na götüren yolu bir kez daha takip etmek istediklerinin işaretleri burada her geçen gün artmaktadır.

219 numaralı telgrafımda Alman denizcilerin geçişi hakkında bilgi verdim. Tarafsızlığın açık ihlali olan bu vakaya, bu kadar açık olmamakla beraber çok sayıda başka olay da eklenebilir ki bunların toplamı bir şeylerin kurgulandığına delalet eder. Ne olduğunu bilemeyiz, ama Saray'dan ve Saray'ın lafını dinleyen Hükümet'ten her şey beklenebilir. Dilediğini yapmakta serbest olmak ve kendine keyfî hareket etme imkânı sağlamak amacıyla Hükümet ülkede [...] ¹²³ harp hali ilan etmiştir. Yakında seferberlik olacağı söylentisi yaygındır. Makedonya'da propaganda çalışmaları yoğunlaşmıştır. Muhtemelen Avusturya Ortaelçisi'nin ¹²⁴ talebi üzerine Sırbistan'a karşı her türlü tazyik yöntemine başvurulmaktadır.

Radoslavov'un dün Kral'la görüşmesinin akabinde Halk Meclisi' in yarın tekrar başlaması gereken oturumu iptal edildi ve Meclis'in feshi gündemde. Elbette bunlar Hükümet'in, dış politikaya ilişkin vaat edilen açıklamaları yapmak zorunda kalmaması ve tarafsızlığın ihlali hakkında hazırlanan gensoru önergelerinden, bizim sunacağımız tekliflerden vesaire yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla yapılmaktadır.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulursa, aklınızdaki planın ivedilikle gerçekleştirilmesi her geçen gün daha fazla ehemmiyet kazan-

¹²¹ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

¹²² II. Balkan Savaşı'nın başladığı tarihtir.

¹²³ Atlanmış.

¹²⁴ Adam Tarnowski.

maktadır. Mevcut ortamda, genişlemeye ilişkin proje önerilerinizi Hükümet'e sunmanın yeterli olmayacağını, aynı zamanda Kral'dan ve Hükümet'ten şu sorunun yanıtının çok net biçimde alınması gerektiğini düşünüyorum: Bulgaristan bizimle midir, değil midir?

Bu arada, durumun önemine binaen, kaçamaklı cevapları artık kabul etmeyeceğimizi de belirtmeliyiz. Elbette bu, Bulgaristan'ın derhal harekete geçmesini istediğimiz anlamına asla gelmez. Biz yalnızca Bulgaristan'ın, Türkiye'yle çatışmamız durumunda her türlü sivil yöntemle mücadelemize destek vereceğine ve Türkiye'nin Bulgaristan'a saldırması ya da Bulgaristan'ın sınır dokunulmazlığını ihlal etmesi durumunda etkin bir şekilde harekete geçeceğine dair şimdiden bize söz verdiğini açık seçik ifade etmesini istiyoruz.

Başka şartlarda böyle bir anlaşmanın gizli kalması gerekirdi, ama mevcut durumda Hükümet'ten, şartların zorlamasıyla bugüne kadar izlediği politikayı değiştirdiğini Avusturya ve Almanya¹²⁵ Ortaelçileri'ne açıkça bildirmesi talebinde bulunabiliriz. Kabine'de kısmî de olsa bir değişiklik yapılması, böylesi bir politika değişikliğinin de öncelikli şartı ve sonucu olabilir. Şimdikilerle anlaşmayı başaramayacağımız göz önünde tutulursa, Kabinet değişikliği bizim açımızdan da pek bir önem kazanır.

Bugün yarın, üstelik bize hiçbir uyarı yapılmadan ilan edilebilecek olan seferberlik elbette ki bize karşı düşmanca bir adım olacaktır. Seferberlik ilanının bizi gafil yakalamaması iyi olur ve o nedenle söz konusu durumda ne yapacağımıza ilişkin çok kesin talimatlarınıza muntazırım.

78

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un
Rusya Genelkurmay Başkanlığı Diploması Kalemî Müdürü
Kudaşev'e Gizli Telgrafı

29 Ağustos 1914, nu. 2248

Amiral Ebergard'a ve İstanbul'a bildirilmiştir.

Rus ve Fransız ordularının Avusturya ve Alman orduları karşısındaki ağırlığı kesin bir şekilde belli olmadan, Türkiye'yle ilişkile-

¹²⁵ Gustav Michahelles.

rimizi iyi tutmanın bizim için önemli olduğu görüşümde ısrar ediyorum. Bu yüzden Türkiye'ye karşı, harpten yana olan Türk devlet adamlarının elini güçlendirebilecek kışkırtıcı hareketlerden sakınılması gerektiğine kaniyim.

Goeben'in Karadeniz'e açılması, kendi başına, iplerin koptuğu anlamına gelmez ve bu gemiye karşı yalnızca başarısından emin olmak kaydıyla herhangi bir önleme başvurulabilir. Fransa ve İngiltere'nin de katıldıkları genel siyasi kanı, Türkiye'yle yapılacak savaşın –savaş kaçınılmazsa– Türkiye tarafından başlatılmış olmasının fevkalade önem arz ettiği yönündedir.

Balkan devletleriyle yaptığımız ve Bulgaristan'ı tavizler yoluyla Türkiye'ye karşı tavır takınmaya eğilimli hale getirme amacı taşıyan müzakereler hâlihazırda sürmektedir. Bu müzakerelerin başarısı ve genel politik durumun olumlu yönde açıklık kazanması, sanıyorum ki, ordularımızın önümüzdeki günlerde Avusturya karşısındaki başarısına büyük ölçüde bağlı olacaktır. Serdedilen kanaatler, Türkiye'yle iplerin bizim girişimlerimiz sonucunda kopmasının iyi olmayacağı düşüncesini doğuruyor.

Aralarında telgraf bağlantısı temin edildiği cihetle, tehdit işareti olabilecek her türlü gelişme konusunda Amiral Ebergard'ı bilgilendirmesi İstanbul Elçisi'ne¹²⁶ emredilmiştir.

77

**Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un
Rusya Genelkurmay Başkanlığı Diplomasi Kalemi Müdürü
Kudaşev'e Gizli Telgrafı**

30 Ağustos 1914, nu. 2271

Amiral Ebergard'a bildirilmiştir.

Türkiye'yle ipleri koparmaya yönelik girişimlerde bulunulmasını politik açıdan halen doğru bulmuyorum.

Bununla beraber, Bahriye Bakanlığımızın isteği üzerine Goeben'in Karadeniz'de görülmesi durumunda uygun bulacağı önlem-

¹²⁶ Mihail Nikolayeviç Girs.

leri alma yetkisinin Amiral Ebergard'a verilmesinde bir sakınca görmüyorum.

Yine de İstanbul Boğazı çıkışının önceden mayınlanmasından kaçınmak iyi olur. Üstelik böyle bir operasyonun gizli kalması muhtemelen mümkün olmayacak ve Türkler mayınları yakalama fırsatını ele geçireceklerdir. Öyleyse, teknik açıdan doğru olmayan bu önceden mayınlama operasyonu, iplerin kopmasını hızlandıracığından politik açıdan da doğru olmaz.

Yukarıda serdedilen kanaatleri aktarırken, kişisel olarak, filomuzun Goeben'le muharebesi önemli bir risk içeriyorsa, başarısızlığa uğramamız durumunda, Türkiye'yle savaşa gemilerimizi kaybetmekle başlamanın yol açacağı tüm neticeleri iyi tartmak gerektiğini eklemekten de yapamam.

78

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

30 Ağustos 1914, nu. 899

Kopyası Paris, Londra ve Bükreş'e.

İzvol'ski'nin 324 numaralı telgrafına atfen.

Bulgaristan'ın Türkiye topraklarıyla ödüllendirilmesine ilişkin her türlü vaatten kaçınılması yönünde ikaz yapmayı görev addediyorum. Toprak dokunulmazlığına saygı gösterme yükümlülüğünü üstlenmeye hazır olduğumuzu beyan ettiğimiz sırada böyle vaatler yalnızca Türkiye karşısındaki tutumumuzun samimiyetine gölge düşürür.

Sözde, savaşa katılmamasına karşılık Bulgaristan'a Enez-Midiya hattının¹²⁷ kuzeyindeki Türk topraklarını vermeyi önerdiğimizizi

¹²⁷ Enez günümüzde Edirne ilinin bir ilçesidir. XV. yüzyıl ortalarında Osmanlı egemenliğine giren Enez 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus ordusu, I. Balkan Savaşı sırasında da Bulgar ordusu tarafından işgal edilmiştir. II. Balkan Savaşı sonrasında yine Osmanlı egemenliğine girmiş, 1918-1922 yılları arasında Yunan ordularınca kontrol edilmiş, 1922 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Enez-Midiya hattı I. Balkan Savaşı'nı bitiren 1913 Londra Barış Antlaşması'na göre Osmanlı İmparatorluğu'yla Balkan İttifakı arasındaki sınırı belirleyen çizgidir.

Bükreş'teki Türk Elçi'ni ,¹²⁸ Radev'in ağzından duyduğunu Cavid Bey Fransız Elçi'ye¹²⁹ söylemiş. Bu hattın güneyindeki bölgenin kime ait olacağı sorusu ise, "Elbette Rusya'ya" diye yanıtlanmışmış.

Bize atfedilen böyle beyanlar yalnızca Almanlar tarafından, yine sırf kendilerinin bize yönelttikleri suçlamaları doğrulamak ve Türkleri kışkırtarak, Türkiye'yle ipleri koparmamızı sağlamak maksadıyla kullanılabilir. Bulgaristan'a teklif edeceğimiz ödünlerin önceden ilgililerin onayıyla belirlenmesi ve yalnızca manevi açıdan hakkımız olan taleplerde bulunmak ilkesine dayandırılması gerektiği konusundaki kanaatim kesindir.

79

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

30 Ağustos 1914, nu. 901

2209 numaralıyı aldım.

Kopyası Londra ve Paris'e.

Bugün Fransız,¹³⁰ İngiliz¹³¹ Elçiler ve ben, sırayla ziyaret ettiğimiz Sadrazam'a,¹³² Türkiye'nin toprak dokunulmazlığı güvencesine ilişkin beyanatımızın taslağını ilettik ve Babiâli savaşın sonuna kadar tarafsızlığını kesin bir şekilde koruyacağına dair yazılı garanti vermeye hazır olduğunu bildirince, aynı beyanati resmen de ilan edeceğimizi söyledik. Her iki geminin¹³³ mürettebatının Türkiye sınırlarının dışına çıkarılmasının şart olduğunu da ekledik. Sadrazam bana, mürettebatın tartışmasız sınır dışı edileceğini, yakın günlerde gelen Alman heyetlerinin de aynı şekilde Türkiye'de kalmayacaklarını bildirdi.

Taleplerimizin Kabine'de tartışılmasının sonuçları hakkında kendisi muhtemelen önümüzdeki günlerde bizi bilgilendirecektir.

¹²⁸ Abdüllatif Safa Bey.

¹²⁹ Louis Maurice Bompard.

¹³⁰ Louis Maurice Bompard.

¹³¹ Louis du Pan Mallet.

¹³² Said Halim Paşa.

¹³³ Goeben ve Breslau.

Delcassé,
Fransa Dışişleri Bakanı
[Ağustos 1914 - Ekim 1915]

80

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

30 Ağustos 1914, nu. 2273

Niş, Atina, Bükreş, Paris ve Londra'ya bildirilmiştir.

Delcassé; Türkiye'nin saldırgan hareketlerine karşı direnmesi durumunda, Sırbistan ve Yunanistan'dan alacağı ödünlerden bağımsız olarak, Londra Antlaşması'yla¹³⁴ belirlenen Enez-Midiya çizgisine kadar Trakya'yı alma hakkının Üçlü İtilaf Devletleri'nce kendisine tanınacağını Bulgaristan'a bildirilmesini öneriyor.

İngiliz¹³⁵ ve Fransız¹³⁶ Ortaelçilerle haberleşerek böyle bir beyanda bulunma yetkisi size tevdi edilmiştir.

¹³⁴ Londra Barış Antlaşması: 30 Mayıs 1913 tarihinde Balkan İttifakı ile Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan ve Birinci Balkan Savaşı'nı bitiren anlaşma. Osmanlı; İstanbul ve Doğu Trakya'nın küçük bir bölümü hariç, Avrupa'daki tüm topraklarını kaybetti. Midiya-Enez çizgisi Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa sınırını oluşturdu. Osmanlı'nın kaybettiği topraklar Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan arasında paylaşıldı. Büyük devletlerin desteğiyle bir Arnavutluk oluşturuldu. Sırbistan Adriyatik Denizi'ne çıkış alamadı. Bu anlaşmanın şartlarından memnun kalmayan devletler, 1913 Haziran'ında II. Balkan Savaşı'nı başlattılar.

¹³⁵ Henry Bax Ironside.

¹³⁶ Hector André de Panafieu.

81

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

1 Eylül 1914, nu. 912

Kopyası Paris ve Londra'ya.

Dün Sadrazam¹³⁷ ve Cavid, iktidarda oldukları sürece Türkiye'nin tarafsız kalacağını ve toprak dokunulmazlığı garantisine ilişkin beyanatımıza Babiâli'nin vereceği yanıtın taslağını bize sunmak için Talat'ın Bükreş'ten dönmesini –ki iki günden fazla sürmezmiş– beklediklerini bana bir kez daha ifade ettiler. Bu arada Cavid, kişisel görüşü olarak, beyanatımızın ilk redaksiyonunda İngiltere'nin teklifi üzerine yapılmış olan son değişikliğin, garantinin yalnızca savaş süresiyle sınırlandırılmasının altını çizerek bunun birtakım endişelere sebebiyet verebileceğini söyledi. Her iki Bakan'ın barışçı niyetinden şüphe duymuyorum, fakat Kabine üzerindeki etkileri askerî fırkaca sarsılmış durumdadır.

Not: 5 Eylül 1914'te 2422 numarayla Londra'ya bildirildi.

82

**Avusturya'nın İstanbul Elçisi Pallavicini'nin
Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Berchtold'e Gizli Telgrafı**

2 Eylül 1914, nu. 525

Türkiye'nin askerî faaliyetleri.

Alman Elçi bana, Çanakkale Boğazı'nın İngilizlerin taarruzuna karşı kâfi derecede savunulup savunulmadığı konusunda, buradaki Alman askerî çevreleri arasında görüş ayrılığı bulunduğunu söyledi. Baron Wangenheim kendi Hükümetine, yalnızca Çanakkale Boğazı'nın güvenliğinin tamamen sağlandığı tüm uzmanlarca oybirliğiyle onaylandıktan sonra donanmayı harekete geçirme zamanının geldiğini kabul edebileceğini iletmiş.

¹³⁷ Said Halim Paşa.

Berchtold,
İşleri Bakanı
[1911-1915]

Kendisine bütünüyle katılıyorum. Her halükârda Türk donanmasının Karadeniz’de harekete geçmesi son derecede önemlidir, zira Rus [...] ¹³⁸ Karadeniz’de Romanya üzerinde şiddetli bir tesir uyandırır ve Romanya’nın kimin tarafında olması gerektiğini anlamasını sağlar. Odessa’ya yönelik ya da [...] ¹³⁹ operasyonun sonucunun ne olabileceği malum değil.

Fakat donanmayı harekete geçirmekle Romanya’yı kendi safımıza çekebilirsek, Türklerin kara ordusu da Romanya güçleriyle etkin bir şekilde işbirliği yapmaya cesaret edebilir.

83

Rusya’nın İstanbul Elçisi Girs’in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov’a Gizli Telgrafı

4 Eylül 1914, nu. 954

Kopyası Bordeaux, Londra, Atina, Bükreş ve Niş’e.

Talat’ın dönüşünden itibaren Türk-Yunan ilişkilerinde çok belirli bir bozulma görülüyor. Bakanlar Kurulu dün Yunan tekliflerini müzakere etti ve kabul edilemez buldu. Türkler adalarla ilgili durumun kendi lehlerinde tamamen değiştiğine inanıyor. Türklere göre Yunanistan’ın artık Avrupa’nın kararına dayanması mümkün değil, zira

¹³⁸ Atlanmış.

¹³⁹ Atlanmış.

Sazonov, Rusya Dışı
Bakanı [1910-1916]

Avrupa artık yok. Yine Türklere göre Sırbistan Avusturya tarafından işgal edilmiştir ve Bulgaristan, önceden kendisiyle bu hususta anlaşılmasa bile, son anda Yunanistan'a saldırmayı kabul edecek ya da en kötü ihtimalle Türkiye'ye karşı gelmeyecektir. Romanya'ya gelince Talat, Romanya'nın şu an tüm dikkatini kuzeye verdiğini ve Türk-Yunan hesaplaşmasına karışmayacağını, Yunanistan'ın kendini tehlikeye atmaması ve taviz vermesi gerektiğine inandığını Brătianu'dan müteaddit defalar işittiğini onaylıyor.

Görünen o ki dünkü Kurul'da, Yunanistan'ın inat etmesi durumunda Halil Bey'in yeni talimatlar verilmek bahanesiyle Bükreş'ten geri çağırılması ve müzakerelere devam etmeden, Yunanistan aleyhinde taarruza geçmek için uygun zamanın beklenmesi kararı alınmış. Bu arada, savaşın yalnızca karada sürdürülebileceği, zira İngiltere'nin Türk donanmasının denize açılmasına müsaade etmeyeceği de hesaplanmış olmalı. Dolayısıyla, buradaki genel durum, daha çok Yunanistan aleyhinde olmak üzere biraz değişik bir renk almakta ve gerilim artmaktadır.

Aslında Türkiye'nin ya da en azından Bulgaristan'ın desteğini almaya çalışması gerektiği şüphe götürmeyen Yunanistan'ın inadı yüzünden Türkiye'yle her dakika savaşa girme ihtimalimiz bulunduğu konusunda derin bir üzüntü duyduğumu belirtmeden geçemem. Bu şartlarda, Türkiye'yle ipleri koparmamızın işimize gelip gelmediği ve bunun ne zaman yapılması gerektiği konusunda hare-

ket serbestîsine tam anlamıyla sahip bulunmak açısından, herhangi bir beyanatla kendimizi şimdiden Yunanistan'a bağlamamızın asla doğru olmayacağına bir kez daha kaniyim.

84

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

6 Eylül 1914, nu. 969

Acil.

Ştrandman'ın 4 Eylül tarihli telgrafına atfen.

Kopyası Bordeaux, Londra ve Niş'e.

Sırbistan cephesi, hezimetleriyle küçük devletler arasındaki sorunların da çözüme kavuşacağı Almanya ve Avusturya'yla mücadele-mizde bize ne kadar yardımcı olacağı açısından ciddi önemi haizdir. Bu nedenle Arnavutluk'a yönelik zamansız bir taarruzla asıl görevinden, yani başlıca düşmanın en kısa sürede mahvedilmesine yardımcı olmak amacıyla Avusturya'ya saldırmaktan ve en önemlisi, bu suretle Türkiye'nin bize savaş ilan etmesi ihtimalini de ortadan kaldırmaktan kaçınmaması için Sırbistan'ın önünü mutlaka kesmemiz gerektiğine inandığımı bir kez daha bildirmeği görev addediyorum.

85

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

6 Eylül 1914, nu. 970

Kopyası Bordeaux, Londra, Niş ve Sofya'ya.

Dün kendileriyle özel konuşmamız sırasında Sadrazam,¹⁴⁰ si-temle, Balkan İttifakı'na girmesine karşılık sözde Bulgaristan'a Enez-Midiya hattının kuzeyindeki bölgeyi önerdiğimiz bilgisine sahip olduğunu söyledi. Bu konuda hiçbir şey bilmediğim ve benzer

¹⁴⁰ Said Halim Paşa.

söylentilerin bir esası olmadığı yanıtını verdim. Türkiye'deki mevcut ortam göz önünde tutulursa, toprak ödünlerine ilişkin müzakerelerde fevkalade dikkatli olmamız gerektiğine ilişkin kanaatimi yineleme cüretini gösteriyorum.

86

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

6 Eylül 1914, nu. 977

Kopyası Londra ve Bordeaux'ya.

Kendisiyle özel konuşmamız sırasında Cavid, İtilaf Devletleri temsilcilerinin, Türkiye'yi savaşın dışında tutmaya çalışan uzlaşmacı Kabine üyelerinin işini zorlaştıran beyanatlarından dert yandı. Rifat'ın,¹⁴¹ kendisiyle konuşması sırasında Fransa Dışişleri Bakanı Delcassé'nin "Osmanlı İmparatorluğu'nun dokunulmazlığının artık Fransa açısından dogma olmaktan çıktığını" ifade ettiğini aktardığı telgrafını Cavid, sözde Kabine arkadaşlarından saklamışmış.

İmparatorluğumuzun Sofya Elçisi'nin,¹⁴² Balkanlar'da "Hıristiyan" devletlerden müteşekkil bir blok kurulması lüzumuna dair açıklamaları ve diplomatlarımıza hamledilen, Enez-Midiya hattının kuzeyindeki bölgenin Bulgaristan'a verilmesi vaadine ilişkin olarak Radev'in yaptığı açıklamalar da olumsuz yönde şaşkınlıklarını mucipmiş ki daha önce İmparatorluğumuz Bakanlığını bu hususta bilgilendirmiştim.

87

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'a Gizli Telgrafı

7 Eylül 1914, nu. 2460

Girs'in 954 numaralı telgrafına atfen.

¹⁴¹ Mehmed Rifat Paşa.

¹⁴² Aleksandr Aleksandroviç Savinski.

Sırp Hükümeti'nin, Atina'daki Ortaelçilerinden¹⁴³ aldığı ve bize de duyurduğu telgrafta Yunan Dışişleri Bakanı'nın¹⁴⁴ ve Genelkurmay'ının; Türkiye'nin hazırlıklarının Yunanistan değil, yalnızca Rusya aleyhinde olduğuna ve her halükârda Türkiye'nin tutumunun Yunanistan için doğrudan tehlike arz etmediğine dair izlenimleri aktarılmıştır.

Durumun bu şekilde değerlendirilmesi, bize göre, tehlikeli illüzyonlar doğurmaya müsaittir. Türkiye'nin hangi yönde hareket edeceğini kararlaştırmak elbette ki bizim işimiz değil. Yine de, muhtemelen Almanya'nın Türkiye'yi doğrudan bizim aleyhimizde harekete geçirmeyi tercih etmesine karşılık, Türklerin çok daha az risk alacakları Yunanistan'la –özellikle de Bulgaristan'ın müttefikliği ya da müsamahası söz konusuysa– savaşa başlamayı daha elverişli bulabileceklerini tahmin ediyoruz.

Yunanistan Hükümeti'nin dikkatinin buna çekilmesini fevkalade önemli buluyoruz.

88

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

7 Eylül 1914, nu. 997

Kopyası Bordeaux ve Londra'ya.

Bugünkü özel konuşmamız sırasında Talat, Türkiye'nin Yunanistan'la savaşa Bulgaristan'ı da çekebilme ihtimalinden şüphe duymadığını, tüm dikkatini kuzeye vermiş olan Romanya'nın; Türkiye'yle savaşa girmesi durumunda Yunanistan'ı savunmaya kalkışmayacağını bizzat kendisi Brătianu'nun ağzından iki kez işittiğini doğruladı. Bununla beraber Talat, bu savaştan kaçınmak için çaba harcayacağını söylüyor, çünkü Türkiye'nin bir Avrupa çatışmasına katılmasını istememektedir ve Yunanistan'la savaş Türkiye'yi bu çatışmanın içine çekebilir.

Politik hedeflerine ulaşmak için bunları perdelemek amacıyla yalana başvurmaktan kaçınmayacak olan Talat'ın beyanlarının sa-

¹⁴³ Živojin Balugdžić.

¹⁴⁴ Elefterios Venizelos.

mimiyetine elbette ki garanti veremem. Bununla beraber, kendisiyle konuşmamızdan, en azından şu ana kadar kararsız kaldığı ve harp yanlısı partiye henüz katılmadığı izlenimini de aldım. Bu önemli bir durum, zira Talat, Kabine'de Enver'in nüfuzuna karşı koyabilecek hemen hemen yegâne kişidir.

89

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

8 Eylül 1914, nu. 1017

Kopyası Bordeaux ve Londra'ya.

Birtakım bilgilere nazaran, çok yakın gelecekte Babıâli'nin kapitülasyonların ilgasını duyurmaya hazırlandığını tahmin ediyorum. Böyle bir beyan karşısındaki tutumumuzun ne olacağını önceden müttefiklerimizle anlaşarak belirlememiz gerektiğine inanıyorum. Şahsen ben, söz konusu beyanatın şekline çok şeyin bağlı bulunacağını, fakat şimdilik [...] ¹⁴⁵ bunu protesto etmeyerek birtakım demeclerle yetinmenin daha doğru olacağı düşüncesindeyim ve meslektaşlarım da aynı düşünceyi paylaşıyor.

90

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

9 Eylül 1914, nu. 1028

Kopyası Bordeaux ve Londra'ya.

Osmanlı Bakanlarıyla yakın ilişkiler içinde bulunan birinin görüşüne nazaran, Türkiye özellikle Enver'in ısrarlarıyla imzalanan bir anlaşmayla Almanya'ya bağlı bulunuyormuş. Fakat aynı anlaşma Türklerin bize bir an önce savaş ilan etmesini şart koştumuyormuş ve Almanların bir an önce sonuç almaya yönelik onca gayretine rağmen

men Türklerin hâlihazırda sergilemekte oldukları tutumun nedeni de buymuş.

Türklere baskı yapmaya çalışırken Almanya ve Avusturya diplomasisi aynı zamanda Bulgaristan'ı da Sırbistan'a savaş açmaya zorluyormuş. Fakat Bulgaristan, yine aynı şahsa nazaran, hâlihazırda harbe girmeye pek hevesli değilmiş. Yılın ilk ayında toplanan vergilerdeki %30'luk artış, Hükümet'i, zamansız seferberlik ilan etmemek ve ülkenin hayati hedeflerini gerçekleştirmek için Avrupa çatışmasının son bulmasını beklemek yönünde alınan kararın doğruluğuna inandırıyormuş.

Bulgar Hükümeti'nin Rusya'yı kendi aleyhinde harekete geçirme riskini almadan Sırbistan'a savaş açmasına izin verecek tek durum, Bulgaristan'ın hayati çıkarlarının Sırbistan tarafından göz ardı edilmesi olacaktır. Rusya'yla aynı safta mücadele ettiği hâlihazır durumda Alman blokunun tavsiyesi üzerine Sırbistan'a savaş ilan etmek şüphesiz ki Rusya'ya da meydan okumak olurmuş.

Kral Ferdinand, Bulgaristan'a savaş açması durumunda Rusya'da iktidardaki Hükümet'le beraber hanedan değişikliğine de sebep olacak bir ayaklanma çıkabileceğinin çok iyi farkındadır. Toşev burada Türkleri savaştan kaçındırmaya çalışarak aynı mealde açıklamalar yapıyormuş. Samimiyetsiz Türkler bu hususa katılıyormuş gibi görünüyorlar ve Bükreş ziyareti öncesinde Türkiye'nin Bulgaristan olmadan harekete geçmeyeceğini duyuran Talat, Romanya'dan dönünce aynı beyanını Bulgar Ortaelçi'ye de yinelemiştir.

Bu kişinin ilettiği bilgilerin sahliliğini garanti edememekle beraber, aynı bilgilerin, Türkiye'nin tereddütlerini ve Türk Bakanlarla Bulgar heyeti arasında gözlemlenen yakınlaşmayı bir ölçüde açıklığa kavuşturduğunu da söylemek zorundayım.

91

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

12 Eylül 1914, nu. 2615

Gizli.

Çok gizli bir kaynaktan, burada Bulgar Hükümeti'nin gizli aja-

nı olarak ortaya çıkan Naumov¹⁴⁶ diye birinin; tarafsızlık ve Türkiye'nin saldırgan hareketlerine karşı direnme vaadine karşılık Rusya'nın, tartışmalı bölgenin ve hâlihazırda Yunanistan'ın elinde bulunan Slav vilayetlerinin Bulgaristan'a verilmesini sağlamayı arzu ettiği bilgisini kendi Hükümetine ilettiği haberini aldı. Yunanistan'a ait Slav bölgeleri arasında Naumov yanlışlıkla Kavala, Serez, Drama ve Kukuş'u¹⁴⁷ zikretmiştir.

Konuşmada lafı açılırsa, Sofya'nın yanlış anlamasına sebebiyet verebilecek bu hatanın, kaynağına kesinlikle değinmemek kaydıyla, düzeltilmesi iyi olacaktır.

92

Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

12 Eylül 1914, nu. 259

Romanya'nın; Bükreş Antlaşması hükümlerinin savunulmasını artık gereksiz bulduğunu ve sırf Balkanları ilgilendiren bu savaşa katılmadığını, Brătianu'nun kendi sözlerine atıfta bulunarak Zatiâlinize daha önce iki defa rapor ettim. Buradaki devlet adamlarıyla konuşmalarından, Talat da muhtemelen aynı izlenimi edinmiştir. Bu arada, Talat'ın burada Romanya Hükümeti'nden; bir yandan Türkiye ile Bulgaristan ve diğer yandan Yunanistan ile Sırbistan arasında savaş çıkması durumunda Romanya'nın tarafsızlığını muhafaza edeceğine dair yazılı bir vaat almaya çalıştığını gayet güvenilir bir kaynaktan biliyorum. Bu konuda kendisine ret yanıtı verilmiş ve Romanya'ya duyulan bu güvensizlik, bildiğim kadarıyla, bugüne kadar Bulgaristan ve Türkiye'nin Avusturya ve Almanya'ya ilişkin olarak üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirmemeleri için bir bahane teşkil etmiştir.

Bu kişinin kimliği tespit edilemedi.

¹⁴⁷ Kavala ve Drama bugünkü Yunanistan'ın Doğu Makedonya bölgesinde, Serez ve Kukuş Orta Makedonya bölgesinde bulunan kentlerdir.

93

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

15 Eylül 1914, nu. 1084

Acil.

Talat ve Halil'le bugünkü konuşmamızdan aldığım intibadan, Türklerin kapitülasyonları kaldırmakta acele ettiklerini anladıkları ve bu kararın savaş sonrasındaki etkilerinden tedirginlik duydukları sonucunu çıkarıyorum. İki Bakan da muhtemelen bizimle anlaşmayı arzu eder. Meselenin ekonomik ve hukuki boyutlarını birbirinden ayırmayı ve hukuki kapitülasyonların ilgasını bir süreliğine ertelemeye hazır olduklarını bana şahsen söylediler. Şu an kendileri için öncelikle ekonomik özgürlükleri önemlidir, zira bu olmadan bütçe masraflarının karşılanması mümkün değildir. Hükümetlerin ilkesel olarak karşı çıkmadıkları ekonomik kapitülasyonların ilgası konusuna gelince, Talat ve Halil bunun derhal uygulanmasını arzu ediyor.

Karşı çıkarak Almanların elini güçlendirmemek ve kapitülasyonların bizim için en önemli tarafını, yani tebaalarımızın hukuki güvencesi i savaşla iştigal etmek zorunda olduğumuz şu dönemde bir süreliğine koruyabilmek amacıyla şahsen ben, Türklerin isteğini derhal şimdi desteklememiz gerektiğine kaniyim.

94

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

17 Eylül 1914, nu. 1113

Kendisi in Kabine'de harp yanlısı fırkayla sözde başarıyla mücadele ettiğine atıfla Cavid, dün Elçilik Danışmanı'na, Üçlü İtilaf Devletleri'nin hem ekonomik, hem de hukuki kapitülasyonların ilgasına rıza vermekle, Türkiye'nin orduyu terhis etmesini sağlayabileceklerine emin olduğunu söylemiş. Buna rıza vermekle tüm Alman denizcilerin sınır dışı edilmesini sağlamamızın da mümkün

olup olmadığı sorusuna karşılık Cavid, Kabine’de kendisiyle aynı görüşte olan kişilerin bunu kabul edeceğini bildiğini, fakat Alman heyetin sınır dışı edilmesinin mümkünliğini garanti edemeyeceğini anlatmış. Gulkeviç, yalnızca tüm Kabine’yi bağladığına emin olduktan sonra bu teklifi bana iletebileceğini Cavid’e söylemiş.

Edirne’yi tekrar almalarının arkasından Türklerin Avrupa’yı bir emrivaki karşısında bırakmak isteyeceklerini ve daha sonra bundan geri adım atmayacaklarını dikkate alarak ve hâlihazırda İtilaf Devletleri’nin, kendilerine savaş açma dışında bir baskı aracına sahip olmadıklarını göz önünde tutarak, şu hususta mümkün mertebeye ivedilikle emirlerinizi bekliyorum: Kabine’nin tümü adından ve kapitülasyonsuz yeni düzenin ecnebilere, yalnızca ecnebilerin kişilik ve hane haklarının dokunulmazlığını kâfi derecede temin eden yeni normların belirlenmesinin akabinde uygulanacağını şart koşan gizli şerhle beraber tekrar sunulması durumunda Cavid’in önerisi hakkında İmparatorluğumuz Hükümeti’nin değerlendirmesi ne olur?

Not: 19 Eylül 1914’te 2744-A numarayla Bordeaux ve Londra’ya bildirildi.

95

Rusya’nın İstanbul Elçisi Girs’in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov’a Gizli Telgrafı

23 Eylül 1914, nu. 1179

Almanya Elçiliği’nin; bu sabah İstanbul’dan Sofya’ya hareket eden Gennadiyev ve Toşev’in, beraberlerinde Bulgaristan-Türkiye antlaşmasının taslağını da götürdüklerine dair söylenti yaydığı haberini güvenilir kaynaktan almış bulunuyorum.

Kopyası Sofya ve Bükreş’e.

V. Mehmed Reşad

96

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

24 Eylül 1914, nu. 1192

Şahsen. Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Pavlov¹⁴⁸ 15 Eylül tarihinde şu telgrafı çekti:

“Saat 6’ya kadar Sofya’dan yanıt alınamadı. Bir gün önce Enver, Sultan’ın¹⁴⁹ emri üzerine donanmanın Karadeniz’e 17 Eylül’de açılacağını söyledi ve bunun kesinlikle gizli tutulmasını rica etti. Enver’e göre, Odessa’ya çıkmak yalnızca Rus donanmasının mahvedilmesi durumunda mümkün olabilir. Mevcut şartlarda Odessa’ya çıkmak için birkaç hafta gerekirmiş. Bir tek indirme hareketi tehdidinin bile gayet işe yarayabileceğinin hatırlatılması üzerine Bakan, durum değerlendirilmesi yapılacağını söyledi. Enver’e göre şu dakikada en önemli mesele Bulgaristan’ı açık seçik bir beyanda bulunmaya zorlamaktan ibarettir.”

¹⁴⁸ Pavlov: Avusturyalı ya da Alman kaynaklardan aldığı bilgileri iletirken Girs’in atf-
ta bulunduğu uydurma isim.

¹⁴⁹ V. Mehmed Reşad.

97

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

27 Eylül 1914, nu. 1224

Amiral Ebergard'ın 7664 numaralı telgrafıyla iletilmiştir.

Şahsen. Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Pavlov yeni tarihle 14 Eylül'de şu telgrafı çekti:

“Osmanlı Hükümeti Bulgar Hükümeti'ni, bu akşama kadar ortak hareket için bir tarih vermez ve savaşa bir an önce katılma kararı almazsa, ordusunu sınırdan geçireceği konusunda bilgilendirmiştir.”

98

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

27 Eylül 1914, nu. 1225

Amiral Ebergard tarafından 7665 numarayla iletilmiştir.

Şahsen. Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Borisov¹⁵⁰ 17 Eylül tarihli telgrafında Pavlov'dan, Türk donanmasını Rusya'ya karşı harekete geçirmek için elindeki tüm imkânları kullanmasını istemiştir.

99

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

27 Eylül 1914, nu. 1230

Çanakkale Boğazı'nın kapatılması haberi üzerine Fransız,¹⁵¹ İngiliz¹⁵² Elçiler ve ben, kapatmayı sırayla protesto etmek amacıyla

Borisov: Avusturyalı ya da Alman kaynaklardan aldığı bilgileri iletirken Girs'in atıfta bulunduğu uydurma isim.

¹⁵¹ Louis Maurice Bompard.

¹⁵² Louis du Pan Mallet.

derhal Sadrazam'a¹⁵³ gittik. Kapatmanın Hükümet'in yazılı emri üzerine mi, komutanın şahsi inisiyatifiyle mi yapıldığını sormamız üzerine Sadrazam, bir süre önce komutana tehlike durumunda Boğazları kapatma emri verildiğini ve şimdi İngilizlerin beyanatını tehditkâr bulan komutanın Babiâli'yi haberdar etmeden kapatma kararı almaya kendini yetkili gördüğünü söyledi.

Komutanın kararını onaylamamasını ve Boğaz'ın açılması emrini gecikmeden vermesini Sadrazam'a tavsiye ettim. Hâlihazırda Bakanlar Kurulu bu meseleyi görüşüyor.

Konuşmamız sırasında Sadrazam, İngiltere'nin kararının önce Çanakkale'ye bildirilmiş ve kendisine daha sonra İngiliz Elçi'nin notasıyla iletilmiş olmasından dert yandı. Sadrazam'a göre bu karar, İngiltere'nin, yalnızca Goeben ve Breslau'nun Ege Denizi'ne çıkışının yasaklandığını ilan eden daha önceki resmî açıklamasıyla çelişmektedir.

Sadrazam'a, Babiâli'nin kabahati kendinde araması gerektiğini, zira Alman subayların diğer Türk gemilerine geçmesine izin verenin Babiâli olduğunu söyledim.

Bakanlar Kurulu'nun kararını haber alır almaz hemen bilgi verdiğim.

100

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

28 Eylül 1914, nu. 1232

"Buradan"¹⁵⁴ 16 Eylül'de şu telgraf çekildi:

"Enver ve Talat'la konuşmamızdan –ki şu an her şey bu ikisinin elinde– askerî operasyonlara başlamayı şiddetle arzu ettikleri ve bunun için zamanın da müsait olduğuna inandıkları anlaşılmıştır. Kendileri halen daha Bulgaristan'ın yanıtına muntazırdır. Talat, Bul-

¹⁵³ Said Halim Paşa.

¹⁵⁴ Avusturyalı ya da Alman kaynaklardan aldığı bilgileri iletirken Girs'in kullandığı şifreli sözcük.

garistan Harbiye Bakanı'nın¹⁵⁵ Genelkurmay Başkanı'yla¹⁵⁶ değiştirilmesinin beklenen o yanıtla ilişkili olduğuna inanıyor. Bakan'ın istifası kendi rızası hilafına gerçekleşmişmiş. Pavlov'un, Bulgaristan'a yönelik baskı yapmanın ya da tehdide başvurmanın doğru olup olmayacağı sorusuna Talat olumsuz yanıt vermiş ve böyle bir şeyin Kabine'yi zorda bırakacağından, hatta istifaya mecbur edebileceğinden endişe duyduğunu söylemiş. Enver Paşa'ya göre, hâlihazırda Odessa'ya çıkarma yapmak için uygun zaman değil."

101

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

28 Eylül 1914, nu. 1240

Şahsen. Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

"Buradan" 22 Eylül'de çekilen telgrafta, Gennadiyev'in kendisini şu hususta bilgilendirdiği ifade edilmiştir: Yerli Hükümet çok önemli bir istihbarat almışmış ve Pavlov da bunu göz önünde tutarak Enver ve Talat'la konuşmuşmuş. Enver ve Talat Bulgaristan'ın, Sırbistan sınırında ivedilikle bir tümen konuşlandırması teklifinde bulunmuşlar. Gennadiyev bunun için uygun zaman olmadığını, zira bu durumda Romanya'nın kesin bir şekilde İtilaf Devletleri'nin kollarına itileceğini söylemiş. Enver bu görüşe katılmış. Bu durumda şunları kararlaştırmışlar:

1) Romanya'yı teskin etmek ve bunu yapmak mümkün olmazsa [...] ¹⁵⁷ ortak hareket konusunda anlaşmaya çalışmak.

Türklerle yapılan müzakereler konusunda bilgi vermek amacıyla yarın Gennadiyev Toşev'le beraber Sofya'ya gidiyor. Pavlov Bulgarları, Osmanlı'nın ilkesel kararlarıyla yetinmemeleri ve Romanya'nın Avusturya aleyhinde hareket etmesi ihtimaline karşılık, askeri

¹⁵⁵ Kliment Boyaciyev.

¹⁵⁶ İvan Fiçev.

Atlanmış.

eylemler konusunda da uzlaşmaya gayret göstermeleri konusunda ikna etmeye çalışıyordu. Gennadiyev'e göre, Türk donanması önemli bir rol üstlenir, Köstence'ye¹⁵⁸ taarruza geçer ve ordu çıkarırsa ki bu ordu Bulgaristan'la beraber...¹⁵⁹

102

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

28 Eylül 1914, nu. 1241

Şahsen. Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

"Buradan" 21 Eylül'de şu telgraf çekildi:

"Sadrazam'la¹⁶⁰ özel bir sohbette, kendisini, Alman subayların Rus donanmasını bu yönde bir emir almadıkları halde provoke edebileceklerine dair Alman Elçi'ye¹⁶¹ ilettiği tedirginliği konusunda teskin edebildiğime inanıyorum. Sadrazam, kamuoyunda Osmanlı Hükümeti'nin kararsızlığı yönünde görüş oluşmasının tehlikeli olacağını altını ciddiyetle çizdi. Böyle bir durumda, son haftaların tüm kazanımları kaybedilirmiş. Kendisine göre, öncelikle başarılması gereken şey, Balkan devletlerinin Türkiye konusunda müstehkem olmalarını sağlamaktır. Türkiye'nin harekete geçmesi yalnızca Bulgaristan'ın da katılması şartıyla mümkün olabilirmiş. Bugün Goeben Karadeniz'e açıldı. Bunu, konudan bihaber Sadrazam'a söyleyince, hayret etti."

¹⁵⁸ Köstence: Karadeniz kıyısında Romanya'ya ait liman kenti. XV. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı egemenliğinde bulunmuş, 1878 Berlin Kongresi'nde Romanya'ya verilmiştir. 1916 yılında İttifak Devletleri' in kontrolüne girmiş, 1918 yılında İtilaf Devletleri ordularınca geri alınmıştır.

¹⁵⁹ Telgraf yarım kalmış.

¹⁶⁰ Said Halim Paşa.

Hans von Wangenheim.

103

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

29 Eylül 1914, nu. 1254

Şahsen. Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

“Buradan” 20 Eylül’de şu telgraf çekildi:

“Donanmanın ivedilikle harekete geçmesi gerektiğine ilişkin olarak dün Sadrazam’a¹⁶² söylediklerimi az önce Talat ve Cemal’e de tekrar ettim. Bunun Sofya ve Bükreş’te doğuracağı yankının altını çizdim. Muhataplarım, bizim çıkarlarımıza hizmet etmeye tamamen hazır bulunduklarını bildirdiler. Fransa ve İngiltere gibi Rusya’yı da kendi aleyhlerinde hareket etmeye zorlamanın Türkiye açısından da, bizim açımızdan da bir yararı olmayacağına inanıyorlar. Bulgaristan’dan emin olamadıklarından, yalnızca Yunanistan’ın ya da savaşılan ülkelerden herhangi birinin çıkarma yapması ihtimaline karşı savunma pozisyonu almak zorunda kalmayarak, hem de Bulgar sınırında meşgul edilmekle, Türk ordusunun zor duruma düşmesinden kaygılanıyorlar. Donanma Karadeniz’de keşif yapacak. Breslau bugün, Goeben ise önümüzdeki günlerde Karadeniz’e açılacak. Görünüşe bakılırsa Türkler, tüm donanmanın aynı anda açılması ve Alman subayların Rus donanmasıyla çatışma başlatması ihtimalinden kaygılanıyorlar. Alman Elçi’nin,¹⁶³ Alman gemilerinin Karadeniz’e yalnız başına açılabilceği yönündeki tehdidinden fevkalade tedirgin olan Türk Bakanlar, sırf böyle bir tehlikeyi atlatabilmek amacıyla söz konusu keşif operasyonunu kabul etmişlerdir. Talat Bey bana, Bulgar Hükümeti Sırbistan’a saldırmayı vaat eder etmez, Türk donanmasına, Bulgaristan kıyılarını savunmak hakkını yazılı emir verileceğini söyledi. Bu vaadi kendisinin daha önce bana söylemiş olduğu sözle tamamen örtüşmektedir. Edirne’den İstanbul Boğazı’na topçu alayları gönderildiği haberini aldım ki bu durum, Rusların çıkarma yapma ihtimali bulunduğu dair askerî çevrelerde mevcut tedirginliğin delili olarak değerlendirilebilir.”

¹⁶² Said Halim Paşa.

¹⁶³ Hans von Wangenheim.

104

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

30 Eylül 1914, nu. 1270

Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Rumen Ortaelçi¹⁶⁴ çok özel konuşmamızda Alman Elçi'nin¹⁶⁵ bugün kendisine, Almanya'nın Sofya'daki Ortaelçisi'nin¹⁶⁶ telgrafını gösterdiğini söyledi. Telgrafta Sofya Ortaelçisi'nin Radoslavov'la konuşmasından bahsediliyor. Bulgar Başbakan'ın sözüne nazaran, Brătianu'yu; Romanya'nın Avusturya aleyhinde askerî operasyona başlaması durumunda Bulgaristan ordusunun Dobruca'ya gireceği hususunda uyarmak Bükreş'teki Bulgar Ortaelçi'ye¹⁶⁷ emredilmiş. Radoslavov'a göre, aynı zamanda Bükreş'teki Türk Ortaelçi'nin¹⁶⁸ de bu durumda Türkiye'nin kendi ordusuyla Bulgaristan'ı destekleyeceğini Brătianu'ya söylemesi gerekiyormuş.

105

**Rusya'nın Paris Elçisi İzvolski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

30 Eylül 1914, nu. 535

Delcassé bu sabah Bompard'dan, ayrıntısı aşağıda ifade edilmiş olan bir telgraf aldı: Alman Büyükelçi,¹⁶⁹ Babiâli'ye önceden üzerinde anlaşılan 50 milyonun ödenmesinin hemen akabinde, Rusya aleyhinde derhal harekete geçmesini Babiâli'den talep etti. Türkiye Bakanlar Kurulu toplantısında görüş ayrılığı ortaya çıkınca, vakit kazanmak için Halil Bey'in Viyana'ya gönderilmesi kararı alındı. Bu durumda

¹⁶⁴ Bu kişinin kim olduğunu tespit edemedik.

¹⁶⁵ Hans von Wangenheim.

¹⁶⁶ Gustav Michahelles.

¹⁶⁷ Simeon Radev.

¹⁶⁸ Abdülatif Safa Bey.

¹⁶⁹ Hans von Wangenheim.

Alman Büyükelçi, Almanya'ya sadık Bakanlarla beraber, Alman subayların komuta ettiği Türk donanmasına, bize karşı askerî operasyon başlatma emrini verdi. Gelişme üzerine durumu değerlendiren Girs, Bompard ve Mallet Babîâli'nin, kara ve deniz kuvvetlerindeki Alman subayları derhal azletmezse, bunların eylemlerinden sorumlu olacağı ve dolayısıyla kendini üç müttefik devletle savaşın içinde bulacağı konusunda uyarılması gerektiği sonucuna vardılar.

Bompard'a göre Türkiye'nin artık Almanya'nın baskısından kurtulması mümkün değil, fakat Türkiye'yle iplerin bu şekilde kopması müttefikler açısından daha faydalı olacaktır. Bompard, telgrafını gönderdiği sırada, yani dün akşam bizim Büyükelçi'nin henüz Petrograd'dan¹⁷⁰ hiçbir yazılı emir almamış olduğunu, Girs'in, kendisine doğrudan telgraf çekmenin ötesinde Fransız Büyükelçiliği ve Büyükelçisi üzerinden de ulaşmamızı rica ettiğini eklemektedir. Delcassé bu konuda bu sabah Paléologue'a telgraf çekmiştir.

106

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'a ve Niş Maslahatgüzarı Ştrandtman'a Gizli Telgrafı

2 Ekim 1914, nu. 3021

Sofya'ya bildirilmiştir.

Nezinde görevlendirildiğiniz Hükümetlere lütfen nizami ordularının Bulgaristan sınırlarına müdahalesinden kaçınılması gerektiğini, aksi halde bunu bir meydan okuma olarak değerlendirmesi ve Türkiye'yle ortak hareket etmesi için Bulgar Hükümeti'ne aradığı bahanenin verileceğini hatırlatınız.

¹⁷⁰ Petrograd: Rusya'nın I. Dünya Savaşı'na katılmasıyla beraber, o sırada başkent olan Sankt Petersburg kentinin adı Petrograd olarak değiştirilmiş ve kent 1914-1924 yılları arasında bu adla anılmıştır. Ayrıca kent, 1712 yılından beri taşıdığı başkent statüsünü 1918 yılında kaybetmiştir.

107

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

3 Ekim 1914, nu. 1314

Şahsen. Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Buradaki kaygı verici günlerde olaylar birbirini öylesine hızlı takip ediyor ve birbirine o kadar zıt haberler alınıyor ki sizi yanıltmaktan korkarak yalnızca genel vaziyeti alakadar eden malumatı aktarıyorum.

Genel vaziyet son haftalarda tek bir yönde ısrarla gelişmektedir ve Türkiye yoğun bir şekilde savaşa hazırlanmaktadır. Goeben ve Breslau Türklerin başını fazlasıyla döndürdü ve Almanlarla Avusturyalılar Türkiye'yi artık kesin bir şekilde kendi saflarına çekebilmek için bu fırsatı kullanmakta gecikmediler. Gizli kaynaktan çekilen telgraftan ve benim 1028 numaralı telgrafımdan, hatta aralarında bir anlaşma yapıldığını da biliyorsunuz. Ordu ve donanmanın başkomutanı olan Harbiye Bakanı bu anlaşma tarihinden itibaren hem orduyu, hem de donanmayı Almanların ellerine teslim etmiştir. Alman subayları, aşağı rütbeli askerleri, topları ve mermileri Türkiye'ye dolmuş durumda. Almanlar Türkiye'yi yoğun bir şekilde İtilaf Devletlerinin tamamıyla savaşa hazırlamaya, Boğazları müstahkem duruma getirmek için hummalı bir çalışmaya başlamışlar ve sınır geçişlerinde hepimize zorluk çıkarıyorlar.

Türkiye'nin baştanbaşa bir savaş kampına dönüşmesi sivil hükümetin ecnebilere karşı tutumuna da yansımış bulunuyor, Elçilik ve Konsoloslukların kendi tebaalarının çıkarlarını savunması fevkalade güç hale gelmiştir.

Cephede Almanların durumunun kötüye gitmesi nispeten ılımlı Bakanların aklını bir ölçüde başına getirmiştir ve bunlar, Almanların Türkiye'yi bir an önce savaşın içine çekmek istemesine karşı koymaya çalışıyorlar. Kurul'da ılımlı fırkayla Enver arasında çekişme sürüyor ve Talat sık sık Enver'i destekliyor. Çekişmenin seyri cepheden alınan haberlere bağlı olarak sıkça değişmektedir. Ne var ki savaş, Kabine'nin kararı olmadan da, donanmayı ellerinde bulun-

duran Almanların keyfi tercihiyle de başlayabilir. Almanlar keyfi bir şekilde denize açılarak bize saldırabilirler.

Askerî amaçlar için haraca bağlanmış olan ülkede tabiidir ki yönetimden büyük bir memnuniyetsizlik söz konusudur. Orduda da Alman egemenliğine karşı hoşnutsuzluk artıyor, fakat harekâtın önderliğini yapacak, kâfi derecede etkili bir kişilik bulunamamaktadır. Ordu içinde ayaklanmalar olduğu söylentileri var, fakat teyit edilmemiştir ve bunlara bel bağlamak mümkün değil. Böylesine kaygı verici ve belirsiz durum biz savaşta tam bir zafer kazanıncaya kadar da sürebilir ve belki o vakit şimdiki Bakanlar Enver'den de, Almanlardan da kurtulacak cesareti kendilerinde bulabilirler. Fakat o güne kadar Almanların, Türkiye'yi savaşa dâhil edecek bir olaya meydan vermeleri de muhtemeldir.

Meslektaşlarım ve ben, Almanlar bunu şiddetle istediklerine göre, hâlihazırda bizim Türkiye'yle harbe girmemizin doğru olmayacağı inancıyla hareket ediyor ve bu nedenle tebaalarımızın çıkarlarını büyük bir çatışmaya mahal vermeden mümkün mertebede savunmaya gayret ederek, Babîâli'yi her vesileyle temkinli olmaya çağırıyoruz. Politik durum farklı olsa, bizim tutumumuz da şüphesiz daha sert olurdu, oysa şimdi böylesi yalnızca Almanların ekmeğine yağ sürmek olur ve derhal savaşa sebebiyet verir.

Savaş büyük ihtimalle kaçınılmazdır, fakat buna ne zaman izin verebileceğimiz hususunda Zatiâlinizin görüşüne muntazırım. Bu arada savaş, donanmamızın kısmî de ola başarısızlığıyla başlarsa, bizim buradaki konumumuz ağır darbe almış olacaktır.

108

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

5 Ekim 1914, nu. 1347

Hazır bir okur çevresi olan gazetelerden bizim alabileceğimiz bir tek "Sabah"¹⁷¹ var. Fakat bu gazetenin yetenekli, aynı zamanda da vicdansız editörü Kelekyan, önerilen destekle yetinmek istemeye-

¹⁷¹ *Sabah*: İstanbul'da 1875-1922 yılları arasında yayınlanan günlük gazete.

rek, gazetenin satılmasını tercih ediyor. Kendisi elbette ki editörlük görevinde kalacağını umuyor. Gazete için 12 bin Türk lirası istiyor. Fiyatın 8 bine kadar düşürülebileceğini sanıyorum. Bu arada, gazeteyi bizim tek başımıza değil, en azından hâlihazır durumda burada bizimle aynı amacı, yani Almanlarla mücadele amacını güden İtilaf Devletleri Hükümetleriyle haberleşerek almamız gerektiğini düşünüyorum.

109

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Mektubu

5 Ekim 1914

Özel.

Devletli Efendim Sergey Dmitriyeviç.

İşbu Avrupa savaşının çıkması esnasında Türkiye'de kamuoyuyla beraber, iktidar çevrelerinin de tüm dikkati İngiltere'de yapılan ve oradan satın alınan iki dretnotun yakın zamanda İstanbul'a varacağı umuduyla meşguldü. Bu dretnotlar sayesinde Türkiye, Yunanistan'la olan hesabını kapatmak ve özellikle de kendisi açısından onca mühim olan adalar meselesini lehinde çözüme kavuşturmak istiyordu.

İngiltere Hükümeti'nin dretnotlara el koyması, üstelik bunu Osmanlı Hükümeti'nin gemilerin son taksitini ödemesinden birkaç saat sonra yapması Türklerin planlarını bozmakla beraber, gururlarını fazlasıyla incitmiş ve ülke kamuoyunda hem İngiltere'ye, hem de genel olarak Üçlü İtilaf Devletleri'ne karşı büyük bir kin uyandırmıştır.

Tam da o sırada Almanya iki savaş gemisini, yani Goeben ile Breslau'yu Türkiye'ye teklif etti ki bunlar maalesef İngiliz ve Fransız filolarınca durdurulmadan Türk karasularına ulaşmayı başardı. Bu arada, Almanya'nın çok isabetli teklifi bir yandan Türkler arasında savaş coşkusu tekrar arttırırken, diğer yandan da Türklerin nazarında Almanya'ya ülkelerinin halaskarı şöhretini kazandırmış oldu.

Vaziyetin kendi lehlerinde böylesine değişmesinden başları dönen, üstelik Almanlar ve Avusturyalıların kendi pek yakın ve su gö-

türmez zaferleri hususunda ikna edebilmek için her yola başvurarak ellerinden geleni artlarına koymadan coşturmaya ve kışkırtmaya çalıştıkları Türkler topyekûn olarak Üçlü İttifak'ın safına geçti ve hummalı bir şekilde savaşa hazırlanmaya başladı. Genel seferberlik ilanı ve buna bağlı olarak tüm ülkenin askerî kampa dönüşmesi sonucunda sivil hükümet askerî yetkililerin emrine ve başta ordu ve donanmanın başkomutanlığına getirilen ve fiilen yönetimi tamamen kendi elinde toplayan Enver Paşa olmakla askerî fırkanın baskın nüfuzu altına girdi.

Almanlar Türkiye'deki konumlarını pekiştirmek ve orduyla beraber donanmayı da kendi güdümlerine almak için bu durumdan faydalanmakta gecikmediler. Türkiye'ye büyük heyetler halinde Alman subaylar, aşağı rütbeli askerler geliyor, büyük partilerle silah, cephanelik ve hatta para getiriliyor. Boğazların müstahkem hale getirilmesi ve görünüşe bakılırsa, Türkiye'yle Almanya ve Avusturya-Macaristan arasında imzalanmış olan bir antlaşmaya dayanılarak Türkiye'nin Üçlü İtilaf Devletleri'yle, özellikle de Rusya'yla savaşa hazırlanması amaçlı hummalı çalışma Alman subayların komutasında başlatılmış bulunuyor.

Bu şartlarda hem Büyükelçiliğin, hem de Konsoloslukların Rus tebaalarının çıkarlarını koruması son derecede zor olmaktadır, üstelik daha fazla ısrarcı ve sert tutum sergilememiz durumunda, bizim için elverişli olmayan ve düşmanlarımızın epey işine gelecek bir zamanda Türkiye'yle çatışmaya sebebiyet verme ihtimalimiz de bulunuyor.

Bununla beraber, son zamanlar cephede Almanların durumunun kötüye gittiği ve ordularımızın Galiçya'da¹⁷² parlak zaferler kazandığı yönündeki haberlerin etkisiyle Türklerin az çok ayılmaya başladıkları gözlemlenmektedir. Bakanlar Kurulu'nda savaş yanlısı Bakanlarla Türkiye'nin bir an önce savaşa sokulmasına karşı direnmeye çalışan Cavid ve Halil Beyler önderliğindeki ılımlı Bakanlar arasında mücadele başlamış bulunuyor. İlimli fırka, savaş sahnesin-

¹⁷² Galiçya: Doğu Avrupa'da tarihî bir bölge. Günümüzde Ukrayna ve Polonya arasında paylaşılmıştır. Rus ve Avusturya-Macaristan orduları arasında 1914 yılının Ağustos-Eylül aylarında meydana gelen ve I. Dünya Savaşı'nın en büyük muharebelerinden olan Galiçya Muharebesi'nde zafer kazanan Ruslar Doğu Galiçya'nın ve Bukovina'nın neredeyse tamamını ele geçirmişlerdi.

de genel durum netlik kazanmadan Türkiye'nin etkin bir şekilde harekete geçmesini tehlikeli buluyor ve haksız da değil. Türk donanmasının Karadeniz'e açılmasını öngören Alman projesine Türkler tarafından muhalefet edilmesinde ılımlı fırkanın etkisi bulunduğunu söylemek mümkün.

Yalnızca 400 bini gerçek anlamda silahlandırılmış olmakla beraber, toplamda 1 milyon kişiyi silahaltına alan seferberlik, buna bağlı olarak istisnâlar, vergiler ve her türlü suiistimaller halkın üzerinde ağır neticeler doğurmakla Türkiye'de son derecede gerilimli bir ortam meydana getirmiştir ve bundan çıkış yolunun her halükârda bulunması gerekmektedir.

Gerilimli havayı bir ölçüde yumuşatmak amacıyla ılımlı fırka kapitülasyonları kaldırdı. Bu adımın bir yandan kamuoyunu önemli ölçüde memnun ederken, diğer yandan da seferberliğe ve ülkenin verdiği kurbanlara hak kazandıracağını umuyorlardı.

Kapitülasyonların kaldırılması meselesi yeni değil ve Türkiye'nin büyük devletlerle ekonomik ve malî anlaşmaları sürecinde müzakere konusu olması gerekiyordu. Şimdi kapitülasyonların, özellikle de Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde ecnebilerin hukuki ve kişisel haklarının teminiyle ilgili kapitülasyonların ilgası Osmanlı Hükümeti'nin tek taraflı adımı ve anlaşmalarla sabit hak ve imtiyazların çiğnenmesi olarak, elbette ki büyük devletlerce protesto edilecektir.

Malum-ı âliniz olduğu üzere, mevcut yargı düzenini değiştirmenin kaçınılmazlığı Türklerce de idrak edilmiştir ve yeni düzenin şimdilik mahkeme işlerinde tatbik edilmemesine ilişkin Babıâli tarafından gizli yazı gönderildiğini bana Halil Bey söylemişti. Gerçi bu emrin özellikle hâkimiyetin tamamen askerlerin elinde olduğu taşrada koşulsuz yerine getirileceğini ummak güçtür. Halil Bey aynı zamanda, mahkeme reformu taslağını müzakere etmek üzere, Graf Ostrorog ve İngiliz Clarke¹⁷³ gibi Türk Hükümeti'nin hizmetinde çalışan Avrupalıların ve Türk devlet adamlarının da dâhil edildiği özel bir komisyon kurduklarını söylemişti. Komisyonun hazırlayacağı taslak İstanbul'daki ecnebi temsilciliklerin değerlendirmesine sunulacaktır.

¹⁷³ Orme Bigland Clarke.

Hükümet'in son dönemde yaptıklarının, mevcut askerî rejimin tüm ağırlığını yüklenen ülke halkı arasında şiddetli bir memnuniyetsizlik doğurduğuna hiç şüphe yok. Alman egemenliğinden hazretmeyen askerlerin ordu içinde çıkardıkları huzursuzluklara, çeşitli birliklerde ayaklanma ve benzeri eylemlerin söz konusu olduğuna dair duyumlar alıyorum. Fakat bu duyumlar kâfi derecede teyit edilmemiştir ve her halükârda bunlara bel bağlamak mümkün değildir, üstelik mevcut Hükümeti devirmek amacıyla kullanılabilecek, yeterli derecede etkin ve nüfuz sahibi bir kişi de henüz ortaya çıkmadı.

Daha önce 3 Ekim tarih ve 1314 numaralı gizli telgrafımda Zatiâlinize ifade etmiş olduğum üzere, savaş büyük ihtimalle kaçınılmazdır. Tüm mesele savaşın ne zaman ve hangi şartlarda başlayacağıdır. Belki Almanlar, Türkiye'yi kendi iradesi hilafına bile savaşa sokacak bir eyleme imza atmakla şimdiki kaygı verici ve gerilimli ortamı sonlandıracaklardır. Ya da düşmanlarımızın başarı kazanması durumunda böyle bir eyleme belki Türkler kendileri cesaret edeceklerdir.

Bundan kaçınmanın tek çaresi cephede; askerî fırkayla mücadelede ılımlılara sağlam bir destek verebilecek, belki hatta Hükümet'in kendini hâlihazırda herkesten daha güçlü konumdaki Enver Paşa'dan ve Alman etkisinden kurtulmaya teşvik edebilecek kadar büyük bir zafer kazanmak olabilir.

Devletli Efendim, hürmetlerimi ve candan bağlılığımı arz ederim, lütfen kabul buyurunuz.

II

Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

6 Ekim 1914, nu. 305

3028 numaralı telgrafı aldım.

Şahsen.

Zatiâlinizin söz konusu telgrafın son bölümündeki kanaatlerinizi Brătianu'ya şimdilik sözlü olarak ilettim. Romanya'nın bütünlüğüne yönelik tecavüzlere karşı koyma vaadimizin niteliğine ilişkin ola-

rak Brătianu, bunun yalnızca, bizimle Romanya arasında imzalanan anlaşma bir diplomatik belge olarak kaldığı sürece diplomatik bir önlem olarak kalacağını, fakat eğer yakın zamanda Romanya Avusturya'ya savaş ilan ederse, bizim aynı karşı koyma eylemini silahlı kuvvetlerimizle de gerçekleştirmekten geri durmayacağımızı ümit ettiğini söyledi. Bu arada, mümkünse bu kaydın da, anlaşma metnini almamın akabinde kendisine sunmakla yetkilendirildiğim yazılı bildiriye dâhil edilmesini istedi. Şahsen ben, bu kaydın düşülmemesinin, yalnızca bizim tarafımızdan böyle bir silahlı yardım ihtimalinin büsbütün imkânsız olmadığının, fakat bu meselenin, Romanya'nın Avusturya aleyhinde etkin biçimde harekete geçme kararı alacağı zaman tartışılabileceğinin Brătianu'ya sözlü şekilde izah edilmesinin yeğlenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Romanya üzerinden Türkiye ve Bulgaristan için savaş gereci taşınması konusunda Brătianu'dan bütünüyle tatminkâr bir yanıt almam mümkün olmadı. Bu gereçlerin naklini elinden geldiği ölçüde kısıtlama ve buradan başlıca olarak askerî giysilerin ve genel anlamıyla tali şeylerin geçişine müsaade etme sözü verdi, fakat kendisi, Romanya üzerinden cephanelik naklinin tamamen yasaklanmasının, Romanya'nın bizim safımıza geçişini çok erken bir zamanda açığa çıkaracağı ve bu ülkenin Almanya'dan mermi ve savaşa katılabilmek için ihtiyaç duyduğu diğer askerî gereçleri almasına engel olacağı kanısındadır. Bu suretle Romanya'nın, bizim devlet güvenliğini tehlikeye atmak pahasına kendi işlerini yoluna koyduğuna dikkat çekince Brătianu; Türkiye'deki askerî gereçlerin ehemmiyetsiz ölçüde artmasına karşılık Romanya'nın harp hazırlığının güçlenmesinin bizim çıkarımıza olduğunu söyleyerek yanıt verdi ve bu işte kendisinin taktiğine ve bizim çıkarlarımız çerçevesinde hareket etmeyi samimiyetle istediğine güvenmemiz ricasında bulundu.

Şu son meseleye ilişkin olarak emirlerinizi bekliyorum: Brătianu'nun sözünü ettiğim açıklamasıyla yetinmeli miyim, "Romanya'nın iyi niyetli tarafsızlığı"na ilişkin bizim yorumumuzu yazılı olarak sunmam gerekir mi? Gerçekleşen nota alışverişinden Fransız¹⁷⁴ ve İngiliz¹⁷⁵ mevkidaşlarıma bahsetmedim, fakat Brătianu'yla Romanya'nın tarafsızlığı konulu müzakerelerimi ana hatlarıyla daha

¹⁷⁴ Jean Camille Blondel.

¹⁷⁵ George Head Barclay.

önce kendilerine anlatmış ve şahsen sizin, savaş sonuna kadar tarafsızlığını koruması halinde Romanya'nın tazminat alma hakkını tanımaya hazır olduğunuzu söylemiştim.

III

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

10 Ekim 1914, nu. 1411

Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Pavlov 6 Ekim'de şu telgrafı çekti:

"Talat bugün bana, Bulgaristan'dan yüzde yüz emin olunmak kaydıyla kendisinin, Karadeniz'de Osmanlı donanmasının Rus donanmasına karşı taarruza geçmesine itiraz etmeyeceğini söyledi. Ne var ki şimdilik Bulgaristan'a bel bağlamak galiba mümkün değilmiş. Donanmasının Karadeniz'de harekete geçmesi sonucunda kendini Üçlü İtilaf'ın diğer devletleriyle de savaşın içinde bulursa, Türkiye'nin; Yunan ordusunun Gelibolu'nun Anadolu kıyısına çıkarma yapması ihtimalini de hesaba katması gerekirmiş. Bulgaristan'ın da arka cepheden saldırmasıyla bu durum Türkiye açısından tehlike arz edermiş. Talat, az önce makamına davet aldığı Sadrazam'la¹⁷⁶ bu durumu özel olarak görüşeceğini söyledi."

III2

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

10 Ekim 1914, nu. 1412

Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Pavlov 5 Ekim'de şu telgrafı çekti:

"Bugün Sadrazam'a,¹⁷⁷ Viyana ve Berlin'de, Türkiye'nin askerî

¹⁷⁶ Said Halim Paşa.

¹⁷⁷ Said Halim Paşa.

operasyonlara katılma zamanının geldiğinin düşünüldüğünü ve bu yüzden Türk donanmasının Karadeniz'e açılması konusunu göz önünde tutmak gerektiğini söyledim. Rusya'yla iplerin kopmasına neden olabilecek herhangi bir adımı atmaktan bugüne kadar kaçınan Sadrazam, şimdi benim argümanlarıma daha fazla hak verdi ve bu yüzden, Türkiye'yi [...] ¹⁷⁸ ivedilikle harekete geçmek konusunda ikna edebileceğimiz izlenimini edindim. Sadrazam'ın tek itiraz sebebi, donanmayı harekete geçirmenin mevcut vaziyeti önemli ölçüde değiştirmeyeceğine inanmasıdır. Ben kendisine, Türk donanmasının Karadeniz'de egemen olmasının hem Balkan devletleri, hem de Müslüman âlemi üzerinde büyük bir tesir icra edeceğini söyleyerek cevap verdim. Türkiye'nin diğer etkili devlet adamlarını da aynı minvalde yönlendirmeye çalışacağım. Benzer şekilde hareket etmesi emrini almış olan Alman Elçi ¹⁷⁹ de Sadrazam'la konuşmayı vaat etti."

III

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu

13 Ekim 1914, nu. 98

Gizli kaynaktan aldığım bilgiye nazaran son günlerde Anvers'in ¹⁸⁰ her dakika düşmesi beklenirken, Enver Paşa Rusya'ya karşı askerî operasyona başlanması için özellikle ısrarcı olmuş, Kafkasya sınırında yalnızca savunma pozisyonu almakla yetinmeyi ve Karadeniz'de Rus donanmasına saldırmakla çıkarma yapmayı önermiştir.

Enver Paşa'nın teklifi İttihat ve Terakki Partisi Kurulu'nda müzakere edilerek, ordunun deniz yoluyla taşınması riskli bulunmuş ve zaten Enver Paşa'nın planının ciddiyyetten uzak olduğuna hükmedilmiştir.

Aynı Kurul toplantısında Kurul üyelerinden Eyüp Sabri'nin ordu-

¹⁷⁸ Atlanmış.

¹⁷⁹ Hans von Wangenheim.

¹⁸⁰ Anvers: Belçika'da Scheldt Nehri üzerinde büyük bir liman kenti. 1914 Ekim'inde Alman ordularınca işgal edilen kent, I. Dünya Savaşı sonuna kadar Almanya'nın kontrolünde kalmıştır.

nun durumuna ilişkin raporu okunmuştur ki rapora nazaran Türk ordusunun silah sıkıntısı bulunuyor ve yedekten çağırılanlar arasında orduya hiçbir faydası dokunamayacak çok sayıda yaşlı insan var.

Aktarılan bilgilerin güvenilirliğini garanti edemesem de, şurası gayet açıktır ki hâlihazırda herkesten güçlü konumda bulunan Enver Paşa'yla Kurul arasında artık birtakım çatlaklar oluşmaya ve Kurul, Enver Paşa'nın emirleri karşısında eleştirel tutum sergilemeye başlamıştır.

Yine de Alman subaylarını ve kendine sadık İstanbul ordusunu arkasına alan Enver Paşa'nın elindeki iktidar öylesine büyüktür ki Kurul, bunu göz ardı edebilecek durumda değil.

114

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu

13 Ekim 1914, nu. 99

Gizli kaynaktan aldığım bilgiye nazaran, Enver Paşa'nın desteklediği Amiral Souchon Türk donanmasının tamamının filomuzu mahvetmek amacıyla Karadeniz'e açılmasında ısrarcı olmuştur.

Ne var ki bu teklif, Türkiye'nin Rusya'yla harp halinde olmadığını ve bizim denizaltıların Türk donanmasını kolayca batırabileceğini söyleyen Cemal Paşa'nın muhalefetiyle karşılaşmıştır.

Durumun İttihat ve Terakki Partisi Kurulu'nda ve Kabine'de uzun süre tartışılmasının ardından, Türk donanmasının Karadeniz'de belli bir görev üstlenmesi zorunluluğu ve Rus donanmasının tam kadro İstanbul Boğazı'na ilerlemesinin muhtemel sonuçları göz önünde tutulmak suretiyle, donanmanın denize açılarak manevralar yapması, hızlı gemilerden birkaçının ise Rus donanmasının yaklaştığı haberini vermek üzere sürekli denizde, İstanbul Boğazı'na belli mesafede bulundurulması kararı alınmıştır.

Bu gemilere, Rus savaş gemilerinin Türkiye karasularına girmesi durumunda, Türkiye'nin tarafsızlığına atıfla karasularını terk etme talebinde bulunmalarına, fakat Rus gemilerine saldırmamalarına dair yazılı emir verildiği de söyleniyor.

Bununla beraber, Kral Carol'un ölümünün ardından Rusya'nın etkinliğini arttıracığına ve Erzurum istikametinde Türkiye'ye saldırmayı planladığına dair gelen haberlerin etkisiyle sınır bölgelerinin yönetimlerine teyakkuz halinde bulunmaları emredilmiştir.

Yukarıda aktarılan tüm haberlerin teyide ihtiyacı olduğu gerçeği bir tarafa, son günlerde evvela Romanya Kralı'nın ölüm haberinin ve buna bağlı olarak Romanya'nın dış politikasında [...] ¹⁸¹ beklenen değişikliğin ve saniyen de Karadeniz donanmamızın Romanya ve Bulgaristan kıyılarına doğru hareket ettiği haberinin tesiri sonucunda Türkiye kamuoyunda ve siyasi çevrelerinde ciddi bir hareketlilik gözlemlendiği şüphesizdir. Hatta bir ara burada Varna'yı ¹⁸² bombaladığımız şeklinde saçma söylentiler de dolaşıyordu.

116

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

19 Ekim 1914, nu. 1507

Şahsen.

Pavlov 12 Ekim tarihli telgrafında, Sadrazam'ın, ¹⁸³ Rus filusunun Karadeniz'de görülmesinin Bulgaristan ve Romanya üzerindeki etkisini dengelemenin şart olduğu sebeple Osmanlı donanmasının da denize açıldığını kabul ettiğini bildiriyor. Rus filosuna taarruza gelince, Sadrazam bu konuda henüz tereddüt ediyormuş, ama görünen o ki pek yakında teslim olacaktı. Enver, Kabine krizi çıkmasından endişe duyduğundan, bir an önce harekete geçilmesinden yanaymış. Kendisi Pavlov'dan, acilen paraya ihtiyaç olduğunu, aksi halde seferberliğin daha fazla desteklenemeyeceğini Alman Elçi'ye ¹⁸⁴ iletmesi ricasında bulunmuş.

¹⁸¹ Atlanmış.

¹⁸² Varna: : Bulgaristan'da, Karadeniz kıyısında bir il ve bu ilin merkezi olan kent.

¹⁸³ Said Halim Paşa.

¹⁸⁴ Hans von Wangenheim.

116

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu**

19 Ekim 1914, nu. 102

Bir ay önce, Osmanlı Hükümeti'nin kapitülasyonları ilgası bağlamında Düyun-ı Umumiye İdaresi'nin¹⁸⁵ de kaldırılacağı söylentisi çıktı. O sırada İdare'nin Kurul Başkanı söylentinin gerçeğe ne derecede uygun olduğunu öğrenmek amacıyla Cavid Bey'i ziyaret etmiş. Maliye Bakanı, Hükümet'in, pek çok defa çok değerli yardımlarını gördüğü bir kurumu kapatmayı düşünmediğini De la Boulinière'e¹⁸⁶ söylemiş ve asılsız olduğu bunca açık söylentileri basın yoluyla da tekzip etmesi için Fransa'daki Osmanlı Elçisi'ne¹⁸⁷ telgraf çekeceği vaadinde bulunmuş.

Bununla beraber, dün güvenilir bir kaynaktan aldığım bilgiye nazaran, Osmanlı değerli kâğıtları sahibi Almanların Başkanı olan Pritch¹⁸⁸ beş altı gün kadar önce Berlin'e giderken, beraberinde [...] ¹⁸⁹ götürmüşmüş ve bu şahsın, Osmanlı borçlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin projesini kendi Hükümetinin değerlendirmesine sunmayı amaçlıyormuş. Projede, Osmanlı maliyesinin bir bölümü üzerinde yabancıların vesayetini temin eden kurumun, başında Osmanlı Maliye Bakanı olmakla, Türkiye'nin hizmetinde çalışan ecnebi uzmanlardan ibaret bir kurula sahip bulunan safi bir Osmanlı kurumuna dönüştürülmesi öngörülmekteymiş.

Gerçekleştirilmesi mümkün olursa bu dönüşüm, Türkiye'yi Avrupa'nın taktığı prangalardan kurtarmak istikametinde Jön Türklerin açıkça ve doğrudan takip ettikleri yolda atılan yeni bir adım olacaktır. Böyle bir "reformdan" herkesten fazla zarar görecektir ülke Fransa'dır. Biz en az zarar gören ya da hiç zarar görmeyen ülke olu-

¹⁸⁵ Düyun-ı Umumiye İdaresi: Osmanlı İmparatorluğu'nun dış borçlarını denetlemek amacıyla 1881 yılında kurulan kurum.

¹⁸⁶ Boulinière: Fransız diplomat, bazı ülkelerde Elçilik yaptığı ve 1914 yılında Düyun-ı Umumiye İdaresi Kurul Başkanı olduğu anlaşılan bu kişi hakkında daha fazla bilgiye ulaşılamadı.

Mehmed Rifat Paşa.

¹⁸⁸ Bu kişi hakkında daha fazla bilgiye ulaşılamadı.

¹⁸⁹ Atlanmış.

ruz, zira vatandaşlarımızın elinde Osmanlı değerli kâğıtları bulunmuyor.

117

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Acil Mektubu

23 Ekim 1914, nu. 107

Zatîâlinize daha önce müteaddit defalar bildirmiş olduğum üzere Almanlar ve Avusturyalılar, Türkiye'yi Üçlü İtilaf Devletleri'ne ve özellikle Rusya'ya karşı harekete geçirmek amacıyla her yola başvurmakta ve olanca güçleriyle çalışmaktadırlar.

Söz konusu amaç doğrultusunda Almanlar, Türk kamuoyunu bu devletler aleyhinde galeyana getirebilmek için hiçbir şeyden çekinmemektedirler.

Almanların özel bir çaba harcadığı faaliyet, Türkiye içinde olduğu gibi, Müslüman nüfusun yaşadığı diğer yerlerde de Panislamcı hareket başlatmaktan ibarettir.

Almanların tahriki ve parasıyla Türklerin bu hareketi Mısır, İran ve diğer yerlerde uyandırmak amacıyla hangi adımları attıklarından Zatîâliniz benim telgraflarımla beraber Konsoloslarımızın raporları sayesinde de haberdardır. Bu arada, söz konusu hareketin, sözde İslam'ın baş düşmanları ve zalimler olan Üçlü İtilaf Devletleri aleyhinde yönlendirilmesi planlanmaktadır.

Türkler, İslam'ın büyüklüğü ülküsüne bağlılıklarını, Türkiye'nin İtilaf Devletleri'yle savaşa girmesi halinde Hindistan, Mısır, Tunus, Cezayir, Kafkasya, Türkistan ve diğer coğrafyaların Müslümanlarının desteğini alacağına gayet ciddi bir şekilde inanma noktasına kadar ilerletmişlerdir. Bununla beraber, İmparator Wilhelm'in İslam'ı kabul ettiği ve Almanların, İslamiyet'ten hiçbir farkı olmayan bir inancı taşıdıkları şeklinde en gülünç söylentilere bile safça inanıyorlar. İstanbul'da bazı yerlerde Almanya İmparatoru için dualar edildiğine, üstelik bu dualarda İmparator'un yeni Türkçe adıyla anıldığına dair haberler alıyorum.

Müslümanlar arasında dinî duyguların böylesine coştığı göz önünde tutulursa, Türkiye'nin Üçlü İtilaf Devletleri'yle savaşa girmesi durumunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan halkının durumunun son İtalyan-Türk ve Balkan Savaşlarıyla kıyas kabul etmeyecek derecede ağır olması pek muhtemeldir.

118

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

25 Ekim 1914, nu. 1571

Lütfen şifreyi şahsen çözünüz.

Pallavicini 19 Ekim'de şu telgrafı çekti:

“Sadrazam¹⁹⁰ halen tereddüt ediyor ve Türklerin Karadeniz'de askerî operasyona başlamasının Bulgaristan'ı daha kararlı hareket etmek zorunda bırakacağına dair ısrarlarına itirazla, bu durumda bile Bulgaristan'ın tarafsızlığını koruyacağına işaret eden kâfi istihbarata sahip olduğu yanıtını verdi. Sadrazam, Libya'nın kuzeyinde cereyan eden hadiseler dolayısıyla epey galeyana gelmiş olan İtalya hususundaki endişelerinden de bahsetti. Donanmanın Karadeniz'de askerî operasyona başlamasının genel savaş durumunu etkileyebileceği konusunda da bana katılmak istemiyor. Tereddütlerinden, her şeye rağmen sonda teslim olacağı izlenimini ediniyorum.

Talat, kendisinin derhal harekete geçmekten yana olduğunu, fakat bu meselenin yalnızca askerî boyutunun değil, politik boyutunun da tartışılması gerektiğini bana gayet açık itiraf etti. Talat'a göre, Türkiye savaşa girmesi durumunda Bulgaristan'a da tehdit yoluyla baskı yapılabilir. Yine Talat, bu durumda Romanya'nın da harekete geçmek zorunda kalacağını, zira Karadeniz'de egemen olmanın Romanya üzerinde büyük bir tesir icra edeceğini düşünüyor.”

¹⁹⁰ Said Halim Paşa.

119

**Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

28 Ekim 1914, nu. 1595

Toşev'in gizli haberine nazaran –ki bana gerçek gibi geldi– Halil'in ziyareti Viyana ve Berlin'i Türkiye'nin hâlihazırda savaşa giremeyeceği, Üçlü İtilaf Devletleri aleyhinde Panislamcı hareketin organize edileceği ilkbahara kadar Türkiye'ye zaman tanımalarının Almanya ve Avusturya'nın kendi çıkarına olacağı konusunda ikna etme amacı taşıyormuş. Buradaki Alman¹⁹¹ ve Avusturyalı¹⁹² Elçiler sürekli olarak Türkiye'nin bir an önce savaşa katılacağını vaat ederek kendilerini Hükümetleri nezdinde fazlaca güç durumda bırakmışlarmış ve şimdi bu konudaki tutumlarını değiştirmeleri mümkün değilmiş. Tüm bunlara rağmen hem iki Elçi, hem de özellikle Liman Türkiye'yi harekete geçirmek için olanca gücüyle çalışmaya devam ediyor.

120

**Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı**

29 Ekim 1914, nu. 2523

Zatıâllileri İmparator Hazretleri'nin Kafkasya Valisi'ne,¹⁹³ Amiral Ebergard'a ve Genelkurmay Başkanlığı Diplomasi Kalemî Müdürü'ne.¹⁹⁴

Bordeaux, Londra, Roma, Bükreş, Sofya, Atina, Çetine¹⁹⁵ ve Niş'e bildirilmiştir.

¹⁹¹ Hans von Wangenheim.

¹⁹² Johann von Pallavicini.

¹⁹³ İllarion İvanoviç Vorontsov-Daşkov.

¹⁹⁴ Nikolay Aleksandroviç Kudaşev.

¹⁹⁵ Çetine: Karadağ'ın bir kenti. 1878-1918 yıllarında ülkenin başkentiydi.

Türkler müdafaasız Feodosya¹⁹⁶ limanına ve Odessa limanında demirli gambota taarruz ettiler.

Bu sebepten lütfen Konsoloslarımıza, çıkarlarımızı temsil etme görevini İtalyan Elçi'ye¹⁹⁷ tevdi etmekle ülkeyi terk etmeleri emrini veriniz.

Aynı zamanda Babiâli'ye, mezkûr düşmanca hareket nedeniyle, emrinizdeki görevlilerle beraber İstanbul'u terk etmek hakkında emir aldığınızı bildiriniz.

Türkiye'nin Rusya'daki temsilcilerine ve tebaalarına karşı tutumumuzun, Türkiye'de bizimkilere karşı sergilenen tutumun aynısı olacağını Türk Hükümeti'ne iletmesini İtalyan Elçi'den rica ettim.

121

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

29 Ekim 1914, nu. 1607

Durumu sırf Slav çıkarları ve özellikle bizim buradaki çıkarlarımız açısından değerlendirirken Paşić'in Rusya'nın Bulgaristan'ı yalnızca tehditle durdurabileceği varsayımının kesinlikle yanlış olduğunu kabul etmek gerekir. Sırbistan'ın son üç ayda yaptığı askerî operasyonların, arzu ettiği toprakları yalnız başına işgal edemeyeceği konusunda kendisini ikna etmiş olması gerekiyordu. Bu toprakları Sırbistan'a yalnızca büyük devletler verebilir. Bu durumda, sırf dar bir Sırp bakış açısıyla değil, daha geniş anlamda Slavların çıkarları doğrultusunda Rusya'nın öne sürdüğü şartlara Sırbistan'ın uyması icap ederdi.

Bulgaristan'ı Türklerin ve Avusturyalıların tekliflerine kulak asmaktan alıkoymak tehditlerle ve kendisini umutsuzluğa iterek değil, fakat Bulgaristan lehinde fedakârlık yaparak mümkün olabilir. Bulgaristan'ı alıkoymakla Türkiye'yi hareket edemez duruma getirir ve Bükreş Antlaşmasıyla elde edilenden daha istikrarlı bir düzen kurulmasını sağlayabiliriz.

¹⁹⁶ Feodosya: Kırım yarımadasının güneydoğusunda, Karadeniz kıyısında kent; Kefe.

¹⁹⁷ Eugenio Camillo Garroni.

Zaman, karşılıklı suçlamalara harcanamayacak kadar değerlidir.

Bugün yalnızca Avrupa savaşının elverişli şartlarda sona ermesini düşünmek gerektiğini ve bizim, uğruna savaşa girdiklerimizden kendi çıkarlarımızın da gözetilmesi talebinde bulunmaya hakkımız olduğunu Sırbistan'ın anlaması gerekirdi.

122

Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

30 Ekim 1914, nu. 360

Brătianu Türkiye'nin savaşa girmesinden son derecede şaşkınlık duymaktadır, çünkü Türk Ortaelçi¹⁹⁸ daha dün, ülkesinin tarafsızlığını koruma niyetinde olduğuna dair güvenceler vererek, Türkiye'ye gidecek askerî yüklerin Romanya üzerinden geçişine izin verilmesi için ısrar ediyordu. Onun güvence verirken büsbütün samimi olduğuna inanan Brătianu, Türk donanmasının, önceden Türk Hükümeti'nin rızasını almadan askerî operasyona başladığını düşünmeye yatkın bulunuyor. Yine kendisi, bu adımın gerçek anlamının yalnızca birkaç gün sonra, Bulgaristan ve Türkiye'nin yönetici çevrelerinin bu adım karşısındaki tutumu açıklık kazanınca ortaya çıkacağını sanmaktadır.

Bulgaristan'ın Sırbistan'a saldırması ve bu nedenle Yunanistan'ın müdahalesi durumunda Romanya'nın ne gibi bir önlem alacağına dair soruma cevaben Brătianu, bu durumda kuvvetle muhtemel ki Romanya'nın da Balkan çatışmasına katılacağını ve aynı zamanda Avusturya'ya karşı savunma seti oluşturacağını söyledi. Bu sözüne sırf kişisel düşüncesi olduğu izlenimi vererek, Bulgaristan'la savaşın Romanya'yı Avusturya-Macaristan'ın Rumen nüfuslu bölgelerini zamanında işgal etme olanağından mahrum bırakacağını, bu nedenle de Rusya ve müttefikleri lehinde savaşa girmesi karşılığında, savaş bitiminde Romanya'nın bu bölgeleri kendine ilhak etme hakkı doğacağını söyledi.

Ben; Türkiye'nin katılımına rağmen Bulgaristan'ın tarafsız da

¹⁹⁸ Abdüllatif Safa Bey.

kalabileceğini ve böyle bir tutum sergilemesinin, Bulgar Hükümeti'nin yaklaşımındaki değişikliğe doğrudan bir işaret olacağını, Romanya'nın vakit kaybetmeden bundan yararlanması gerektiğini ve kendisini Bulgaristan açısından garantiye aldıktan sonra hızlıca Avusturya'ya karşı çıkabileceğini vurguladım. Brătianu, söylediğim ihtimal gerçekleşirse, dikkatlice ve dolaylı yoldan, mesela Yunan Hükümeti üzerinden Sofya'daki havayı öğrenmeye hazır olduğunu ifade etti. Buna rağmen Bulgarlara karşı tam bir güvensizlik duymaya devam ediyor ve Bulgaristan'la, bu ülkeyi aynı zamanda Avusturya ve Almanya'nın da gözünden düşürecek bir anlaşmaya varmanın şart olduğunu düşünüyor, mesela Türkiye ya da Avusturya aleyhinde askerî operasyona girişmesine karşılık kendisine tazminat önermekle ikna edilmesini arzu ediyor.

Şunu belirtmeliyim ki bu konuda benimle yaptığı pek çok konuşmada Brătianu Bulgaristan lehinde herhangi bir toprak tavizinde bulunmayı reddetmiştir. Bununla beraber, Kabine'nin bazı diğer üyeleri ve muhalefet liderleri, Silistre¹⁹⁹ ve Turtukay²⁰⁰ istisna olmakla Romanya'nın geçen sene elde ettiği toprakları Bulgaristan'a iade etmeye hazır olduklarını bildirmiş ve Brătianu'nun da bu seçeneğe yönelmesini sağlamanın mümkün olacağından şüphe duymadıklarını ifade etmişlerdir.

Brătianu, Türkiye için hiçbir askerî malzemenin geçişine izin vermemeyi bugün yine ve gayet kesin bir dille vaat etti. Lafı altın konusuna getirince, bu meseleyi Maliye Bakanı'yla²⁰¹ görüşmeden, belirli bir yanıt veremeyeceğini söyledi.

¹⁹⁹ Silistre: Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda, Tuna Nehri üzerinde, Romanya sınırında kent. Türklerin kente gelişi ilk kez XIV. yüzyıl sonlarında I. Murad zamanında olmakla beraber, Silistre'nin kesin bir şekilde Osmanlı egemenliğine girmesi I. Mehmed döneminde 1420 yılındadır. 1878 Berlin Kongresi'nde Bulgaristan'a verilmiş, 1913 Bükreş Antlaşması'yla Romanya'ya geçmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında 1916 yılında Bulgar ordusu tarafından işgal edilmiş, fakat 1919 Neuilly Antlaşması'yla yine Romanya'ya verilmiştir. Son olarak 1940 Craiova Antlaşması'yla Bulgaristan'ın sınırları içinde kalmıştır.

²⁰⁰ Turtukay: Günümüzde Bulgaristan'ın Tutrakan kenti. Osmanlı Devleti Turtukay'ı 93 Harbi'nde kaybetti. II. Balkan Savaşı'nda Romanya ordusunca işgal edildi. I. Dünya Savaşı'nda Bulgarlar kenti ele geçirdiyse de anlaşma gereği Romanya'ya bıraktı. 1940 yılında Romanya Turtakan'ı Bulgaristan'a iade etti.

²⁰¹ Emil Costinescu.

Rus Çarı II. Nikolay (1894-1917)

123

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya Genelkurmay Başkanlığı Diplomasi Kalemi Müdürü Kudaşev'e Gizli Telgrafı²⁰²

30 Ekim 1914, nu. 3543-3544

Tüm işaretler, Türk filosunun Karadeniz'de gemilerimize ve kıyı-
larımıza taarruzunun Alman komutanların işi olduğunu gösteriyor.

İstanbul Elçimiz²⁰³ Fransız²⁰⁴ ve İngiliz²⁰⁵ mevkidaşlarıyla bera-
ber Türkiye'ye şu şekilde ulti-matom verilmesini öneriyor: Ya Türk
ordusunda ve donanmasında görev alan tüm Almanlar derhal uzak-
laştırılacak ya da Rusya, Fransa ve İngiltere Türkiye'yle diplomatik
bağlarını koparacaktır. İngiltere Hükümeti, meselenin bu şekilde de-
ğerlendirilmesinden yana ve Zatiâ-lileri İmparator da böyle yapılma-
sına bu sabah lütfen müsaade buyurmuşlardır. Binaenaleyh Amiral
Ebergard'a Alman komutasında bulunan ve bize taarruz eden Türk
donanmasına karşı tam hareket serbestîsi tanınması, fakat Kafkas-

Orijinal belge üzerinde İmparator II. Nikolay aynı tarihte kendi el yazısıyla şu notu
düşmüştür: "Böyle bir yaklaşım Rusya'da kimseye izah edilemez. Bana kalırsa, Türki-
ye'yle savaş artık başladı, çünkü Rus kanı akıtıldı."

Mihail Nikolayeviç Girs.

²⁰⁴ Louis Maurice Bompard.

²⁰⁵ Louis du Pan Mallet.

ya Valisi'ne,²⁰⁶ Türkiye'ye yapılacak taarruzu, önerilen ültimatomun neticesinin açıklık kazanmasına bağlı olarak Başkomutan'dan²⁰⁷ alınacak yeni bir emre kadar ertelemesi emrinin verilmesi doğru olur.

Lütfen konuyu Zatîâlileri İmparator'a²⁰⁸ rapor ediniz ve sonucunu telgrafla bildiriniz.

124

Rusya'nın İstanbul Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

30 Ekim 1914, nu. 1619

Öğleden sonra Sadrazam'ı²⁰⁹ gördüm. Türk donanmasının taarruzundan fazlaca müteessir olduğunu söyledi ve taarruzun Babiâli'nin emirleri hilafına gerçekleştirildiğini anlattı. Almanları hizaya getirmeyi başaracağına söz veriyordu. Ülkeyi terk etmek için emir aldığımı ve emre uymak zorunda olduğumu söyleyince, bunu anladığını ve zaten sorunu çözmek ümidiyle doğrudan Petrograd'la temas kuracağını dedi. Kendisinin iyi niyetinden değil, iktidarından kuşku duyuyorum ve hem Sadrazam'ın, hem de Cavid'in düşüşünün fazla uzak olmadığını sanıyorum. Bana eşlik edecek kişilerin listesini Sadrazam'a sundum ve çıkışımız için gerekli işlemlerin yapılması emrini vermeyi vaat etti.

125

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bordeaux Elçisi İzvolksi ve Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafı

1 Kasım 1914, nu. 2574

Genelkurmay Başkanlığı Diplomasi Kalemi Müdürü'ne²¹⁰ bildirilmiştir.

²⁰⁶ İllarion İvanoviç Vorontsov-Daşkov.

²⁰⁷ Grandük Nikolay Nikolayeviç.

²⁰⁸ Rusya İmparatoru II. Nikolay.

²⁰⁹ Said Halim Paşa.

²¹⁰ Nikolay Aleksandroviç Kudaşev.

Türk Maslahatgüzar'a, filomuzun düşmanca hareketlerde bulunduğu iddiasını kesinlikle reddettiğim yanıtını verdim. Sonrasında, korkarım ki zaten herhangi bir müzakere için çok geç. Türkiye ordu ve donanmadaki tüm Almanların derhal uzaklaştırılacağını beyan etse, kıyılarımıza yapılan hain taarruzun ve bu taarruzdan kaynaklanan ziyanın telafisi hakkında müzakereye girişmek mümkün olabilirdi.

Fahrettin'e, bu minvalde bir şifreli telgraf çekmesi için izin verdim ve mevcut durumda, ilettiği mesajın hiçbir şeyi değiştirmedini de ekledim.

Fahrettin gidiş için pasaportları yarın alacak, bu durumda yanıt İtalyan Elçi²¹¹ aracılığıyla iletilebilir.

126

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

1 Kasım 1914, nu. 389

Nu. 1.

Bizim Türkiye'yle savaşımız dolayısıyla buraya hâkim olan ruh halini Nu. 2'de ayrıntılı olarak aktarıyorum.

Sırbistan aleyhinde harekete geçilmemesine ilişkin talebinizi fazlaca etkisiz bulan kamuoyu, hep beraber, savaşa etkin bir şekilde katılmaktan yana tavır koymaktadır. Bunun için birkaç şart öne sürülmektedir ki en önemlisi Romanya yönünde arka cephenin sağlama alınmasıdır.

Radoslavov, kendine özgü basiretsiz kurnazlıkla, açıkça müzakereye girişmek yerine, Hükümet'in niyetlerine yönelik ağız aramak gibi yan yollara başvurmaktadır. Bugün kendisini göreceğim fakat belirli talimatlar olmadan görüşmemiz elbette sırf teorik karakter arz edecektir.

127

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

1 Kasım 1914, nu. 390

Nu. 2.

Olayların gelişimini göz önünde tutarak, Rus-Türk savaşı dolayısıyla Bulgaristan'daki toplumsal ve politik ortamın karakteristiği üzerinde biraz ayrıntılı bir şekilde durmayı görev addediyorum.

İstisnasız tüm partiler ve basın organları, Türkiye'nin, Balkan devletlerinin tamamı ve özellikle Bulgaristan açısından arz ettiği öneme değinmekte ve bu arada demokratların, halkçıların ve radikallerin organları gibi liderleri de Bulgaristan'ın Rusya, Fransa ve İngiltere'ye katılmak zorunda olduğunu açıkça ifade etmektedirler. Radoslavov ve Fiçev'in şahsında Hükümet, Rusya için elverişsiz olacak en ufak harekette bulunmama vaadinde, bana göre, şimdi kesinlikle samimidir ve önümüzdeki süreçte Hükümetin böylesine pasif iyi niyet sergileme tutumundan bizimle etkin işbirliğine geçişinin zor olmayacağını düşünüyorum. Hatta "Rus düşmanı" olarak nitelendirilen çevreler bile, Bulgaristan'ın gelecek refahının Rusya'dan uzakta mümkün olamayacağını itiraf etmeye başlamışlar. Gennadiyev'in ve yakın günlerde Sofya'ya gelen Bükreş Elçisi Radev'in böyle açıklamalar yaptığı bana iletildi.

Başkomutanın eski yardımcısı Savov ise Todorov'a güvenilir birini göndererek, Bulgaristan'ın harekete geçmesi için uygun zamanın geldiği kanaatinde bulunduğunu, fakat bunun için Rusya'nın Bulgaristan'a şunları garanti etmesi gerektiğini iletmış:

1) 1912 Antlaşması²¹² gereği Makedonya'yı ve Midiya-Enez sınırını;

²¹² Sırp-Bulgar Antlaşması (1912): 13 Mart 1912 tarihli Sırbistan-Bulgaristan Dostluk ve İttifak Antlaşması'yla taraflar, ikisinden birinin saldırıya uğraması ya da büyük devletlerden herhangi birinin Balkanlardaki durumu değiştirme amaçlı müdahalede bulunması (Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki mülklerini işgal etme çabası kastedilmiştir) halinde yardımlaşma yükümlülüğünü üstleniyorlardı. Bu antlaşmanın gizli ekinde, Türkiye'ye karşı ortak savaş ve bu savaşta Türkiye'den koparılacak toprakların paylaşılması konusu da ele alınmıştır. 13 Mart 1912 Sırp-Bulgar Antlaşması, 1912 yılının Mart-Ekim

- 2) Romanya istikametinde arka cephenin güvenliğini;
- 3) Karadeniz kıyılarının güvenliğini ve
- 4) Bulgar ordularını komuta etme serbestisini.

Henüz doğrulama imkânı bulamadığım söylentilere göre, Radoslavov da bugün Times'in²¹³ ünlü muhabiri Bourchier'e aynı yönde açıklamalar yapmış.

Savov, bu şartları Todorov'la müzakere etmek istemektedir, bu amaçla bu hafta aralarında bir görüşme planlanmıştır ki akabinde Savov, kendisini bu yönde etkilemek için Kral'ın²¹⁴ huzuruna kabulünü sağlamaya çalışacakmış. Kral'ın kendisi de galiba gerçeği kabullenmeye yatkın bulunuyor ve Balkan halklarının kaderi açısından Rusya'nın iradesinin belirleyici olduğunun bilincinde, Todorov'un politik duruma ilişkin düşüncesini Fiçev aracılığıyla sormuş. Malinov gibi, durumun ciddiyetini göz önünde tutarak bugünlerde huzura kabulünü istemeye karar vermiş olan Todorov da, Rusya'yla birlik olmanın, Bulgaristan'ın kurtuluşunu sağlayacak biricik politik program olduğu yönündeki kanaatini Fiçev'e açıklamış. Şahsen ben, Karadeniz'deki üstünlüğümüz ve Romanya'nın bize karşı iyi niyetli tutumu gibi iki etkenin, etkin bir şekilde harekete geçmek için bizden teklif bekleyen ve halen de beklemekte olan Sofya'nın Hükümet çevrelerindeki son tereddütleri de ortadan kaldıracağını düşünüyorum.

Son buluşmamızda Radoslavov benim sırf böyle bir talepte bulunmamı beklemiş olacak ki kendisine, sizin, yalnızca Sırbistan aleyhinde her türlü düşmanca hareketten sakınma önerinizi iletince, 381 numaralı telgrafta da belirtmiş olduğum gibi, hemencecik bana bu yönde ısrarla güvence vermeye girişmişti. Muhalefet liderleri ise, kendilerince çok masumane buldukları bu talepten haberdar olunca, sizin, etkin bir müdahalede bulunma önerisinden sakınmanızı, halihazırdaki Hükümet'in doğal olarak daha önceki tutumları sayesinde sizin nezdinizde kazanmış olması gereken güvenin yokluğuna yormuşlardı.

ayları arasında Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında teşekkül eden ve Türkiye'yi hedef alan askerî ve politik bir ittifak olan Balkan İttifakı'nın da temelini oluşturmuştur.

²¹³ *The Times*: İngiltere'de 1785 yılından itibaren yayınlanan günlük gazete, dünyanı en ünlü gazetelerinden bir tanesidir.

²¹⁴ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

Bu yönde bir talimat almadan ben, elbette ki Bulgarların etkin müdahalesine yönelik ısrarlardan kaçınarak, yalnızca, Türkiye'ye karşı bizimle ortak hareket etmelerine izin vermemiz için Bulgarların bize müracaatta bulunmalarının, Bulgar devletinin gelecek çıkarları açısından ne derecede önemli olacağını anlatmaya çalışmakla yetiniyorum. Elbette ki Türklerle zaman içinde kendimiz de baş ederiz, fakat Bulgarların katılımı Türklerin can çekişinin sonunu daha hızlı getirir.

Bulgar ordularının yardımının sırf askerî açıdan önemi ve Bulgaristan'ın tavrının kendisine öteden beri yüklediğimiz politik tutumla büsbütün uyum göstermesi dışında, bu ülkenin askerî operasyonlara şu aşamada katılması, kişisel kanaatime göre, şu açıdan da oldukça önem kazanmaktadır ki aksi halde, büyük sorunların ortadan kalktığı ana kadar kendi askerî gücünü dokunulmaz olarak muhafaza eden Bulgaristan –itaatsiz ve ikinci Bulgaristan– başlı başına küçümsenemeyecek bir tehdit oluşturabilir ve hatta bugünkü müttefiklerimiz İngilizler için bile bir entrika aracına dönüşebilir ve aramızda muhtemel fikir ayrılıklarının doğması durumunda İngilizler, Bulgarların sınır tanımayan iddialarını Boğazlar yönünde teşvik edebilirler.

Az önce Ştrandman'dan 803 ve 821 numaralı telgraflar aldım ve bunların içeriğine dair Radoslavov'la görüş alışverişinde bulunmaya henüz zamanım olmadı. Paşić'in jestinin manevi önemini kabul ederken, Bulgaristan'ın pratikte buna özel bir ehemmiyet verdiğinden şüpheliyim.

128

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

2 Kasım 1914, nu. 393

Bugün Radoslavov'la uzun bir konuşmamız oldu. Türkiye'nin bize saldırısının akabinde Kral'la²¹⁵ henüz görüşmediğini ve ortaya çıkan şu yeni durumun da Bakanlar Kurulu'nda henüz tartışılmadığını doğruladı. Hükümet'in, Bulgaristan için birinci derecede

²¹⁵ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

önem arz eden meseleler karşısında sergilediği kayıtsızlıktan dolayı şaşkınlığımı ifade ettim ve uzun süren ikna çabalarım sonrasında kendisinden, şu yeni durumu görüşme vaadi aldım.

Şu düşüncemi ifade ettim: Hâlihazır durum Bulgaristan açısından az bulunur bir fırsat sunmaktadır; Bulgaristan Rusya'nın iyiliklerini sonsuza kadar unutmadığını kanıtlayabilir, diğer yandan, bu sayede, Bükreş'te kaybettiklerinin çoğunu geri kazanmayı ümit edebilir. Bulgaristan'ın asgari çaba harcaması gerekecektir, şöyle ki savaşa girmesi halinde, iyi bildiği coğrafyada zayıf Türk ordusuyla karşılaşacaktır; komşuları ise kuvvetle muhtemeldir ki kendisine karşı iyi niyetli bir tutum içinde bulunacaklardır.

Şahsen bana göre, Bulgar Hükümeti'nin halen daha kendi tutumunu açıklığa kavuşturmamış olması, elbette ki mücadelenin ne şekilde sonuçlanacağına ilişkin olarak henüz bir eminlik içinde bulunmadığından ve Avusturya'nın zafer kazanması durumunda yalnızca Sırp Makedonya'sını değil, eski Sırbistan'ın bir parçasını da almayı umduğundan daha başka bir anlama gelmemektedir.

Fransız Ortaelçi²¹⁶ bugün bana, Petrograd²¹⁷ ve Londra'daki²¹⁸ Fransız Elçilere gönderilen talimatnameyi okudu. Önerdikleri yöntemin tek pratik yöntem olduğunu sanıyorum: Bulgaristan'ın alacağı tazminatı üçlü olarak garanti edebilirsek, bu ülke kısa sürede bizim taleplerimize boyun eğecektir. Bu tazminatın boyutu, İtilaf'ın üç devletinin himayesinde ve katılımıyla düzenlenen üç uluslararası anlaşma temelinde belirlenebilir: 1912 Sırp-Bulgar Anlaşması, Petrograd²¹⁹ ve Londra²²⁰ Protokolleri. Gerçi bu şartlarda Yunanistan'ın vereceği tavizin boyutu açıklığa kavuşturulmamış kalacaktır.

²¹⁶ Hector André de Panafieu.

²¹⁷ Georges Maurice Paléologue.

²¹⁸ Paul Cambon.

²¹⁹ Petrograd (Petersburg) Protokolü: 9 Mayıs 1913 tarihinde Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya temsilcilerinin imzaladıkları protokolle, Bulgaristan'ın Silistre bölgesinin, I. Balkan Savaşı'nda tarafsız kalışının karşılığı olarak Romanya'ya verilmesi kararlaştırıldı. Kısa bir süre sonra II. Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine bu protokol gerçekte uygulanamamıştır.

²²⁰ Londra Protokolü: Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'dan oluşan Balkan İttifakı'nın I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı üzerindeki zaferinin sonuçlarını resmiyete dökmek üzere 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalanan Londra Protokolü'ne göre Osmanlı Devleti Balkanlarda Enez-Midiya hattının batısında kalan tüm topraklarını ve Girit

Radoslavov, Pašić'in çağrısına ılımlı bakıyor. Radoslavov'la konuşmam sırasında, bunun manevi öneminin altını çizdim, fakat yanıma uğrayan Sırp Ortaelçi'ye²²¹ kendi düşüncemi açıkça ifade ettim: "Boş laf karın doyurmaz."

129

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

4 Kasım 1914, nu. 400

Zatıalinizin, Bulgaristan'ın savaşa katılmasını isteyip istemediğini halen bilmiyorum. İsteniyorsa, Yunan Hükümeti'nin zamanlamayı bütünüyle bize bırakması kaydıyla Yunanistan'ın savaşa katılması, bu durumu dolaylı yoldan destekleyecek bir araç olabilir. Fransız Ortaelçi'nin²²² verdiği bilgilere göre Yunanistan, şimdiden Gelibolu'ya ordu çıkarmayı düşünmektedir. Yunanistan'ın, özellikle Türkiye'yle savaşta Bulgar ordularının hareket alanı içinde kalan yerlerde muhtemel yeni kazanımlarını kıskançlıkla karşılayacak olan Bulgaristan, herhalde rahat duramayacaktır. Bu suretle Türkiye karşısında birdenbire iki müttefik kazanmış oluruz.

Bulgaristan'ın Türkiye'yle resmî bir anlaşması bulunmadığı yönündeki kanaatim devam ediyor, fakat Bulgar Hükümeti'nin son gelişmeler karşısında sergilediği sakin tavır, bizi, her halükârda bir anlaşmanın söz konusu olduğuna ihtimal vermeye zorlamaktadır ve görünüşe bakılırsa bu anlaşma, ikisinden birinin savaşa girmesi durumunda diğerrinin tarafsız kalacağı şeklindedir. Aralarında yakın bir ilişkinin varlığına Türk Ortaelçi'nin²²³ Radoslavov ve özellikle Fiçev'le sık ve uzun süren görüşmeleri de işaret etmektedir.

Son olarak, Fiçev'in bizim Askerî Ataşemizle konuşurken dik-

adasını kaybetti. Yunanistan'ın işgal ettiği Ege Adaları'nın kaderini tayin etme hakkı büyük devletlere tevdi edildi. Arnavutluk'un statüsünün ve sınırlarının da büyük devletlerce belirlenmesi kararlaştırıldı. Kısa bir süre sonra II. Balkan Savaşı'nın başlamasıyla, Londra Protokolü'nün onaylanmasına fırsat bulunamadı.

²²¹ Boško Čolak-Antić.

²²² Hector André de Panafieu.

²²³ Fethi Bey (Okyar).

katsizlikle sarf ettiği sözler de karşılıklı olarak bazı yükümlülükler alındığı yönünde yorumlanabilir. Mesela Türklerin Trakya'da göreceli olarak büyük bir ordu bırakması üzerine Tatarinov'la konuşurken, Fiçev şöyle demiş: "Bize güvenmiyorlar."

130

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

4 Kasım 1914, nu. 3622

390 numaralı telgrafınız alındı.

Türkiye'nin bize saldırdığı haberini alınca, ilk başlarda Bulgaristan'a Sırbistan aleyhinde harekete geçmemeyi önermekle yetindim. Daha fazla ileri gitmenin imkânsız olacağını düşündüm, çünkü önceki tekliflerimiz Bulgar Hükümeti tarafından oldukça az karşılık bulmuştu.

Bulgaristan'ın bizimle ortak hareket etmesinin mümkün olduğunu bizzat kendisi ifade etmiş olan Macarov'la bir sonraki buluşmamızda, fırsattan yararlanarak, ihtiyatkâr tutumumun neden kaynaklandığını izah ettim ve bizzat kendi adından, şu iki konuda yürütülecek müzakereler için talimatname talebinde bulunmasını istedim.

Türkiye'yle savaşımızda bize katılması Bulgaristan açısından, Enez-Midiya hattı boyunca Trakya'yı alması hususunda bizim rızamızı garanti eder. Avusturya cephesinde Sırp ordularının hareket alanında bize katılması ise savaşın zaferle sonuçlanması durumunda, Bulgaristan için 1912 Antlaşması²²⁴ temelinde tazminat imkânını temin eder.

Gizlice, Macarov'un talimatname istediğini, fakat görünüşe bakılırsa bunu posta yoluyla yaptığını ve cevabın gecikebileceğini öğrendik. Hükümet'in bize taviz verme niyetinin gerçekliğinden emin olmadan, her halükârda gereken ihtiyatı elden bırakmadan ve sözlerimize resmî teklif hüviyeti kazandırmadan, görüş alışverişilerinizde sözü edilen konuşmadan yararlanabilirsiniz.

²²⁴ Sırbistan-Bulgaristan Dostluk ve İttifak Antlaşması'nın (1912) gizli ekinde taraflar, müstakbel savaşta Türkiye'den koparılacak toprakları kendi aralarında ne şekilde paylaşacaklarına dair anlaşmışlardı.

Buradaki Ortaelçi, sizin iletmiş olduğunuz 4 maddeye ilişkin bir talimatname almışsa, anlaşma işinde önemli ölçüde mesafe kat edilebilir. Bulgar kıyılarının güvenliği konusu, donanmamızın Burgaz'ı²²⁵ Türkiye aleyhindeki operasyonlarda üs olarak kullanmasına izin vermek suretiyle çözülebilir. Sırbistan aleyhinde alınacak tazminat için Bulgaristan'ın yukarıda değinildiği üzere, Avusturya'ya karşı işbirliği yapması gerekir. Romanya yönünde arka cephenin güvenliği şartı tarafımızdan kolayca çözümlenebilir. Orduları komuta etme serbestisi konusunu askerlerin kendi aralarında müzakere ederek anlaşmaları gerekir.

131

Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'un Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

4 Kasım 1914, nu. 298

Bulgar Ortaelçi,²²⁶ Bulgaristan'ın tereddütlerinin şunlara bağlı olduğunu savunuyor:

- 1) Savunmasız liman ve kıyıları nedeniyle duyduğu endişeye;
- 2) Kalabalık Müslüman nüfusundan emin olmayışına;
- 3) Makedonya Sırpların elinde bulunduğu sürece, Edirne yönünde herhangi bir operasyondan söz edilmesine bile tahammülü olmayan Makedon partisinin çıkarabileceği zorluk nedeniyle duyulan endişeye.

Sırp mevkidaşım,²²⁷ Sofya'ya iletmesini rica ederek Pasarov'a açıkça bildirmiştir ki Bulgaristan'ın Makedonya'yı işgal etmek gibi bir niyeti olursa, Sırbistan tüm kuvvetlerini Avusturya cephesinden Bulgaristan cephesine kaydırır ve büyük Avrupa savaşı sonuçlanmadan önce, Almanların Belçika'yı tutması gibi, Avusturyalıların Sırbistan'ı tutmasına izin verir.

Bulgar-Türk anlaşmasına ilişkin söylentiler sanki Gennadiyev ve

²²⁵ Burgaz: Bulgaristan'da, Karadeniz kıyısında bir il ve bu ilin merkezi olan kent.

²²⁶ Georgi Pasarov.

²²⁷ Živojin Balugdžić.

Makedon partisi liderlerinin Türkiye'yle, Sofya Hükümeti'nin katılımı olmaksızın yaptıkları sözlü anlaşmaya dayanmaktadır.

Venizelos, ortak askerî operasyonlara başlamak için, Bulgaristan'ın Türkiye aleyhinde etkin olarak harekete geçmesini ve bu suretle Yunanistan'ın elinin kolunun çözülmesini beklemektedir.

132

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

5 Kasım 1914, nu. 3643

Kopyası Bordeaux, Londra ve Niş'e.

Fransız ve İngiliz Hükümetleri, katılması durumunda alacağı tazminat konusunda Bulgar Hükümeti'ne ortak bir beyanda bulunmayı öneriyorlar. Türkiye aleyhinde katılmasına karşılık Enez-Midya hattına, Avusturya aleyhinde katılmasına karşılık olarak da 1912 Antlaşması ruhunda bir tazminata rıza gösterilebileceğini belirterek, olumlu yanıt verdim. Bu durumda, Sırbistan ve Yunanistan'ın, ortak bir sınıra sahip olma yönündeki ısrarlı taleplerini de göz önünde tutmak gerekeceğine inanıyorum ki bu talebin Arnavutluk sayesinde karşılanması mümkün.

Gizli kaynaktan, Macarov'a, zamanı gelince Sofya'da yürütülecek müzakereler konusunda ağırdan alması yönünde talimat iletildiğini öğrendim.

133

İngiltere'nin Petrograd Büyükelçisi Buchanan'ın Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Bilgi Notu

5 Kasım 1914

Bulgar Başbakan,²²⁸ Kraliyet Sofya Ortaelçisi'ni,²²⁹ Hükümetini tarafsızlığını ciddiyletme muhafazaya devam etme kararı aldığı husu-

²²⁸ Vasil Radoslavov.

²²⁹ Henry Bax Ironside.

sunda bilgilendirmiştir. Romanya'nın bize katılması durumunda Bulgaristan'ın bu ülkeye saldırmayacağını ifade etmiş ve Üçlü İtilaf aleyhinde harekete geçmeye kendisini hiçbir şeyin tahrik edemeyeceğini de eklemiştir. Bunun, resmî bir beyan olduğunu da vurgulamıştır.

Zatıalileri Başbakan, Bulgar askerlerin siperlerde maruz kaldıkları mahrumiyetleri henüz unutmadıklarını ve bu nedenle Türkiye aleyhinde bir kış operasyonunun akıbeti konusunda coşkulu düşüncelerden uzak olduklarını da ifade etmiştir.

Başbakan, Sör Bax Ironside'den, sözlerinin samimiyeti konusundaki teminatını Sör Grey'e iletmesi ricasında bulunarak şunu eklemiştir: "Olaylar kendi akışında devam edecektir."

Yukarıdaki tüm beyanlar, Kraliyet Özel Kalem Müdürü²³⁰ tarafından doğrulanmıştır.

Büyükelçiliğin dünkü bilgi notunda ifade edilen teklifle ilgili olarak Rus²³¹ ve Fransız²³² mevkidaşlarıyla görüşen Sör Bax Ironside; eğer bu teklifin ardından Bulgaristan'ın, Vardar'ın doğusunda kendisine önerilen bölgeyi bir an önce tutmasına izin verilse, bu sayede yakın zamanda bu ülkenin katılımının garanti altına alınmış olacağı düşüncesine ulaştıklarını rapor ediyor.

134

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

6 Kasım 1914, nu. 408

3622 numaralı telgrafınızı aldım.

Dün yanıma uğrayan Dobroviç'le, bugünse Radoslavov'la konuşurken telgrafınızda ifade edilen düşüncelerden faydalandım. Savaşın sonunda kendisini her türlü tazminat hakkından yoksun bırakabilecek bir tutum sergileyen Bulgaristan için üzgün olduğumu söyleyerek başladım. Bize bunca az karşılık veren bir Hükümet'le konuşmaya bile hevessiz olduğunuzu belirttim. Şahsen kendi adım-

²³⁰ Straşimir Dobroviç.

²³¹ Aleksandr Aleksandroviç Savinski.

²³² Hector André de Panafieu.

dan, Bulgar Hükümeti'nin tutumu dolayısıyla bütün Rusya'nın yaşadığı kederli hatıraları unutturmak amacıyla, müzakerelere başlamayı, isteklerini dile getirmeyi ve uygun gördükleri önerileri ortaya koymayı tavsiye ettim.

390 numaralı telgrafımdaki dört maddede değinilen meselelere bizzat ben temas ettim. Kendi tutumunu belirlemek için Bulgaristan'ın kararını bekleyen Romanya açısından tehlikenin olmadığına ve Bulgaristan'ın Makedonya'yı işgal etmesi durumunda Sırbistan'ın Avusturya cephesini terk ederek Bulgarlar aleyhine dönme kararı aldıkları yönünde bana ulaşan söylentilere işaret ettim.

Tüm bu deliller karşısında Dobroviç ve özellikle Radoslavov, Hükümet'in tarafsızlığını ciddiyetle koruma yönünde kesin karar aldığını, şu aşamada savaşmak için ne bir hazırlığa, ne de paraya sahip bulunduğunu, üstelik Türkiye'yle savaşmak fikrinin pek tutulmadığını söyleyerek karşılık verdiler. Fakat Makedonya şimdi Bulgaristan'a verilse, tüm halkta yeni bir coşku olurmuş.

Radoslavov'a, kişisel kanaatim olarak, etkin katılım aleyhinde kendisinin ifade ettiği sakıncaları kabullenmeye, hatta bunları size karşı savunmaya hazır bulunduğum yanıtını verdim. Fakat bunun için kendisinden daha fazla bağlılık ve dürüstlük görmem gerektiğini ifade ettim. Sonda zafer kazananın kim olacağını beklemek ve bol keseden atılan, fakat içerik açısından bomboş Avusturya-Alman vaatlerine kulak vermek yerine, bana direkt olarak şunları söylemeliydi: Bulgaristan Türkiye aleyhinde katılmayı ister, fakat bazı nedenlerden dolayı bunu yapamıyor, yine de ne Almanlardan, ne de Avusturyalılardan korkarak tüm sempatisinin ve yardımının Rusya'dan yana olduğunu, mesela limanlarının Rus donanması ve topraklarının Rusya'nın işine gelebilecek her türlü etkinlik için açık hale getirildiğini uluorta beyan ediyor. İşte bu durumda ben de Zatiâlinize karşı Bulgaristan'ın çıkarlarını savunur ve muhtemelen bu konuda büsbütün başarısız da olmazdım. Oysa Bulgaristan'ın şimdiki tavrı, tasfiye sırasında hatta bu ülkenin dostlarına bile hiçbir koz veremeyecek ve Bulgaristan her şeyden mahrum kalacaktır.

Kendisini görmediğim iki günde galiba Almanlar tarafından doludurulan Radoslavov inat etti ve Bulgaristan'ın tarafsızlığının bize zaten sağlamış olduğu faydaya değindi. Bunu Türkiye'yle savaş öncesi dönem için geçerli olmak üzere kabul ettim, fakat Bulgaris-

tan'ın tarafsızlığı 29 Ekim'den sonra yalnızca düşmanımızın, yani Türkiye'nin çıkarlarına hizmet etmektedir.

Radoslavov, "Eğer Romanya ve Yunanistan katılırsa, o zaman durum değişir", dedi. Ben sordum: "Hangi anlamda? Siz Yunanlarla beraber Türkiye aleyhinde mi katılacaksınız?" "Hayır, biz Makedonya'yı işgal edeceğiz, fakat bir kez daha yineleyeyim ki sizin rızanız olmadan asla, ki o zaman buna rıza göstereceğinizi umuyoruz, çünkü o durumda Sırbistan da muhtemelen Bosna-Hersek'te olacaktır."

Bulgaristan'ın fikrinin zikrinin Makedonya üzerinde ne derecede yoğunlaşmış olduğu bu sözlerden bir kez daha anlaşılmaktadır.

135

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

8 Kasım 1914, nu. 413

Çok gizli.

Zatıâliniz, daha önceki telgraflarımdan, Bulgaristan'a önerilebilecek tazminatlar arasında Makedonya'nın tüm Bulgarların aklında ve duygularında istisnai bir yeri olduğunu biliyorsunuz. Bulgarların Trakya'yla ilgili çok acıklı hatıraları vardır, diğer yandan kendileri, bu bölge için bir rakipleri olmadığına inanıyorlar; Dobruca'ya karşı göreceli olarak daha soğuklar, oysa Makedonya şimdi hepsi için büsbütün vazgeçilmez bir hayale dönüşmüştür. Diğer yandan, gelen bilgilerden anlaşılacağı üzere, hâlihazırda ne Yunanistan, ne de Romanya kendi topraklarından taviz vermeye yanaşmaktadır.

Büyük savaşın bizim tarafımızdan, Sırbistan'ı savunmak amacıyla başlatılmış olmasına ve Sırbistan için gelecekte özellikle büyük kazanımlar hazırlamamıza rağmen, üstelik çıkarları kendisini buna zorlamadığı halde, çok güçlü bir düşmanla böylesine kahramanca mücadele ettiği bir sırada Bulgaristan'ın tazminatının yalnızca Sırbistan üzerinden karşılanması elbette ki adilce olmayacaktır. Güçlerin eşit olmadığı savaş gün geçtikçe hep daha çekilmez bir hal almakta, ordulardaki kayıplar kendini pek fazla hissettiriyor, cep-hanelik ve insanlar tükenmiş durumda, insanlar en temel ihtiyaç-

lardan yoksunlar, soğuklar geliyor ve Šabac'la²³³ Valjevo²³⁴ ve Niş'in arası fazla uzak değil. Üstelik Avusturyalılar bize karşı kaybederken, Sırbistan'ı bütünüyle mahvetmek suretiyle kendi izzetinefislerini tatmin etmek isteyeceklerdir. Ştrandman'ın 851 numaralı telgrafında ve Avusturyalıların son zamanlarda Sırp cephesine ayırdıkları dikkatte buna doğrudan bir işaret bulunuyor ve bu, psikolojik açıdan da anlaşılır bir durum. Mevcut şartlarda, Bulgarların Avusturya cephesinde savaşa katılmalarına karşılık Makedonya'nın Bulgaristan'a taviz verilmesi konusunda Sırp Hükümeti'nin bizzat inisiyatif üstlenmesi daha mantıklı olmaz mı?

Bulgarlar Makedonya'ya öylesine değer vermektedirler ki Sırbistan'ın rızası ve inisiyatifiyle bu kombinasyonu açıkça teklif edersek, hiçbir Hükümetin, kamuoyunun baskısına karşı koyamayacağına eminim. Sırp-Bulgar ilişkilerinin gerginliği göz önünde tutularak, iki ordunun farklı bölgelerde hareket etmesi ve ortak bir komuta kademesiyle birbirine bağlı bulunmaması da sağlanabilir.

Her şeye rağmen, Makedonya'nın işgalinin savaş sonrasına bırakılması uygun bulunursa, şimdilik Bulgaristan Hükümeti'ne İtilaf'ın üç devletince garanti edilen özdeş bir bildiri sunulabilir ve savaş başarıyla sonlandırmamıza katkıda bulunması halinde, bu üç devletin ödül olarak Bulgaristan'a 1912 Antlaşması çerçevesinde Makedonya'yı vermeyi garanti ettiklerini Bulgar Hükümeti'nin Halk Meclisi'ne duyurması sağlanabilir. Belki bu seçenekle Bulgaristan'ı Türkiye'ye karşı harekete geçirmek mümkün olur. Bu yol, Sırbistan'ı tam bir hezimetten kurtarmamızın ve Bulgaristan'ın desteğini almamızın dışında, Romanya ve Yunanistan'ın da elini kolunu açacaktır.

Tecrübeli Paşiç'in durumu bütün ehemmiyetiyle değerlendirmemiş olması zaten mümkün değil: Vatanseverliği ve Sırbistan'a duyduğu aşk, kararını Sırp kamuoyunun nazarında haklı gösterecek ikna sözlerini bulmaya kendisini zorlayacaktır.

²³³ Šabac: Sırbistan'ın batısında kent. İlk kez XV. yüzyıl ortalarında Osmanlı egemenliğine giren ve sonrasında birkaç defa el değiştiren kenti Osmanlı, 1878 Berlin Antlaşması'yla kesin olarak kaybetmiştir. I. Dünya Savaşı'nın başlarında Avusturya-Macaristan ordusu tarafından işgal edilmiştir.

²³⁴ Valjevo: Sırbistan'ın batısında kent. I. Dünya Savaşı sırasında 1915 sonbaharında Avusturya-Macaristan ordusu tarafından işgal edilmiş, 1918 sonbaharında Sırp ordusunca kurtarılmıştır.

136**Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bordeaux Elçisi İzvolski ve Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafı**

9 Kasım 1914, nu. 3687

Sofya Ortaelçisi'ne²³⁵ bildirilmiştir.

Fransız²³⁶ ve İngiliz²³⁷ Büyükelçiler, Hükümetlerinin, içeriği aşağıda yazılı özdeş telgraflarının metnine ilişkin olarak benimle anlaşmışlardır:

“Sofya'daki İngiliz Ortaelçi, Bulgaristan'ın Türkiye aleyhinde katılımının sağlanabilmesi için Üçlü İtilaf Devletleri tarafından kendisine, sınırlarını şu şekilde genişletme garantisi verilmesi gerektiğini düşünüyor:

- 1) Enez-Midiya çizgisine kadar;
- 2) Vardar'a kadar.

Bu durumda sözü edilen yönde müzakerelerin başlatılmasına, Bulgar Hükümeti'nin bu müzakerelere samimiyetle katılımından emin olunması kaydıyla, Sn. Sazonov'un bir itirazı bulunmamaktadır.

Bu nedenle kendisi, Kral Ferdinand ve Bakanlarının gerçek niyetinin ne olduğundan Sör Bax Ironside'nin şahsen emin bulunmasını arzu etmektedir.”

137**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

10 Kasım 1914, nu. 417

İngiliz mevkidaşımızın; Bulgaristan'ın politik çevreleriyle de, bizimle de ilişkileri desteklemeyerek, ortak işimiz açısından ifa ettiği elverişsiz rolü Fransız Ortaelçi ve ben kendi Hükümetlerimize çeşitli vesilelerle daha önce de defaatle bildirmiştik ve çok yakın

²³⁵ Aleksandr Aleksandroviç Savinski.

²³⁶ Georges Maurice Paléologue.

²³⁷ George William Buchanan.

zamanda da bildirdik. Kendisi ne ülkeye, ne yerel şartlara, ne de Bulgarların amaçlarına aşına bulunuyor.

Aşına olmamakla beraber, onulmaz bir şöhret düşkünlüğüyle Bax Ironside büyük roller üstlenmek isteyerek, politik meselelerde ne bana, ne de Panafieu'ye danışarak, kendi başına birtakım kararlar almakta ve bunları kâh Bulgar, kâh da Londra Hükümeti'ne bildirilmektedir. Sizin 3687 numarada sözü edilen konuşma, bunun güzel bir örneğidir.

Bax Ironside'nin varsayımlarının neye dayandığını Sn. Panafieu ve ben kesinlikle anlamıyoruz. Hâlihazırda mevcut durumu en dikkatli şekilde inceleyerek varmış olduğumuz kesin kanaat şundan ibaret bulunuyor ki Enez-Midiya hattı bugün Bulgaristan'ın gözünde, kendisini Türkiye'ye karşı çıkmaya teşvik edecek önemi taşımaktadır. Vardar hattına gelince, bunun, her ne kadar taviz vermeye yanaşmasalar da, Sırların, bu çizginin Bulgaristan'a –hatta müttefiklere gerçekte bir yardımda bulunmasa bile– geçmesi gerektiğini her halükârda kabullendiklerini gayet güzel anlayan Bulgaristan'ı memnun edeceğini varsaymak için gerçek durumu kesinlikle anlamamış olmak gerekir.

Ironside'nin belirttiği çerçevede başlatılan müzakereler baştan tam bir başarısızlığa mahkûmdur ve bu müzakerelere hiç başlamak daha iyi olurdu. Ironside'nin Panafieu ve benden habersiz olarak Dışişleri Bakanlığı'na sunduğu konuşmada yalnızca İngiliz temsilcinin işe yaramadığının ek delillerini ve maliyeti ne olursa olsun, boyunu aşan bir rol üstlenme arzusunu görüyoruz. Kendisinin, benim selefimle²³⁸ ilişkilerinin niteliği de malumunuzdur.

Şimdiki durumda Bulgaristan'la yürütülecek müzakereler için temel kabul edilmesi gereken şeylere gelince, 413 numaralı telgrafımda tarafınıza bildirme şerefine ulaştığım kanaatimde kalmaya devam ediyorum. Büyük anların büyük kararlar ve büyük araçlar gerektirdiğini hatırlayarak, Sırbistan'ın rızasını almaya çalışmak ve Bulgaristan'a uygun teklifi yapmak şart olmuştur. Bunun için tek mümkün zemin, 1912 yılındaki sınırlarıyla Makedonya'dır; tartışma konusu yapılabilecek şey yalnızca Makedonya'nın Bulgaristan'a verilisinin hangi zamana denk getirilmesi kararı olabilir.

²³⁸ Anatoli Vasilyeviç Neklyudov.

İngiliz mevkidaşımızın zııırlılığından öfkelenen ve kendisinin görüşlerine asla katılmayan Fransız Elçi, Ironside'nin önerdiği ve baştan başarısızlığa mahkûm olan önlemin barındırdığı tehlike konusunda kendi Hükümetini uıarmıştır. Bunun dışında Panafieu, Bordeaux'a çektiği telgrafta, Üçlü İtilaf'ın temsilcileri arasında dikkat çekici boyutta uyum eksikliğinin burada oldukça uygunsuz bir izlenim uyandırdığını ifade ediyor. Öte yandan, yukarıda anılan telgrafınıza bakılırsa, Ironside'nin Kral'ın²³⁹ ve Hükümet'in gözünde kazanmaya çalıştığı öncelikli yer, Balkanlarla ilgili meselelerde kendisiyle işbirliği yapan dostlarını yalnızca kendisinin birer yardımcı olarak görmeğe alışmış bulunan Rusya'nın geleneksel konumuyla pek uyum göstermemektedir.

138

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

13 Kasım 1914, nu. 422

Fransız Ortaelçi,²⁴⁰ Bordeaux'dan aldığı ve Sn. Spalajković'in de aynen Atina'daki Sırp Ortaelçi²⁴¹ gibi –Demidov'un 298 numaralı telgrafı– canice bir şovenizmle, Sırbistan aısından hiçbir tavizin söz konusu olamayacağını ve Makedonya'nın bir parçasını Bulgarlara bırakacağına Sırbistan'ın tamamını Avusturyalılara terk etmeyi yeğleyeceğini duyurduğu haberlerini getiren telgraf konusunda beni bilgilendirdi.

Kendi küçük inatlarının ve hesaplarının kör ettiği bu adamlar Bulgarların Makedonya istikametinde hareket etmesi için olanca gücüyle çalışmaktan geri durmayan Avusturya'nın ekmeğine yağ sürdüklerini görmek istemiyorlar. Bu, kısa sürede sonuç verecek bir çalışmadır ve başarılı olursa, Sırbistan'ın sahte vatanseverleri de kendi [...] ²⁴² yerine getirirlerse, Avusturya'nın planı kolaylıkla ger-

²³⁹ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

²⁴⁰ Hector André de Panafieu.

²⁴¹ Živojin Balugdžić.

²⁴² Atlanmış.

çekleşir. Avusturya, Sırları ezdikten sonra Makedonya'yı işgal eder, burayı geçici olarak Bulgaristan'a verir ve bu sayede Bulgarları satın alır, kendisi ise Selanik ve İstanbul'a doğru devam eder.

Avusturya'nın kendi kuvvetlerini Sırbistan aleyhinde topladığı ve bu suretle Bulgar sınırına da yaklaşarak bu ülkeyi güçle kendi safına çekmek istediği söylentileri burada hep daha fazla doğrulanmaktadır.

139

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

16 Kasım 1914, nu. 430

İngiliz Ortaelçi²⁴³ şimdi Panafieu ve beni davet etti ve son günlerdeki kapsamlı diplomatik yazışmayı bize okuyarak, dün Radoslavov ve Dobroviç'e gittiğini ve İtilaf'ın üç devleti adından şu notu ilettiğini söyledi:

“Üç devlet, Türkiye aleyhinde savaşa etkin katılımına karşılık olarak Bulgaristan'a savaşın sonunda Enez-Midiya hattına kadar Trakya'yı, Makedonya'nın Vardar'a kadarki kısmını ve para yardımı öneriyor.”

Radoslavov ve Dobroviç teşekkür ederek, bunu Kral'a²⁴⁴ iletceklerini ve yanıtı bildireceklerini vaat etmişler.

1912 Antlaşması'nda öngörülen toprakların değil, Makedonya'nın bir kısmının önerilmesi düşüncesinin Atina'daki İngiliz Ortaelçi'ye²⁴⁵ ait olduğunu Panafieu ve ben, yukarıda sözü edilen yazışmadan ilk kez öğrenmiş olduk.

Meselenin özüne dair 412 numaralı telgrafımda ifade ettiğim kanaatim değişmemiştir, Fransız Ortaelçi ve ben, Ironside'nin adının başarısızlığa mahkûm olmasından korkuyoruz. İngiliz mevkidaşımızın bunca önemli adımından haberimiz bile olmadığını görmeleri durumunda aynı Dobroviç ve Radoslavov üzerinde oluşturmamız muhtemel izlenimden kaçınmak için, üç devlet adından

²⁴³ Henry Bax Ironside.

²⁴⁴ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

²⁴⁵ Francis Elliot.

konusulacağı zaman bize önceden haber verilmesini ümit ettiğimize Ironside'nin dikkatini ikimiz de dostça çektik.

Ironside anladı ve gelecekte bizimle sürekli irtibat halinde bulunmayı vaat etti.

140

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

17 Kasım 1914, nu. 435

430 numaralı telgrafıma atfen.

İngiliz Ortaelçi,²⁴⁶ Radoslavov ve Dobroviç'ten dün şu cevabı aldığını Panafieu ve bana bildirdi: Kral²⁴⁷ ve Hükümet, Üçlü İtilaf Devletleri'ne teklifleri için teşekkür ederek, gelecekte de tarafsızlıklarını ciddiyet ve sadakatle sürdürme kararı almışlar, nitekim şimdi, kışın bastırması ve son kış operasyonunun Bulgar askerlerinin hafızasından silinmeyen acıları göz önünde tutulursa, Türkiye aleyhinde savaş düşüncesi taraftar bulamayacaktır, hatta bazı birliklerin itaatsizlik sergilemesi endişesi bile var. Radoslavov ve Dobroviç, bu arada, Bulgaristan'ın hiçbir zaman İtilaf Devletleri aleyhinde savaşa girmeyeceğine dair Ironside'ye güvence vermiştir.

Ironside'nin, Romanya'nın Avusturya aleyhinde katılması durumunda Bulgaristan'ın Romanya'ya karşı ne gibi bir tavır sergileyeceği sorusuna karşılık olarak Radoslavov gayet resmiyetle, Romanya'nın bizimle beraber hareket etmesi halinde Bulgaristan'ın bu ülkeye asla saldırmayacağını beyan etmiş. Radoslavov, bu konuyu resmî olarak İngiliz Hükümeti'ne bildirmesi için Ironside'ye izin vermiş.

²⁴⁶ Henry Bax Ironside.

²⁴⁷ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

141

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

17 Kasım 1914, nu. 436

İngiliz Ortaelçi'yle, bir önceki telgrafta bahsi geçen konuşmamız esnasında Ironside Grey'den bir telgraf aldı ve hemen oracıkta bize de okudu. Grey; Petrograd²⁴⁸ ve Bordeaux²⁴⁹ Elçilerine Bulgaristan'a 1912 Antlaşması çerçevesinde Makedonya'yı vaat etmek suretiyle bu ülkenin Türkiye aleyhinde etkin katılımını sağlamayı size ve Delcassé'ye önermelerini emrettiği haberini veriyordu.

Grey'in bakışlarındaki bu gelişme hepimizi sevindirdi, çünkü başarımızın garantisini bunda görüyoruz. Aynı düşünce, tarafınızdan daha Temmuz ayında ortaya atılmış ve Delcassé tarafından da hemencecik olumlu karşılanmıştı.

Son durumu –Türkiye'yle savaşı ve Sırbistan'ın stratejik konumunu– dikkate alarak, Bulgarların karakterini ve bugünün şartlarını, diğer yandan muhtemelen öncelikle bizim açımızdan önem arz eden sonuca ulaşmak için harekete geçmemizin şart olduğunu göz önünde tutarak, üçümüz beraber, Hükümetlerimiz karşısında şu düşünce ve temennilerimizi ısrarla dile getirmek gibi ortak karar aldık:

1) Her üç Hükümet, Ironside'nin 13 Kasım'da yaptığı ilk teklifin Bulgaristan tarafından geri çevrilmesinin ardından yeni bir teklif sunduklarının iddia edilmesi için herhangi bir bahane vermeyecektir; şimdi sunulacak teklifin 31 Ekim tekliflerinin doğal devamı ve gelişimi olması gerekir.

2) Bulgaristan'a savaş sonunda, birebir 1912 Antlaşması çerçevesinde Makedonya'da toprak kazanımı garanti edilecektir.

3) Bir güvence ve iyi niyetimiz için bir kanıt olmak üzere Bulgaristan'ın, 31 Ekim'de önerilmiş olan Vardar'a kadarki bölgeyi derhal işgal etmesine izin verilecektir.

²⁴⁸ George William Buchanan.

²⁴⁹ Francis Bertie.

4) Derhal işgale izin vermeden yalnızca vaatle bulunulursa, bu eksik önlemin yeni belirsizlikler doğuracağına hep beraber eminiz. Bu arada, belirtilen reel tekliflere Bulgaristan'da kimse karşı koyamayacak ve Bulgaristan'ın Türkiye'yle savaşa çekilmesi garanti edilmiş olacaktır. Elbette ki Bulgar ve Sırp ordularının Avusturyalılara karşı ortak mücadelelerine kesinlikle izin vermemek, fakat Bulgaristan'dan hiçbir suretle Romanya'ya saldırmayacağına dair de garanti almak gerekir.

5) Yine hep beraber eminiz ki bu müzakerelerin yalnızca Niş Hükümeti'nden değil, hatta Sırbistan'daki temsilcilerimizden bile gizli olarak yürütülmesi gerekiyor, zira başarıımızı mümkün kılacak tek yol Sırbistan'ı her açıdan hazırlanmış ve dönüşü olmayan bir kararla karşı karşıya bırakmaktır.

Paşić'in ya da Sırp vatanseverlerin buna karşı öne sürecekleri ve Ştrandman'ın 932 ve 934 numaralı telgraflarında aktarılmış olan görüşler, elbette yine derinlemesine eminiz ki, en müsamahakâr bir eleştiriye bile dayanabilecek türden değildir. Açıktır ki "hiçbir Sırp Hükümeti bizim taleplerimizi kendi isteğiyle yerine getiremez", fakat yine bu sebeptendir ki Paşić'in her sözünde, kendisini buna zorlamalarını istediği gerçeği saklıdır.

Sırbistan yüzünden savaş başlatan, hâlihazırda Sırbistan'ı Avusturya tarafından büsbütün mahvedilmekten ve topraklarının bu kez çok daha genişlemiş olan Bulgaristan'a verilmesinden kurtaran, nihayet yakın gelecekte Büyük Sırbistan'ı hayal eden bir Rusya'nın Sırp çıkarlarını feda edebileceğine Sırbistan'da kimsenin içtenlikle inanması mümkün değildir. "Yalnızca Rusya'ya güvendiğini ve Rusya'nın, tüm zorlukların üstesinden gelme gücü verecek nihai zaferine inandığını" söyleyen Paşić'in kendisi de böyle bir şeye inanmaz. O halde Paşić de, bütün Sırp'lar da şu bilinçle, söz konusu gücü kendilerinde bulsunlar: Sırbistan, acılı bir ameliyatla bile olsa, ölümden kurtulmaktadır, diğer yandan Rusya bu suretle hem Slavları gelecek yüzyıllarda Alman tecavüzünden emniyete almış, hem de –bizim için en önemlisi– tarihi hedef ve ilkelerine bağlılığını sürdürerek kendi çıkarlarını da korumuş olmaktadır.

İmparatorluğumuz Hükümeti, müttefiklerinin de rızasını alarak, yukarıda belirtilen hareket tarzını benimserse, bu, bizim için büyük başarı ve düşmanlarımız için, uzun süre toparlanmalarına izin vermeyecek bir darbe olur.

İngiliz ve Fransız²⁵⁰ Ortaelçiler de kendi Hükümetlerine aynı mahiyette telgraf çekiyorlar. Bizlere talimatlar verilecekse, bunların yazılı biçimde Saray'a ve Hükümet'e iletilmesi emriyle beraber birbirine özdeş olmaları çok mühimdir. Elbette, Rusya'nın tarihî prestiji açısından, Rus temsilcinin öncelikli rolde olması gerekir.

142

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

18 Kasım 1914, nu. 440

Rumen Ortaelçi,²⁵¹ kendi ifadesiyle, kesinlikle güvenilir bulduğu şu haberi verdi: İstanbul'daki Bulgar Ortaelçi²⁵² buraya telgraf çekerek, Almanların tavsiyesi üzerine Türklerin Enez-Midiya hattına kadar olmasa bile Trakya'nın önemli bir bölümünü Bulgaristan'a, desteği karşılığında bırakılabileceklerine işaret ettiklerini anlatmış.

Rumen Ortaelçi az önce bana, buradaki Alman Ortaelçi'nin²⁵³ bugünlerde Makedonya heyetini kabul ettiğini ve kendilerine, Bulgaristan'ın Makedonya'yı işgali konusuna Almanya'nın fazlaca hassasiyet gösterdiğini söylediğini anlattı.

Tüm bu gelişmeler, Avusturya-Almanya'nın planı konusunda şüpheye mahal bırakmamaktadır: Sırbistan'ı ezmekle, Bulgaristan'ı bize düşman olan kombinasyonun içine çekmek.

²⁵⁰ Hector André de Panafieu.

²⁵¹ Gheorghe Derussi.

²⁵² Andrey Toşev.

²⁵³ Gustav Michahelles.

İngiltere Kralı V. George

143

Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bordeaux Elçisi İzvolski ve Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafı

20 Kasım 1914, nu. 3894

Sofya ve Bükreş'e bildirilmiştir.

Bulgar Hükümeti'ne sunulacak bildirinin Fransız²⁵⁴ ve İngiliz²⁵⁵ Büyükelçilerle beraber hazırladığım metnini size gönderiyorum:

“Üç müttefik devletin Hükümetleri, Bulgaristan Başbakanı'nın²⁵⁶ Zatiilileri İngiltere Kralı'nın Sofya Ortaelçisi'ne²⁵⁷ sunmuş olduğu bildiriye memnuniyet duygusuyla karşılamlışlardır.

Bulgaristan bu bildiride ifade edildiği üzere, Romanya, Yunanistan ve Sırbistan'a karşı tarafsızlığını ciddiyetle muhafaza etme yükümlülüğünü üstlenirse, İtilaf Devletleri, savaş sonrasında tüm sorunların kesin çözüme kavuşturulması esnasında, bu ülkenin tutumunu göz önünde bulundurmayı ve kendisine önemli ölçüde toprak tazminatı vermeyi garanti ederler.

Bulgaristan'ın Türkiye ya da Avusturya-Macaristan aleyhinde savaşa katılması durumunda bu tazminat arttırılacaktır.”

²⁵⁴ Georges Maurice Paléologue.

²⁵⁵ George William Buchanan.

²⁵⁶ Vasil Radoslavov.

²⁵⁷ Henry Bax Ironside.

144

**Rusya'nın Belçika Elçisi Kudaşev'in
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

Le Havre,²⁵⁸ 20 Kasım 1914, nu. 107

Belçika Dışişleri Bakanı²⁵⁹ Bükreş'teki Belçikalı Ortaelçi'nin²⁶⁰ Romanya Dışişleri Bakanı'yla²⁶¹ konuşmasına dayanarak, görünüşe bakılırsa Rumen Hükümeti'nin Almanya'nın etkisi altında kalmaya başladığını haber verdiği telgrafını şimdi bana gösterdi. Rumen Bakan'ın sözlerine göre, Bulgaristan'ın açıkça Türkiye'ye katılması, Sırbistan ve Yunanistan'a savaş ilan etmesi durumunda bile Romanya'nın tarafsızlığını bozması için bir neden olmayacaktır ve yalnızca Bulgaristan'ın Romanya'ya doğrudan saldırması, bu ülkeyi eline silah almak zorunda bırakır. Bu arada Romanya'yla Sırbistan arasında bir anlaşma bulunuyor ve bu anlaşmaya göre Romanya, Bulgaristan'dan bir saldırı alması durumunda Sırbistan'ın yardımına koşmak zorundadır. Görünüşe bakılırsa Rumen Hükümeti bu anlaşmaya hiç önem vermemektedir.

Romanya'nın amacı hiç kayıp vermeden Transilvanya²⁶² ve Bukovina'ya²⁶³ sahip olmak. Bu hedefine ulaşmak için Avusturya-Almanya ordularının tükeneyeceği, Transilvanya ve Bukovina'yı savaşmadan ve en az masrafla işgal edebileceği uygun zamanı beklemek niyetindedir.

Açıktır ki Brătianu'nun kabinesi Bulgaristan'ın, eğer Almanya ve Avusturya karşısında herhangi bir yükümlülüğü varsa, şartlar gereği hiçbir talepte bulunamayacak bir durumda olacağı zamanı bekle-

²⁵⁸ Le Havre: Fransa'nın kuzeyinde, Sen Nehri kıyısında kent. I. Dünya Savaşı yıllarında sürgündeki Belçika Hükümeti bu kente yerleşmiş bulunuyordu.

²⁵⁹ Julien Davignon.

²⁶⁰ Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

²⁶¹ Emanoil Porumbaru.

²⁶² Transilvanya: Romanya'nın kuzeybatısında tarihi bölge. I. Dünya Savaşı öncesinde Avusturya-Macaristan'ın sınırları içinde bulunuyorken, savaş sonrasında Romanya'ya geçmiştir. Kuzey Transilvanya 1940 yılında Macaristan'a verilmiş, fakat 1944 yılında Romanya, Sovyetler Birliği'nin yardımıyla Macar ordusunu buradan çıkarmış ve bölgenin tamamı kesin olarak Romanya'ya bağlanmıştır.

²⁶³ Bukovina: Doğu Avrupa'da tarihi bir bölgenin adıdır. Bu bölge günümüzde Ukrayna ve Romanya'nın sınırları içinde kalmıştır.

mek istiyor. Romanya çatışmaya şimdi etkin olarak katılırsa, Bulgaristan'dan kendisini güvenceye alması gerekir ki Bulgaristan bunun karşılığında tazminat olarak Dobruca'nın iadesini de isteyebilir.

Brătianu Bulgar Hükümeti'yle her türlü diyalogdan kaçmaktadır ve Rumen Ortaelçi'nin²⁶⁴ savaşın en başından beri Sofya'dan kayboluşunun nedeni kısmen de budur.

Dobruca'dan bahsederken Dışişleri Bakanı, bu vilayetin Bulgaristan'a yalnızca Rusya'nın Besarabya'dan²⁶⁵ taviz vermesi durumunda iade edilebileceğini söyledi.

Sonda Ortaelçi, genel olarak, Hükümet'in düşünce tarzının Üçlü İtilaf Devletleri'ne, özellikle Fransa'ya daha fazla sempati duyan halkça paylaşılmadığına, buna rağmen Brătianu'nun şahsında Rumen Hükümeti'nin Alman yanlısı politikaya bağlı kaldığına dikkati çekmektedir.

Bükreş'teki Alman Ortaelçi,²⁶⁶ Almanya propagandası için büyük paralar harcamaktadır. Müreffeh zümreleri satın alabilecek durumda olmadığından, kendisi çiftçilerden erzakı yüksek fiyatlarla tedarik etmekte ve bu sayede onların sempatisini kazanmaya çalışmaktadır. Her halükârda Bussche, hâlihazırdaki savaşın, daha pek uzak olmayan bir zamanda halkın taşkınlığına neden olan gelişmeleri karşısında şimdi sürekli artış gösteren bir kayıtsızlık gözlemlenmesini sağlamayı başarmıştır.

145

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

24 Kasım 1914, nu. 458

Bordeaux ve Londra'ya bildirilmiştir.

3894 ve 3936 numaralı telgraflarınızı aldım.

İngiliz, Fransız²⁶⁷ Ortaelçiler ve ben, söz konusu telgraflarda

²⁶⁴ Gheorghe Derussi.

²⁶⁵ Besarabya: Karadeniz'in kuzeybatısında tarihî bölge. Tarihî Besarabya günümüzde Ukrayna ve Moldova'nın sınırları içinde kalmıştır.

²⁶⁶ Hilmar von dem Bussche-Haddenhausen.

²⁶⁷ Hector André de Panafieu.

bahsi geçen özdeş bildiriği Radoslavov'a ilettik ve bunun, Ironsi-de'nin 13 Kasım tarihindeki bildirisinin geliştirilmiş şekli olduğunu söyledik. Radoslavov bildiriye hassasiyetle yaklaştı ve Kral'la²⁶⁸ konuştuktan sonra bir yanıt vermeyi vaat etti.

3936 numaralı telgrafınıza nazaran, bizim Bulgarlara karşı gelecekteki tutumumuzun, alınacak bu yanıtı ve genel olarak Bulgarların bize karşı tutumuna bağlı bulunduğunu kendisine anlattım.

Radoslavov'un yanına en son girdim, kendisi bildirimizin içeriğinden artık haberdardı, beni şu sözlerle karşıladı: "Bulgaristan'ın hazırlıksız olması çok üzücü, böyle olmasa Rusya'yla beraber Avusturya'ya ya da Türkiye'ye karşı harekete geçebilirdik."

Bu söze özel bir önem atfetmek gerekmez, fakat hem bu söz, hem de Radoslavov'un bizim bildirimiz karşısındaki genel tutumu, Bulgar Hükümeti'nin, kendisinden başka bir talepte bulunmamamız dolayısıyla şimdilik memnun olduğuna delalet etmektedir.

148

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

1 Aralık 1914, nu. 4076

Bordeaux ve Londra'ya telgraf çekilmiştir.

Kopyası Bükreş ve Atina'ya.

Fransız ve İngiliz Hükümetlerine, İmparatorluğumuz Hükümeti'ne katılarak şu önlemleri almaları teklifinde bulunuyorum:

1) Atina'da: Yunan ordusunun Sırbistan'a yardım etmek üzere derhal harekete geçmesi durumunda, üç müttefik ülkenin, Yunanistan'ı Bulgaristan'ın olası saldırısına karşı savunacağını Yunan Hükümeti'ne bildirilmesi; işbirliğinin ödülü olarak Yunanistan savaş sonrasında Arnavutluk'un güney bölümünü alacaktır.

2) Sofya'da: Üç müttefik devletin, Yunanistan'ı Bulgaristan'ın olası saldırısına karşı koruma yükümlülüğünü üstlenmiş olduklarının Bulgar Hükümeti'ne bildirilmesi. Cereyan etmekte olan süreçte Bulgaristan tarafsızlığını ciddiyet ve samimiyetle muhafaza ederse,

²⁶⁸ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

savaş sonrasında sınırlarını Makedonya’da önemli ölçüde ileri taşıyacak ve Trakya’da da topraklarını Enez-Midiya hattına kadar genişletecektir. Bunun dışında, Makedonya’da Sırp bölgesinde bulunan Yunan ordularının, askerî operasyonlar biter bitmez burayı terk edeceği garantisi de Bulgar Hükümeti’ne verilecektir.

3) Bükreş’te: Üç müttefik devletin, Yunanistan’ı Bulgaristan’ın olası saldırısına karşı koruma yükümlülüğünü üstlendiği bildiriye katılması ricasının Romanya Hükümeti’ne iletilmesi.

147

Rusya’nın Roma Elçisi Krupenski’nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov’a Gizli Telgrafı

8 Aralık 1914, nu. 196

4165 numaralı telgrafınızı aldım.

Zatîâlinizin de vurgulamış olduğunuz üzere, Salandra’nın konuşmasında, İtalya’nın durumunu önemli ölçüde değiştirecek hiçbir şey bulunmamaktadır. Hükümet’in bildirisinin, bana göre, “Roma Kabinesi’ni herhangi bir yükümlülük altında bıraktığının tartışılabilirliğini” telgrafımda zaten bu yüzden belirtmiştim. Kamuoyunun ve Fransız Elçi’nin²⁶⁹ memnun kalışlarının nedeni şu ki hazırlanmakta olan sınır değişikliklerine İtalya’nın kayıtsız kalamayacağı, bu konuşmada Hükümet tarafından Parlamento’da ilk kez dile getirilmiş oldu. Bu konuşma, İtalya’nın, kendi sınırlarını Avusturya sayesinde genişletme isteğinin bir ifadesi olarak –velev ki pek dikkatlice ifade edilmiş olsun– yorumlandı.

Bugün Sonnino’yu ziyaret ettim ve tarafsızlığın gerçekte aktif değil pasif bir tutum olduğuna bakılırsa, iyice anlayamadığım “aktif tarafsızlık” sözüyle neyin kastedildiğini kendisine sordum. Bakan bana kelimesi kelimesine şu yanıtı verdi: “Salandra tetikte ve aktif bir tarafsızlıktan bahsetti: Ulusal hedeflerimizi hesaba katan ve çıkarlarımız açısından tetikte bir tarafsızlık; aktif derken de her türlü olasılık karşısında hazırlıklı bulunmak için silahlanıyoruz, demek istenmiştir.”

²⁶⁹ Camille Barrère.

Konuşmamızın ilerleyen bölümünde Sonnino'ya, Bülow'un Geçiçi Elçi sıfatıyla gelişine nasıl bir anlam verdiğini sordum. Bakan, böyle bir atamanın nedenlerine ilişkin olarak –ki gazeteler bu nedenlerle doludur– şu ana kadar Berlin'den kendisine herhangi bir bilgi iletilmediği yanıtını verdi. Bununla Almanya'nın, Roma Kabinisi'nin politik tutumunu değiştirmeyi umduğunun benim açımdan gayet açık olduğunu kendisine ifade ettim. Bakan şu cevabı verdi: "Bülow gerçekten de bizim katılımımızı temin etmek amacıyla geliyorsa, kesinlikle imkânsız olanın peşindedir ve misyonu başarısızlığa mahkûm bulunuyor." Buna karşılık ben, Berlin Kabinesi'nin belki İtalya'dan sona kadar tarafsız kalma garantisi almayı umduğunu söyledim. Sonnino buna kalpten itiraz etti: "Roma İstanbul değildir; emin olunuz ki biz, elimizin kolumuzun bağlanmasına izin vermeyecek ve tam hareket özgürlüğümüzü muhafaza edeceğiz."

148

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

9 Aralık 1914, nu. 520

Üç Ortaelçinin²⁷⁰ bugün Radoslavov'a yaptıkları özdeş bildirinin metni:

"Hükümetinden aldığı emir doğrultusunda, 24 Kasım tarihli bildiriye dayanarak, Rusya Ortaelçisi, İtilaf'ın üç devletinin Yunanistan'a, kendisini Bulgaristan'ın saldırısına karşı koruma garantisi verdiklerini Kraliyet Hükümeti'nin dikkatine sunmaktan şeref duyar.

Buna ilaveten İtilaf'ın üç devleti, tarafsızlığını ciddiyetle ve vicdanla koruması durumunda, savaş sonrasında Bulgaristan'ın Makedonya'da adil bir toprak tazminatı alacağını ve Trakya'da da sınırlarını Enez-Midiya hattına kadar genişleteceğini Bulgaristan'a garanti eder."

²⁷⁰ Henry Bax Ironside, Hector André de Panafieu, Aleksandr Aleksandroviç Savinski.

149**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

9 Aralık 1914, nu. 522

Radoslavov'un 9 Aralık'ta üç Ortaelçiye²⁷¹ iletilen yanıtının metni:

“Kraliyet Hükümeti bu senenin 24 Kasım'ında Zatıâllileri Rusya Ortaelçisi'nin Sn. Başbakan'a sunduğu ve Bulgaristan'ın Romanya, Yunanistan ve Sırbistan'a karşı tarafsızlığını ciddiyetle muhafaza etme yükümlülüğünü üstlenmesine karşılık, İtilaf Devletleri'nin, savaş sonrasında tüm sorunların kesin çözüme kavuşturulması esnasında, bu ülkenin tutumunu göz önünde bulundurmaya ve kendisine önemli ölçüde toprak tazminatı vermeyi garanti ettikleri, Bulgaristan'ın Türkiye ya da Avusturya-Macaristan'a saldırmaya karar vermesi durumunda ise bu tazminatın arttırılacağını vaat ettikleri bildiriye incelemiştir. Tarafsızlığını bugüne kadar muhafaza etmiş olan Bulgaristan'ın bu çizgisini değiştirmesini gerektirecek herhangi bir gelişmenin yaşanmadığı göz önünde tutulursa, Kraliyet Hükümeti bu yoldan ayrılmamakta ve bununla beraber tüm diğer telakkiler yanında öncelikli yer işgal etmesi gereken ülke çıkarlarını savunmakta kararlıdır.”

150**Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı**

11 Aralık 1914, nu. 4241

Bulgaristan'ın Üçlü İtilaf'ın safına geçmesini sağlamaya yönelik çabalarınızda, bu ülkenin ivedilikle Türkiye aleyhinde harekete geçmesinin şart olduğuna değinmeyiniz. Bu, politik açıdan, zamansız bir hamle olarak değerlendirilmektedir. İtilaf Devletleri'nin gerekli göreceği anda Bulgaristan'ın Türkiye'ye savaş ilan edeceğinden emin bulunmak bütünüyle yeterli olacaktır.

²⁷¹ Henry Bax Ironside, Hector André de Panafieu, Aleksandr Aleksandroviç Savinski.

151

Avusturya'nın Sofya Ortaelçisi Tarnowski'nin Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Berchtold'e Gizli Telgrafı

Sofya, 13 Aralık 1914, nu. 3203

Başbakan,²⁷² tazminatlara dair yazılı güvence için müracaatıma yanıt alıp almadığımı sordu.

Kendisine, net bir yanıt almadığımı fakat kişisel kanaatimin, Viyana'nın, pasif kalması karşılığında Bulgaristan'a belirli vaatlerde bulunmaya yatkın olmadığı, tam tersi Sırp topraklarının Bulgar ordularınca işgal edilecek bölümü için güvence vermeye hazır olduğu yönünde bulunduğunu ifade ettim.

Başbakan dedi ki böyle bir yanıt mevcut duruma ilişkin olarak hem bizim, hem de Almanların değerlendirmesine bütünüyle uyar, nitekim hem biz, hem de onlar –Alman Ortaelçi'nin²⁷³ dün Başbakan'a ifade etmiş olduğu üzere– Bulgaristan'ın bir an önce harekete geçmesini bekliyoruz.

Böyle bir teklif Bulgar Hükümeti'nce yalnızca esefle karşılanabilir, zira şunu göz önüne almak gerekir ki Antanta²⁷⁴ temsilcileri Bulgaristan'a, tarafsızlığını koruması karşılığında Makedonya'nın büyük bir bölümünün ve Enez-Midiya hattına kadar Trakya'nın verileceğini garanti eden yazılı bir teklif yapmışlar. Bu meseleye ilişkin yazı Kral'da²⁷⁵ bulunuyormuş ve Başbakan, bugün bu yazıyı bana gösteremedi.

Bulgaristan'ın bizden çok daha fazlasını alabileceğini ve kendisinden beklenen tek şeyin bunu almak olduğunu söyledim.

Yalnızca benim değil, Başbakan'ın de emin bulunduğu üzere, savaşta galip ayrılamayacak olan İtilaf Devletleri'nin vaatlerinin bir kıymetiharbiyesi yok. İtilaf Devletleri'nin kendi vaatlerini yerine getirmesinin ön şartı olan Sırbistan'ın Bosna'yı işgalini Bulgaristan'da kimse durup bekleyecek değildir.

²⁷² Vasil Radoslavov.

²⁷³ Gustav Michahelles.

²⁷⁴ Bkz. 4 numaralı belgenin ilgili dipnotuna.

²⁷⁵ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

Başbakan, Bulgaristan şimdi Makedonya'yı işgal edebilecek durumda olsa, benim yaptığım durum değerlendirmesinin doğru olacağını, fakat bunun mümkünsüzlüğü ve [...] ²⁷⁶ göz önünde tutulursa, İtilaf Devletleri'nin teklifinin daha elverişli olduğunu kabul etmek zorunda kaldıklarını söyledi. Başbakan'a göre, bu durum Hükümet üzerinde bu yönde bir etki yapabilir.

Birkaç gün içinde Meclis'te cari işlerin sonuçlandırılmasının ardından, kendisi, Rusya politikasına ilişkin ilkesel sorunu Kral'ın değerlendirmesine sunacak ve Zatıalileri, durumun tatmin edici bulunup bulunamayacağına karar verecektir.

Ben kendisine, durumun ciddiyetinin hem Hükümet, hem de Kral tarafından çok iyi bilindiğini, Bulgaristan için biricik değerli kazanım olabilecek Makedonya'ya yalnızca İmparatorluğumuzun aracılığı sayesinde sahip olabileceklerini ve Başbakan'ın durumu olanca gerçekliğiyle kendi içinde değerlendirmesi gerektiğini söyledim. Biz ve Almanya, Bulgaristan'ın harekete geçmesini istiyoruz ve herhangi bir tehir istemiyoruz. Başbakan sürekli olarak, Bulgaristan'ın henüz savaşa hazır olmadığını söyleyerek bizi vazgeçirmeye çalışıyor, fakat hazır olur olmaz hemen harekete geçeceğini de söylemiyor.

Başbakan bu sözüme, Bulgaristan'ın Makedonya'yı işgalinin askerî operasyonsuz mümkün olmayacağını iyi bildiklerini ve bu nedenle ciddiyetle hazırlandıklarını söyleyerek yanıt verdi.

Ben, Bulgaristan'ın henüz tam hazır olmayışının teçhizat eksikliğinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını sordum. Başbakan, kendisinin de düşüncesinin aynı yönde olduğunu söyledi, fakat Harbiye Bakanı'nın ²⁷⁷, ayın 15'inde tam savaş hazırlığı durumunda olmayı umduğunu da ekledi.

"O vakit Bulgaristan hemen askerî operasyona başlayacak mı?" diye sordum ve karşılığında, bu sorunun Hükümet tarafından çözüleceği, Başbakan'ın kendi başına bir tarih veremeyeceği yanıtını aldım. Ben, bunun oldukça belirsiz bir yanıt olduğunu söyledim, Başbakan ise bizim zafer kazanmamızı istediğini vurgulayarak, bunun Bulgaristan'ın harekete geçmesine bağlı bulunduğundan emin olsa, derhal bu yönde harekete geçeceğini, fakat bu sayede durumun

²⁷⁶ Atlanmış.

²⁷⁷ İvan Fiçev.

daha da kötüye gideceğine inandığını, çünkü Yunanistan'la Romanya'nın da tarafsız kalmayacağını söyledi.

Bu arada, Bulgaristan daha bir süre hareketsiz kalır ve biz Sırbistan'ı mahvedersek, ne Yunanistan, ne de Romanya artık Sırbistan'ın yanında savaşa katılmamış ve bu durumda Bulgaristan'ın harekete geçmesinin de bize gerçek anlamda bir faydası dokunurmuş.

Başbakan, her halükârda, istediği yazılı vaadi bizden ve Almanya'dan alacağını ümit ettiğini söyledi. Kendisi, Alman Ortaelçi'ye de aynı şekilde müracaatta bulunmuştur.

152

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'ye Gizli Telgrafı

16 Aralık 1914, nu. 4302

Niş, Paris ve Londra'ya bildirilmiştir.

449 numaralı telgrafınız alındı.

4172 numaralı telgrafıma atfen.

Rusya'nın çıkarları açısından, Bulgaristan'ın askerî hareketi Türkiye aleyhinde yönelmiş olursa, çok daha faydalı olabilir. Fakat bu hareket, yalnızca Rus orduları Balkan Yarımadası'na çıktığı sırada gerçekleşirse, iyi bir zamanlama olur. Bu itibarla, şimdiki çabalarımızın öncelikli hedefi Balkan Bloku'nun yeniden kurulmasından ibarettir. Bu olmadan ne Yunanistan, ne de Romanya'nın savaşıma karar veremeyeceği artık yeterli ölçüde anlaşılmış bulunuyor. Böyle bir blokun kurulması ise Bulgaristan'ı öncelikle Makedonya'da toprakla ödüllendirmeden mümkün olamayacaktır. Bu nedenledir ki Romanya'nın bu meselede desteği özellikle değerlidir, çünkü Balkan Devletleri İttifakı'nın yeniden kurulması amacıyla Romanya'nın malum toprak tavizlerini vermeye hazır olduğuna bakılırsa, Sırlar üzerinde etkili olmayı da herkesten daha kolay başaracaktır. Yeni Dobruca'nın bir bölümünün derhal Bulgaristan'a iade edilmesinin, Sırbistan açısından çok daha ikna edici bir örnek teşkil edeceği de şüphesizdir.

Romanya Hükümeti böyle bir karar almaya şimdilik zorlanamayacağına göre, Bulgaristan'a aynı anda toprak tavizinde bulunmak konusunda kendi aralarında bir anlaşma sağlanması amacıyla en azından Paşić'le müzakerelere başlaması için Brătianu'yu ikna etmek artık pek yararlı olacaktır. Bir sonraki adımda, Sırbistan ve Romanya'nın Bulgaristan'la beraber, söz konusu toprakların Bulgaristan'a verilmesi şartlarını hazırlamaları gerekir.

Yunanistan'ın bu ittifaka katılımı, adları anılan bu üç devletin kendi aralarında bir anlaşmaya varmalarının akabinde gerçekleşmelidir.

Eğer Brătianu, Sırp Hükümeti'yle direkt temasa geçme inisiyatifi kendi üzerine almak istemezse, İtilaf Devletleri'nin temsilcileri Romanya Hükümeti'nin niyetinden Paşić'i gizlice haberdar edebilir.

153

Rusya'nın Atina Ortaelçisi Demidov'un Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

8 Ocak 1915, nu. 407

Kopyası Niş'e.

İtalya'nın Arnavutluk politikası Yunanistan'ı telaşlandırmaya başlıyor. Buradaki İtalyan Ortaelçi²⁷⁸ kendi Hükümetinin, Yunan ordularının Epir'de işgal ettikleri bölgenin sınırları içinde kalmalarına, ayrıca Yunanları savunmak üzere Dıraç'a²⁷⁹ gönderilen savaş gemisinden asla bir çıkarma yapılmamasına yönelik isteğini gayet sert bir biçimde bildirmiştir. Bu arada İtalyanlar, Avlonya'nın²⁸⁰ çevresini yavaş yavaş tutmaktalar ve görünüşe göre, Arnavutluk'taki kargaşadan faydalananarak, buradaki yaygın kanaate bakılırsa daha sonra

²⁷⁸ Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

²⁷⁹ Dıraç: Adriyatik Denizi kıyısında Arnavutluk'un bir kenti. XVI. yüzyıl başlarında Osmanlı egemenliğine Dıraç, XX. yüzyıl başlarında Arnavutluk bağımsızlık hareketinin merkezlerinden biri haline gelmiş, bir süre bağımsız Arnavutluk'un başkenti olmuştur.

²⁸⁰ Avlonya: Adriyatik Denizi kıyısında liman kenti. Arnavutluk'un güney illerinden Avlonya'nın merkezidir. 1912 yılında bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk'un ilk başkenti olmuştur.

Sırbistan'la pazarlıkta kullanabilmek amacıyla Dıraç'ı da tutmaya niyetlenmektedirler.

Venizelos, Arnavutluk'un muhtariyetini korumayı İtalyanların varlığına yeğleyeceğini bana söyledi. İtalyanların eylemlerindeki ikilik nedeniyle Venizelos, şimdi ne yapması gerektiği sorusuyla üç devlete başvurmayı düşünmektedir, çünkü bir yandan İtalya Yunan ordularının ileri hareketini veto etmektedir, diğer yandan ise kendisi, Avusturya ve Türkiye tarafından kışkırtılan Arnavut isyancıların Sırbistan'a zorluk çıkarmaya gayret etmeleri durumunda kuzeyde sabotaj yapmayı kabul etmiştir.

154

Rusya'nın Belçika Elçisi Kudaşev'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

Le Havre, 22 Ocak 1915, nu. 2

Romanya'nın; Rusya ve Sırbistan'a karşı koyma amaçlı bir Rummen-Yunan-Bulgar ittifakı anlaşması yapmak için müzakereler yürüttüğüne ilişkin haberler burada, güveni hak eden bir kaynaktan alınmış bulunuyor. Bu ittifak, Romanya'nın Avusturya-Macaristan aleyhinde savaşa katılması beklentisini etkileyemez ve Rusya'nın İstanbul ve Boğazları tutması durumunda savaş sonrasında Slav tehlikesine karşı bir uyarı rolünü yerine getirmesi gerekir.

Söylentilere göre, Yunanistan henüz kararını vermiş değil, fakat Romanya'yla Bulgaristan arasında İtalya'nın telkiniyle bir anlaşma imzalanmış olmasından kuşku duyarak, anlaşmaya katılmazsa, Türkiye'nin muhtemel parçalanışı sırasında kendi çıkarlarının dikkate alınmayacağından endişelenmektedir.

Alman İmparatoru II. Wilhel
[1888-1918]

155

Bulgaristan'ın Viyana Ortaelçisi Rizov'un²⁸¹ Bulgaristan Dışişleri Bakanı Radoslavov'a Gizli Telgrafı

30 Ocak 1915, nu. 25

Bükreş'teki Alman Ortaelçi²⁸² şu telgrafı çekmiştir:

İtalya, tarafsızlığını bozabileceğini Romanya'ya bildirmiştir. İtalya'nın böyle bir adım atma kararı almaması için Avusturya'nın Trieste'yi²⁸³ İtalya'ya bırakması şart. Bülow'un bu tavizin verilmesine yönelik ısrarları sonucunda, Almanya'nın İtalya'daki Askerî Ataşesi,²⁸⁴ durumu Alman İmparatoru'na²⁸⁵ rapor etmek amacıyla

²⁸¹ I. Dünya Savaşı yıllarında Bulgaristan'ın Viyana Ortaelçisi olduğu anlaşılan Rizov hakkında daha fazla bilgiye ulaşamadık. Aynı dönemde Rizov soyadlı ünlü bir Bulgar diplomat vardır ki bu kişi 1860 yılında doğup 1918 yılında ölen Dimitr Rizov'dur. Fakat Dimitr Rizov 1908-1915 yılları arasında Bulgaristan'ın Roma Elçisi, 1915 yılından öldüğü tarihe kadar da Berlin Elçisi'dir. Dimitr Rizov'un kardeşi Nikola Rizov da (1872-1942) diplomat olup I. Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda ülkesinin Berlin, Atina ve Bükreş Elçiliklerinde sekreterlikler yapmıştır. Daha sonra Viyana Ortaelçiliği görevinde bulunan kişinin Nikolay Rizov olup olmadığını açıklığa kavuşturamadık.

²⁸² Hilmar von dem Bussche-Haddenhausen.

²⁸³ Trieste: İtalya'nın kuzeydoğusunda bir bölge. I. Dünya Savaşı öncesinde Avusturya İmparatorluğu'nun sınırları içindeydi. Savaş sonrasında İtalya'ya geçti. II. Dünya Savaşı yıllarında bir süreliğine Alman ordularının kontrolüne girdi.

²⁸⁴ Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

²⁸⁵ II. Wilhelm.

bugün Alman Baş Karargâhı'na gitmiştir. Bu hususu Tarnowski'yle, hatta Viyana'da konuşmanızın sizin açınızdan faydalı olabileceğini düşünüyorum, bu arada Gennadiyev'in ve benim, böyle bir tavizin hâlihazırda İtalya'nın tarafsızlığını –ki Romanya'nın tarafsızlığı da buna bağlı bulunuyor– temin etmenin biricik yolu olduğuna dair kanaatlerimize atıfta bulunabilirsiniz.

Durumu İstanbul'a telgrafla bildiriniz.

156

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

8 Şubat 1915, nu. 45

Şahsen.

Kral,²⁸⁶ dün Guise Dükü'ne,²⁸⁷ meselenin uzman kişilerle etraf-
lıca tartışılması sonucunda, Türkiye'ye karşı çıkamayacağını anladığ-
ını bildirmiştir. Bahane olarak kendisi, savaşın destek görmeyece-
ğini ve askerlerin savaşmak istemeyeceğini öne sürmüştür.

Bu kararın gerçek nedenini tespit etmek elbette ki zor, özellikle
de birden fazla ihtimal bulunuyorsa: Avusturya-Almanya aleyhinde
bulunmama isteği, Rusya ve Fransa'yla kişisel hesaplar, dışarıdan
kendisi üzerinde bir baskı oluşturulmasına izin vermek istememesi
ve en sonda, Kral'ın öne sürdüğü neden. Fakat bu sonuncu neden,
burada gözlemlenen tüm askerî hazırlıklarla çok az örtüşmektedir.

Bulgarların, Midiya-Enez hattının kendilerine iki defa: Londra'da
ve geçen senenin 9 Aralık tarihinde, tarafsızlıklarını sürdürmeleri
karşılığında –520 numaralı telgrafım– önerilmiş olduğunu düşün-
meleri ve bunun için Türkiye aleyhinde savaşa katılma zorunlulu-
ğu hissetmemeleri de belirli bir etki payına sahiptir. Her halükârda
Guise Dükü'nün misyonunun tam bir başarısızlıkla sonuçlandığını
kabul etmek gerekiyor.

²⁸⁶ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

²⁸⁷ Jean Pierre d'Orléans.

157

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafı

9 Şubat 1915, nu. 498

Fransız²⁸⁸ ve İngiliz²⁸⁹ Elçilere dün şu içerikte bilgi notu ilettim:

“Bulgaristan’ın bugüne kadar gözetmiş olduğu tarafsızlık, İtilaf Devletleri’nin Sırp Hükümeti’ne, Bulgarların milli heveslerini besleyecek toprak tavizinde bulunması için baskı yapmasını mümkün kılacak özellikte değildir. Bu durumda müttefik ülkelerimiz, Bulgar Hükümeti’nden açıkça ve ivedilikle Üçlü İtilaf’tan yana tavır koyması ve silahlı kuvvetlerini kendisinden talepte bulunulduğu anda Üçlü İtilaf’ın emrine vermeye hazır bulunduğunu ilan etmesi ricasında bulunmak zorundalar. İtilaf Devletleri, tekliflerinin kabul edilmesi durumunda Bulgaristan’a Eğri Palanka²⁹⁰-Köprülü²⁹¹ hattının ve Ohri’nin²⁹² güneyinde kalan Makedonya topraklarının, bu şehirler de dâhil olmak üzere, verilmesini –Sırbistan İtilaf Devletleri’nce kendisine vaat edilen toprak tavizlerini alır almaz– sağlayacaklardır. Bulgaristan toprak kazanımı dışında müttefik ülkelerimiz tarafından geniş ölçüde finans yardımı alacağına, askerî teçhizat gönderimine ve kendi politikasındaki değişime bağlı olarak her türlü başka yardım ve desteği göreceğine de güvenebilir. Her şeye rağmen daha önceki tutumunu

²⁸⁸ Georges Maurice Paléologue.

²⁸⁹ George William Buchanan.

²⁹⁰ Eğri Palanka: Makedonya’nın Bulgaristan sınırında kent. XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’na bağlı bölgede kurulmuştur. Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı egemenliğinden çıkmış, 1912-1915 yılları arasında Sırp, 1915-1918 yılları arasında Bulgar idaresinde kalmıştır. 1918 yılında Yugoslavya’nın yönetimi altına giren Eğri Palanka 1991 yılından itibaren bağımsız Makedonya’nın bir kentidir.

²⁹¹ Köprülü: Makedonya’nın merkezi kesiminde kent. XIV. yüzyıl sonlarından XX. yüzyıl başlarına kadar Osmanlı idaresinde bulunmuştur. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında birkaç defa el değiştirdikten sonra Yugoslavya’da kalmıştır. Makedonya’nın 1991 yılında bağımsızlık kazanmasından itibaren bu ülkenin bir kentidir.

²⁹² Ohri: Makedonya’nın güneybatısında kent. XIV. yüzyıl sonunda Osmanlı egemenliğine girmiş, I. Balkan Savaşı’nın ardından Sırbistan’a geçmiş, daha sonra Yugoslavya’nın bir parçası olmuştur. 1991 yılından itibaren bağımsız Makedonya’nın bir kentidir.

sürdürmesi durumunda Bulgaristan, bu kararsızlık politikasından doğabilecek sonuçlardan yalnızca kendisi mesul olacaktır.”

158

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

10 Şubat 1915, nu. 51

Çok gizli.

Dün Radoslavov'u gördüm, Guise Dükü'nü²⁹³ kastederek “Parisli misafirin” ne getirdiğini bana kendisi sordu. Ben bilmediğimi söyledim. Konuşmanın ilerleyen bölümlerinden ve Radoslavov'un imalarından, Dük'ün misyonu üzerine Kral'ın²⁹⁴ kendisiyle konuşmuş olduğu ve muhtemelen kendisine, benimle görüşürken Dük'ün aldığı ret cevabından kaynaklanan izlenimi düzeltmesini söylediği anlaşıldı.

Radoslavov, şimdiki Hükümet açısından en zor zamanın geldiğini, çünkü Bulgaristan'ın bugüne kadar ciddiyetle sürdürdüğü tarafsız tutumu değiştirmesi gerektiğini Hükümet'in hissettiğini ve kendi görevinin de fırsatı kaçırmamaktan ibaret olduğunu söyledi. Kendisi; bir yandan Bulgaristan'ın Türkiye aleyhinde savaşa etkin katılımının Üçlü İtilaf Devletleri'nce zorunlu bir şart olarak öne sürüldüğünü görüyor, diğer yandan da böyle bir savaşa girme fikrinin tutulmayacağını, çünkü halkın tamamında Türkiye'ye karşı, güçlerin denk olmadığı savaşta kâfi derecede insan hayatının feda edildiği kanaati bulunduğunu anlıyormuş. Bir Slav olarak Slavların çıkarları uğruna verdiği mücadelede Rusya'nın yardımına yetişemediğinin bilinci içinde acı çekiyormuş.

Ben bunun karşılığında kendisine, eğer ülkesinin çıkarlarını doğru değerlendiriyorsa, tutumunun büsbütün açık olması icap ettiğini, Rusya'nın defaatle önermiş olduğu ve duruma açıklık da kazandırabilecek gizli müzakere imkânından aslında çoktan yararlanması gerektiğini, tüm Rusların ve Slavların böylesi bir kararsız-

²⁹³ Jean Pierre d'Orléans.

²⁹⁴ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

lık dolayısıyla edindikleri ağır izlenimi bir tarafa bırakacak olursak bile, sürekli uzatmakla Bulgaristan'ın bu kez de zararlı çıkma riskini göze aldığını söyledim.

“Mutluluk yanınızdan geçiyor ve sizin onu kaçırma ihtimaliniz var”, dedim. “Rusya’ya müracaat edeceğiniz yerde, Almanlardan para alıyorsunuz”, dedim. Bunun üzerine kendisi, bu cüzi maliye operasyonunun hiçbir politik önemi bulunmadığına, mahvını Bulgaristan'ın da, Rusya'nın da aynı derecede arzu ettiği Türkiye'nin müttefiki olan Almanya'ya ülkesinin bağlanması mümkün olmadığına dair yeminler etti.

Zatîâlinizin, Bulgaristan'ın aldığı avansı ve sonuçlarını, yakın zamanda İtilaf'ın üç kabinesi arasında sürdürülen müzakerelerin yenilenmesi açısından aşılması imkânsız engeller olarak görmemeniz ihtimaline karşılık, aramızda geçen konuşmayı biraz ayrıntılı bir biçimde aktarıyorum. Eğer bu ihtimal gerçekleşirse, elimdeki tüm bilgilerin yekûnundan hareketle, Bulgar Hükümeti'ni savaşa etkin katılım şartıyla zorlamayarak, yalnızca tarafsızlığına açıkça ve gerçekten bize dost bir hüviyet kazandırması talebinde bulunmanın daha pratik ve mantıklı olacağını düşünüyorum.

159

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

23 Şubat 1915, nu. 87

Sör Edward Grey İngiltere Hükümeti'nin, çeşitli Balkan halklarını bir araya getirme düşüncesine olumlu bakmayı sürdürmekle beraber, Bulgaristan'ın sergilediği tutumun, Sırbistan'ın Bulgaristan lehinde toprak tavizinde bulunması için ısrarcı olabilmek adına İngiltere'ye yeterli dayanağı vermediğini Londra'daki Bulgar temsilciye²⁹⁵ anlattığı konusunda İngiliz Ortaelçi'yi²⁹⁶ bilgilendirmiştir. Bu nedenle İngiliz Hükümeti şu an için Bulgaristan'a şu ya da bu toprak kazanımı konusunda garanti verilmesine ilişkin hiçbir yükümlülük

²⁹⁵ Panço Hadjimişev.

²⁹⁶ Henry Bax Ironside.

üstlenememektedir, fakat Bulgaristan'ın Türkiye aleyhinde katılımı İngiltere'nin bu husustaki yaklaşımını büsbütün değiştirecektir.

160

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Fransa'nın Petrograd Elçisi Paléologue ve İngiltere'nin Petrograd Elçisi Buchanan'e Hatırlatma Notu

7 Mart 1915

İngiliz ve Fransız Hükümetlerinin, görünüşe göre, İtalya'nın işbirliğine önem verdiklerini göz önünde tutarak, Bay Sazonov, buna herhangi bir engel çıkarma niyetinde bulunmamaktadır. Buna rağmen kendisi, müttefik devletlerimizin İtalya'ya bu işbirliğinin karşılığında sunabilecekleri imtiyazların, İtalya'nın katılımının askeri ve politik açıdan sağlayacağı yararlar uyumlu olması gerektiği kanaatindedir. Bu anlamda, devletlerimizin altı ay önce İtalya'ya yapmaya hazır oldukları tekliflerin gözden geçirilmesinde fayda vardır. Bu tekliflerin halihazır duruma uyumlu hale getirilebilmesi amacıyla, Bay Sazonov, bu hususta İtalya'yla yapılacak müzakerelere ilişkin girişimin bu ülkenin kendisince gerçekleştirilmesinin şart olduğunu düşünmekte ve devletlerimizin Türkiye'ye karşı operasyonlarına İtalya'nın katılımına izin verilmesinin yalnızca, İtalya'nın aynı zamanda Avusturya-Macaristan'la yapılan savaşa da etkin bir şekilde katılması durumunda mümkün olacağına inanmaktadır.

161

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf ve Paris Elçisi İzvolski'ye Gizli Telgrafı

8 Mart 1915, nu. 1001

Avusturya ve Almanya'yla mücadeleye yeni müttefikler celbinin genel anlamıyla uygun olacağını kabullenirken, özelde İtalya hususunda, bu ülkenin taleplerinin, savaşa katılmasının bize sağlayacağı gerçek faydayla örtüşmeyeceği endişesini taşıyorum.

Bu katılımın başlıca faydasını, özgül ağırlıklarına abartılı ümitler yüklenemeyecek olan yeni silahlı kuvvetlerin bize katılımından ziyade, bırakacağı manevi etkide ve bunun yanında, askerî kaçak malın İtalya üzerinden Almanya ve Avusturya'ya girişine bu sayede son verilmesinde görüyorum.

Fransa ve İngiltere'nin İtalya'yı bir an önce savaşa sokmak istemelerini göz önünde tutarak, çekincelerimde ısrar etmemeye hazırım, fakat şunların şart olduğunu düşünüyorum:

1) Öncelikle, İtalya'ya verilecek olan ve altı ay önce Rusya, Fransa ve İngiltere'nin üzerinde anlaşmış bulundukları vaatlerin, değişen şartlar doğrultusunda gözden geçirilmesi;

2) Açıkça bizim tarafımıza geçişinin şartlarına ilişkin müzakerelere başlama inisiyatifinin İtalya'ya bırakılması;

3) İtalya'nın Türkiye'ye karşı bizimle ortak operasyonlara katılmasına izin verilmesinin, aynı zamanda Avusturya'ya karşı harekete geçmesi şartına tabi tutulması.

İtalya'nın Avusturya'yla ilişkilerini henüz bozmadan, Türkiye'ye karşı bize kendi yardımını önermeye hazır olduğunu ve bu sayede hem Türkiye'de, hem de Avusturya'da ödüllendirilme hakkı elde etmek istediğini düşünmemi gerektiren birtakım işaretlerden dolayı son maddenin şart olduğuna inanıyorum.

162

Rusya'nın Paris Elçisi İzvolski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

10 Mart 1915, nu. 126

Kopyası Londra'ya.

1001 numaralı telgrafınızı aldım.

Telgrafınızın içeriğini Delcassé'ye bildirdim. Kendisi ilk izlenim olarak bana şunları ifade etti: İtalya'nın, müttefiklerin Avusturya ve Almanya'yla mücadelesine katılmasını halen, hem manevi etkisi cihetiyle, hem de askerî açıdan pek çok istemektedir, müzakere girişiminin İtalya tarafından başlatılması gerektiği konusunda kendisi size tamamen katılmaktadır, İtalya'nın yalnızca Türkiye aleyhinde

değil, Avusturya aleyhinde de harekete geçmesi gerektiği zaten kendiliğinden açıktır.

Bu arada, Delcassé'nin sahip olduğu bilgilere nazaran İtalya Hükümeti'nin Boğazlar ve İstanbul operasyonlarına mutlaka katılmak gibi bir hedefi bulunmamaktadır.

Ve sonda, İtalya'ya verilmesi düşünülen, Rusya, Fransa ve İngiltere'nin altı ay önce üzerinde anlaştıkları vaatlerin gözden geçirilmesi konusuna gelince, Delcassé, bu vaatlerde herhangi bir kısıtlama yapılmasının, İtalya'yı müttefiklerden uzaklaştırabileceğinden fazlaca endişe duymaktadır. Bildiği kadarıyla, İtalya'ya yalnızca Trentino,²⁹⁷ Trieste ve Avlonya vaat edilmiştir ve bunlardan bir kesinti yapılması kanaatinde değil, özellikle de Almanya tarafından İtalya'ya Trentino'nun savaşı ilhakı vaat edilmekteyken.

Delcassé, nihai yanıtı, teklifimizi dikkatlice inceledikten sonra verecektir.

163

Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'un Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

10 Mart 1915, nu. 167

Çok gizli.

Cambon ve beni aynı anda davet ederek, Grey, cuma günü Imperiali'nin, kendi Hükümeti adından, İtalya'nın belirli şartlarda savaşa girmeye kabul edebileceğini kendisine söylemiş olduğunu anlattı. Imperiali şartları sözlü olarak iletmış, Grey ise bu şartlardan haberdar olması gereken Rusya ve Fransa'yla önceden mutabık kalınmadan hiçbir nihai karar alınamayacağı yanıtını vermiş.

Imperiali dün yine kendisini ziyaret etmiş, içeriğini Cambon'a ve bana sözlü olarak anlatması için bir hatırlatma notu getirmiş. Hafızama ya da hemen oracıkta düşülen notlara güvenemeyerek,

²⁹⁷ Trentino: İtalya'nın kuzeyinde bölge. I. Dünya Savaşı öncesinde Tirol'ün bir parçası olarak Avusturya İmparatorluğu'nun egemenliğinde bulunuyordu. Savaş sonrasında güney Tirol'le beraber Trentino da İtalya'ya geçti. II. Dünya Savaşı sırasında bir süreliğine Alman ordularının kontrolü altına girmiştir.

coğrafi şartları Buchanan'a telgraf aracılığıyla iletme zahmetini kendi üzerine almasını Grey'den rica ettim.

Grey, kendi izlenimlerini şöyle özetledi. Bu iş öylesine mühim ki gizliliğinin ciddiyetle muhafaza edilmesi gerekmektedir. Kendisi, İtalya'nın şartlarını fevkalade ciddi bulmaktadır.

Diğer yandan yine İtalya, kendi kara ve deniz kuvvetlerini Avusturya'ya karşı, Türkiye'ye karşı ya da İtilaf Devletleri'yle savaş halinde bulunan herhangi başka bir devlete karşı kullanılmak üzere İtilaf Devletleri'nin emrine vermeğe ilişkin yazılı bir teklifte bulunmakta ve barış imzalanması halinde üçlü olarak anlaşma yükümlülüğünü de üzerine almaktadır. Kendisi, Bülow'un barışı sağlama amaçlı misyonunun açıkça başarısızlığa uğramış olduğu kanaatindedir.

Grey, bu şartlarda, söz konusu çalışmanın özellikle özenli bir yaklaşım gerektirdiğine inanmaktadır.

İtalya en geç Nisan ayında savaşa girmeye hazır bulunacağını bildiriyor.

Grey gibi Cambon ve ben de İtalya'nın şartlarını fevkalade ciddi bulmakla beraber, görüş belirtmekten kesinlikle imtina ettik ve bu işi kendi Hükümetlerimizin değerlendirmesine bıraktık. Hiçbir özel müzakere gerçekleşmedi. Konuşma sırasında Cambon, İtalya'nın istediği gibi, Orta Arnavutluk'un Dıraç limanı ile beraber muhafaza edilmesinin şart olup olmadığını sordu. Şahsen kendisi bunun şart olmadığını düşünmektedir. Grey fikir bildirmedi fakat görünüşe göre, o da bunun şart olduğu düşüncesine katılmamaktadır.

İtalya'nın Oniki Ada'yı²⁹⁸ almak isteğine temas eden Cambon ve Grey, bu adaların Yunanistan'a vaat edilmiş olmadığı konusunda mutabık kaldılar; Grey, İngiliz Hükümeti'nin bu isteğe prensipte karşı çıkmayacağını düşünmektedir.

²⁹⁸ Oniki Ada: Ege Denizi'nin güneydoğusunda takımadadır. XIV. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı egemenliğinde bulunmuş, 1912 yılında İtalya'nın kontrolüne girmiş, 1947 yılında Yunanistan'a bırakılmıştır.

164

**Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi**

17 Mart 1915, nu. 155

Şahsen.

Buradaki İtalyan Ortaelçi,²⁹⁹ İtilaf Devletleri'nin neden İtalya'yla müzakerelere başlamadığını bana sorup duruyor. Bugün meslektaşım bana, kendi Hükümetinin, İtalya'yı Türkiye'nin mirasının paylaşılmasına katılmaktan alıkoymak istediğimizi düşünmeye başladığını söyledi.

165

**Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un
Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafi³⁰⁰**

25 Mart 1915, nu. 1352

Grey; İtalyan Elçi'yle³⁰¹ yürüttüğü müzakerelerin gidişatı ve Buchanan'a çektiği telgrafta bizim İtalya'ya vereceğimiz yeni tavizler lehinde belirtmiş olduğu görüşler konusunda sizi muhtemelen bilgilendirmiştir.

Bana göre, İtalya'yı mümkün olan en kısa sürede Avusturya'ya karşı harekete geçirmeyi her ne kadar çok istiyorsak da, tavizkârlığımızın bir sınırı bulunmalı. İtalya'nın, askerî açıdan önemiyle örtüşeceğini hiç sanmadığım gayet büyük kazanımları hususunda zaten önceden mutabakata varmış bulunuyoruz. Sırbistan ve Karadağ'ın çıkarlarının İtalya'nın çıkarlarına nihaî olarak feda edilmesini haklı bulmak mümkün değildir.

Roma Kabinesi'yle müzakerelerinizi sürdürdüğünüz sırada, anlaşma sağlanmasının İtalya açısından bizim açımızdan olduğundan daha az önem arz etmediğini unutmamak gerekir, çünkü İtalya, göreceli olarak küçük bir askerî güç kullanımı karşılığında hem Avus-

²⁹⁹ Carlo Fasciotti.

³⁰⁰ Orijinal belge üzerinde İmparator II. Nikolay'ın notu bulunuyor: "Pekiye. Çarskoye Selo, 27 Mart 1915."

³⁰¹ Guglielmo Imperiali.

turya'da, hem de Türkiye'de büyük kazanımlar elde etmeyi yalnızca bu sayede umabilir.

Roma'dakilerin şunu anlaması gerekir ki Londra müzakerele-
rinin başarısızlıkla sonuçlanması durumunda İtalya'nın yalnızca
Trieste, Dalmaçya³⁰² ve Antalya'dan değil, hatta Trentino'dan da
vazgeçmesi gerekecek, çünkü müttefiklerle anlaşamadığını öğrenen
Almanya ve Avusturya'nın, kendisini savaşa katılmaktan alıkoymak
için İtalya'ya toprak tavizinde bulunması zor olacaktır.

İtalya'nın Avusturya-Almanya'nın safına geçmesine ise, İtalyan
halkının mevcut ruh hali ve bu ruh hali içinde Adriyatik'te egemen
olma hayallerinin gerçekleştirilemeyeceğinin açıklığı göz önünde
tutulursa, ihtimal verilemez.

Paris'e bildirilmiştir.

Fransız Elçi

166

Bulgaristan'ın Petrograd Elçisi Macarov'un Bulgaristan Kralı I. Ferdinand'a Gizli Telgrafı

25 Mart 1915, nu. 256

Dün akşam görüştüğüm Fransız Elçi Paléologue, şu sözlerini
şahsen Zatiâlinize iletmem ricasında bulunmuştur:

³⁰² Dalmaçya: Balkan Yarımadası'nın kuzeybatısında, Adriyatik Denizi kıyısında ta-
rihi bölge. Günümüzde Hırvatistan ve Karadağ'ın sınırları içindedir. 1815 yılında
Avusturya İmparatorluğu'na ilhak edildi. 1918 yılında Sırp, Hırvat ve Sloven Kral-
lığı'nın bir parçası oldu. 1945 yılında Hırvatistan ve Karadağ arasında paylaşıldı.

“Ulusal birliğini sağlaması açısından şimdi Bulgaristan’ın önünde en uygun fırsat açılmıştır. Çanakkale’nin geçilmesi için en fazla 2 ay gerekiyor, fakat bu, belki daha erken gerçekleşir.

Eğer Bulgaristan Üçlü İtilaf’ın safında savaşa katılacağını ilan eder ve bunun için belirli bir tarih verirse, ben kendisine sınırlarını Midiya-Enez hattı boyunca uzatacağını, 1912 Antlaşması’nın, Petersburg Protokolü’nün³⁰³ yerine getirileceğini, Kavala’yı ve her türlü mali kolaylığı garanti ediyorum. Üçlü İtilaf Bulgaristan’ı Romanya ve Yunanistan’ın olası saldırısına karşı garantiye almaya da hazır bulunuyor.

Türkiye’ye çıkarma yapabilmek için yeterli askere sahibiz: Rusya 100 bin, İngiltere 60 bin ve Fransa 50 bin. Bulgaristan savaşa katılmayı arzu etmezse, asker sayısı arttırılabilir.

Bunları size, yalnızca, kendisiyle ilgili en güzel anılarımı muhafaza ettiğim Kral’ınızın ve Bulgaristan’ın bir dostu olarak söylüyorum.

Sizin hemen şimdi müdahaleniz gerekiyor, çünkü daha sonra bu, gereksiz hale gelecektir.

Tarih sizin için parlak bir rol hazırlamıştır ve bunun gereğini yapıp yapmamak sizin kendi elinizdedir.

İstanbul’un geleceği sorunu gerçi henüz çözümlenmiş değil, fakat üç devletin ittifakı savaş sonrasında da sarsılmaz kalacaktır. Bu, çok güçlü bir etken olacaktır ve buna karşı gelmeğe çalışan herkes [...]³⁰⁴ parasızlıktan [...]³⁰⁵

Venizelos’un düşüşünün ardından Kral Konstantin bizim Ortaelçi’yi³⁰⁶ davet ederek, ne kendisinin, ne de ülkesinin Üçlü İtilaf’ın düşmanlarıyla aynı safta yer alacağını, Yunanistan’ın Üçlü İtilaf’a yönelik olarak Venizelos dönemindeki politikasını sürdüreceğini bildirmiştir.

İşte bu nedenledir ki Bulgaristan, Balkan devletleri arasında kendi varlığını sürdürme kabiliyetine en fazla sahip bir devlet olarak, kendisine yakışan yeri almak için acele etmelidir.”

Sonda Paléologue şunu söyledi: “Buna benzer bir mesajı size belki Buchanan da iletacaktır.”

³⁰³ Bkz. 128 numaralı belgenin ilgili dipnotuna.

³⁰⁴ Atlanmış.

³⁰⁵ Atlanmış.

³⁰⁶ Gabriel Deville.

Raporumda Zatiâlinize, Sazonov'un da bana yine böyle bir bildiride bulunduğu haberini vermiştim.

167

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Londra Elçisi Benkendorf'a Gizli Telgrafı

31 Mart 1915, nu. 1470

Paris'e bildirilmiştir.

Grey'in ısrarlı ricaları sonucunda geri adım atarak, İtalya için, 1469 numaralı telgrafımda ifade edilmiş olan yeni ve bu kez son tavizlere olur dedim.

Bu arada, ortaya çıkan durumun haylice olumsuz yönlerine dikkatinizi çekmeyi kendime görev addediyorum. İtalya'nın talepleri arasında, mesela Anadolu'ya ya da Afrika'daki kolonilere ilişkin pek çok talep vardır ki Rusya'nın hiçbir itirazını mucip olmamaktadır; özellikle bu talepler müttefiklerimizin çıkarlarına dokunuyorsa, bunlara karşı müttefiklerimizin yaklaşımını her halükârda desteklemeyi kendime bir borç bilirim. Bununla beraber Grey, İtalya'nın İngiltere ve Fransa'yı yakından ilgilendiren bölgelerdeki taleplerini hemen sertçe geri çevirmeyi başarırken, İtalyanların taleplerinde kısıtlamalar yapılmasını özellikle bizim istediğimiz noktalarda yalnızca sıra dışı bir tavizkârlık sergilemekle kalmamış, görünüşe bakılırsa, hatta bu zeminde anlaşmaya yalnızca Rusya'nın engel teşkil etmekte olduğunu da İtalyan Elçi'den³⁰⁷ saklamamıştır.

Bugün Buchanan'a, Grey'in müzakereleri bu şekilde sürdüreceğini önceden tahmin edebilsem, bu müzakerelerin Londra'da yapılmasına asla rıza göstermeyeceğimi ifade ettim. Anlaşılacağı üzere İngilizler, Rus kamuoyunun Slavları, özellikle de herkesin sempatisini şimdi haklı olarak kazanmış bulunan Sırları alakadar eden her konuya ne derecede hassasiyet gösterdiğini hesaba katmamaktadırlar. İtalyanlara Slovenler ve Hırvatlar sayesinde verilmiş olan tüm ödünler Rusya'da zaten büyük yankı uyandırmıştır, şimdi de denize çıkışın temin edilmesi meselesinde Sırbistan'a yapılmakta

³⁰⁷ Guglielmo Imperiali.

olan baskılar özellikle öfkeyle karşılanacaktır. Bu tavizlere yalnızca İngiltere'nin desteğini zamanlıca görmediğimiz için değil, direkt olarak aniden İtalya'nın Adriyatik'te tek başına egemenliğinin savunuculuğuna soyunan Grey'in ısrarları sonucunda mecbur kaldığımız öğrenildiğinde, Rus kamuoyu şüphesiz İngiltere aleyhine dönecektir ki bunu asla istemeyiz.

168

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

1 Nisan 1915, nu. 181

Kral³⁰⁸ dün Geşov'u huzura kabul etmiş. Geşov bu kabulün ayrıntılarını anlatmak üzere bugün bana uğradı.

Kral, Geşov'a önce şu anki politik durumla ilgili görüşünü sormuş. Geşov'un hızlıca bir koalisyon hükümeti oluşturarak, Türkiye aleyhinde katılmak için Üçlü İtilaf'la müzakerelere girişilebileceği yönündeki tavsiyesini dikkatlice dinleyen Kral, tüm partileri kapsayan bir Kabine konusunu zaten düşündüğünü, fakat karar verebilmek için biraz daha düşünmesi ve Radoslavov'la konuşması gerektiğini söylemiş.

Kral'ın tüm hal ve tavrında halen tam bir kararsızlık gözlemlenmektedir.

169

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rus Ordusu Başkomutanlığı Karargâh Başkanı Yanuşkeviç'e Gizli Telgrafı

4 Nisan 1915

Yüce İmparatorumuza³⁰⁹ şunları bildirirmenizi Zatiâlinizden naçizane istirham ediyorum:

İtalya'nın bizimle beraber hareket etmek için şart olarak öne sür-

³⁰⁸ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

³⁰⁹ Rusya İmparatoru II. Nikolay.

düğü talepler fevkalade büyük. Müttefiklerin İtalya'ya Trentino'yu, Tirol'ün³¹⁰ ve Trieste'nin bir bölümünü, İstria'nın³¹¹ tamamını, Dalmaçya ve Avlonya'nın büyük bir kısmını vermeleri gerekiyor, Türkiye sayesinde Anadolu'dan ve Ege adalarından verilecekleri ve daha bir sürü başka şartı söylemiyorum bile.

Muzaffer Başkomutanımızın;³¹² İtalya'nın bize katılması için hatta Sırp çıkarlarından bazı fedakârlıklar yapma pahasına, gereken tüm önlemlerin alınmasını ifade eden emirlerini kılavuz edinerek ve müttefiklerimizin İtalya'nın katılımına verdikleri önemi göz önünde tutarak, Adriyatik kıyılarının Slav nüfusunun çıkarlarını pek çok noktada ihlal ediyor oluşuna rağmen İtalya'nın talepleri karşısında büyük ölçüde geri adım atmaya kendimi zorunlu hissettim. Bu doğrultuda, Zatiâllileri İmparatorumuzun yüce rızasıyla, İtalya'nın isteklerinin büyük çoğunluğunun Rusya tarafından kabul edildiğini ilan ettim ve hâlihazırda yalnızca şu konuda bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Dalmaçya'da İtalya'ya bu vilayetin kuzey sınırından Planka Burnu'na³¹³ kadar Zadar³¹⁴ ve Šibenik³¹⁵ kentleri de dâhil olmakla sahil boyunu ve adaları, bunların dışında Vis, Čiovo, Susak, Lastovo

³¹⁰ Tirol: Merkezî Avrupa'da tarihî bölge. Günümüzde Avusturya'yla İtalya arasında paylaşılmıştır. I. Dünya Savaşı öncesinde Avusturya-Macaristan'a ait bulunan Tirol'ün bir parçası olan Güney Tirol İtalya'ya geçmiştir.

³¹¹ İstria: Adriyatik Denizi'nde yarımada. I. Dünya Savaşı öncesinde Avusturya'ya aitken, savaş sonrasında İtalya'ya, II. Dünya Savaşı sonrasında Yugoslavya'ya geçmiştir. Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından büyük bölümü Hırvatistan'da kalmıştır. Yarımadanın birer küçük bölümü İtalya ve Slovenya'nın egemenlikleri altında bulunuyor.

³¹² Grandük Nikolay Nikolayeviç.

³¹³ Planka Burnu: Hırvatistan'ın Adriyatik Denizi şeridinde kara çıkıntısı.

³¹⁴ Zadar: Hırvatistan'da kent. Adriyatik Denizi kıyısındadır. I. Dünya Savaşı öncesinde Avusturya'ya bağlıyken, savaş sırasında İtalya tarafından işgal edildi ve savaş sonrasında bu ülkede kaldı. II. Dünya Savaşı sonrasında Hırvatistan'a bağlı olarak Yugoslavya'nın bir parçasını oluşturdu. 1991 yılından itibaren bağımsız Hırvatistan'ın bir parçasıdır.

³¹⁵ Šibenik: Hırvatistan'da kent. Adriyatik Denizi kıyısındadır. Avusturya'ya bağlıyken I. Dünya Savaşı sırasında İtalya tarafından işgal edildi, fakat savaş sonrasında Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'na katıldı. II. Dünya Savaşı sırasında tekrar İtalya tarafından işgal edildi, savaş sonrasında Hırvatistan'ın bir parçası olarak Yugoslavya'ya geçti. 1991 yılından itibaren bağımsız Hırvatistan'ın bir kentidir.

ve Pelagosa³¹⁶ adalarını bırakmaya hazırız ki Sırbistan da Split³¹⁷ ve Metković³¹⁸ kentleri dâhil Karadağ sınırına kadar Dalmaçya'nın geri kalanını yakın adalarla beraber alsın ve bu arada söz konusu kıyı şeridi, adalarla beraber nötrazile edilmiş olsun.

İtalya Hükümeti bilakis, vaat edilenlerin tamamı dışında Korçula³¹⁹ ve diğer adaların, Pelješac³²⁰ yarımadasının da kendilerine verilmesinde ısrar etmektedir. Aynı zamanda İtalya Hükümeti, bu konuda kendilerine olumsuz yanıt verilmesinin, Londra'da sürdürülen müzakerelerin sona ermesini mucip olacağını da beyan etmektedir.

Naçizane raporumla beraber işbu meselenin Salı günü Zatıâlile-rinin değerlendirmesine sunulması öncesinde, Sırpların bazı çıkar-larından fedakârlık yapmamızı ve kendisini bizimle askerî işbirliğine çekebilmek amacıyla İtalya'nın söz konusu talebini kabul etmemizi gerektirecek bir durumda olup olmadığımıza dair Grandük'ün ne düşündükleri bilgisinin tarafıma ulaştırılmasından fevkalade mem-nuniyet duyarım.

Soruma ivedilikle yanıt verilmesini naçizane istirham ederken, İtalya Hükümeti'nin, bu arada, müzakerelerin sürmesini, gizliliğin ciddiyetle korunması şartına tabi tuttuğunu ve herhangi bir husu-sun açığa çıkması halinde müzakerelere son vermekten kaçınmaya-cağı uyarısını yaptığını eklemeyi de görev addediyorum.

³¹⁶ Vis, Čiovo, Susak, Lastovo, Pelagosa: Adriyatik Denizi'nde Hırvatistan'a bağlı adalar. Bunların çoğu XIX. yüzyıl başlarında Avusturya'nın egemenliğine girmiş, I. Dünya Savaşı yıllarında İtalyanlarca işgal edilmiş, savaş sonrasında Yugoslav-ya'da kalmış ve Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından bağımsız Hırvatistan'ın birer parçası olmuştur. Bunlardan Pelagosa tek bir ada olmayıp, küçük bir takıma-dadır.

³¹⁷ Split: Adriyatik Denizi kıyısında Hırvatistan'ın bir kenti. I. Dünya Savaşı öncesin-de Avusturya egemenliğinde bulunan kent, savaş sırasında İtalya tarafından işgal edildi. I. Dünya Savaşı bitiminde Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın, daha sonra Yugoslavya'nın egemenliğinde kaldı. II. Dünya Savaşı sırasında yine bir süreliğine İtalyanlar ve Almanlar tarafından işgal edildi. 1991 yılından itibaren bağımsız Makedonya'nın bir kentidir.

³¹⁸ Metković: Hırvatistan'ın güneydoğusunda, Bosna-Hersek sınırında kent.

³¹⁹ Korçula: Adriyatik Denizi'nde Hırvatistan'a bağlı ada.

³²⁰ Pelješac: Hırvatistan'ın güneyinde yarımada. XIX. yüzyıl başlarından itibaren Avusturya'nın egemenliğinde bulunmuş, 1918 yılında Yugoslavya'ya, Yugoslav-ya'nın parçalanmasının ardından Hırvatistan'a bırakılmıştır.

170

Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

5 Nisan 1915, nu. 1539

Size, Fransız³²¹ ve İngiliz³²² mevkidaşlarınızla birlikte, Bulgar Hükümeti'nden, Manastır³²³ da dâhil olmakla 1912 yılı sınırları içinde Makedonya'yı ve Enez-Midiya hattına kadar Trakya'yı almaya karşılık müttefik ülkelerimize katılmayı kabul edip etmediğine dair nihaî kararını vermesini istemenizi emretmem konusunda Grey'in yaptığı teklifi kabul ettim.

Bununla beraber, Bulgar Hükümeti'nin şu hususta oldukça kararlı ifadelerle uyarılmasının şart olduğunu düşünüyorum ki Makedonya'da etkin olan ve Bulgaristan'dan teçhiz edilen çetelerin tehditkâr boyutlara ulaştığı gerçeği karşısında, Bulgar Hükümeti, yalnızca İtilaf Devletleri'nce izin verilmesi mümkün olmayan bu hareketin durdurulmasına yönelik ivedilikle önlem alması durumunda, müttefiklerden kendi hırslarına karşı iyi niyetli bir tutum sergilemelerini bekleyebilir.

171

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

17 Nisan 1915, nu. 213

1666 numaralı telgrafınız alındı.

Şahsen.

Fransız Ortaelçi³²⁴ bana, Delcassé'nin birkaç telgrafıyla ilgili bilgi

Hector André de Panafieu.

³²² Henry Bax Ironside.

³²³ Manastır: Makedonya'nın güneybatısında kent. XIV. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı egemenliğine geçmiştir. Balkan Savaşları sırasında Sırp ordularınca işgal edilmiş, daha sonra Yugoslavya'nın sınırları içinde kalmıştır. 1991 yılından itibaren bağımsız Makedonya'nın bir kentidir.

³²⁴ Hector André de Panafieu.

verdi. Bu telgraflarda Delcassé, 10 ve 11 Nisan tarihlerinde Buchanan'la yaptığınız konuşmaları Paris'teki İngiliz Elçi'nin³²⁵ dilinden aktarmaktadır. Konuşmaların konusu sizin Bulgaristan aleyhinde almayı planladığınız çekindirici önlemler ve Bulgaristan'ın son Valandovo Olayları'ndaki³²⁶ tutumudur.

İki hafta önce gerçekleşen ve o sırada, üzerinde durulmamasının istenmeyecek sonuçlar doğurabileceği kabul edilen bu olaylar şimdi unutulmuştur. Daha da önemlisi, sizi temin etme cüretini göstermek isterim ki Bulgar Hükümeti bu olayda diğer olaylara –mesele Demir Kapı³²⁷ yakınlarındaki köprü saldırısına– kıyasla daha az suçludur, Avusturya'nın kışkırtmasıyla gerçekleştirdiği diğer tüm tarafsızlık ihlallerinden bahsetmiyorum bile.

Valandovo saldırısının elebaşı hiç şüphesiz ki Avusturyalılar, organizatörleri Avusturya'nın buradaki Askerî Temsilcisi³²⁸ ve Avusturyalılar tarafından satın alınan Maliye Bakanı Tonçev, icracıları Makedonlar, Türkler, Avusturyalılar, belki birkaç Bulgar'dır. Radoslavov muhtemelen hiddetlenmiştir; kendisi emin olmak için tüm Makedon liderleri toplamış ve saldırının Ustrumca³²⁹ istasyonundan dönen tüm faillerinin silahlarının alınmasını emretmiştir.

Buradaki Sırp Ortaelçi³³⁰ dengeli biri ve yurtdışındaki bazı diğer Sırp temsilciler gibi şovenist değil. Kendisi bana, benzer saldırıların gelecekte tekrarlanmayacağından emin bulunsalar Sırp'ların, dönemin hassasiyetini göz önünde tutarak tarihi kurcalamaktan vazgeçmeye hazır olduklarını söyledi.

Bulgaristan'daki hava, rapor etmiş olduğum üzere, son zamanlarda İtilaf Devletleri'ne katılma yönünde her gün daha fazla geliş-

³²⁵ Francis Bertie.

³²⁶ Valandovo: Makedonya'nın güneydoğusunda kent. Burada Valandovo Olayları derken 2 Nisan 1915 yılında Makedon çetecilerin Sırp yerleşim birimine düzenledikleri saldırı kastedilmektedir.

³²⁷ Demir Kapı: Günümüzde Makedonya'nın bir kenti.

³²⁸ Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

³²⁹ Ustrumca: Makedonya'nın güneydoğusunda kent. XIV. yüzyıl sonlarında Osmanlı egemenliğine girdi. 1913-1919 yılları arasında Bulgaristan'ın kontrolünde kaldı, bu tarihten sonra Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'na bırakıldı. II. Dünya Savaşı sırasında Bulgar ordusu tarafından işgal edilmekle beraber, savaş sonrasında yine Yugoslavya'da kaldı. 1991 yılından itibaren bağımsız Makedonya'nın bir kentidir.

³³⁰ Boško Čolak-Antić.

me göstermektedir; Makedonlar gibi en uç unsurlar şimdi, her türlü sınır değişiminden savaş sonuna kadar vazgeçerek, taviz vermeye hazırlar.

Diğer yandan, sırf askerî açıdan Bulgaristan'ın durumu savaşın başında bizim için az ya da çok önemsiz olduğu halde, şimdi, Boğazlardaki operasyonların başlamasından itibaren, bunun böyle olmadığını düşünüyorum. Bildiğiniz üzere, İtilaf Devletleri'nin planının Bulgarların katılımı olsun olmasın, tavizsiz gerçekleştirileceğini, kendilerine bıkıp usanmadan anlatmaktayım. Fakat şimdi Bulgaristan'ın yardımına elbette ki ihtiyacımız var, üstelik Boğazlarda ve İstanbul önlerinde birleşik Türk-Bulgar ordusuyla karşılaşsak, hedefimize ulaşmamız önemli ölçüde zorlaşacaktır.

Tüm bu yorumlar eşliğinde, şimdi Bulgaristan'la ipleri koparma zamanı olmadığını düşünüyorum, fakat elbette ki İmparatorluğumuz Hükümeti bu konuda daha net görüşe sahiptir. Eğer Hükümet, metni bana 1666 numaralı telgrafla iletilmiş olan bildiriyle Bulgaristan'ı bizim safımıza çekmeyi umuyorsa, bu bildirinin tam bir başarısızlığa mahkûm olmanın ötesinde, en sadık dostlarımızı bile bizden uzaklaştıracığını şimdiden eminlikle söylemek mümkün.

Gerçekte Bulgaristan bugüne kadar net bir seçim yapmamışsa, büyük ölçüde şu nedenledir ki daha önceki bildirilerimizde biz de Bulgaristan'ın kesin çıkarları konusunda asla net olmadık. Enez-Midiya hattı zikredildi, fakat en can alıcı meselede, yani Makedonya konusunda yalnızca şunlar söylendi: "Savaş sonrasında Bulgaristan, Makedonya'da sınırlarını adalet ilkesi temelinde düzeltme hakkı kazanacaktır."

Fakat en azından bu da bir şeydi; oysa yeni bildirinin son ifadesi öncekilere göre daha müphem bir duruma dönmekte ve kuşkusuz, bize en sadık kişilerde bile şaşkınlık ve acı bir esef duygusu uyandırmaktadır.

Beni fazlasıyla kaygılandıran bu düşünceleri sırf yerel bakış açısıyla, genel politik durumdan habersiz olarak ifade ediyorum, fakat Zatiâlinizin dikkatini 1666 numaralı telgraftaki redaksiyona sahip bir bildirinin bütün Bulgaristan'ın bizden uzaklaşmasına neden olacağına çekmeyi kendime manevi bir borç olarak görüyorum. Eğer istediğimiz buysa, sonuç garantidir. Ama bize katılmasını istiyorsak, daha önce defaatle talepte bulunmuş olduğum üzere, bildirinin

fazlaca net, hatta bir ulti-matom niteliğinde tutulması, fakat sizin 498 numaralı telgrafınızdaki içeriğin korunması gerekmektedir.

172

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un İngiltere'nin Petrograd Elçisi Buchanan'e Bilgi Notu

22 Nisan 1915

Kopyası Fransız Elçi'ye.³³¹

Zatîîlileri Sör George Buchanan'ın bugün kendisine sunmuş olduğu bilgi notuna karşılık, Bay Sa-żonov, İtalya'yla anlaşmak için sunulan her iki formülü –hem halka açıklanmak üzere hazırlananı, hem de gizli kalması gereken diğerini– kabul ettiğini bildirmekten şeref duyar.

Bay Sazonov'un dünkü bildirisine nazaran, anlaşmanın imzalanmasının akabinde, biricik amacı Rusya'nın sorunlara bakışına açıklık kazandırmaktan ibaret bulunan bazı maddeleri nihaî olarak formüle etmesi Graf Benkendorf'a emredilmiştir ki bu arada, söz konusu meselelerde Londra ve Petrograd Kabineleri arasında görüş-nüşe göre tam bir mutabakat bulunmaktadır.

Bay Sazonov; kendisi gibi Sör Grey'in de İstanbul ve Boğazlar sorununun nihaî çözüme kavuşturulduğu düşüncesinde bulunduğunu görmekten ve yine 1909 yılındaki o ağır durumdan kurtarılmış olan Karadağ kıyılarının, Bar³³² limanı için bazı istisnalara izin verilmekle, tarafsız bölge ilan edilmesinin imkânsızlığı hususunda aynı düşünceyi paylaştıklarına tanık olmaktan gerçekten memnuniyet duymaktadır.

Baron Sonnino'nun bilgi notunda yapmak istediği değişikliklerle gelince, Bay Sazonov'a göre, diğer maddelerle ve aynı belgenin İmparatorluğumuz Hükümeti'nce henüz onaylanmamakla beraber artık kabullenilmiş olan diğer versiyonlarıyla karşılaştırıldığında bu yeni değişiklikler önem arz etmemektedir ve sorunsuz olarak gerçekleştirilebilir.

³³¹ Georges Maurice Paléologue.

³³² Bar: Adriyatik Denizi kıyısında liman. Günümüzde Karadağ'a bağlıdır.

173**Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı**

25 Nisan 1915, nu. 1883

Talat'ın girişimleriyle bir Bulgar-Türk anlaşmasının yapılmış olduğuna dair İstanbul'dan bize ulaşan haberleri doğrulayabilir misiniz? Anlaşmanın maddeleri şunlardan ibaret: Bulgaristan'ın Enez-Midiya hattına kadar Trakya'yı geçici olarak işgaline izin verilmesi ve von der Goltz'un önerisi doğrultusunda Makedonya'da Almanların, Avusturyalıların ve Türklerin katılımıyla çetecilik hareketinin şiddetlendirilmesi.

174**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

27 Nisan 1915, nu. 234

1883 numaralı telgrafınızı aldım.

Şubat sonunda Halil Bey'in Sofya ziyareti dolayısıyla, 125 numaralı telgrafımda, kendisinin misyonunun Almanların ısrarı üzerine Trakya'nın bir bölümünden ödün vermek suretiyle Bulgarların tarafsızlığını temin etmekten ibaret bulunduğu söylentisini haber vermiştim. Arkasından Radoslavov bunu inkâr etmiş ve kendisinin Türkiye politikasını, –aynen Edirne'yi geri alırken Türklerin Bulgarlara yaptığı gibi– Türkiye'nin teyakkuzunu gevşetmeye çalışmak olarak izah etmişti. O zamandan beri konunun ayrıntılarını öğrenmem mümkün olmamıştır.

Bugünlerde Talat gerçekten de Edirne'deydi, tabiri caizse Bulgarlarla beraber görülmüştür, fakat kimlerle beraber olduğunu kimse bilmiyor, Trakya'nın bir bölümünün Bulgarlara taviz verileceği söylentileri yine ortaya çıkmıştır ve bu arada Fransız³³³ ve Rumen³³⁴

³³³ Hector André de Panafieu.

³³⁴ Gheorghe Derussi.

Ortaelçilere bu söylentiler birbirinden çok farklı kaynaklardan ulaşmıştır. Söylentilere hatta Türk ordusunun Edirne'den çekileceği ve Trakya'da jandarma hizmeti için sadece iki bin asker bırakılacağı da eklenmektedir.

Makedonya'daki çete hareketine gelince, Avusturyalıların organizatörlüğü ve Türklerin katılımı hususunu daha önce rapor ettim. Şimdilik daha kesin bir şey söylemem mümkün değil. Bizzat ve Askerî Ataşe³³⁵ aracılığıyla takip etmeyi sürdürüyorum.

Eğer söz konusu anlaşma gerçekleşmişse bile, zannediyorum ki Türklerle etkin bir şekilde yakınlaşmayı burada kimse aklından geçirmiyor ve bizim daha belirgin ve gerçekçi önerilerimizi beklerken, Türkiye'nin tavizlerine karşılık olarak vaat edilen şey yine aynı taraf-sızlığın sürdürülmesinden ibaret kalmaktadır.

176

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

28 Nisan 1915, nu. 239

Şahsen.

Buraya gelen ve hemen bugün Petrograd'a doğru yola çıkan Demidov'un seyahatinden, Atina'yla İtilaf Devletleri arasındaki son müzakerelerin ayrıntıları hususunda ilk kez bilgi sahibi oldum. Yunanların başlıca talebi olan Yunanistan'ın toprak dokunulmazlığının garantisi elbette ki kendi içinde gelecekteki Bulgar-Yunan çatışmasının tehlikeli bir tohumunu da barındırıyor.

Sözü edilen müzakereleri şekillendiren politik şartların bütününden habersiz olarak, yerel bir bakış açısıyla, Yunanların talep ettikleri garanti yükümlülüğünü üstlenmeden önce, Yunanlarla anlaşsaksak Bulgarların Kavala'yla ilgili tüm hayallerinden sonsuza kadar vazgeçmeleri gerekeceğini Bulgar Hükümeti'ne bildirmemizin belki faydalı olabileceğini düşünüyorum. Bu, Bulgarların katılımı için bir teşvik olabilir.

³³⁵ Aleksandr Aleksandroviç Tatarinov.

Diğer yandan, İstanbul'u işgalimiz sırasında yardımcımız ne kadar çok olursa, bunlardan her birinin iddialarıyla baş etmemiz o ölçüde kolay olacaktır. Burada, hatta İngiltere'nin bile bizim gelecekte Boğazlara egemen oluşumuzu büsbütün kabullenemeyeceğinin işaretleri bulunuyor.

176

Bulgaristan'ın Londra Ortaelçisi Hadjimişev'in Bulgaristan Dışişleri Bakanı Radoslavov'a Gizli Telgrafı

12 Mayıs 1915, nu. 240

Bugün Grey'le görüştüm, bana Sofya'daki İngiliz Ortaelçi'nin³³⁶ geçen cumartesi sizin kendisiyle yapmış olduğunuz konuşmaya dair telgrafını okudu. Bu telgrafta sizin, sıralamış olduğunuz toprakları alacağı garantisi verildiği takdirde Bulgaristan'ın Üçlü İtilaf'a katılmaya hazır bulunduğuna dair bildiriniz aktarılmaktadır.

Bana gönderdiğiniz telgrafta bu bildiriye değinilmediği cihetle, Grey, İngiliz Ortaelçi'ye yaptığınız bildiriye kendisine doğrulamam için bana ilgili emri vermenizi arzu ettiğini söyledi. Bu arada, yukarıda bahsi geçen bildirinizin doğru aktarılmış olduğunu varsayarsak, Grey, Kraliyet Hükümeti'nin önerdiği şartları müttefiklerin dikkatine ulaştırma sözü verdi, fakat bununla beraber, Bulgaristan'ın tartışmalı bölgeyi alma isteğinin büyük güçlüklerle karşılaşacağını, çünkü Üçlü İtilaf'ın bugüne kadar yalnızca tartışmasız bölgeyi bahis konusu yaptığını size iletmemi de istedi.

Grey; Enez-Midiya hattı boyunca sınır çizgisinin de müttefiklerin teklifine dâhil olduğunu, Dobruca'ya gelince, bu meselenin doğrudan doğruya Romanya'yla kolayca çözümlenebileceğini de sözleşine ekledi.

Ben Grey'e Yunanistan'la müzakerelerin nasıl gittiğini sordum. Müzakerelerin sürdüğünü söyledi ve bu arada, daha önce 203 numaralı telgrafımda rapor ettiğim meseleye ve özellikle de Üçlü İtilaf'ın Bulgaristan'ı kendilerine katılma olanağından mahrum bırakacak

³³⁶ Henry Bax Ironside.

tavizler vermeyeceğine dair kendisinin güvencesini size yinelemem ricasında bulundu.

Grey, Rusya ve Fransa'yla fikir alışverişinin sonuçları konusunda beni bilgilendirme sözü verdi.

Böyle bir beklenti içinde, Sofya'daki İngiliz Ortaelçi'ye söylemiş olduklarınızı doğrulayıp doğrulayamayacağımı bana bildirmenizi arz ediyorum.

177

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

19 Mayıs 1915, nu. 2319

Numara 2.

Müttefik devletlerimiz, Türkiye aleyhinde savaşa katılmasına karşılık Bulgaristan'ın Enez-Midiya hattına kadar Doğu Trakya'yı derhal işgal ve ilhak etmesine izin vermeye hazır bulunuyorlar.

Müttefik devletlerimiz savaş sonunda Bulgarların şimdiki Yunanistan-Bulgaristan sınırı ve Eğri Palanka-Sopot³³⁷-Ohri çizgisi arasındaki Makedonya topraklarını Eğri Palanka, Köprülü, Ohri ve Manastır kentleri de dâhil olmakla alacağını –Sırbistan'ın Bosna-Hersek'te ve Adriyatik kıyılarında dengi ödülleri alması ve Bulgaristan'ın da sözü edilen bölgelere barış imzalanmadan girmemesi koşuluyla– vaat ediyorlar.

Son olarak müttefik devletlerimiz, Bulgaristan'ın Kavala'yı almasını sağlamak amacıyla Yunan Hükümeti'ne baskı yapma yükümlülüğünü de üstleniyorlar. Fakat bu durumda müttefik devletlerimiz Yunanistan'ı Anadolu'da ödüllendirmek zorundalar ve bunu yapabilmek için Bulgar ordusunun Trakya'da harekete geçmesi gerekir.

Müttefik devletlerimiz, Bulgaristan'a gereken para yardımını sağlamaya da hazır bulunuyorlar.

³³⁷ Sopot: Günümüzde Makedonya'nın orta kesiminde, Veles iline bağlı kasaba.

178

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

21 Mayıs 1915, nu. 280

Acil.

İvedilikle gereğinin yapılmasını arz ederim.

2318 ve 2319 numaralı telgrafları aldım.

Kopyası Londra ve Paris'e.

İngiliz Ortaelçi³³⁸ ilgili talimatı aldı, Fransız Ortaelçi³³⁹ daha almadı. Üçümüz az önce bir araya gelerek durumu her yönüyle tartıştık ve Hükümetlerimizden şu hususların açıklığa kavuşturulmasını istemeye karar verdik:

1) Bahse konu olan yalnızca Kavala mıdır, yoksa Kavala derken Serez ve Drama'yla beraber bölgenin tamamı mı kastedilmektedir ki bunlar olmadan Kavala'ya hâkim olmak neredeyse mümkün değil.

2) Bir kopyasını Saray'a sunmakla Hükümet'e ileteceğimizi varsaydığımız özdeş yazılı metne Kavala'yı ya da bölgenin tamamını, Makedonya'da Bulgaristan'a bırakılan bölgeyle aynı esasta dâhil edebilir miyiz, yani Bulgarlara Makedonya'nın Yunan kısmını alacağını garanti ediyor muyuz yoksa yalnızca burayı almasına yardımcı olma sözü mü veriyoruz?

Üçümüz de, 2319 numaralı telgrafınızda Yunanistan'ın Anadolu'da ödüllendirilmesine atıfta bulunmanızın, müttefik devletlerimizin Makedonya'nın Yunan kısmına da garanti vermeye hazır bulunduklarına bir işaret olduğunu sanıyoruz. Yunanistan'ın sergilediği tutum, böyle bir garantinin yalnızca Kavala'ya değil, Drama ve Serez'e yönelik olarak da verilmesini bizim gözümüzde haklı çıkaracaktır.

Bax Ironside'nin elinde, harekete geçme anının seçiminin İngiliz Hükümeti'ne bırakıldığına, Fransız Ortaelçi'nin ve benim kendisini desteklememize ilişkin talimatnameler alacağımıza dair Londra'dan gönderilen bir talimatname olmakla beraber, çok şükür ki bu defa kendisi, bunu anlaşılarak ortaklaşa tespit etmemiz ve yalnızca ara-

³³⁸ Henry Bax Ironside.

³³⁹ Hector André de Panafieu.

mızda en büyük olduğu için ilk sırayı kendisine vermek kaydıyla teklifleri aynı anda özdeş olarak sunmamız fikrine direnmedi. Bu, Rusya'nın Bulgaristan'daki geleneksel prestiji açısından çok önemlidir.

Harekete geçme anına gelince, bunun İtalya'nın gerçekte etkin bir şekilde katılımıyla Avusturyalıların İtalyanlar ya da Romanyalılarla ilk ciddi çatışması arasında bulunması gerektiğini hepimiz kabul ediyoruz. Çünkü tecrübesiz İtalyan orduları Avusturya-İtalya müzakerelerinin sonucunu muhtemelen çok önceden öngören ve yeni düşmanlarını hemencecik sersemletecek bir darbe hazırlamış bulunan Avusturya-Almanya'nın ilk saldırısına karşı koymayı başaramayabilir. Bu gerçekleşirse, yerel bakış açısıyla, harekete geçmek için zaman yine uygun olmayabilir.

Acil talimat bekliyoruz.

179

Rusya'nın Roma Elçisi Girs'in Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

25 Mayıs 1915, nu. 144

Türk Elçi³⁴⁰ bugün Dışişleri Bakanı'nı³⁴¹ ziyaret ederek, Türkiye'nin İtalya karşısındaki konumunun ne olduğunun, kendisine tamamen kişisel olarak bildirilmesi ricasında bulunmuştur. Kendisine, tamamen kişisel olarak, iki devlet arasında şimdilik bir savaş hali bulunmadığı, fakat bu durumun muhtemelen sürekli olmayacağı yanıtı verilmiştir.

180

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Roma Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı

28 Mayıs 1915, nu. 2460

Paris, Londra ve Sofya'ya bildirilmiştir.

³⁴⁰ Mehmed Nabi Bey.

Sidney Costantino Sonni

Sofya'daki İtalyan Ortaelçi'ye,³⁴² Bulgaristan'ın Türkiye aleyhinde askerî operasyona katılmasını sağlamak amacıyla İtilaf Devletleri'nin Bulgar Hükümeti'ne bildirisini desteklemesi yönünde talimat verilmesinin çok uygun olacağını düşünüyorum. Müttefik devletlerimiz bunun karşılığında Bulgaristan'a 1912 Antlaşması çerçevesinde Makedonya'yı, Enez-Midiya hattına kadar Trakya'yı vaat ediyor, bununla beraber, Yunanistan'dan Kavala'nın alınması için çaba sarf etme yükümlülüğünü üstleniyor ve dahası, Bulgaristan'la Romanya'nın Dobruca sorununa ilişkin olarak yapmak isteyecekleri müzakerelerde aracılık etmeye hazır bulunuyor.

Bildirinin metni üç Ortaelçi'ye iletilmiştir. Fransız³⁴³ ve İngiliz³⁴⁴ mevkidaşlarınızın da benzer talimatları almaları durumunda, bu telgrafların içeriği konusunda Dışişleri Bakanı'na³⁴⁵ lütfen bilgi veriniz.

181

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

4 Haziran 1915, nu. 303

Bulgar Hükümeti teklifimize henüz yanıt vermiş değil ve sahip olduğum bilgilere nazaran nihaî karar henüz alınmamış. Teklifimizin gayet ciddi ve çok önemli olduğu kabul ediliyor.

Resmiyette gizlilik ilkesine uyulsa da, ana maddeleri herkes biliyor ve ateşli bir şekilde tartışıyor. Düşmanlarımız olan Avusturyalılarla Almanların ve bize husumet besleyen Bulgarların teklifimizi itibardan düşürmek ve yanlış tanıtmak için olanca gücünü sarf etmesine karşılık [...] ³⁴⁶devletlerimizin yanıtında kötü bir niyet aranmaması için, attığımız adımın anlamını ve Bulgaristan açısından önemini en çeşitli ve en etkili argümanlarla izah etmek amacıyla çaba harcadım.

³⁴² Fausto Cucchi Boasso.

³⁴³ Camille Barrère.

³⁴⁴ Rennell Rodd.

³⁴⁵ Sidney Costantino Sonni

³⁴⁶ Atlanmış.

Avusturya İmparatoru
Franz Joseph (1848-1916)

İktidar partilerinden, Makedonlardan ve muhalefetten, Bulgaristan'ın geleceğinin alınacak yanıtı bağlı bulunduğunu idrak eden en ciddi insanlarla yaptığım pek çok konuşmadan, düşmanlarımızın, özellikle şu hususları bizim açımızdan olumsuz yorumlamaya çalıştıklarına emin oldum:

Öncelikle, “silahlı kuvvetlerinin tamamıyla” katılma yükümlülüğünü ki Romanya ve Yunanistan'ın katılımına kadar savunmasız bırakılacak sınırların Bulgaristan açısından ölümcül sonuçlar doğuracağını söylüyorlar.

İkinci olarak, Bulgaristan'ın alacağı tavizlerin Sırbistan topraklarının genişlemesi şartına bağlanmasını ki bunun Bulgaristan için gurur kırıcı olduğu düşünülüyor ve Sırların büsbütün belli arazileri alamaması durumunda Bulgaristan'ın da tazminatsız kalmasından endişe ediliyor.

Bana bunları bildiren iyi niyetli ve makul kişiler –bu arada tanıdığınız Vladov³⁴⁷ da– öncelikle, Bulgaristan'ın katılımının Romanya ve Yunanistan'ın kendi tutumunu netleştirmesinden önce gerçekleşmesi halinde, Bulgarlara, ordularının bir kısmıyla sınırlarını koruma olanağı verilmesi gerektiğini ve ikinci olarak da muzaffer devletler savaş sonrasında düzeni sağlayacaklarına göre, Sırbistan'a da gerekli gördüklerini vereceklerini ve bunun için Kral'ın³⁴⁸ görünüşe

³⁴⁷ Bunun hangi Vladov olduğunu tespit edemedik.

³⁴⁸ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

göre [...] ³⁴⁹ kabul ettiğine dair önceden bir şart koşulmasına ihtiyaç bulunmadığını söylerken büsbütün haksız değiller.

[...] ³⁵⁰ ki politikasını değiştirmesi gerekecektir, fakat bana çok güvenilir bir kaynaktan bildirildiği üzere, kendisinden önce, “Rumen Hohenzollern” ³⁵¹ değilse bile en azından Alman İmparatoru’nun kız kardeşinin kocasının ³⁵² ihtiyar Franz Joseph’e karşı kılıcını kınından çıkarmasını yeğleyeceğini açıkça söylüyor ki bu arada kendisi, Franz Joseph’e “o kadar çok şey borçluymuş”

Bütün konuşmalarım da ve her vesileyle, Bulgaristan’ın yanıtının İtilaf Devletleri’nce çok belirgin bir anlaşma işareti olarak kabul edilmesi durumunda pek çok küçük ayrıntının müzakerelerle çözümlenebileceğini anlatmaya çalışıyorum.

“Tartışmalı” bölgeyle ilgili mesele de dile getirildi ve bu bölgenin kaderinin bir zamanlar Zatıalileri İmparator’un ³⁵³ kararına bırakılmış olmasına karşılık, burasının şimdi kayıtsız şartsız Sırlara verildiğini görmenin Bulgaristan için acı verici olduğuna işaret edildi. İtilaf Devletleri’nin, tartışmalı bölgenin Bulgar nüfuslu yerlerine ilişkin meselenin çözümünü de üstlenmesi istendiği yönünde mesajlar iletildi. Ben, soruna hiç değinilmemesi ya da en fazla İtilaf Devletleri’nin savaş sonrasında bu sorunu genel politik adalet ve çıkarlar çerçevesinde ele almayı vaat ettikleri inancının ifadesiyle yetinilmesi tavsiyesinde bulundum.

Bize sempati duyan Bulgar vatanseverler –ki Vladov da bunlar arasındadır– bizim ordularımızın İstanbul’un karadan kuşatılmasına katılımına dair de sorular sordular. Kendileri, Bulgar askerlerinin manevi açıdan teşviki için böyle bir katılımı kesinlikle şart olarak görüyorlar. Kuvvetle muhtemeldir ki bu talep bizim niyetlerimizle örtüşmektedir, çünkü bunun yanında başka, daha önemli bir telakki de var ki o da Çargrad’ın ³⁵⁴ alınmasına ordularımızın en etkili şekilde katılmamasının ve bu imkânın başkalarına verilmesinin hiçbir açıdan kabul edilemeyeceğidir.

³⁴⁹ Atlanmış.

³⁵⁰ Atlanmış.

³⁵¹ Hohenzollern Hanedanı’ndan Romanya Kralı I. Ferdinand kastedilmiştir.

³⁵² Yunanistan Kralı I. Konstantin.

³⁵³ Rusya İmparatoru II. Nikolay.

³⁵⁴ Çargrad: “Sezar’ın kenti” anlamında, eskiden Rusların İstanbul’a verdikleri addır.

Öncelikle, buradaki ruh haliyle ilgili size bilgi vermek ve ikinci olarak da, Bulgaristan'ın katılımıyla ilgili ilkesel karar alınmış olsa bile, başarılı bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için bu işin bir bütün olarak görülmeyip, dikkatli bir hoşgörülle yaklaşılması icap edilen pek çok ayrıntı ve dilekle uğraşmak gerekeceği konusunda bir uyarıda bulunmak amacıyla tüm bunları ifade etme cüretini gösterdim.

Askerî³⁵⁵ ve Deniz³⁵⁶ Ataşelerimiz, teklifimize olumlu yaklaşılması durumunda askerî emir, hareket ve operasyonların koordinasyonu meselesini bana soruyorlar.

182

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

5 Haziran 1915, nu. 2628

Bulgar ordusunun katılım şartları Bulgarların ve bizim Karargâhlarımızca hazırlanacak askerî konvansiyonun belirleyeceği kısıtlara tabi olabilir. Bu arada, Bulgar ordusunun Türkiye'ye karşı askerî operasyona katılımından İtilaf Devletleri'nin yalnızca Avrupa kıyısında ve İstanbul'a yakın bölgede katılımı kastettikleri şüphesizdir. Size sorulacak olursa, bu hususta dikkatlice ve şahsen kendi adınızdan görüş bildirebilirsiniz.

183

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

16 Haziran 1915, nu. 337

Bulgar Hükümeti'nin cevap notasını alınca dört Ortaelçi³⁵⁷ bu notayı görüşmek üzere bir araya gelmiş ve Hükümetleri in değer-

³⁵⁵ Aleksandr Aleksandroviç Tatarinov.

³⁵⁶ Vasili Vasilyeviç Yakovlev.

³⁵⁷ Aleksandr Aleksandroviç Savinski, Henry Bax Ironside, Hector André de Panafieu, Fausto Cucchi Boasso.

lendirmesine sunmayı kendileri için görev addettikleri şu sonuçlara ulaşmışlardır:

1) Notanın başlıca amacı, müttefik ülkelere ret yanıtı vermeden zaman kazanmaktan ve askerî olayların sonraki gelişimini bekleyerek nihai kararı geciktirmekten ibarettir.

2) Bu nedenle İtilaf Devletleri'nin yanıtında, daha fazla gecikmenin kabullenilemeyeceğinin ve kendilerince verilen vaatlerin yalnızca Bulgar Hükümeti'nin hızlıca karar vererek Türkiye'ye karşı harekete geçmesi durumunda geçerli olacağının anlatılması icap eder.

3) Makedonya'nın Bulgaristan'a geçen kısmının, "tartışmasız bölgeye" bütünüyle uyduğunun doğrulanması İtilaf Devletleri'nin hedefleriyle tamamen örtüşecektir, bu arada, gözetilen hedef doğrultusunda 1912 Antlaşması zikredilmeden, sınır tespiti için bu sınırı oluşturan coğrafi terimler sıralanabilir.

4) Bulgaristan'ın "tartışmasız bölgeyi" almasını garanti edecek Sırp tazminatının asgari haddinin Sırbistan'ın Bosna-Hersek'i bugünkü sınırları içinde alması ve Adriyatik'e çıkış elde etmesi olacağı duyurulabilir. Elbette ki bu, zamanı geldiğinde Sırbistan'ın kazanımlarının arttırılması yönünde İtilaf Devletleri için bir engel teşkil etmeyecektir.

5) Halihazırda, Yunanistan'ın Anadolu'da alacağı tazminatın belirlenmesi düşünülemez, yalnızca Kavala'dan –ki İtilaf Devletleri Kavala derken eski Türk kaleleri Kavala, Drama ve Serez'i kastetmeye hazırlar– taviz verilmesinin karşılığı olacak bu tazminatın temel ilkesi tespit edilebilir.

6) Dobruca'ya ilişkin müzakereler ilgili bölgelerle beraber Dobriç³⁵⁸ ve Balçık'ın³⁵⁹ karşı tarafa verilmesi temelinde Bulgaristan'la Romanya arasında doğrudan başlatılabilir, nitekim İtilaf Devletleri, başarısına Bükreş'te katkı sağlamaya hazır oldukları bu müzakere-

³⁵⁸ Dobriç: Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda kent. XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı egemenliğinde bulunan Dobriç daha sonra Bulgar yönetimine geçmiş, II. Balkan Savaşı sonrasında ise Romanya'ya verilmiştir. 1940 yılında Romanya Dobriç'i Craiova Antlaşması'yla Bulgaristan'a iade etmiştir.

³⁵⁹ Balçık: Karadeniz kıyısında Bulgaristan'a ait liman kenti. Bulgaristan bağımsız olurken Balçık de bu ülkenin bir parçasıydı. II. Balkan Savaşı sonrasında Romanya'ya ilhak edilmiş, I. Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan'a geri verilmiş, fakat savaş bitiminde yine Romanya'da kalmıştır. Romanya Balçık'ı 1940 yılında Bulgaristan'a iade etmiştir.

lerin başarılı bir şekilde sonuçlanacağını ummak için yeterli nedene sahip bulunuyorlar.

184

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

20 Temmuz 1915, nu. 427

Radoslavov, Meriç³⁶⁰ hattının Bulgaristan'a bırakılmasına ilişkin olarak Türkiye'yle müzakerelerin sürdüğünü, vadinin tamamını almak istediğini, fakat Türklerin sanki yalnızca sağ kıyıyı vermeyi kabullendiklerini söyledi. Bir netice almayı ummadığını, çünkü Türklerin önünde sonunda taviz vermeyeceklerini ve müzakereleri sırf zaman kazanmak amacıyla sürdürdüklerini anlattı. İngilizlerin Dedeğaç'ı³⁶¹ ablukası süreceksa, demiryolu hattını tutmak için güç kullanmak zorunda kalacağını bana bir kez daha yineledi. Sözüne bakılırsa, Bulgar-Türk müzakerelerinin Almanya'nın baskısı altında sürmekte olduğunu bir kez daha doğrulamaktadır ve bu yöndeki düşüncesini Hohenlohe Prens'i'ne³⁶² de ifade etmiş bulunuyor.

185

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

28 Temmuz 1915, nu. 447

Son zamanlarda burada, politik konuşmalarda ve resmî organlar

³⁶⁰ Meriç: Balkan Yarımadası'nın en büyük nehirlerinden biri olan Meriç, Bulgaristan sınırları içinde doğar ve Ege Denizi'ne dökülür. Günümüzde Meriç, Türkiye-Yunanistan sınırının bir bölümünü oluşturur.

³⁶¹ Dedeğaç (Alexandroupolis): Yunanistan'ın kuzeydoğusunda Batı Trakya'da liman kenti. II. Balkan Savaşı yıllarında Bulgaristan'a ilhak edilen Dedeğaç I. Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'a geçmiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında bir süre Bulgaristan tarafından işgal edilmiş, sonra tekrar Yunanistan'ın kontrolüne girmiştir.

³⁶² Prens Gottfried zu Hohenlohe-Schillingfürst.

da dâhil olmakla basında kendi ifadesini bulan şiddetli bir ruh hali değişimi gözlemlenmektedir. Askerî gelişmelerin ve hem burada, hem de dört müttefik başkentteki Bulgar temsilcilerce ısrarla, bize ciddi bir şekilde güvenilemeyeceğinin işareti olarak yorumlanan suskunluğumuzun etkisiyle daha önceki “tarafsızlık ya da bizimle ortaklık” seçeneğinin yerini “bizimle ortaklık ya da Makedonya’nın işgali yoluyla dolaylı olarak bize karşı harekete geçmek” gibi yeni bir ikilem almıştır. Bulgarlar, daha fazla tarafsız kalamayacaklarını ve altı hafta sonraki hasat bitiminin herhangi bir yönde karar alınacağını bir işareti olacağını görüyor ve bu arada kendi politik ve ekonomik –ki ürün ihracatıyla sıkı sıkıya ilintilidir– çıkarlarını düşünmeleri gerektiğini anlıyorlar.

Hâlihazırda Bulgarların her iki çıkışı, Tuna ve Dedeağaç kapalı bulunuyor, tüm gazete ve partiler, özellikle bu seneki ürün bolluğunu göz önünde tutarak, hep bir ağızdan bu ekonomik izolasyona son verilmesi talebinde bulunuyorlar.

Makedonya’nın işgali için askerî önlemler artık alınmış bulunuyor: 3 güney tümeninin heyetine takviye yapılmıştır ve Ağustos sonu için Yunan-Sırp sınırında manevralar planlanmaktadır. Son önlemi bir şantaj olarak görmek mümkünse de, ekonomik telakkileri ve özellikle Türkiye ve İstanbul’u her ne pahasına olursa olsun kurtarmayı hedefleyen ve Bulgarları Makedonya’ya iten Almanların şimdilerde burada ve Bükreş’te sürdürdükleri şiddetli propagandayı hesaba katmamak mümkün değil. Almanlar hızlı olduğu kadar da ısrarcı bir şekilde hareket etmekte, bu arada Bulgarlara ne kendilerine müttefik olmayı, ne de bizimle ipleri açıkça koparmayı önermektedirler.

Bulgarların her halükârda Makedonya’yı Almanlardan değil, bizden almayı tercih edeceklerini düşünüyorum, fakat bunun için kendilerine gerçek bir şeyler önermek gerekir. Makedonya’nın bir bölümünün bile hatta müttefik kuvvetlerce işgaline dahi izin verilmesinin imkânsızlığının anlaşılmış olduğu dikkate alınırsa, başka bir yöntem bulmak gerekirdi. Savaş sonrasında Makedonya’yı alacağına ilişkin olarak İtilaf Devletleri’nce verilen garantinin yanında, Bulgarlara Yunan toprakları Kavala, Drama ve Serez’i etraflarıyla beraber hemen şimdi işgal etme hakkı tanınmaz mı?

Özetliyorum: Sırp Makedonya'sının yakın gelecekte bizim dışımızda işgal edilmesi ihtimalini şimdiden hesaba katmamız lazım. Öte yandan, Romanya ve Yunanistan'ın o zamanki tutumunun ne olacağı da belli değil; kuvvetle muhtemeldir ki bunlardan birincisini Bulgarlar özel bir anlaşmayla zararsız hale getirmeye çalışacaklardır, ikincisi ise, galiba geçen kış olduğu gibi müttefikinin savunmasına soyunmayı kendisi açısından imkânsız bulacaktır. Askerî Ataşemizin³⁶³ elinde, Bulgarların Makedonya'yı güçle işgal etme niyetlerinin ciddiyetine delalet eden bir sürü teknik gösterge bulunuyor.

Radoslavov, Dobroviç, Vladov ve diğer pek çok kişiyle konuşurken, Almanların hazırladıkları yeni tuzağa işaret ediyor, kendilerini sonuçları itibariyle 1913 yılı macerasından çok daha tehlikeli olacak yeni maceradan çekindirmeye çalışıyor ve her araçtan faydalanıyor.

Dün kendi inisiyatifiyle bana uğrayan Dobroviç, tüm delillerimi dinledikten sonra, Bulgaristan'ın kendi tarafsızlığını daha fazla sürdüremeyeceğini anladığını, ama ne Kral'ın,³⁶⁴ ne de Hükümet'in yeni bir macera istediğini, Türkiye'ye karşı çıkmakla Bulgaristan'ın "kendi kurtarıcısına olan borcunu ödeyebileceğini" ve kendi çıkarlarına uygun hareket etmiş olacağını, bu sözlerin Kral tarafından da telkin edildiğini [...] ³⁶⁵ söyledi. Fakat tüm bunların gerçekten önemi neden ibarettir? Bu, buradaki politikacıların, artık hazır bulunan bir kararın öncesinde teyakkuzu gevşetme amacıyla kullandıkları alelade bir yöntem değil midir?

186

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

21 Ağustos 1915, nu. 4060

Paris, Londra ve Roma'ya bildirilmiştir.

Lütfen, mevkidaşlarınızla beraber uygun bir fırsatını bularak,

³⁶³ Aleksandr Aleksandroviç Tatarinov.

³⁶⁴ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

³⁶⁵ Atlanmış.

taleplerimiz doğrultusunda Türkiye aleyhinde savaşa katılması durumunda, Bulgaristan'ın savaş sonunda şartlar ne olursa olsun 1912 çizgisi dâhilinde Makedonya'yı alacağının İtilaf Devletleri'nce garanti edildiğini Radoslavov'a bildiriniz.

187

**Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın
Londra Elçisi Benkendorf, Paris Elçisi İzvolski ve
Roma Elçisi Girs'e Gizli Telgrafı**

7 Eylül 1915, nu. 4366

Sofya ve Niş'e bildirilmiştir.

Grey'in, Türkiye'ye iki hafta içinde savaş ilan etmesini Bulgaristan'a önermek fikrini kabul edilemez buluyorum. Dörtlü İtilaf'ın³⁶⁶ Balkanlardaki gerçek gücüyle örtüşmeyen böylesine ultimatoma karakterli bir teklifle, Radoslavov'a bizimle ipleri koparması ve düşmanlarımızın safına geçmesi için bahane vermiş oluruz.

Müttefiklerin kendi faaliyetini Türkiye'ye karşı savaşa katılması durumunda Bulgaristan'a savaş sonrasında 1912 çizgileri dâhilinde Makedonya'yı garanti ettiklerini Sofya'ya bildirmekle sınırlamaları gerektiğini düşünüyorum.

"Narodni Prava"daki makaleyi³⁶⁷ göz önünde tutarak, müttefiklerin Vardar'ın doğusundaki bölgeyi işgaline değinmeyi şimdi gereksiz buluyorum.

³⁶⁶ Bkz. 4 numaralı belgenin ilgili dipnotuna.

³⁶⁷ *Narodni Prava*: 1888-1932 yılları arasında Sofya'da yayınlanan gazete. Liberal Parti'nin (Radoslavov yanlılarının) yayın organıydı. Daha önceki telgraflarında Savinski, bazı Bulgar gazetelerinde ve bu arada *Narodni Prava* gazetesinde de Sırbistan aleyhinde kışkırtıcı makaleler yayımlandığı haberi i vermektedir.

188

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

11 Eylül 1915, nu. 615

Almanların, Mecklenburg Dükü'nün³⁶⁸ himayesi altında çalışmaları –ki 588 numaralı telgrafımda rapor etmiş bulunuyordum– sürmektedir ve Radoslavov'un Rumen Ortaelçi'yle³⁶⁹ dünkü konuşması buna delalet ediyor.

Radoslavov Bulgar-Türk ilişkileri konusunda şöyle demiş: Anlaşma artık bütünüyle hazır, Bulgaristan Türkiye aleyhinde savaşa girmeyecektir, çünkü böyle bir savaş tutulmamakta, bir maceraya atılmak olarak görülmektedir. Çatalca'nın şimdi Almanlar tarafından 1913 yılındakine kıyasla çok daha müstahkem duruma getirildiğine ve Alman subayların komutası altında bulunacağına bakılırsa, böyle bir savaş çok ağır olur. Türklere karşı savaşa girmekle Almanların hiddetini çekeriz ki Bulgaristan'ın Almanların gücünü kale almaması da mümkün değil.

Derussi'nin; Avusturyalıların ve Almanların Bulgar sınırına gelmeleri halinde Bulgaristan'ın ne yapacağı sorusu karşısında Radoslavov, mütereddit, Bulgaristan'ın Belçika gibi olma lüksü bulunmadığını söylemiş.

Derussi'nin; Türkiye'yle yakınlaşmanın, Bulgaristan'ın bizimle sürdürdüğü müzakerelerle çeliştiğine ve Almanların yalnızca önceden Bulgarlardan emin oldukları takdirde Sırlara saldıracağına işaret etmesi üzerine Radoslavov şu cevabı vermiş: “Bulgaristan artık kendisine uzak Rusya'dan korkmamaktadır.” Fazla ileri gittiğini fark ederek eklemiş: “Aramızda Romanya var” ve şöyle devam etmiş: “Ben komşularımla anlaşmak ve Rusya'yla yakınlaşmak isterim, ama Yunanlar güvensizlik telkin ediyor, Sırlar hiçbir zaman Makedonya'yı bize bırakmayacaklardır, Rusya ise son istikraz olayında bize olumsuz yanıt verdi, daha Karpatlarda [...] ³⁷⁰ bize ihtiyacı olmadığını söylemişti.”

³⁶⁸ Adolf Friedrich zu Mecklenburg.

³⁶⁹ Gheorghe Derussi.

³⁷⁰ Atlanmış.

Radoslavov, “Kritik an geldi, üstelik Romanya açısından, Bulgaristan için olduğundan daha kritik bir an,” demiş ve alaycı bir gülümsemeyle sormuş: “Brătianu ne yapacak?” Derussi, sırf kişisel düşüncesi olarak, Romanya’nın tarafsızlığını bozması halinde Brătianu’yu kanının son damlasına kadar koruyacağı yanıtını vermiş. Radoslavov tebessümle şöyle demiş: “Demek ki Rumenler Bulgarlardan daha iyi vatanseverler.”

Derussi, konuşmayı sonlandırırken sormuş: “Demek oluyor ki sizinle anlaşmaya çalışmak için şimdi artık çok geç, öyle mi?” Radoslavov yanıtlamış: “Hayır, henüz her şey bitmiş değil. Türkiye’yle anlaşma imzalanmış olsa da, bu nihaî bir anlaşma değil.”

Bugünkü Bulgaristan-Almanya ilişkileriyle Goeben’in Karadeniz’de açtığı ilk ateş öncesindeki Türk-Alman ilişkileri arasında benzerlik bulan Rumen Ortaelçi, Bükreş’e gönderdiği telgrafta, yaptığımız müzakerelerin başarılı olacağını ummanın tamamıyla nafil olduğuna inandığını ve müttefiklerin kendi hedefini şimdi Çanakale’den Tuna’ya taşıması gerektiğini söylemiş.

[...] ³⁷¹ Derussi, Radoslavov’un blöf ihtimalini ortadan kaldıran, bütünüyle tatminkâr ve kararlı bir tonla konuştuğunu doğruluyor.

Derussi’nin ziyaretinin ardından şimdi ben Radoslavov’u görmek istedim, ama nafil. Yarın, ayın 12’sinde görmeği umuyorum, izlenimleri yoklayacak ve telgrafla bildireceğim.

Şahsen ben, Radoslavov’un Derussi’yle konuşmasına belirleyici önem atfedilemeyeceği, bununla beraber, buradaki ortamda pek çok tehlikenin var olduğu, benim [...] ³⁷² telgrafım ve Trubetskoy’un 811 numaralı telgrafı ³⁷³ bağlamında mümkün mertebede hızlı ve enerjik bir şekilde hareket etmemiz gerektiği kanaatindeyim. Selanik’le beraber Makedonya’yı hızlıca işgal etmek ve Avusturya-Almanya’yla Türk-Bulgarların birleşmesine engel olmak şarttır; Almanlar Tekija’yı ³⁷⁴ yarıp geçmeden Bulgarların harekete geçmeyeceğini düşünmek gerekir, ama sınırlarında Almanların belirmesiyle Bulgarlar

Atlanmış.

³⁷² Atlanmış.

³⁷³ Trubetskoy’un 10 Eylül 1915 tarihli 811 numaralı telgrafında Selanik’in işgalinin iyi olabileceğinden söz edilmektedir.

³⁷⁴ Tekija: Günümüzde Sırbistan’ın Romanya sınırında, Tuna Nehri üzerinde yerleşim birimi.

tartışmasız olarak Alman ordularının geçmesine izin verecek ve kendileri Makedonya'yı işgal edeceklerdir.

189

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

14 Eylül 1915, nu. 624

Nu. 1.

Bugün 14 Eylül'de dört Ortaelçi³⁷⁵ Radoslavov'a, metnini 2 numaralı telgrafta ilettiğim özdeş bildiriye sunduk. Vardar'ın doğusundaki bölgenin işgaline ilişkin olarak sözlü biçimde, bu konuya Ortaelçilerin özdeş notasında değinilmediğini, çünkü bunun Bulgaristan'ı memnun etmeyeceğini düşünmek için nedenlerimiz olduğunu söyledik. Fakat bu varsayım yanlışsa, müttefikler işgale başlamaya hazırlar.

Bu sözlü bildirimizin metnini İngiliz Ortaelçi, Radoslavov'a hatıra olarak bıraktı.

Hükümetinden aldığı talimatname doğrultusunda İtalyan Ortaelçi sözlü bildiriye katılmadı, fakat bunu, Radoslavov'un aklında kendi talimatnamesiyle bizimkiler arasında bir uyumsuzluk olduğu izlenimi bırakmayacak şekilde yaptı.

Bu adımıma bir ültimatom karakteri kazandırmamak için notada herhangi bir süreden bahsetmediğimizi, fakat yılın geç dönemine gelindiği ve Bulgaristan'ın tutumunun nihayet açıklık kazanması gerektiği göz önünde tutulursa, en hızlı şekilde cevap almayı umduğumuzu hepimiz Radoslavov'a anlattık. Radoslavov, belirleyici anın gelip çatıldığını anladığını, Kral'a³⁷⁶ hemen bugün bilgi vereceğini ve karar için yalnızca birkaç gün istediğini söyledi.

Fransız Ortaelçi, Türkiye'yle anlaşma imzalanmasının bizim teklimimize dolaylı bir yanıt olacağını ekledi. Ben, Alman yanılığından kurtularak halkın çıkarlarına ve isteğine uygun olacak bir karar al-

³⁷⁵ Aleksandr Aleksandroviç Savinski, Henry Bax Ironside, Hector André de Panafieu, Fausto Cucchi Boasso.

³⁷⁶ Bulgaristan Kralı I. Ferdinand.

mak zorunluluğuna ayrıntılı bir şekilde değindim. Bu vesileyle, Almanların Bulgar sınırında belirmesi durumunda, bunların geçişine izin vermek dışında Bulgarların yapabileceği bir şey olmadığına dair kendisinin bir süre önce yaptığı bildiriye –621 numaralı telgrafımdöndüm ve Bulgar Hükümeti'nin “kendi topraklarını savunacağına dair” bize karşı yükümlülük üstlendiği 12 Ağustos 1914 tarihli notayı kendisine gösterdim.

Bu defa ne biz, ne de Radoslavov, attığımız adımın gizliliği konusunda bir hatırlatma yaptık, dolayısıyla bunları kamuoyuna açıklamahakkımızı saklı tuttuk ki bu durum Hükümet'in şu ya da bu kararı alışında şüphesiz etkili olacaktır.

190

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

14 Eylül 1915, nu. 625

Nu. 2.

Kopyası Niş'e.

16 (29) Mayıs ve 21 Temmuz (3 Ağustos) tarihli bildirilerine ilaveten, müttefik devletlerin temsilcileri, Bulgaristan Kraliyet Hükümeti'ne şu bildiriye sunmakla yetkilendirilmişlerdir:

“Dört devlet Makedonya'nın, 1912 Sırp-Bulgar Antlaşması'nda tarafsız bölgeye dâhil edilmiş olan kısmının savaş sonunda Sırbistan tarafından Bulgaristan'a verileceğini garanti ederler.

Bu garanti, Bulgaristan'ın Türkiye aleyhinde uzak olmayan bir zamanda cephe açmasına ilişkin olarak İtilaf Devletleri'yle askeri anlaşma imzalamaya hazır bulunduğunu ilan etmesi şartına tabi tutulmuştur. Yakın zamanda böyle bir bildirinin yapılmaması durumunda, işbu bildirideki teklif karşılıklı olarak feshedilmiş sayılacaktır.”

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

21 Eylül 1915, nu. 658

657 numaralı telgrafıma atfen.

Kopyası Niş'e.

Bulgar Hükümeti Sırbistan'a karşı bizim aleyhimizde bir adıma karar vermişse, bu adım, şu şartlar altında gerçekleşmiş olabilir:

1) Almanların baskısı altında Türklerin kendi topraklarından taviz vermesi;

2) Sırbistan'a Avusturya-Almanya saldırısı ya da;

3) Rumen ve Yunanların buna göz yumacağına eminlik.

Bulgarları Sırbistan aleyhinde adım atmaya teşvik etmek Almanların özellikle işine gelmektedir, geleneksel kışkırtma politikalarının ötesinde, bu suretle bizim Bulgarlardan uzaklaşmamızı, duruma hâkim olmayı, ordularını İstanbul'a, sualtı kayıklarını ise Varna ve Burgaz'a götürmeyi hedeflemektedirler. Bu nedenle, elimizdeki mevzileri asla kolay teslim etmemeliyiz. Sonuç itibariyle şunları yapmamızın şart olduğunu düşünüyorum:

1) Sırpları şuna inandırmak gerekir ki "muzaffer" Türkler gelecekteki başarı için kendi topraklarından fedakârlık yapacak kadar uzak görüşlülere, Sırpların bunu yapması çok daha önemlidir; bu suretle Sırpların rızasıyla Bulgarların Makedonya'yı işgal etmesine izin verilmesi, savaş bahanesini de ortadan kaldırır.

2) Sırpların Avusturyalılarla herhangi bir anlaşması olmadığından ve Avusturyalıların saldırması durumunda kendilerine gerçekten karşı koyacaklarından emin bulunmak; bu şartlarda Almanlar küçük kuvvetlerle müdahalede bulunmayacaklardır, eldeki istihbarata nazaran Sırp sınırında büyük kuvvetleri bulunmamaktadır ve yakın zamanda bulunması da mümkün değil.

3) Rumen ve Yunanları, kendilerine yapılacak bir saldırıyı kabullemeyeceklerini kesin bir dille bildirmeleri konusunda ikna etmek. Eğer Bulgar Hükümeti'nin niyeti ciddiyse, bu adım aklını başına toplamasına neden olur, alınan önlemler blöften ibaretse, zaten öyle olur.

Yapılmaması gereken tek şey, meydanı Almanlara kolayca bırakmaktır.

192

Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'un Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

22 Eylül 1915, nu. 4693

Sırbistan'a karşı seferberlik meselesi çözülür çözülmez, ülke çapında mümkün mertebede kuvvetli bir tesir uyandırması amacıyla, katılım imkânı bulsunlar diye mevkidaşlarınızı da önceden haberdar ederek, Ortaelçilerin Radoslavov'a 14 Eylül'de sundukları bildiriye halka açıklamanıza izin verilmiştir. Cari yılın 16 (29) Mayıs ve 21 Temmuz (3 Ağustos) tarihli bildirilerine atfen, İtilaf Devletleri'nin temsilcileri, Bulgaristan Kraliyet Hükümeti'ne şu bildiriye sunmakla yetkilendirilmişlerdir:

“Dört devlet Makedonya'nın 1912 çizgisi dâhilindeki bölümünün savaş biter bitmez Sırbistan tarafından Bulgaristan'a verileceğini garanti ederler. Fakat bu garanti, Bulgaristan'ın Türkiye aleyhinde uzak olmayan bir zamanda cephe açmasına ilişkin olarak İtilaf Devletleri'yle askerî anlaşma imzalamaya hazır bulunduğunu ilan etmesi şartına tabi tutulmuştur. Yakın zamanda böyle bir bildirinin yapılmaması durumunda, işbu bildirideki teklif karşılıklı olarak feshedilmiş sayılacaktır.”

193

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

22 Eylül 1915, nu. 660

Dün, 20 Eylül'de³⁷⁷ Radoslavov kendi partisinin milletvekillerini toplayarak şunu ilan etmiştir: Bulgar-Türk anlaşması imzalanmıştır,

³⁷⁷ Buradaki tarihlerde bir uyumsuzluk olduğu açıktır. Bu uyumsuzluk, belki telgrafın yazıldığı tarihte gönderilmemesinden kaynaklanmıştır.

arazilerin teslimi 21 Eylül'de Dimetoka'da törenle gerçekleşecektir; 23'ünde demiryolu hattı teslim edilecek ve 28'inde Bulgaristan'ın idari kurumları yönetimi devralacaktır. Sınır anlaşmazlıkları Bulgar, Türk, Alman, Avusturyalı ve İsveçli delegelerden oluşan uluslararası komisyon tarafından çözülecektir.

Radoslavov akabinde, Hükümet'in bundan sonra silahlı tarafsızlık politikası takip edeceğini, 19 Eylül'de Avusturya-Almanya'nın Sırbistan'a saldırısının başlamasıyla askerî operasyonların Bulgar sınırına yakın bölgelere taşınmasının böyle bir politikayı şart kıldığını söylemiştir. Daha sonra kendisi, Bulgaristan'ın tartışmalı ve tartışmasız bölgeleri alma ve sınırlarını her yönde genişletme imkânı bulunduğuna işaret etmiştir.

Romanya ve Yunanistan konusuna gelince Radoslavov, bunların ikisinin de Avusturya-Almanya'nın saldırısına büsbütün kayıtsız kalacaklarını, hatta Bulgarların Sırlara saldırması durumunda bile tarafsızlıklarını koruyacaklarını ısrarla ifade etmiştir. Sözlerini bitirirken Radoslavov, İtilaf Devletleri'nin Bulgar-Türk anlaşmasına ilişkin tutumunun ne olduğunu muhtemelen ertesi gün öğreneceğini söylemiştir.

Meselenin fevkalade önemini göz önünde tutarak ivedilikle gereğinin yapılmasını arz ediyorum.

Alman yanlısı gazeteler, bu toplantının haberini verirken, yanında buradaki Avusturya ve Almanya heyetlerinin, saldırıya katılan muazzam Avusturya-Almanya güçlerinin Sırbistan'ı bütünüyle ve hızlıca mahvederek Bulgar sınırına ulaşmasını garanti altına aldığına ilişkin bildirimlerini de yayınlıyorlar. Gerçekten bugün Sırp Ortalığı'ye³⁷⁸ Orşova'dan³⁷⁹ Bosna sınırındaki Mitroviça'ya³⁸⁰ kadar tüm sınır hattı boyunca ağır bombardımanın başladığı haberi telefonla iletilmiştir. Sırların ve bizim askerî casusların verdikleri haberlere bakılırsa, top ateşi hattının gerisinde neredeyse asker bulunmamaktadır.

³⁷⁸ Boško Čolak-Antić.

³⁷⁹ Orşova: Günümüzde Romanya'nın güneybatısında kent.

³⁸⁰ Mitroviça: Günümüzde Kosova'nın kuzeyinde kent. XIV. yüzyıl sonlarından Balcan Savaşları'na kadar Osmanlı egemenliğinde kalmıştır.

194

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

25 Eylül 1915, nu. 688

24'ünde ben ve İngiliz Ortaelçi,³⁸¹ Radoslavov tarafından kabul edildik. Bu ziyaret öncesinde gerçekleşen Ortaelçiler toplantısında yaklaşık olarak aynı konuşma programını düzenledik.

Bizim teklifimize seferberlikle cevap verdiğini vurgulayarak, Hükümet'in, etkisinde bulunduğu Alman hipnotizmasından, Alman kandırmacasından ve hazırlanmakta olan tecavüzden bahsettim; Türk delege Dimetoka'da protokolü imzalamayı reddetmiş; Sırbistan'a yapılacağı vaat edilen Avusturya-Almanya saldırısı gerçekleşmedi ve yakın zamanda da gerçekleşmeyecektir; Yunanistan'da seferberlik artık yapıldı; Romanya da aynısını yapmak zorunda kalacaktır; müttefikler Makedonya'ya 150 bin gönderme kararı almışlar; Bulgaristan'ın tüfek ve cephanelik eksikliği var; seferberlik ülkenin tamamında meysusiyetle karşılandı, Hükümet ve Saray yanlıları da dâhil kimse Sırbistan'la savaş istememektedir ve bu yüzden Hükümet'in sürekli olarak terör ve tehdide başvurması gerekecektir; halk kandırılmıştır ve Hükümet tarafından mahva sürüklenişini hiçbir zaman affetmeyecektir, Rusya'ya karşı işlenen cinayeti de hiçbir zaman bağışlamayacaktır ki bu durum Bulgar halkıyla Hükümet'ini birbirinden kesin olarak ayırmaktadır. Eğer iş Ortaelçilerin geri çekilmesine kadar vardırılsa, bu bütünüyle Hükümet'in suçu olur. Henüz her şey kaybedilmiş değil ve Hükümet akıllanır, seferberliği durdurur, Sırbistan'a saldırmaz ve kendi gücünü ortak düşmana karşı yönlendirirse, Bulgaristan, yakın zamanda müttefik kuvvetlerce işgal edilecek olan Makedonya'yı alabilir.

Bu duyduklarından şaşkına dönen Radoslavov, Almanların etkisini yalanlamaya ve seferberliğin bir silahlı tarafsızlık olarak Sırbistan'ı hedef almadığı, yalnızca Bulgaristan'ı ayakta tutma amacı güttüğü vb. hususunda beni temin etmeye başladı. Seferberliğin ilan edildiği gün kendi temsilcilerine, bu durumu Petrograd, Paris ve Londra'ya izah etmeleri emrini verdiğini de anlattı.

³⁸¹ Henry Bax Ironside.

Bununla beraber, Makedonya'nın Bulgaristan'a ait olması gerektiğini ve eğer bunu Bulgaristan'a vermek istemezlerse, Bulgaristan'ın hem tartışmasız bölgeyi, hem de tartışmalı bölgeyi kendisi elde edeceğini ağzından kaçırdı. Bizim son notamıza yanıt hazırlamakta olduğunu söyledi. Türkiye'yle yaptığı anlaşmayla bunu nasıl bağdaştıracağını kendisine sorduğum zaman, Türkiye'yle savaşın tutulmayacağını söyledi. Meriç kıyısını aldığı zaman Bulgaristan'ın Çatalca'ya yakın olacağına dair sözünü kendisine hatırlattığımda, şimdi, bir anlaşma imzalandıktan sonra Türkiye'ye saldırmanın dürlüstlük olmayacağı yanıtını verdi.

Kopyaları Londra, Paris, Roma, Niş, Atina ve Bükreş'e.

196

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

28 Eylül 1915, nu. 699

Kopyaları Paris, Londra ve Roma'ya.

27 Eylül'de günlük toplantımız sırasında Fransız Ortaelçi,³⁸² seferberliği durdurmasına dair Bulgaristan'a sunulacak ültimatomun taslağıyla beraber Delcassé'den az önce aldığı telgrafı okudu. Şimdi herhangi bir taviz vermek ya da benim 693 numaralı telgrafımda belirtmiş olduğum dışında Sırları herhangi bir taviz vermeye zorlamak Alman nüfuzunun desteklenmesi, Radoslavov'un Almanya yanlısı politikasının başarısının altının çizilmesi ve bize karşı meydan okuyan tutumu yüzünden hangi cezaya çarptırılması gerektiği aşikâr olan Hükümet'i ödüllendirmek anlamına ne kadar gelirse; 696 numaralı telgrafımdan görüleceği üzere, işlerin daha hayırlı bir yöne dönmesi ümidinin doğmaya başladığı bir zamanda bir ültimatom sunmak da aynı ölçüde zamanlama hatası olur.

Mevcut durumdan, daha kârlı çıkacağımız şekilde faydalanmamız gerekirdi. Bu anlamda koalisyon hükümeti bize en iyi garantiyi verebilir. Özellikle seferberliğin durdurulması talebinde bulunmak şimdi anlamsızdır, çünkü Türklere karşı bize yardım etmek üzere

³⁸² Hector André de Panafieu.

ikinci bir seferberlik ilan edilse, bu gerçekleştirilemeyecektir. Eğer Alman yandaşlığı zamanının geçmişte kaldığına tam bir garanti verecek bir koalisyon kabinesi gerçekten kurulursa, seferber edilen birliklerin olayların doğal seyri içinde Türkiye aleyhinde yöneleceklerinden emin bulunulabilir.

Türkiye'yle ipleri koparmak için sayısız bahane olacaktır. En azından, Bulgarlara taviz verilen toprakların 23 Eylül'de fiilen teslim edileceği vaadinin Türkler tarafından yerine getirilmemiş olması, ki bir hükümet değişikliği gerçekleşirse bu topraklardan taviz vermeyeceklerine asla şüphe olamaz.

Orduların ivedilikle Selanik'e çıkması, elbette ki burada oluşan krizin bizim açımızdan daha hayırlı bir şekilde sonuçlanmasına katkıda bulunacaktır.

196

Rusya Deniz Kuvvetleri Merkez Karargâhı Komutanı Rusin'in Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'ye Gizli Telgrafı

Sivastopol, 3 Ekim 1915

Dışişleri Bakanı³⁸³ bildirmiştir: “Ortaelçilerimizi geri çekmekle savaş ilan etmiyoruz. Askerî operasyonların, mesela Bulgar kıyılarına ve gemilerine saldırıların tarafımızdan başlatılmaması gerekir. Bu, ülkedeki muhalefetin bizden uzaklaşmasına neden olur. Gerçekte Bulgar karasularında Türk gemilerine rastlanırsa, elbette ki bunların batırılması gerekecektir, fakat hiçbir suretle Bulgarlara ilk ateş eden biz olmamalıyız. Nota şimdilik İtilaf Devletleri'nce değil, yalnızca Rusya tarafından gönderilmiştir.

Notayı 7369 numarayla telgraf çekiyorum.”

³⁸³ Sergey Dmitriyeviç Sazonov.

197

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

5 Ekim 1915, nu. 759

Kopyası Paris, Londra, Roma, Niş, Atina, Bükreş ve Lahey'e.³⁸⁴
Acil.

Nu. 1.

Ültimatomumuza Bulgar Hükümeti'nin yazılı yanıtı Bulgarca nota olarak bugün 5 Ekim öğlen saat 2:40'ta bana takdim edildi. Bu yanıtın asla kabul edilemez olduğunu göz önünde tutarak, aramızdaki ilişkileri kopardığımızı ve çıkarlarımızı temsil etme görevinin Hollandalı Maslahatgüzar'a³⁸⁵ bırakıldığını Radoslavov'a bildiriyorum. Yanıt metninin Rusça çevirisi 2 numarada iletilmiştir. Bunlar son şifreli telgraflar, akabinde şifreler yakılacaktır.

198

**Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı**

5 Ekim 1915, nu. 760

Nu. 2.

"İmparatorluk Hükümeti'nin dün öğlen saat 4'te Başbakan ve Dışişleri Bakanlığı Vekili'ne³⁸⁶ takdim edilen ültimatomuna cevap olarak, Bulgaristan Hükümeti önemle bildirmekten şeref duyar:

Bulgaristan'ın çıkarları daima Bulgar halkınca özenle korunmuş ve yükümlü hükümetlerce yönlendirilmiştir. Kraliyet Hükümetimiz, ülkenin çıkarlarının Almanlara satıldığı yönünde kendisine atfedilen suçlamayı en şiddetli şekilde protesto etmektedir. Bulgaristan Hükümeti, yabancı subayların ordu hizmetine alındığı münferit olayların asla bağımsızlığa tecavüz olarak değerlendirilemeyeceğinden ve

³⁸⁴ Lahey: Kuzey Denizi kıyısında Hollanda'ya ait kent. Hükümet ve Parlamento'yla beraber, yabancı ülkelerin Hollanda'daki diplomatik misyonları da bu kentte bulunur.

³⁸⁵ Bu kişinin kim olduğu tespit edilemedi.

³⁸⁶ Vasil Radoslavov.

Bulgaristan'ın egemenlik haklarını ihlal eden düşmanca bir eylem olarak kabullenilemeyeceğinden emin bulunmakla beraber, Harbiye Bakanlığı'nda ve ordunun çeşitli karargâhlarında Alman ve Avusturyalı subayların bulunduğu iddiasını kesin bir dille yalanlamaktadır.

Bulgar ordusunun seferberliğine ilişkin zaten yapılmış olan açıklamaların akabinde, Bulgar Hükümeti'nin ülke açısından zor anlarda, inanılmaz zor kredi şartlarında dış borçlarla ve bu arada İmparatorluk Hükümeti'ne olan borçlarla da ilgili yükümlülüklerini yerine getirebilmek amacıyla özel bankaların –velev ki aralarında Alman bankaları da bulunsun– kredisine başvurmuş olmasından çıkarılarak ültimatonda ifade edilen netice, Bulgaristan'ın iyi adına değer veren tüm hükümetlerin bu borçtan sorumlu olduğu dikkate alınır-sa, yalnızca temelsiz değil, hem de açıkça garazlıdır.

Bulgar Hükümeti'nin, Rusya'ya düşman safta savaşan devletler gurubuyla ilişkilerini 24 saat zarfında açıkça koparmaması durumunda Bulgaristan'ı terk edeceği tehdidinde bulunan İmparatorluk Ortaelçisi, Bulgaristan'ı Rusya'nın müttefiklerinin yararına olduğu şüphe götürmeyen şimdiki tarafsızlığını bozmaya davet etmektedir.

Mevcut politikasını sürdürmekle Bulgaristan'ın, İmparatorluk Hükümeti'nin almış olduğu kararın iptali yönünde tesir icra etme gücüne asla sahip bulunmadığı şüphesizdir. Bulgaristan'ın yapabileceği tek şey, Bulgar halkı ve Hükümeti'nin kardeş Rusya'yla sıkı birliktelik için bugüne kadar harcadığı gayretlerin kendi girişimi ve inisiyatifi dışında çöküşüne kırık bir kalple içtenlikle üzülmekten ibarettir.”

199

Rusya'nın Sofya Ortaelçisi Savinski'nin
Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

5 Ekim 1915, nu. 761

Kopyası Paris, Londra, Roma, Atina, Bükreş, Niş'e.
759 numaralı telgrafıma atfen.

Fransız³⁸⁷ ve İngiliz³⁸⁸ Ortaelçiler bugün 5 Ekim akşamı ilişkilerin koptuğunu Radoslavov'a bildirdiler. İtalyan Temsilci³⁸⁹ mevki-daşlarına katılma talimatını henüz almadı, fakat yarından geç olma-yarak almayı umuyor.

200

Rusya'nın Paris Elçisi İzvol'ski'nin Rusya Dışışleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

12 Ekim 1915, nu. 639

Balkanlardaki askerî operasyonlara katılmaya hazır bulunmamı-za yönelik kuşku-ların bir sonucu olan Rusya karşıtı heyecanların burada Parlamento, gazete ve hatta Hükümet çevrelerinde her ge-çen gün arttığını sizden saklayamam. Bir yandan bizi, Balkanlardaki mevcut durumun baş suçlusunu olarak görüyor ve bu durumun sözde bizim Romanya'yla uyuşmamamızın ve Bulgaristan'a karşı sistemli önyargımızın eseri olduğunu iddia ediyorlar. Diğer yandan, bizim ordularımızın katılmayışının İtilaf'ın prestijine ve Rusya'nın Balkan halkları arasındaki tarihî konumuna indirilmiş bir darbe olmanın ötesinde, Fransa ve İngiltere'yi de çok elverişsiz ve tehlikeli bir du-ruma düşüreceğine ve Balkan halklarında bu ülkelerle ittifak yapıl-ması aleyhinde tereddüt uyandıracığına işaret ediyorlar.

Büyük savaşın Balkanlarda açılan yeni aşamasına burada muaz-zam bir önem verilmekte ve Avusturya-Almanya'ya İstanbul yolu-nun açılmasının, Rusya'ya ulaşılmasının önüne geçmenin ötesinde, Avusturya ve Almanya'ya Anadolu'dan sınırsız erzak ve insan temin etme olanağı vereceğini düşünüyorlar. Bu nedenle kamuoyu, bu yeni baskıya dört müttefik devletin ortak gayretlerle karşı koymasını ısrarla talep etmektedir; aksi halde, Balkanlarda destekleneceğinden emin bulunmadan, Fransa'nın, ana cephesindeki kuvvetlerini zayıflatma riskini alıp alamayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır.

Şuna da işaret edilmektedir ki savaş sonrasında Rusya'nın Tür-

³⁸⁷ Hector André de Panafieu.

³⁸⁸ Henry Bax Ironside.

³⁸⁹ Fausto Cucchi Boasso.

kiye sayesinde en fazla çıkarı sağlaması bekleniyor ve eğer Rusya [...] ³⁹⁰ katılmayacaksa, Fransa ve İngiltere'nin İstanbul ve Boğazlar konusunda almış oldukları kararları gözden geçirmeleri gerekecektir. Bu anlamda bir yazı "Journal des Débats" ³⁹¹ gibi ciddi bir yayın organında çıkmıştır. Bugün bazı nüfuzlu gazeteler yine, durumun kurtarılması ve Romanya'nın İtilaf'ın safına çekilebilmesi için Rusya'nın Besarabya'nın bir bölümünden fedakârlık yapması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tüm bunlar, burada bizim açımızdan fazlaca elverişsiz bir hava oluşturmaktadır ve Fransa'yla ilişkilerimizi ciddi biçimde etkileyebilir. Bu arada, yine aynı zeminde Delcassé ve Paléologue aleyhinde şiddetli bir kampanya yürütülmektedir ki kendilerinin azledilmesiyle sonuçlanabilir.

201

Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafi

17 Ekim 1915

Costinescu, bazı meslektaşlarına danışmanın akabinde, bugün 17 Ekim tarihinde bana şu bildiriği sundu: Eğer Rusya Balkanlardaki operasyonlar için 300 bin kişilik bir ordu ayırabilir, bu ordunun Romanya üzerinden geçişine izin vermesi için Rumen Hükümeti'ne başvurur ve aynı zamanda Romanya'ya sözü edilen orduyla beraber askerî operasyonlara katılmayı önerirse, Romanya'da hiçbir hükümetin benzer bir teklife karşı koyamayacağına ve bu teklifin kesinlikle kabul edileceğine Costinescu güvence vermektedir.

Costinescu ve düşünce arkadaşlarına göre, mutlaka belirtilen sayıda olmak kaydıyla bizim ordumuz 100 bin kişilik bir Rumen ordusuyla beraber Bulgaristan ve Türkiye aleyhinde hareket edecek, Rumen ordusunun geri kalanı ise Karpatları aşarak, Sırbistan'a sokulan Avusturya-Almanya ordularının geri çekilme yolunu kesecektir.

³⁹⁰ Atlanmış.

³⁹¹ *Journal des Débats Politiques et Littéraires*: Paris'te 1784-1944 yılları arasında yayımlanan gazete.

Costinescu, konuşmamızın gizliliğini ciddiyetle korumam ve hatta yabancı meslektaşlarımdan hiçbirine bundan söz etmemem rica-sında bulundu.

Yapılan teklifi Zatiâlinizin değerlendirmesine sunacağımı vaat ettim, bununla beraber, teklifin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği konusunda hiçbir fikir sahibi olmadığımı da belirttim.

202

Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevski'nin Rusya Dışişleri Bakanı Sazonov'a Gizli Telgrafı

4 Mayıs 1916, nu. 241

Brătianu'yla, kendisinin uzun süren yıllık izni sonrasında görüş-me fırsatından yararlanarak, Almanya'yla Romanya arasındaki yeni ekonomik anlaşmanın bizim ve müttefiklerimizin üzerinde oluştur-duğu gayet olumsuz izlenime ciddiyetle dikkatini çektim. Brătianu, kendisine karşı sergilenmiş olan güvensizlik dolayısıyla hayli üzü-ldüğünü söyledi. Romanya'nın dostlarının; Romanya Hükümeti'nin, düşmanlarını etkisiz hale getirmek amacıyla aldığı önlemlere gü-ven duymaları gerektiğinde ısrar etti ve böyle bir güven olmadan, üzerlerine aldıkları ağır ve sorumluluk gerektiren görevi sona kadar sürdüremeyeceğini belirtti.

Sözüne bakılırsa, Almanya'yla Romanya arasındaki ekonomik an-laşmadan iki politik hedef güdülmektedir. Birincisi dış politika alanı-nı ilgilendiriyor ve düşmanlarımıza, Romanya'nın tarafsızlığını savaş sonuna kadar koruyacağı güvenini vermeği amaçlıyor; ikincisi ise Ro-manya'nın iç politikasıyla ilişkilidir ve buradaki Alman hayranlarının elinden, şimdiki Kabine'yi indirerek Marghiloman'ı iktidara davet etmek amacıyla kullanmayı umdukları başlıca silahları alma zorun-luluğunca dikte edilmektedir. Daha açık olmak gerekirse, Brătianu, Rumen ürünlerinin satışını kolaylaştırmak, Romanya'ya Almanya ve Avusturya'dan, burada büyük ölçüde ihtiyaç duyulan gıda maddeleri-nin ve diğer ürünlerin ulaştırılmasını sağlamak zorundaydı.

Diplomatik anlaşmanın pratikteki anlamına gelince, Brătianu bu anlaşmadan, ihtiyaç duyduğu ürünleri Almanya ve Avusturya'dan yalnızca bu sayede alabilecek ve bu ülkelere, zaten anlaşma öncesin-

de ihraç ettiği ürünlerin ihracına devam edecek olan Romanya'nın daha kârlı çıkacağını iddia ederken aslında büsbütün haksız değildir.

Almanya'nın, askerî gereçler hariç olmakla kendi mallarını Romanya üzerinden serbest bir şekilde nakletmesine izin verilmesi durumuna gelince, Brătianu, bunu da şöyle izah etmektedir ki kendisi daha önce, hatta savaş riskini göze almak pahasına, Türkiye için Romanya üzerinden askerî malzeme nakledilmesine karşı koymuştur ve bunu yaparken, bize oldukça önemli bir hizmette bulunduğu da bilincindedir. Oysa şimdi, düşmanlarımızın Tuna'da serbestçe yüzebildikleri bir zamanda ve Sırbistan'ın işgalinin ardından, transit geçiş sorunu Brătianu'ya göre önemini bütünüyle kaybetmiştir ve Romanya'nın bu hususta itiraz bildirmesi bize gerçekte bir yarar sağlamamakla beraber, yalnızca Avusturya ve Almanya'ya gereksiz bir meydan okuma olurdu.

Brătianu hatta, Almanya'yla yapılan yeni anlaşmanın doğal olarak Avusturya'yla da aynı içerikte bir anlaşmayla tamamlanması gerektiğini ve halihazırda bu yönde müzakerelerin sürmekte olduğunu söyledi. Romanya Hükümeti ilke itibarıyla, yine böyle bir anlaşmanın Bulgaristan'la da imzalanmasına yatkın olabilir, nitekim Hükümet Bulgaristan'dan tütün almayı ve neredeyse bir yıldan beri Selanik'te bekleyen yaklaşık 1000 vagon çeşitli malın Bulgaristan üzerinden Romanya'ya [...] ³⁹² istemektedir. Brătianu, Bulgaristan Hükümeti'nin öne sürdüğü şartların, şimdilik böyle bir anlaşma imzalanması ihtimalini çok düşürdüğünü de söylüyor. Türkiye'yle anlaşmanın lafı bile geçmemektedir, gerçi Romanya Hükümeti, Ticaret Ataşesi ³⁹³ aracılığıyla bu ülkeden de kendisi için yararlı malları almak istemektedir.

Brătianu'ya, yaptığı açıklamalardan, başlıca olarak, düşmanlarımızı kızdırmaktan endişe duyduğu izlenimini edindiğimi, fakat bu arada, Romanya Hükümeti'nin İtilaf Devletleri açısından beklenmedik olan birtakım adımlarının, kuşkusuz ki bu devletlerce memnuniyetsizlikle karşılanması gerektiğini de kendisinin unuttuğunu söyledim. Brătianu, itiraz ederek, güvenmemizi söyledi ve İtilaf'ın buradaki temsilcilerine, Rumen Hükümeti'nin politikasına ilişkin açıklamalarda bulunmaya her zaman tamamen hazır olduğunu belirtti.

³⁹² Atlanmış.

³⁹³ Bu kişinin kim olduğunu tespit edemedik.

DİZİN*

1912 Antlaşması (bkz. *Sırp-Bulgar Antlaşması*)

Abdüllatif Safa Bey (1868-1931). Türk diplomat. 1908-1916 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Bükreş Elçisi. 78, 104, 122.

Antalya 165.

Adriyatik Denizi 165, 167, 169, 177, 183.

Afrika 167.

Akdeniz 32.

Almanya donanması 53.

Almanya, Alman 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 20, 21, 23, 25, 29, 31, 32, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 49, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 78, 79, 82, 84, 87, 90, 92, 93, 94, 95, 99, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 113, 116, 117, 119, 122, 123, 124, 125, 131, 141, 142, 144, 147, 151, 155, 156, 158, 161, 162, 165, 173, 174, 178, 181, 184, 185, 188, 189, 198, 191, 193, 194, 195, 200, 201, 202.

Almanya'nın Roma Askerî Ataşesi 155.

Anadolu 28, 41, 44, 47, 49, 66, 111, 167, 169, 177, 178, 183, 200.

Antanta 151.

Anvers. Belçika'da liman kenti. 113.

Arnavut, Arnavutluk 84, 132, 146, 153, 163.

Atina 14, 27, 36, 39, 40, 50, 51, 68, 69, 73, 74, 80, 83, 87, 120, 138, 139, 146, 175, 194, 197, 199.

Avlonya. Adriyatik Denizi kıyısında liman kenti. 153, 162, 169.

Avrupa 39, 52, 83, 88, 90, 94, 109, 116, 121, 131.

Avusturya, Avusturya-Macaristan, Avusturyalı 1, 3, 4, 9, 11, 12, 13, 16, 18, 21, 25, 30, 31, 34, 35, 39, 46, 52, 57, 61, 69, 71, 76, 83, 84, 90, 92, 101, 104, 107, 109, 110, 117, 119, 121, 122, 128, 130, 131, 132, 134, 135, 138, 140, 141,

142, 143, 144, 145, 147, 149, 153, 154, 155, 156, 160, 161, 162, 163, 165, 171, 173, 174, 178, 181, 188, 191, 193, 194, 198, 200, 201, 202.

Avusturya donanması 16.

Avusturya'nın Sofya'daki Askerî Temsilcisi 171.

Azerbaycan 54.

Babiâli 1, 2, 5, 6, 12, 32, 41, 53, 60, 68, 70, 72, 79, 81, 89, 99, 105, 107, 109, 120, 124.

Balçık. Karadeniz kıyısında Bulgaristan'a ait liman kenti. 183.

Balkan devletleri, Balkan ülkeleri, Balkan halkları 9, 12, 21, 56, 57, 61, 62, 73, 76, 102, 112, 127, 159, 166, 200.

Balkan İttifakı, Balkan Bloku 12, 25, 41, 69, 85, 152.

Balkan Savaşı 4, 117.

Balkanlar, Balkan Yarımadası 4, 13, 21, 29, 31, 42, 52, 71, 86, 92, 122, 137, 152, 187, 200, 201.

Balugdžić, Živojin (1868-1941). Sırp diplomat. I. Dünya Savaşı yıllarında Sırbistan'ın Atina Ortaelçisi. 87, 131, 138.

Bar Limanı. Adriyatik Denizi kıyısında Karadağ'a bağlı liman. 172.

Barclay, George Head (1862-1921). İngiliz diplomat. 1912-1920 yılları arasında İngiltere'nin Bükreş Ortaelçisi. 110.

Barrère, Camille (1851-1940). Fransız diplomat. 1897-1924 yılları arasında Fransa'nın Roma Elçisi. 147, 180.

Batı Trakya 9, 21, 41, 59, 68. (*Ayrıca bkz. Trakya, Doğu Trakya*)

Bayazıt. Bugünkü Doğubayazıt kenti. 58.

Bayburt 33.

Belçika 131, 144, 188.

Belçika'nın Bükreş Ortaelçisi 144.

Belgrad 4.

Benkendorf, Aleksandr (1849-1917). Rus diplomat. 1902-1916 yılları arasında

* Dizindeki rakamlar sayfa değil, belge numarasını gösterir.

- Rusya'nın Londra Elçisi. 16, 42, 47, 48, 52, 53, 56, 67, 69, 73, 74, 125, 136, 143, 157, 161, 163, 165, 167, 172, 187.
- Berchtold**, Leopold (1863-1942). Avusturya-Macaristanlı politikacı ve diplomat. 17 Şubat 1912 – 13 Ocak 1915 tarihleri arasında Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı. 82, 151.
- Berlin** 3, 7, 52, 112, 116, 119, 147.
- Bertie**, Francis (1844-1919). İngiliz diplomat. 1905-1918 yılları arasında İngiltere'nin Fransa Büyükelçisi. 141, 171.
- Besarabya**. Karadeniz'in kuzeybatısında tarihi bölge. 144, 200.
- Blondel**, Jean Camille (1854-1935). Fransız diplomat. 7 Mayıs 1907 – 13 Mayıs 1916 tarihleri arasında Fransa'nın Bükreş Ortaelçisi. 34, 110.
- Boasso**, Fausto Cucchi. İtalyan diplomat. Birinci Dünya Savaşı yıllarında İtalya'nın Sofya Ortaelçisi. 180, 183, 189, 199.
- Boğazlar** 8, 12, 35, 53, 68, 70, 99, 107, 109, 127, 154, 162, 171, 172, 175, 200. (Ayrıca bkz. *Çanakkale Boğazı, İstanbul Boğazı, Boğazlar*)
- Bompard**, Louis Maurice (1854-1935). Fransız diplomat ve politikacı. 1909-1914 yılları arasında Fransa'nın İstanbul Elçisi. 2, 7, 32, 40, 47, 60, 63, 65, 66, 72, 78, 79, 99, 105, 123.
- Bordeaux** 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 94, 120, 125, 132, 136, 137, 138, 141, 145, 146.
- Borisov**. Rusların Avusturyalı ya da Alman kaynaklara işaretlerle kullandıkları uydurma isim. 98. (Ayrıca bkz. *Pavlov*)
- Bosna, Bosna-Hersek** 4, 9, 134, 151, 177, 183, 193.
- Boulinière**, M. de la 116.
- Bourchier**, James David (1850-1920). İrlandalı gazeteci. *The Times* gazetesi Bal kan muhabiri. 127.
- Boyacıyev**, Kliment (1861-1933). Bulgar asker. 22 Temmuz 1913 – 1 Eylül 1914 tarihleri arasında Bulgaristan Harbiye Bakanı oldu. Daha sonra birkaç ay sürey-le Bulgaristan Genelkurmay Başkanlığı yaptı. 25, 100.
- Brandt**, Georgi Vilhelmoviç. 1904-1915 yıllarında Rusya'nın Trabzon Konsolosu. 33.
- Brătianu**, Ionel (1864-1927). Rumen politikacı ve devlet adamı. Ocak 1914 Şubat 1918 tarihleri arasında Romanya Başbakanı. 25, 71, 83, 88, 92, 104, 110, 122, 144, 152, 188, 202.
- Breslau**. Kruvazör, "Midilli". 20, 32, 37, 42, 58, 70, 79, 99, 103, 107, 109.
- Buchanan**, George William (1854-1924). İngiliz diplomat. 1910-1918 yılları arasında İngiltere'nin Rusya Elçisi. 48, 53, 67, 70, 133, 136, 141, 143, 157, 160, 163, 165, 166, 167, 171, 172.
- Bukovina**. Doğu Avrupa'da tarihi bölge. 144.
- Bulgaristan, Bulgar** 3, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 21, 24, 25, 26, 27, 30, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 52, 56, 57, 58, 61, 62, 68, 69, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 80, 83, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 110, 111, 114, 115, 118, 121, 122, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 166, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202.
- Burgaz**. Bulgaristan'da bir il. 130, 191.
- Bussche-Haddenhausen**, Hilmar von dem (1867-1939). Alman diplomat. 1914-1916 yılları arasında Almanya'nın Bükreş Ortaelçisi. 144, 155.
- Bükreş** 5, 26, 27, 30, 34, 36, 39, 40, 44, 45, 49, 50, 51, 55, 60, 61, 62, 63, 68, 74, 78, 80, 81, 83, 90, 95, 103, 104, 120, 128, 143, 144, 146, 155, 183, 185, 188, 194, 197, 199.
- Bükreş Antlaşması, Bükreş Barışı** 6, 25, 68, 75, 92, 121.

Bülöw, Bernhard von (1849-1929). Alman politikacı, diplomat ve devlet adamı. 1914-1915 yılları arasında Almanya'nın Roma Elçisi. 147, 155, 163.

Cambon, Paul (1843-1924). Fransız diplomat. 1898-1920 yılları arasında Fransa'nın Londra Elçisi. 47, 128, 163.

Carol I. (1839-1914). 22 Mayıs 1881 - 10 Ekim 1914 tarihleri arasında Romanya Kralı. 30, 114.

Cavid Bey (Mehmed Cavid Bey) (1875-1926). Türk politikacı ve devlet adamı. İttihat ve Terakki Partisi liderlerinden. 1914 yılında Osmanlı Maliye Bakanı. 45, 63, 64, 65, 78, 81, 86, 94, 109, 116, 124.

Cemal Paşa (Ahmed Cemal Paşa) (1872-1922). Türk politikacı ve devlet adamı. İttihat ve Terakki Partisi liderlerinden. 1914-1918 yılları arasında Osmanlı Bahriye Bakanı. 45, 64, 65, 103, 114.

Cezayir 117.

Clarke, Orme Bigland (1880-1949). İngiliz hukukçu. 1914 yılında Osmanlı Devleti'nin Adalet Bakanlığı'nda danışman. 109.

Costinescu, Emil (1844-1921). Rumen ekonomist ve politikacı. 1914-1916 yılları arasında Romanya Maliye Bakanı. 122, 201.

Çanakkale Boğazı 8, 20, 40, 42, 58, 82, 99, 166, 188. (Ayrıca bkz. *Boğazlar*)

Çapraşıkov, Stefan (1876-1944). Bulgar diplomat. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bulgaristan'ın Belgrad Ortaelçisi. 52.

Çargrad 181.

Çatalca 188, 194.

Çetine. 1878-1918 yıllarında Karadağ'ın başkenti. 120.

Çiovo. Adriyatik Denizi'nde Hırvatistan'a bağlı ada. 169.

Çolak-Antić, Boško (1871-1949). Sırp diplomat. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sırbistan'ın Sofya Ortaelçisi. 128, 171, 193.

Dalmaçya. Balkan Yarımadası'nda tarihi bölge. 165, 169.

Davignon, Julien (1854-1916). Belçikalı politikacı. 1907-1916 yılları arasında Belçika Dışişleri Bakanı. 144.

Dedeağaç. Batı Trakya'da liman kenti. 184, 185.

Delcassé, Théophile (1852-1923). Fransız diplomat ve devlet adamı. Ağustos 1914 - Ekim 1915 tarihleri arasında Fransa Dışişleri Bakanı. 80, 86, 105, 141, 162, 171, 195, 200.

Demidov, Elim Pavloviç (1868-1943). Rus diplomat. 1912-1917 yılları arasında Rusya'nın Atina Ortaelçisi. 61, 69, 87, 106, 131, 138, 153, 175.

Demir Kapı. Makedonya'da kent. 171.

Deniz Savaşı Hukuku Bildirgesi (bkz. *Londra Deniz Bildirgesi*)

Derussi, Gheorghe (1870-1931). Rumen diplomat ve politikacı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Romanya'nın Sofya Ortaelçisi. 25, 142, 144, 174, 188.

Deville, Gabriel (1854-1940). Fransız politikacı ve diplomat. I. Dünya Savaşı yıllarında Fransa'nın Atina Ortaelçisi. 73, 166.

Dıraç. Adriyatik Denizi kıyısında Arnavutluk'un bir kenti. 153, 163.

Dimetoka. Batı Trakya'da Yunanistan'a ait kent. 58, 193, 194.

Dobriç. Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda kent. 183.

Dobroviç, Straşimir (1856-1943). Bulgar devlet adamı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bulgaristan Kralı'nın Özel Kalem Müdürü. 133, 134, 139, 140, 185.

Dobruca. Balkan Yarımadası'nda tarihi bölge. 14, 25, 104, 135, 144, 152, 176, 180, 183.

Doğu Trakya 177. (Ayrıca bkz. *Trakya, Batı Trakya*)

Doumergue, Gaston (1863-1937). Fransız politikacı ve devlet adamı. 3-26 Ağustos 1914 tarihleri arasında Fransa Dışişleri Bakanı. 34, 35, 66.

Dörtlülük İtilaf (bkz. *İtilaf Devletleri*)

Drama. Yunanistan'ın Doğu Makedonya bölgesinde kent. 91, 178, 183, 185.

Düyun-ı Umumiye İdaresi 116.

Ebergard, Andrey Avgustoviç (1856-1919). Rus Amiral. 1911-1916 yılları arasında Rusya'nın Karadeniz Donanması Komutanı. 8, 15, 20, 76, 77, 97, 98, 120, 123.

Edirne 94, 103, 131, 174.

Ege Adaları 9, 21, 41, 44, 50, 53, 56, 59, 63, 68, 83, 109, 163, 169.

Ege Denizi 52, 99.

Eğri Palanka. Makedonya'nın Bulgaristan sınırında kent. 157, 177.

Elliot, Francis (1851-1940). İngiliz diplomat. 1903-1917 yılları arasında İngiltere'nin Atina Ortaelçisi. 73, 139

Enez (bkz. *Enez-Midiya hattı*)

Enez-Midiya hattı. 1913 Londra Barış Antlaşması'na göre Osmanlı İmparatorluğu'yla Balkan İttifakı arasındaki sınır çizgisi. 78, 80, 85, 86, 127, 130, 132, 136, 137, 139, 142, 146, 148, 151, 156, 166, 170, 171, 173, 176, 177, 180.

Enver Paşa (1881-1922). Osmanlı devlet adamı. İttihat ve Terakki liderlerinden. 3 Ocak 1914 – 14 Ekim 1918 tarihleri arasında Harbiye Bakanı. 7, 9, 10, 12, 17, 19, 21, 23, 24, 28, 29, 31, 41, 45, 55, 56, 58, 59, 62, 88, 90, 96, 100, 101, 107, 109, 113, 114, 115.

Epir. Avrupa'nın güneydoğusunda tarihi bölge. 9, 53, 153.

Erzincan 33.

Erzurum 114.

Eyüp Sabri (Akgöl) (1876-1950). Türk asker ve siyasetçi. İttihat ve Terakki kurucularından. 113.

Fahrettin Reşat Bey (Rumbeyoğlu) (1867-1943). Osmanlı devlet adamı ve diplomat. Ocak-Kasım 1914 tarihleri arasında Osmanlı'nın Rusya Maslahatgüzarı. 41, 43, 49, 125.

Fasciotti, Carlo (1870-1958). İtalyan diplomat. 1911-1919 yılları arasında İtalya'nın Bükreş Ortaelçisi. 30, 164.

Feodosya. Kırım'ın güneydoğusunda, Karadeniz kıyısında kent. 120.

Ferdinand I. (1861-1848). 1908-1918 yılları arasında Bulgar Kralı. 36, 39, 52, 61, 75, 90, 127, 128, 136, 137, 139, 140, 145, 151, 156, 158, 166, 168, 181, 185, 189.

Ferdinand I. (1865-1927). 1914-1927 yılları arasında Romanya Kralı. 181.

Fethi Bey (Okyar) (1880-1943). Türk diplomat ve devlet adamı. 1913-1917 yılları arasında Osmanlı'nın Sofya Ortaelçisi. 129.

Fiçev, İvan (1860-1931). Bulgar asker. 1910-1914 yıllarında Bulgaristan Genelkurmay Başkanı, Eylül 1914 – Ağustos 1915 tarihleri arasında Bulgaristan Harbiye Bakanı. 100, 127, 129, 151.

Fransa, Fransız 6, 16, 28, 34, 36, 45, 47, 48, 52, 53, 54, 66, 70, 72, 73, 76, 86, 103, 105, 116, 123, 127, 132, 144, 146, 156, 160, 161, 162, 163, 166, 167, 176, 200.

Fransa donanması 109.

Franz Ferdinand (1863-1914). Avusturya Arşidükü. 28 Haziran 1914 tarihinde Sırp suikastçı tarafından öldürülmesi Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a savaş ilan etmesi ve akabinde Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması için bahane teşkil etti. 4.

Franz Joseph I. (1830-1916). 1848-1916 yılları arasında Avusturya İmparatoru. 181.

Galiçya. Doğu Avrupa'da tarihi bir bölge. 109.

Garroni, Eugenio Camillo (1852-1935). İtalyan diplomat. Temmuz 1911 – Aralık 1915 tarihleri arasında İtalya'nın İstanbul Elçisi. 46, 120.

Gelibolu 111, 129.

Gennadiyev, Nikola (1868-1923). Bulgar politikacı. 4 Temmuz – 17 Aralık 1913 tarihleri arasında koalisyon hükümetinde Dışişleri Bakanı oldu. Bulgaristan'ın dış politikası konusunda Başbakan'la

çeliştiği için bu görevinden istifa etti. Halkçı Liberal Parti'nin lideri olarak Hükümet tarafından 1914 yılı sonu ve 1915 yılı başlarını kapsayan üç aylık bir Roma, Paris ve Viyana gezisine gönderildi. 52, 95, 101, 127, 131, 155.

Gešov, İvan (1849-1924). Bulgar politikacı. Halk Partisi lideri. 1911-1913 yıllarında Başbakanlık yaptı. Rus yanlısı tutum izledi. 168.

Gieslingen, Wladimir Giesl von (1860-1936). Avusturya-Macaristanlı diplomat. 13 Kasım 1913 – 25 Temmuz 1914 tarihleri arasında Avusturya-Macaristan'ın Belgrad Elçisi. 4.

Girs, Mihail Nikolayevič (1856-1932). Rus diplomat. 1911-1914 yılları arasında Rusya'nın İstanbul Elçisi, 1915-1917 yılları arasında Roma Elçisi. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 29, 31, 32, 33, 37, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 180, 187.

Goeben. Kruvazör, "Yavuz Sultan Selim" 20, 32, 37, 42, 47, 48, 53, 58, 70, 76, 77, 79, 99, 102, 103, 107, 109, 188.

Goltz, Colmar von der (1843-1916). Prusyalı asker. Alman ve Osmanlı ordularında hizmet etti. Kasım 1914 – Nisan 1915 arasında Osmanlı ordusunun askeri operasyonlarını fiilen yönetti. 1915 Nisan'ında İstanbul'daki Birinci Ordu Komutanlığı'na, Ekim'inde ise Irak'taki Altıncı Ordu Komutanlığı'na atandı. 173.

Grandük Nikolay Nikolayevič (1856-1929). Rus general, Rusya İmparatoru I. Nikolay'ın torunu. I. Dünya Savaşı'nın başlarında (Temmuz 1914 Ağustos 1915) Rusya Orduları Başkomutanı. 22, 29, 62, 123, 169.

Grey, Edward (1862-1933). İngiliz politikacı. 1905-1916 yılları arasında İngiltere Dışişleri Bakanı. 47, 69, 133, 141, 159, 163, 165, 167, 170, 172, 176, 187.

Guise Dükü, Jean Pierre d'Orléans (1874-1940). Bourbon Hanedanı'ndan, 1830-1848 yıllarında Fransa Kralı olan Louis-Philippe'nin büyük oğlu Ferdinand Philippe'nin torunu. 1915 yılında, Bulgaristan'ı İtilaf Devletleri'nin safına çekmek amacıyla Bulgar Kralı I. Ferdinand'ı ziyaret etti. 156, 158.

Gulkeviç, Konstantin Nikolayevič (1865-1935). Rus diplomat. 1912-1914 yıllarında Rusya'nın İstanbul Elçiliği Danışmanı. 63, 94.

Gümülline. Yunanistan'ın kuzeydoğusunda kent. 41, 56.

Hadjimişev, Panço (1874-1957). Bulgar diplomat. 1914-1915 yıllarında Bulgaristan'ın Londra Elçisi. 159, 176.

Halil Bey (Menteşe) (1874-1948). Türk politikacı. İttihat ve Terakki Partisi liderlerinden. 1914-1918 yılları arasında Meclis Başkanı. 1915-1917 yılları arasında aynı zamanda Dışişleri Bakanı. 49, 50, 51, 62, 83, 93, 105, 109, 119, 174.

Hristiyan 86, 117.

Hırvat 167.

Hindistan 117.

Hohenlohe Prensi, Gottfried Schilling-fürst (1867-1932). Avusturya-Macaristanlı asker ve diplomat. 1914-1918 yılları arasında Avusturya-Macaristan'ın Berlin Elçisi. 184.

Hollanda'nın Sofya Maslahatgüzarı 197.

Imperiali, Guglielmo (1858-1944). İtalyan diplomat. 1910-1920 yılları arasında İtalya'nın Londra Elçisi. 163, 165, 167.

Ironside, Henry Bax (1859-1929). İngiliz diplomat. 1911-1915 yılları arasında İngiltere'nin Sofya Ortalçisi. 69, 73, 80, 133, 136, 137, 139, 140, 141, 143, 145, 148, 149, 159, 170, 176, 178, 183, 189, 194, 199.

İngiltere, İngiliz 6, 12, 16, 28, 36, 40, 42, 47, 48, 53, 54, 58, 69, 70, 73, 76, 81, 82, 83, 99, 103, 109, 123, 127, 132, 140, 146, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 167, 172, 175, 178, 184, 200.

İngiltere donanması 42, 109.

İngiltere'nin İstanbul Maslahatgüzarı 40.

İran 117.

İslam, İslamiyet, Müslüman 41, 59, 112, 117, 131.

İspir 33.

İstanbul Boğazı 5, 6, 8, 16, 77, 103, 114.
(Ayrıca bkz. *Boğazlar*)

İstanbul'un işgali planı 35, 36, 154, 162, 166, 171, 172, 175, 181, 185, 191, 200.

İstria. Adriyatik Denizi'nde yarımada. 169.

İsveçli 193.

İştîp. Makedonya'nın bir kenti. 26.

İtalya, İtalyan 52, 117, 118, 147, 153, 154, 155, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 169, 172, 178, 179.

İtalya'nın Atina Ortaelçisi 153.

İtilaf Devletleri, Üçlü İtilaf, Dörtlü İtilaf 4, 53, 63, 65, 72, 74, 80, 86, 94, 101, 107, 108, 109, 111, 117, 119, 128, 133, 135, 136, 137, 139, 140, 143, 144, 148, 149, 150, 151, 152, 157, 158, 163, 164, 166, 168, 170, 171, 175, 176, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 190, 192, 193, 196, 200, 202.

İttifak Devletleri, Üçlü İttifak 2, 4, 21, 62, 109.

İttihat ve Terakki Partisi 88, 113, 114.

İzvol'ski, Aleksandr Petroviç (1856-1919). Rus diplomat ve devlet adamı. 1910-1917 yılları arasında Rusya'nın Paris Elçisi. 16, 34, 35, 48, 56, 66, 67, 69, 73, 74, 78, 105, 125, 136, 143, 157, 161, 162, 187, 200.

Journal des Débats Politiques et Littéraires. 200.

Jön Türkler 116.

Kafkasya 5, 9, 21, 22, 48, 56, 58, 113, 117, 120 123.

Kapitülasyonlar 63, 64, 65, 67, 70, 89, 93, 94, 109, 116.

Karadağ 4, 165, 169, 172.

Karadeniz 4, 8, 16, 20, 27, 42, 48, 76, 77, 82, 96, 102, 103, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 123, 127, 188.

Karpatlar 188, 201.

Kavala. Yunanistan'ın Doğu Makedonya bölgesinde kent. 91, 166, 175, 177, 178, 180, 183, 185.

Kelekyan, Diran (1862-1915). Ermeni kökenli Osmanlı gazetecisi. 108.

Kılış. (bkz. *Kukuş*)

Konstantin I. (1868-1923). 1913-1917 ve 1920-1922 yıllarında Yunanistan Kralı. 166, 181.

Korçula. Adriyatik Denizi'nde Hırvatistan'a bağlı ada. 169.

Köprülü. Makedonya'nın merkezi kesiminde kent. 157, 177.

Köstence. Karadeniz kıyısında Romanya'ya ait liman kenti. 101.

Krupenski, Anatoli Nikolayeviç (1850-1923). Rus diplomat. 1912-1915 yılları arasında Rusya'nın Roma Elçisi. 30, 147.

Kudaşev, Nikolay Aleksandroviç (1868-1925). Rus diplomat. 1914-1916 yılları arasında Rusya Genelkurmay Başkanlığı Diploması Kalemi Müdürü. 76, 77, 120, 123, 125, 144, 154.

Kukuş (Kılış). Yunanistan'ın Orta Makedonya bölgesinde kent. 91.

Lahey. Kuzey Denizi kıyısında Hollanda'ya ait kent. 197.

Lastovo. Hırvatistan'a bağlı ada. 169.

Le Havre. Fransa'nın kuzeyinde kent. 144, 154.

Leontyev, Maksim Nikolayeviç (1871-1948). Rus General. Mart 1913 – Ekim 1914 tarihleri arasında Rusya'nın İstanbul'daki Askerî Ataşesi. 6, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 19, 21, 23, 31, 58, 62.

Libya 21, 118.

Liman von Sanders (1855-1929). Alman General. 1913-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'ndeki Alman Askerî Mis-

- yonu Başkanı. Bu görevi yanında, 1913-1915 yılları arasında 1. Ordu Komutanı oldu. 1915 Mart'ında Gelibolu ve Çanakkale'yi savunmak üzere oluşturulan 5. Ordu'nun başına geçti. 7, 119.
- Limni.** Ege Denizi'nde ada. 53.
- Limpus, Arthur Henry** (1863-1931). İngiliz amiral. 1912-1914 yılları arasında Osmanlı donanma komutanlığına danışmanlık yapmıştır. 40.
- Londra** 27, 28, 32, 36, 39, 54, 63, 64, 65, 66, 70, 72, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 94, 120, 128, 132, 137, 145, 146, 152, 156, 159, 162, 165, 167, 169, 172, 178, 180, 186, 194, 195, 197, 199.
- Londra Antlaşması** (1913) 80.
- Londra Deniz Bildirgesi** (1909) 32.
- Londra Protokolü** (1913) 128.
- Macarov, Mihail** (1854-1944). Bulgar politikacı ve diplomat. 1913-1914 yıllarında Bulgaristan'ın Londra, 1914-1915 yıllarında Petersburg Elçisi. 26, 27, 130, 132, 166.
- Makedonya, Makedon** 9, 25, 52, 75, 127, 128, 131, 134, 135, 137, 138, 139, 141, 142, 146, 148, 151, 152, 157, 170, 171, 173, 174, 177, 178, 180, 181, 183, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 194.
- Malinov, Aleksandr** (1867-1938). Bulgar politikacı. Demokratik Parti lideri. Rus yanlısı politika izlemiştir. 127.
- Mallet, Louis du Pan** (1864-1936). İngiliz diplomat. 1913-1914 yıllarında İngiltere'nin İstanbul Elçisi. 32, 47, 53, 60, 63, 65, 66, 79, 99, 105, 123.
- Manastır.** Makedonya'nın güneybatısında kent. 170, 177.
- Marghiloman, Alexandru** (1854-1925). Rumen politikacı ve devlet adamı. Romanya Muhafazakâr Partisi Lideri olarak Birinci Dünya Savaşı döneminde Almanya yanlısı bir tutum izledi. 1918 yılında Başbakanlık yaptı. 202.
- Mayevski, Vladimir Teofiloviç** (1857-?). Rus asker. 1895 yılından itibaren Rusya'nın Van'da, 1901 yılından itibaren Rize'de Askerî Ataşesi. 33.
- Mecklenburg Dükü, Adolf Friedrich** (1873-1969). I. Dünya Savaşı başladığında Togo'da Alman sömürge valisiydi. Togo'daki Alman birliğinin teslim olmasının ardından 1915 yılından itibaren Avusturya-Macaristan ordusunda, 1916 yılında ise Türkiye ordusunda görev yapmıştır. Bulgaristan-Türkiye Antlaşması'nın imzalanmasına katılmıştır. 188.
- Mehmed V.** (Mehmed Reşad) Osmanlı Sultanı. 96.
- Mehmed Nabi Bey** (1868-1924). Osmanlı diplomatı ve devlet adamı. 1912-1915 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Roma Elçisi. 179.
- Mehmed Rıfat Paşa** (1862-1925). Osmanlı devlet adamı ve diplomat. Ekim 1911 – Kasım 1914 arasında Osmanlı'nın Paris Elçisi. 86, 116.
- Meriç.** Balkan Yarımadası'nda nehir. 184, 194.
- Metković.** Hırvatistan'da kent. 169.
- Mısır** 117.
- Michahelles, Gustav** (1855-1932). Alman diplomat. 1913-1916 yılları arasında Almanya'nın Sofya Ortaelçisi. 75, 104, 142, 151.
- Midilli Adası** 53.
- Midilli Kruvazörü** (bkz. *Breslau*)
- Midiya.** Kırklareli ili Vize ilçesine bağlı Kırıkköy kasabası. 58. (Ayrıca bkz. *Enez-Midiya hattı*)
- Mitroviça.** Kosova'nın kuzeyinde kent. 193.
- Müslüman** (Bkz. *İslam*)
- Narodni Prava** gazetesi 187.
- Naumov** 91.
- Neklyudov, Anatoli Vasilyeviç** (1856-1943). Rus diplomat. 1911-1914 yılları arasında Rusya'nın Bulgaristan Ortaelçisi. I. Dünya Savaşı yıllarında İsveç Ortaelçisi. 137.
- Nikolay II.** (1868-1918). 1894-1917 yıllarında Rusya İmparatoru. 39, 123, 165, 169, 181.

- Niş.** Sırbistan'ın güneyinde kent. 14, 25, 26, 27, 36, 39, 50, 51, 68, 69, 73, 74, 80, 83, 84, 85, 120, 132, 135, 141, 152, 153, 187, 190, 191, 194, 197, 199.
- Odessa** 82, 96, 100, 120.
- Ohri.** Makedonya'nın güneybatısında kent. 157, 177.
- Oniki Ada** 163.
- Orşova.** Romanya'nın güneybatısında kent. 193.
- Osman Dretnotu** (bkz. *Osmanlı dretnotları*)
- Osmanlı donanması** 41, 42, 58, 82, 83, 96, 98, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 112, 114, 115, 118, 122, 123, 124, 125.
- Osmanlı dretnotları** 6, 40, 109.
- Osmanlı'nın Berlin Maslahatgüzarı** 3.
- Ostrorog, Leon** (1867-1932). Leh kökenli Fransız hukukçu. 1909-1911 yılları arasında Osmanlı Adliye Bakanlığı'nda müşavirlik yaptı. I. Dünya Savaşı yıllarında kapitülasyonlarla ilgili komisyonda görev aldı ve yine Babilî'ye hukuk danışmanlığı yaptı. 109.
- Paléologue, Georges Maurice** (1859-1944). Fransız diplomat ve politikacı. 1914-1917 yılları arasında Fransa'nın Petrograd Elçisi. 48, 67, 105, 128, 136, 143, 157, 160, 166, 172, 200.
- Pallavicini, Johann von** (1848-1941). Avusturya-Macaristanlı diplomat. 1906-1918 yılları arasında Avusturya-Macaristan'ın İstanbul Elçisi. 2, 21, 82, 118, 119.
- Panafieu, Hector André de** (1865-1926). Fransız diplomat. 1912-1920 yılları arasında Fransa'nın Sofya Ortaelçisi. 39, 80, 128, 129, 133, 137, 138, 139, 140, 141, 145, 148, 149, 170, 171, 174, 178, 183, 189, 195, 199.
- Pancermenizm** 4.
- Panislamizm** 117, 119.
- Panslavizm** 4.
- Paris** 27, 28, 32, 36, 39, 47, 53, 54, 63, 64, 65, 70, 72, 78, 79, 80, 81, 152, 158, 165, 167, 171, 178, 180, 186, 194, 195, 197, 199.
- Pasarov, Georgi** (1867 - ?). Bulgar diplomat. 1914-1916 yıllarında Bulgaristan'ın Atina Ortaelçisi. 131.
- Pašić, Nikola** (1845-1926). Sırp politikacı ve diplomat. 1891 yılında Radikal Halkçı Parti'yi kurdu. 1912-1918 yılları arasında Sırbistan Başbakanı. 74, 121, 127, 128, 135, 141, 152.
- Pavlov.** Rusların Avusturyalı ya da Alman kaynaklara işaretle kullandıkları uydurma isim. 96, 97, 98, 100, 101, 111, 112, 115. (Ayrıca bkz. *Borisov*)
- Pelagosa.** Adriyatik Denizi'nde ada. 169.
- Pelješac.** Hırvatistan'ın güneyinde yarımada. 169.
- Penzalu** 33.
- Petersburg Protokolü** (1913) 128, 166.
- Petrograd** 105, 124, 128, 133, 141, 160, 166, 172, 175, 194.
- Petrograd Protokolü** (bkz. *Petersburg Protokolü*)
- Pirot.** Sırbistan'ın güneydoğusunda kent. 25.
- Planka Burnu** 169.
- Poklevski, Stanislav** (1868-1939). Rus diplomat ve devlet adamı. 1913-1915 yılları arasında Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi. 14, 25, 57, 69, 71, 92, 110, 122, 152, 164, 201, 202.
- Ponceau** 35.
- Porumbaru, Emanoil** (1845-1921). Rumun politikacı. Ocak 1914 – Aralık 1916 tarihleri arasında Romanya Dışişleri Bakanı. 14, 25, 71, 144.
- Prich** 116.
- Radev, Simeon** (1879-1967). Bulgar diplomat. 1913-1916 yılları arasında Bulgaristan'ın Bükreş Elçisi. 78, 86, 104, 127.
- Radoslavov, Vasil** (1854-1929). Bulgar politikacı ve devlet adamı. 1913-1918 yılları arasında Bulgaristan Başbakanı. Ayrıca 17 Temmuz 1913 – 4 Ekim 1915 ve 7 Eylül 1916 – 21 Haziran 1918 tarihleri arasında Bulgaristan İçişleri Bakanı, 30 Aralık 1913 – 21 Haziran 1918 tarihleri arasında Bulgaristan Dışişleri Bakanı gö-

- revlerini de yürüttü. 25, 38, 39, 52, 61, 75, 104, 126, 127, 128, 129, 133, 134, 139, 140, 143, 145, 148, 149, 151, 155, 158, 168, 171, 174, 176, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199.
- Radoviş.** Makedonya'da kent. 26.
- Reşadiye Dretnotu** (bkz. *Osmanlı dretnotları*)
- Rifat Paşa** (Mehmed Rifat Paşa) (1862-1925). Türk diplomat ve devlet adamı. Ekim 1911 – Kasım 1914 tarihleri arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Paris Elçisi. 86.
- Riparbella, Andrea Carlotti Di** (1864-1920). İtalyan diplomat. 1913-1917 yılları arasında İtalya'nı Rusya Elçisi. 125.
- Rizov.** Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bulgaristan'ın Viyana Ortaelçisi. 155.
- Rodd, Rennell** (1858-1941). İngiliz diplomat ve politikacı. 1908-1919 yılları arasında İngiltere'nin Roma Elçisi. 180.
- Rodosto** (Tekirdağ) 58.
- Roma** 120, 147, 165, 186, 194, 195, 197, 199.
- Romanya, Rumen** 12, 14, 16, 18, 25, 30, 34, 40, 46, 52, 57, 61, 62, 71, 73, 82, 83, 88, 90, 92, 101, 104, 110, 114, 115, 118, 122, 126, 127, 130, 133, 134, 135, 140, 141, 143, 144, 146, 149, 151, 152, 154, 155, 166, 176, 178, 180, 181, 183, 185, 188, 191, 193, 194, 200, 210, 202.
- Romanya'nın İstanbul Ortaelçisi** 104.
- Romanya'nın İstanbul'daki Ticaret Ataşesi** 202.
- Rusin, Aleksandr İvanoviç** (1861-1956). Rus amiral. 1914-1917 yıllarında Rusya Deniz Kuvvetleri Merkez Karargâhı Komutanı. 196.
- Rusya donanması** 4, 8, 16, 20, 27, 42, 77, 96, 102, 103, 107, 111, 113, 114, 115, 125, 130, 134.
- Rusya'nın Bağdat Konsolosu** 58.
- Rusya'nın Niş Maslahatgüzarı** 106.
- Rusya'nın Paris Elçiliği Danışmanı** 35.
- Rusya'nın Türkiye'deki Konsolosları** 20, 109, 117, 120.
- Rusya'nın Van Konsolosu** 58.
- Şabac.** Sırbistan'ın batısında kent. 135.
- Şibenik.** Hırvatistan'da kent. 169.
- Sabah** gazetesi 108.
- Said Halim Paşa** (1863-1921). Osmanlı devlet adamı. 1913-1917 yılları arasında Osmanlı Sadrazamı. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 19, 20, 23, 29, 31, 40, 41, 44, 45, 49, 50, 51, 53, 55, 59, 60, 64, 79, 81, 85, 99, 102, 103, 111, 112, 115, 118, 124.
- Sakız Adası** 53.
- Salandra, Antonio** (1853-1931). İtalyan politikacı ve devlet adamı. 1914-1916 yılları arasında İtalya Başbakanı. 147.
- Samsun** 33.
- San Giuliano, Antonino di** (1852-1914). İtalyan diplomat ve politikacı. Mart 1910 – 16 Ekim 1914 tarihleri arasında İtalya Dışişleri Bakanı. 30.
- Savinski, Aleksandr Aleksandroviç** (1879-1931). Rus diplomat. 1913-1915 yılları arasında Rusya'nın Bulgaristan Ortaelçisi. 26, 26, 27, 36, 38, 39, 52, 61, 68, 69, 75, 80, 86, 91, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 145, 146, 148, 149, 150, 156, 158, 159, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199.
- Savov, Mihail** (1857-1928). Bulgar asker ve diplomat. I. Balkan Savaşı öncesinde Bulgaristan Orduları Başkomutan Yardımcılığı'na atandı. Balkan Savaşlarındaki başarısızlığı nedeniyle savaş sonrasında görevden alındı. Kariyerini 1920 yılından sonra diplomat olarak sürdürdü. 127.
- Sazonov, Sergey Dmitriyeviç** (1860-1927). Rus diplomat ve devlet adamı. Kasım 1910 – Ağustos 1916 tarihleri arasında Rusya Dışişleri Bakanı. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,

30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202.

Selanik 25, 52, 138, 188, 195, 202.

Serez. Yunanistan'ın Orta Makedonya bölgesinde kent. 91, 178, 183, 185.

Sırbistan, Sırp 1, 2, 3, 4, 9, 12, 25, 26, 27, 30, 41, 52, 57, 61, 62, 69, 74, 75, 80, 83, 84, 87, 90, 92, 101, 103, 121, 122, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 134, 135, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 146, 149, 151, 152, 153, 154, 157, 159, 165, 167, 169, 171, 177, 181, 183, 185, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 201, 202.

Sırp-Bulgar Antlaşması (1912) 127, 128, 130, 132, 135, 139, 141, 166, 180, 183, 190.

Silistre 122.

Sivastopol 196.

Slav, Slavlar 52, 91, 121, 141, 154, 158, 167, 169.

Slav devletleri 4.

Slavcılık 4.

Sloven 167.

Sofya 5, 14, 28, 40, 50, 51, 62, 69, 71, 73, 74, 85, 91, 95, 96, 101, 103, 104, 106, 120, 122, 127, 131, 132, 136, 143, 144, 146, 151, 174, 176, 180, 187.

Sonnino, Sidney Costantino (1847-1922). İtalyan diplomat ve politikacı. 1914-

1919 yılları arasında İtalya Dışişleri Bakanı. 147, 172, 179, 180.

Sopot. Makedonya'da kasaba. 177.

Souchon, Wilhelm (1864-1946). Alman amiral. Alman ve Türk donanmalarının Karadeniz'de Rus donanmasına karşı operasyonlarını komuta etmiştir. 114.

Spaljković, Miroslav (1869-1951). Sırp diplomat. 1913-1919 yılları arasında Sırbistan'ın Sankt Petersburg Ortaelçisi. 138.

Split. Adriyatik Denizi kıyısında Hırvatistan'ın bir kenti. 169.

Susak Adası 169.

Ştrandman, Vasili (1873-1963). Rus diplomat. 1911-1915 yılları arasında Rusya'nın Sırbistan Elçiliği'nde Birinci Sekreter. 1914 yılından itibaren hem de Rusya'nın Sırbistan Maslahatgüzarı. 25, 84, 106, 127, 135, 141.

Talat Paşa (Mehmed Talat Paşa) (1874-1921). Osmanlı devlet adamı. İttihat ve Terakki liderlerinden. 1913-1917 yılları arasında Osmanlı Devleti İçişleri Bakanı. 1914-1917 yılları arasında aynı zamanda Maliye Bakanı. 3, 45, 49, 50, 51, 61, 62, 71, 81, 83, 88, 90, 92, 93, 100, 101, 103, 107, 111, 118, 173, 174.

Tarnowski, Adam (1866-1946). Avusturya-Macaristanlı diplomat. 1911-1916 yılları arasında Avusturya-Macaristan'ın Sofya Ortaelçisi. 75, 151, 155.

Tatarinov, Aleksandr Aleksandroviç (1880-1946). Rus asker. 13 Eylül 1914 tarihinden itibaren Rusya'nın Sofya'daki Askeri Ataşesi. 16 Şubat 1916 tarihinden itibaren Rusya'nın Bükreş'teki Askeri Ataşesi. 129, 174, 181, 185.

Tekija. Sırbistan'ın Romanya sınırında yerleşim birimi. 188.

Tekirdağ (bkz. Rodosto)

The Times gazetesi 127.

Tirol. Merkezi Avrupa'da tarihi bölge. 169.

Todorov, Hristo (1860-1927). Bulgar politikacı. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakan-

- lığı, Ticaret, Sanayi ve Emek Bakanlığı yapmıştır. 127.
- Tonçev, Dimitr** (1859-1937). Bulgar politikacı. 1913-1918 yılları arasında Bulgaristan Maliye Bakanı. 171.
- Toşev, Andrey** (1867-1944). Bulgar diplomat ve politikacı. 1913-1914 yılları arasında Bulgaristan'ın İstanbul Ortaelçisi. 12, 13, 90, 95, 101, 119, 142.
- Trabzon** 33.
- Trakya** 5, 18, 21, 56, 58, 68, 80, 129, 130, 135, 139, 142, 146, 148, 151, 170, 173, 174, 177, 180. (*Ayrıca bkz. Batı Trakya, Doğu Trakya*)
- Transilvanya**. Romanya'nın kuzeybatısında tarihî bölge. 25, 144.
- Trentino**. İtalya'nın kuzeyinde bölge. 162, 165, 169.
- Trieste**. İtalya'nın kuzeydoğusunda bir bölge. 155, 162, 165, 169.
- Trubetskoy, Grigori Nikolayeviç** (1873-1930). Rus diplomat ve politikacı. 10 Temmuz 1914'ten 1917 yılına kadar Rusya'nın Niş Ortaelçisi. 69, 188.
- Tuna** 185, 188, 202.
- Tunus** 117.
- Turtukay**. Günümüzde Bulgaristan'ın Tutrakan kenti. 122.
- Türkistan** 117.
- Türkiye donanması** (*bkz. Osmanlı Donanması*)
- Ustrumca**. Makedonya'nın güneydoğusunda kent. 171.
- Üçlü İtilaf** (*bkz. İtilaf Devletleri*)
- Üçlü İttifak** (*bkz. İttifak Devletleri*)
- Valandovo**. Makedonya'nın güneydoğusunda kent. 171.
- Valjevo**. Sırbistan'ın batısında kent. 135.
- Vardar Nehri** 25, 133, 136, 137, 139, 141, 187, 189.
- Varna**. Bulgaristan'da bir il. 114, 191.
- Venizelos, Elefterios** (1864-1936). Yunan politikacı ve devlet adamı. 6 Ekim 1910 – 25 Şubat 1915 tarihleri arasında Yunanistan Başbakanı. I. Dünya Savaşı bitmeden daha üç kez, savaş bittikten sonra da daha dört kez aynı görevi işgal etti. 74, 87, 131, 153, 166.
- Vis**. Adriyatik Denizi'nde Hırvatistan'a bağlı ada. 169.
- Viyana** 25, 52, 105, 112, 119, 151, 155.
- Vladov** 181, 185.
- Vorontsov-Daşkov, İllarion İvanoviç** (1837-1916). Rus asker ve devlet adamı. 1905-1916 yıllarında Kafkasya Genel Valisi. 120, 123.
- Wangenheim, Hans von** (1859-1915). Alman diplomat. 1912-1915 yılları arasında Almanya'nın İstanbul Elçisi. 4, 21, 82, 102, 103, 104, 105, 112, 115, 119.
- Wilhelm II.** (1859-1941). 1888-1918 yılları arasında Almanya İmparatoru. 117, 155.
- Yakındoğu** 4, 29.
- Yakovlev, Vasili Vasilyeviç** (1883-1970). Rus asker. 1915-1916 yıllarında Rusya'nın Sofya'daki Deniz Ataşesi 181.
- Yanuşkeviç, Nikolay Nikolayeviç** (1868-1918). Rus asker. 1914-1915 yıllarında Rus Ordusu Başkomutanlığı Karargâh Başkanı. 169.
- Yavuz Sultan Selim Kruvazörü** (*bkz. Goeben*)
- Yunanistan, Yunan** 9, 12, 24, 25, 41, 50, 53, 57, 61, 69, 73, 74, 80, 83, 87, 88, 91, 92, 103, 109, 111, 122, 128, 129, 131, 132, 134, 135, 143, 144, 146, 148, 149, 151, 152, 153, 154, 163, 166, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 183, 185, 188, 191, 193, 194.
- Zadar**. Hırvatistan'da kent. 169.

Çeviren ve Hazırlayan
AZAD AĞAOĞLU

RUS DIŞİŞLERİ ARŞİVİ'NİN GİZLİ BELGELERİNDE OSMANLI'NIN CİHAN HARBİ'NE GİRİŞİ

Bu kitap, Rusya'nın Bolşevik iktidarı tarafından Царская Россия в мировой войне (*Cihan Harbi'nde Çarlık Rusyası*) adıyla 1926'da 325 sayfa halinde neşredilen ve İmparatorluk Rusyası'nın emperyalist paylaşım planlarını deşifre eden 488 belgeden Türkiye'yi ilgilendiren 202 belgenin derleme ve çevirisinden oluşmaktadır. Çalışmayı hazırlayan Azad Ağaoğlu'nun, belgelerde zikredilen isimlere ve diğer hususlara dair düştüğü notlarla kullanımı kolaylaşan bu yayını, Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinin 100. yılında okurlarımızın ilgisine sunuyoruz.

